

LEXIKA A ŠTYLISTIKA **DEDIČSKOPRÁVNÝCH TEXTOV** **V ČASE A PRIESTORE**

ZOSTAVOVATELIA

Peter Gergel
Mária Vajičková

UNIVERZITA
KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE

ZOSTAVOVATELIA

Peter Gergel

Mária Vajičková

**LEXIKA A ŠTYLISTIKA
DEDIČSKOPRÁVNÝCH TEXTOV
V ČASE A PRIESTORE**

2025

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE

Táto práca bola podporená projektom APVV-23-0192
Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých
dedičskoprávných textoch.

Zostavovatelia

PaedDr. Peter Gergel, PhD.

prof. PhDr. Mária Vajičková, CSc.

Recenzenti

doc. PhDr. Alena Ďuricová, PhD.

Dr. phil. Marek Eupták

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons
CC BY-SA 4.0 (vyžaduje sa: povinnosť uvádzať pôvodného autora,
povinnosť odvodené dielo zdieľať pod rovnakou licenciou ako pôvodné
dielo). Viac informácií o licencií a použití diela: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

https://stella.uniba.sk/texty/PDF_kol_dedicskopravne_texty_lexika_stylistika.pdf

Vydavateľ

Univerzita Komenského v Bratislave, 2025

ISBN 978-80-223-6190-3 (tlač)

ISBN 978-80-223-6191-0 (/online)

OBSAH

ÚVOD

ŠTÚDIE

Mária Vajičková

Nadtextová, intertextová a intratextová komparácia žánrov dedičskoprávných textov na príklade dedičskej zmluvy 7

Peter Gergel

Bohemizmy v publikácii *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi* (časť dedičské právo) ako štylisticky príznaková právna terminológia 36

Monika Turočková

Lexikálna charakteristika textov dedičského práva 52

Andrea Demovičová

Abreviačné procesy v súčasnej odbornej právnej lexike v oblasti dedičského práva 84

Oľga Wrede

Diatopická variácia v terminológii nemeckého a rakúskeho dedičského práva a jej reflexia v translácii 108

Lenka Žitňanská

Štylistické špecifiká textového žánru „uznesenie“ z translatologického hľadiska 144

ÚVOD

Predkladaný monotematický vedecký zborník, ktorý vznikol v rámci projektu APVV-23-0192 *Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch* (*Contrastive Research on Collocations in Slovak and German Inheritance Law Texts*), prináša výsledky synchronného lexikologického a štylistického výskumu dedičskoprávných textov s diachrónnym a aj translatologickým presahom. Diachrónny rozmer je prítomný v štúdiu Petra Gergela o archaizmoch v dedičskom práve na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Priestorové súvislosti sú prítomné v štúdiách Oľgy Wrede a Lenky Žitňanskej, ktoré konfrontujú v translatologických súvislostiach nemecký jazyk v dedičskoprávných textoch v troch nemecky hovoriacich krajinách, a to v Nemeckej spolkovej republike, v Rakúsku a vo Švajčiarsku, a tým sú ich štúdie zároveň príspevkom k pluricentrickému pohľadu na nemecký jazyk. Zostávajúce tri štúdie sú výsledkom systémovolingvistického a komparatistického výskumu.

Štúdiu *Nadtextová, intertextová a nadtextová komparácia* žánrov dedičskoprávných textov na príklade dedičskej zmluvy (spolu s odkazmi na predchádzajúce práce k štýlu textov dedičského práva) z pera Márie Vajičkovej možno vnímať ako usúvzťažujúcu štúdiu, ktorej cieľom je pomocou nad-, inter- a intratextovej komparácie určiť miesto textov dedičského práva v systéme textov, druhov a textových žánrov, ako aj ich špecifické znaky. Pri nadtextovej komparácii sa skúma dodržiavanie textových a štýlových noriem náučného a administratívneho štýlu, ku ktorým dedičskoprávne texty patria. Pri intertextovej komparácii sa porovnávajú vybrané žánre dedičskoprávných textov a pri intratextovej komparácii sa podrobuje štylistickej analýze dedičská zmluva.

Ďalšie štúdie zborníka, zaoberajúce sa vybranými lexikologickými javmi, akými sú archaizmy, špecifické slovtvorné postupy, slovtvorná motivovanosť, abreviačné tendencie, diatopické variácie

a pod.), postupne dotvárajú obraz o špecifických mikroštylistických znakoch a komunikačnej situácii textov dedičského práva.

Štylistickým otázkam v diachrónnych súvislostiach sa venuje Peter Gergel v štúdií *Bohemizmy v publikácii Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi (časť dedičské právo) ako štylisticky príznaková právna terminológia*. Pri analyzovanom texte z obdobia I. ČSR objasňuje kontext jeho vzniku, ktorý mal podľa autora štúdie vplyv na používanie špecifickej terminologickej lexiky, a tým aj na štylistiku textu. Z právneho hľadiska ide o obdobie recepcie uhorského práva do právneho poriadku slovenskej časti ČSR a Podkarpatskej Rusi a na budovanie slovenskej dedičskoprávnej terminológie, ktorá sa etablovala aj pomocou prekladov z maďarského jazyka a je v nej badateľný aj vplyv češtiny.

Predmetom príspevku *Lexikálna charakteristika textov dedičského práva* Moniky Turočkovéj, ktorý metodologicky vychádza z Furdíkovej koncepcie slovotvornej motivovanosti, sú právne normy upravujúce prechod majetku po poručiteľovi na jeho dedičov, a to predpisy týkajúce sa dedičského práva hmotného a predpisy dedičského práva procesného. Cieľom výskumu je zistiť motivačnú nasýtenosť, zastúpenie jednotlivých slovotvorných postupov, ako aj ďalšie parametre dedičskoprávných textov.

Andrea Demovičová sa vo svojej štúdií *Abreviačné tendencie v súčasnej odbornej právnej lexike v oblasti dedičského práva* zaoberá abreviačnými procesmi v súčasnom právnom jazyku. Jej korpus tvoria abreviácie z vedeckých publikácií (monografií a štúdií), ktoré spracúvajú historickú a súčasnú úpravu v oblasti dedičského práva. Všíma si zrozumiteľnosť skratiek v komunikáte, mieru ustálenosti a štandardizácie skratiek v právnom jazykom registri, jednotnosť a dôslednosť v používaní skratiek, ako aj variantnosť v grafickom zápise skratiek.

Oľga Wrede sa vo svojej štúdií *Diatopická variácia v terminológii nemeckého a rakúskeho dedičského práva a jej reflexia v translácii* zameriava na diatopické variácie, ktoré sú príznačné pre pluricentrické jazyky. Analyzuje terminologické variácie dedičského práva v Nemecku a Rakúsku a ich reflexiu v translačnej činnosti. Výcho-

diskovým textovým materiálom pre kontrastívnu analýzu sú nemecký Občiansky zákonník (BGB), rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (ABGB), slovenský Občiansky zákonník a komentáre k relevantným zákonom upravujúcim dedičské konanie. Teoreticky sa štúdia opiera o koncept jazykového pluricentrizmu a kultúrne ukotvenie právnej terminológie.

Zborník uzatvára štúdia *Štylistické špecifiká textového žánru „uznesenie“ v dedičskom konaní*, v ktorej sa jej autorka Lenka Žitňanská zameriava na vybraný textový žáner dedičského práva, a to na uznesenie. Analyzuje nemecké, rakúske a slovenské uznesenie z hľadiska makro- a mikroštylistiky. Pracuje s textovým korpusom, zostaveným z autentických uznesení a textov získaných z dostupných právnych databáz. V teoretickej časti príspevku sa zameriava na komparáciu dedičského práva a dedičského konania v Nemecku, Rakúsku a na Slovensku. Venuje pozornosť typológiám právnych textov, ako aj komunikačnej situácii, v ktorej skúmaný textový žáner vzniká.

Zborník obsahuje síce len šesť štúdií, ale vybrané lexikologické a štylistické témy charakterizujúce dedičskoprávne texty sú v nich uchopené v potrebnej komplexnosti a pri špecifických otázkach v potrebnej hĺbke, a tak vytvárajú ucelený obraz o hlavných znakoch lexi-ky a štylistiky dedičskoprávných textov. V závere autori štúdií poukazujú na niektoré otvorené otázky, na ďalšie témy a ďalšie jazykové roviny, ktoré sa budú skúmať v nasledujúcich etapách práce na projekte, a tak sa bude postupne rozširovať a prehĺbovať obraz o jazyku a štýle dedičskoprávných textov v slovensko-nemeckom kontexte.

Peter Gergel a Mária Vajičková

NADTEXTOVÁ, INTERTEXTOVÁ A INTRATEXTOVÁ KOMPARÁCIA ŽÁNROV DEDIČSKOPRÁVNÝCH TEXTOV NA PRÍKLADE DEDIČSKEJ ZMLUVY¹

Mária Vajičková

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Vajičková, Mária. 2025. „Supra-textual, intertextual and intratextual comparison of genres of inheritance law texts on the example of an inheritance contract.“ *Lexis and stylistics of succession law texts in time and space*: 7 – 35.

Abstrakt: Cieľom štúdie je určiť špecifické znaky štýlu dedičskoprávných textov pomocou nad-, inter- a intratextovej komparácie a overiť ich na analýze dedičskej zmluvy. Pri *nadtextovej* komparácii sa hľadá odpoveď na otázku dodržiavania textových a štýlových noriem náučného a administratívneho štýlu, ku ktorým dedičskoprávne texty patria. Pri *intertextovej* komparácii sa najskôr uvádzajú klasifikácie náučných a administratívnych právnych textov a následne sa porovnávajú vybrané žánre administratívnych dedičskoprávných textov, a to *zákon o dedení*, *testament* a *dedičská zmluva* (absentujúca v slovenskom práve, známa však v nemeckom a napr. aj českom dedičskom práve). Pri *intratextovej* komparácii, pri ktorej sa analyzujú jednotlivé textové žánre ako celok v ich vzťahu k častiam, a to dvojakou postupnosťou (od celku k časti alebo od časti k celku), sa pozornosť zameriava na intratextovú analýzu dedičskej zmluvy. Vychádzajúc z nemeckého Zákona o dedení (Erbrecht. Buch 5) a existujúcich textových modelov, sa analyzujú výrazové prostriedky dedičskej zmluvy, poukazuje sa na úlohu textových vzorov a modelov ako invariantov pri vzniku textových variantov daného žánru. Pri analýze sa uplatňujú funkčnoštylistické, pragmaštylistické a štrukturalistické prístupy.

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu APVV-23-0192 *Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch (Contrastive Research on Collocations in Slovak and German Inheritance Law Texts)*, ktorý je finančne podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja.

Kľúčová slová: nadtextová, intertextová a intratextová komparácia, dedičskoprávne texty, zákon o dedení, testament, dedičská zmluva, funkčnoštylistické, pragmaštylistické a štrukturalistické prístupy k analýze textu

Abstract: The aim of the study is to identify specific features of the style of inheritance law texts by means of supra-, inter- and intratextual comparison and to verify them on an intratextual analysis of an inheritance contract. The supra-textual comparison seeks to answer the question of adherence to the textual and stylistic norms of narrative and administrative style, to which inheritance law texts belong. In the intertextual comparison, the classifications of narrative and administrative legal texts are first presented and then selected genres of administrative inheritance law texts are compared, namely the law on inheritance, the testament and the inheritance contract (absent in Slovak law, but known in German and e.g. also Czech inheritance law). In intratextual comparison, in which individual textual genres are analysed as a whole in their relation to their parts in a twofold sequence (from whole to part or from part to whole), the focus is on the intratextual analysis of the contract of inheritance. Starting from the German Law on Succession (Erbrecht. Buch 5) and existing textual models, the expressive means of the contract of inheritance are analysed, pointing out the role of textual patterns and models as invariants in the emergence of textual variants of a given genre. Functional-stylistic, pragma-stylistic and structuralist approaches are applied in the analysis.

Keywords: supratextual, intertextual and intratextual comparison, inheritance law texts, inheritance law, testament, inheritance will, functional-stylistic, pragma-stylistic and structuralist approaches to text analysis

1. ÚVOD

V štúdiu sa nadväzuje na textovú typológiu, pri ktorej sa rozlišuje: a) externý (vonkajší) pohľad na text ako na komunikát v istej komunikačnej situácii a určuje sa jeho makroštruktúra a b) interný (vnútorný) pohľad a charakterizuje sa jeho povrchová a hĺbková mikroštruktúra (Vajičková 2025b, 14–27). Pri vonkajšom a aj pri vnútornom pohľade na text sa môžu využiť metódy nadtextovej, intertextovej a intratextovej komparácie.

Opierajúc sa o slovenské štylistiky (Mistrík 1989, 1993, Findra 2004), patria právne texty k náučnému a k administratívne funkčnému štýlu, a preto pri *nadtextovej* komparácii upriamime pozornosť na všeobecné znaky a klasifikácie najskôr *náučného* a následne *administratívneho funkčného* štýlu. Pri náučnom štýle budeme hľadať špecifické znaky náučných dedičskoprávných textov a budeme ich porovnávať s náučnými textami z iných vedných odborov. V rámci nadtextovej komparácie sa zameriame na architektoniku dedičskoprávných textov, ktorá je výrazná už na prvý pohľad, a budeme ju porovnávať s architektonikou vybraných technických náučných textov. V druhom kroku sa sústredíme na porovnanie špecifických znakov lexiky a morfológických a syntaktických konštrukcií, pretože najvýraznejšie odlišnosti pri nadtextovej komparácii náučných dedičskoprávných textov v ich porovnaní s technicky alebo prírodovedecky zameranými vednými odbormi predpokladáme práve v oblasti architektoniky, lexiky a morfosyntaxe. Administratívne štýlu sa budeme detailnejšie venovať v intertextovej komparácii. Najvýraznejšie rozdiely pri intertextovej komparácii medzi náučnými a administratívnymi dedičskoprávnymi textami predpokladáme na morfológickej rovine pri realizácii morfológických tvarov slovies, a tým následne aj na syntaktickej rovine. Intratextovú komparáciu budeme aplikovať na analýze dedičskej zmluvy, ktorá patrí k administratívne štýlu.

Vyberáme najpodstatnejšie všeobecné znaky *náučného štýlu* (pojem podľa Mistríka) a modelovej štruktúry náučných textov (pojem podľa Findru). Náučná modelová štruktúra je označená ako *najvyhranenejšia*. Charakterizujú ju nasledujúce mimojazykové faktory: *verejnosť, písomnosť, monologickosť, oficiálnosť, neprítomnosť adresáta*. Jazykové prejavy sa *realizujú vo verejnom prostredí, expedient a percipient vystupujú ako neznáme osoby*. Je medzi nimi *oficiálny vzťah*. Komunikanti spravidla nestoja zoči-voči, *adresát je neprítomný*. Modelové štruktúry náučných textov sú relatívne *uniformované*. Využívajú sa verbálne štýlémy, „ktorými sa posilňuje *pojmovosť* (abstraktnosť a všeobecnosť), *presnosť, zreteľnosť* a *odbornosť* náučných textov“ (Findra 2004, 182). S pojmovosťou súvisí využívanie *nocionálnej* a *spisovnej* lexiky.

Právne texty patria v slovenskej štylistickej klasifikácii aj k *administratívne*mu štýlu, ktorý je podľa Mistrika (1997) nerovnorodý hlavne kvôli jeho kontaminácii so starým právnickým štýlom, čo je aj dôvodom existencie alternatívnych pomenovaní tohto štýlu (administratívno-právny, rokovací štýl). Findra (2004) hovorí pri modelovej štruktúre administratívnych textov o nasledujúcich charakteristických vlastnostiach: *verejnosť, oficiálnosť, písomnosť, monologickosť, neprítomnosť adresáta*, za ich dominantnú textovú vlastnosť považuje *objektívnosť a neosobnosť vyjadrovania*, ďalej v tejto súvislosti uvádza *presnosť, koncíznosť, knižnosť*, s ktorými súvisí *archaickosť, štandardizácia, formalizácia a schematizácia*. Na ďalšie rozdiely medzi náučným a administratívnym štýlom dedičskoprávných textov poukážeme v časti o intertextovej komparácii.

Pozrime sa pre porovnanie na určenie miesta právnych textov podľa Roelckeho (2010). Roelcke člení odborné texty na: a) horizontálne (veda, technika a inštitúcie, ku ktorým zaraďuje aj *odborný právny jazyk*), b) vertikálne (podľa komunikatívnych rovín) a c) podľa procesov a stratégií transferu poznatkov a kompetencií medzi expertmi a laikmi.

2. NADTEXTOVÁ KOMPARÁCIA DEDIČSKOPRÁVNÝCH TEXTOV S TECHNICKÝMI TEXTAMI

Pri porovnávaní náučných dedičskoprávných textov s náučnými textami iných vedných odborov vychádzame z predpokladu, že pre texty dedičského práva a aj pre texty iných vedných odborov platia už uvedené *všeobecné charakteristické znaky náučného štýlu*, a to: *verejnosť, oficiálnosť, písomnosť, monologickosť, neprítomnosť adresáta a komunikatívna funkcia* a z nich vyplývajúce ďalšie vlastnosti ako *spisovnosť, vecnosť, nociónálna lexika, presnosť, koncíznosť, knižnosť*. Základná funkcia je *náučná funkcia*. Primárne slohové postupy sú *deskriptívny a argumentačný*.

Táto charakteristika je výsledkom klasifikácie štýlov podľa troch skupín faktorov a vlastností. Prvá skupina vychádza z *kategórie štýlotvorných činiteľov* (expedient, funkcia, prostredie, forma/kód, adresát), z ktorej sa vytvárajú dvojice: *verejnosť – súkromnosť, oficiálnosť*

– *neoficiálnosť, písomnosť – ústnosť, monologickosť – dialogickosť, prítomnosť – neprítomnosť adresáta, komunikatívno-informatívna – estetická funkcia.*

Druhu skupinu tvoria textové vlastnosti výrazových prostriedkov: *aktualizovanosť, koncíznosť, mnohoznačnosť, objektívnosť, odbornosť, pojmovosť, presnosť, presvedčivosť, pútavosť, situačnosť, subjektívnosť, sugestívnosť, variabilnosť, všeobecnosť, zreteľnosť.*

Tretiu skupinu tvoria charakteristické znaky vyplývajúce zo vzťahov medzi povrchovou a hĺbkovou štruktúrou textu, ktoré sa deklarujú v slohovom postupe (deskriptívnom, naratívnom, argumentačnom, inštruktívnom).

Iné klasifikácie charakteristických štylistických znakov výrazových prostriedkov vychádzajú z kvantitatívno-štruktúrnych (frekvencia, distribúcia štylém) a kvalitatívno-funkčných vzťahov (sémantika, pragmatika, použitie, funkčnosť, účinok) a určujú tri skupiny štylistických znakov, a to:

- a) všeobecné, ktoré charakterizujú základné funkčné štýly,
- b) špeciálne, ktoré sú typické len pre isté žánre a
- c) originálne, teda typické pre daný konkrétny text².

Existujú pokusy o vytvorenie jednotného systému štylistických znakov, ktorý by bol prehľadný a jednoznačne aplikovateľný na všetky vymedzené funkčné štýly. Výsledkom týchto pokusov je klasifikácia štylistických znakov podľa dominantných vzťahov a podľa opozičných párov (Vajičková 2015, 100):

- *Denotačné vzťahy* (vzťah medzi textom a denotátom): stručnosť – obšírnosť, konkrétnosť – abstraktnosť, pregnantnosť – polyvalentnosť, dynamickosť – statickosť.
- *Intenčné vzťahy* (vzťah medzi textom a autorom, zohľadňujúc adresáta): subjektívnosť – objektívnosť, expresívnosť – nocio-nálnosť, vtieravosť – dištancovanosť, jasnosť – zahmlievanie.
- *Textovorelačné vzťahy* (vzťah medzi jednotlivými jazykovými jednotkami v texte): uvoľnenosť – uzavretosť, nominálnosť –

² Klasifikáciu na všeobecné, špeciálne a originálne preložila podľa Fleischera a Michela (1975, 63 a nasl.) autorka štúdie.

verbálnosť, syndetickosť – asyndetickosť, členitosť – jednodielnosť, gradácia (stupňovanie, pointovanie) – klesanie napätia.

Podľa iných prameňov (Sandig 1986, 2006) sú štylistické znaky determinované vzťahmi medzi producentom, adresátom, obsahom a použitým kódom (to znamená výrazovými prostriedkami):

- Podľa vzťahu medzi *producentom a recipientom* možno hovoriť o snahe uľahčiť recepciu. Text je *všeobecne zrozumiteľný, poučný, precízny*. Ak sú v popredí sociálne vzťahy, možno hovoriť o *formálnosti, nenútenosti, zdvorilosti textu*. Ak je snahou textu ovplyvniť emócie komunikujúcich partnerov, možno hovoriť o *zážitkovosti, oslavnom pátose, snahe o humor*.
- Podľa vzťahu medzi *producentom a obsahom* výpovede sa text označuje ako *vecný, racionálny, vyrovnaný, živý, vtipný*.
- Podľa vzťahu *producenta ku kódu* možno označiť text ako *variabilný, tematicky, obsahovo a aj jazykovo výborne zvládnutý, ozdobný, originálny*.

Pri nasledujúcej nadtextovej komparácii sa zameriame na povrchovú a hĺbkovú štruktúru textu, ktorú následne spojíme s analýzou podľa jazykových rovin. Primárne budeme analyzovať lexiku a morfosyntax a grafické a grafemické stvárnenie textu, pretože prvotná podoba dedičskoprávných textov je písomná. Sekundárne poukážeme na špecifické kompozičné modely, ako sme ich už predznačili v predchádzajúcich štúdiách (Vajičková 2024, 2025b), z ktorých vyberáme:

Zákon patrí podľa funkčnej štylistiky k náučnému štýlu. Od ostatných textov náučného štýlu sa zákony odlišujú hneď na prvý pohľad na *povrchovej štruktúre textu* grafickou a grafemickou stránkou, ako aj architektonikou textu. Zákony sú písané ako súvislý text, pre ktorý je však typické detailnejšie a nápadnejšie členenie na menšie textové jednotky *kapitoly, podkapitoly, odseky, riadky, vety*. Pri ich označení sa používa špecifický znak § (*paragraf*) alebo sa používajú archaické označenia častí textu. V slovenských textoch zákonov sa používa slovo *hlava*, v nemeckých textoch zákonov slovo *Buch*, ktoré nie je použité vo význame „kniha“, ale ako staršie označenie „časť knihy“. Pri architektonike textu má teda dôležitú úlohu časť nazývaná *paragraf*. Jednotlivé paragrafy sú navzájom výrazne odde-

lené a sú očíslované. Číslovanie paragrafov, odsekov, ale aj viet má referenčnú úlohu pri odvolávaní sa na komunikačné a právne situácie spracované v zákone. Jednotlivé myšlienky sa zoskupujú do odsekov, paragrafov, podkapitol a kapitol podľa ich hierarchie, ale aj podľa ich autonómnosti. Grafické, grafemické a kompozičné stvárnenie textu pomáha pri jasnom a jednoznačnom dekódovaní logických, prírodných a temporálnych súvislostí (Vajičková 2024).

Na deklarovanie odlišnej architektiky a odlišného využitia výrazových prostriedkov (verbálnych a nonverbálnych) uvádzame ukážky z dedičského práva a z technického odborného textu.

Ukážka z Občianskeho zákonníka Nemeckej spolkovej republiky, ktorý v piatej hlave, oddiel 4 (*Bürgerliches Gesetzbuch, Buch 5, Erbrecht, Abschnitt 4, Erbvertrag*) upravuje dedičskú zmluvu³:

§ 2276

(1) Ein Erbvertrag kann nur zur Niederschrift eines Notars bei gleichzeitiger Anwesenheit beider Teile geschlossen werden. Die Vorschriften des § 2231 Nr. 1 und der §§ 2232, 2233 sind anzuwenden; was nach diesen Vorschriften für den Erblasser gilt, gilt für jeden der Vertragschließenden.

(2) Für einen Erbvertrag zwischen Ehegatten oder zwischen Verlobten, der mit einem Ehevertrag in derselben Urkunde verbunden wird, genügt die für den Ehevertrag vorgeschriebene Form.

Technické texty sú graficky tiež členité, ale od náučných právnych textov sa odlišujú výraznejším využívaním nonverbálnych výrazových prostriedkov. Okrem plynulého textu obsahujú aj grafy, tabuľky, obrázky a legendy k obrázkom, ako napr. v d'alej uvedenom náučnom texte *Sehtestgerät Visiolite*⁴.

³ Tento text, ako aj ďalšie, ktoré sú v štúdií citované z Občianskeho zákonníka Nemeckej spolkovej republiky, ktorý v piatej hlave, oddiel 4 (*Bürgerliches Gesetzbuch, Buch 5, Erbrecht, Abschnitt 4, Erbvertrag*) upravuje dedičskú zmluvu, sú čerpané z prameňa: Deutschland. Bürgerliches Gesetzbuch. In der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003 S. 738) zuletzt geändert durch Gesetz vom 23.10.2024 (BGBl. I S. 323) m.W.v. 01.01.2025 Stand: 01.05.2025 aufgrund Gesetzes vom 11.06.2024 (BGBl. I S. 185) <https://dejure.org/gesetze/BGB/1962.html> (heruntergeladen am 22.05.2025)

⁴ www.dippacher-ek.deDippacher (stiahnuté 26.05.2025)

Sehtestgerät Visiolite

- ! Stufenlose Höhenverstellbarkeit zur Anpassung an die Körpergröße
- ! Getrennte Einblickwinkel für Nah- und Fernsicht - optimal für Gleitsichtbrillenträger
- ! Leicht, nur 4,8 kg
- ! Transportabel im speziellen Rollenkoffer
- ! Untersuchungen nach G25, G37, G41, FEV, EM1
- ! 60 cm und 80 cm Sehabstand im Gerät integriert
- ! Zusätzlich mit Amslergitter, Rot/Grün-Test
- ! Version mit Blendempfindlichkeitstest

Visiolite Master und Basic für die praktische Arbeitsmedizin

Mit dem Visiolite können arbeitsmedizinische Untersuchungen nach G25, G37, FEV mit Kontrastsehen, Anlage 6 für straßenverkehrsbezogene Sehschärfetests durchgeführt werden. Das Gerät bietet zusätzlich ein Perimeter mit bis zu 64 Leuchtpunkten. Zusätzlich zum Nah- und Fernbereich sind die arbeitsplatzbezogenen Sehabstände von 60 und 80 cm integriert. Die Versionen Basic GT und Master GT ermöglichen den Test der Blendempfindlichkeit.

Obr. 1: Ukážka technického textu

3. INTERTEXTOVÁ KOMPARÁCIA ŽÁNROV DEDIČSKOPRÁVNÝCH TEXTOV

Skôr ako sa zameriame na intertextovú komparáciu vybraných dedičskoprávných textov, a to *zákona* (náučný štýl), *testamentu* (administratívny štýl, direktívny text) a *dedičskej zmluvy* (administratívny štýl, deklaratívny text), venujeme sa typológii právnych textov.

Abrahámová (2012, 38) vyčleňuje nasledujúcu klasifikáciu:

1. legislatívne texty (*zákony, nariadenia, vyhlášky, vykonávacie predpisy*),
2. notárske písomnosti (*zmluvy, testamenty, osvedčenia o dedičskom konaní, overovacie listiny, nostrifikačné záznamy, splnomocnenia*),

3. forenzné komunikáty (*žaloby, obžaloby, obhajoby, rozsudok, uznesenie, opatrenie, svedecká výpoveď, znalecký posudok, odvolanie, dovolanie*),
4. administratívno-právne písomnosti (*zápisnica, predvolanie, upomienka, žiadosť, povolenie, výpis z registra trestných činov, z obchodného registra, z katastra nehnuteľností*) a
5. odborné a vedecké texty (*monografie, štúdie, články, rigorózne a dizertačné práce, učebnice a učebné texty, komentáre k zákonom*).

Na funkcii právnych textov, ktoré sa používajú v právnej komunikácii, je založená aj klasifikácia Abrahámovej a Škvareninovej (2002, 75). Autorky spájajú jednotlivé žánre s jazykovými prostriedkami, ktoré ich charakterizujú, a rozlišujú: a) texty právnych noriem, b) texty právnych úkonov, c) texty forenznej komunikácie, d) právne vedecké texty a e) texty normatívnych aktov. Na základe sémantických stupňov určujú: a) jazyk právnych noriem ako prvý sémantický stupeň právneho jazyka, ktorý označujú ako *objektový jazyk*, a b) jazyk, pomocou ktorého právnici odborníci interpretujú právne normy, tento nazývajú *metajazyk*.

Texty dedičského práva možno charakterizovať aj podľa ďalších kritérií. Podľa intencie autora ide o texty: a) o *informatívne* (zákon), b) *direktívne* (závet) a c) *deklaratívne* (notárska zápisnica, dedičská zmluva).

Z hľadiska charakteristiky komunikácie a komunikačných partnerov vznikajú dedičskoprávne texty v nasledujúcej podobe: Prvú skupinu tvoria náučné monologické texty, ktorých autormi sú odborníci. Ich texty sú však určené nielen odborníkom, ale aj širokej verejnosti. Patrí sem *zákon* ako legislatívny text, *vedecké štúdie a monografie* a iné odborné dedičskoprávne texty, prípadne *didaktizované učebnice* o dedičskom práve a v nadväznosti k nim *prednášky a referáty* a pod., ktoré majú informatívny a argumentačný charakter. Druhú skupinu tvoria všeobecné monologické texty o majetkovoprávnej téme (*závet*), ktorých autorom môže byť laik alebo odborník (notár) alebo sú kombináciou spolupráce laika a odborníka (notára) a majú direktívny alebo direktívno-deklaratívny charakter. Tretiu skupinu predstavuje

dedičská zmluva, ktorá podľa aktuálneho zákona o dedení na Slovensku neexistuje, ale používa sa napr. v dedičskom práve v Nemeckej spolkovej republike. Vzniká v spolupráci laika a odborníka (notára) ako deklaratívny text.⁵

Podľa Slančovej a kol. (2022) sa žánre právnej komunikačnej sféry členia na: a) legislatívne žánre (*zákony, vyhlášky, nariadenia*), b) žánre notárskych písomností (*dohody, zmluvy, overovacie listiny, osvedčenia, zápisy, registračné texty*) a c) súdne žánre (*obžalobná reč, obhajobná reč, rozsudok, svedecké výpovede, znalecké posudky, výsluchy*).

Busse (2000) tvrdí, že lingvistický opis právnych textov musí byť vymedzený: a) systémovo: smerom „hore“ k právnemu jazyku, štýlu a k právnym (právne relevantným) rečovým aktom, b) funkčne: k právne relevantným typom, druhom, triedam textov, k textovým žánrom, c) kontextovo: k susedným textovým žánrom, vyskytujúcim sa v právnych inštitucionálnych konaniach, d) podľa rovín: vzhľadom k právnym typom, druhom, triedam, textovým žánrom a ich podskupinám a ich funkciám (Busse 2000, 667, pozri aj Vajičková 2025, 14–27).

V zmysle už uvedeného a tiež používajúc terminológiu funkčnej štylistiky, môžeme hovoriť o nasledujúcich charakteristických štylistických znakoch textov právnej komunikačnej sféry: *presnosť a pojmovosť, informačná naplnenosť, zrozumiteľnosť*.

Podľa Slančovej a kol. (2022) „právny makrosociálny komunikačný register reprezentuje lexika, ktorá je v podstate veľmi chudobná, má nízky rozptyl a vysokú koncentráciu“⁶.

Právnu lexiku tvoria: „a) pomenovania so špecifickým právnym významom (predovšetkým *právne termíny*), b) pomenovania so všeobecným aj špecifickým právnym významom, kam sa zaraďujú pomenovania, ktoré majú aspoň *čiastočne právny význam (súd, trest)*; c) pomenovania, ktoré sa v právnych textoch využívajú *bez špecifického právneho významu (deň, žena)*, d) pomenovania *so všeobecným významom bez právneho využitia*“⁷ (Slančová a kol. 2022).

⁵ Porovnaj podľa Vajičkovej 2025b, 14–27.

⁶ Slančová a kol. 2022.

⁷ Tamže.

Pri následnej *intertextovej komparácii* sa zameriame na porovnanie jednotlivých žánrov dedičskoprávných textov, a to *zákona* (náučný štýl, informatívny text), *závetu* (administratívny štýl, direktívny text) a *dedičskej zmluvy* (administratívny štýl, deklaratívny text). Pri intertextovej komparácii zákona o dedení a testamentu nadviažeme na výsledky analýz dedičskoprávných textov, ktoré sme predstavili v predchádzajúcich štúdiách (Vajičková 2024, 2025a, 2025b).

Pri určovaní špecifických znakov textového žánru *zákon* z publikovaných výsledkov (Vajičková 2025b) vyberáme:

Z hľadiska intencie, teda vzťahu autora k adresátovi ide pri *zákone* o verejnosť a anonymnosť, z hľadiska striedania replík autora a adresáta o monologickosť (striedanie replík teda nie je prítomné).

Z hľadiska hĺbkovej štruktúry textu (denotácia a denotatívne vzťahy) ide o odbornosť, vecnosť a o terminologickosť (domáce a cudzie odborné názvy). Na povrchovej štruktúre textu ide o vyhýbanie sa polysémii a o elimináciu lexikálnych synonym v oblasti terminológie, výskyt skratiek *Abs.* (Absatz), *ods.* (odsek) a pod.

Z hľadiska vzťahu autora k lexike ide o neprítomnosť hodnotiaceho postoja, čo sa prejaví na povrchovej štruktúre textu ako neprítomnosť lexikálnej a syntaktickej expresivity a subjektivity.

Z hľadiska zastúpenia viet podľa postoja hovoriaceho ku skutočnosti je typická prevaha oznamovacích viet, z hľadiska rozsahu viet ide prevažne o dlhé vety a o opakovanie vetných modelov, z hľadiska najtypickejších syntaktických konštrukcií o pomerne vysoké zastúpenie anteponovaných adjektívnych atribútov a postponovaných genitívnych alebo predložkových atribútov a o enumeratívnosť.

Z hľadiska najtypickejších verbálnych morfológických konštrukcií je typická neosobnosť, realizovaná pasívom, 3. osobou sg. (v nemčine pomocou všeobecného subjektu *man*) a v slovenčine pomocou 1. osoby pl.

Z hľadiska zastúpenia slovotvorných postupov pri slovných druhoch je pre náučný štýl typická tendencia k nominalizácii, v dôsledku čoho sa v náučných textoch často vyskytujú verbo-nominálne konštrukcie (Funktionsverbgefüge), kompozitá a deverbatíva, v slovenčine sú časté modely so sufixom *-nie* (*dedenie*) a v nemčine modely so sufixom *-ung* (*Vererbung*, *Testamenteinrichtung*).

Z hľadiska architektoniky textu ide o tendenciu k pevnej kompozícii a k modelovosti textov: zastúpené sú tieto slohové útvary náučného štýlu: výkladové a opisné alebo kontextové (výklad a úvaha) a situačné (referát, koreferát, prednáška, polemické vystúpenia, debaty).

V ďalšej časti stručne zhrnieme znaky povrchovej a hĺbkovej štruktúry textového žánru *testament*. Opierať sa budeme o znaky administratívneho štýlu podľa Mistríka (1989) a o štúdie Vajičkovej (2025b) a Žitňanskej (2023).

Testament (závet) ako prejav poslednej vôle je priradovaný k textom administratívneho štýlu, o ktorom sa uvádza, že sa vyvinul z náučného štýlu. K charakteristickým znakom administratívneho štýlu patria: *objektívnosť*, *schematickosť*, *racionalnosť*, *nocionálnosť*, *pojmovosť*, *enumeratívnosť*. Na rozdiel od náučného štýlu sa vyznačuje ešte *stručnosťou* a *hutnosťou* a podľa Mistríka (1989) aj *agramatickosťou*. V porovnaní s náučným štýlom a s právnym textom, z ktorého často vychádza, je *adresný*, má *standardizovaný obsah* a *záväznú podobu*. K administratívne štýlu patria: a) dokumentárne žánre (*protokoly*, *zápisnice*, *rozličné listiny*, *zmluvy*, *dohody*, *testament*), b) oznamovacie žánre (*poznámky*), c) heslovité žánre (*zoznamy vecí*, *inventár* a pod.).

Testament má predpísanú záväznú formu, ktorá sa musí dodržiavať, pretože v opačnom prípade môže byť testament neplatný. Môže byť napísaný: a) vlastnou rukou, b) alebo ho možno zriadiť v inej písomnej forme za účasti svedkov alebo c) formou notárskej zápisnice.

Pozrime sa na testament ako textový žáner z hľadiska intencie, denotátu a použitých výrazových prostriedkov, a to lexiky, verbálnych a nominálnych morfológických tvarov, vetných konštrukcií a architektoniky textu, ako sme to urobili pri zákone:

Z hľadiska intencie ide o *verejnosť* a *anonymnosť*, z hľadiska striedania replík autora a adresáta o *monologickosť*.

Z hľadiska denotácie ide o *vecnosť*, z hľadiska denotatívnych vzťahov o neutrálnu lexiku a aj o neutrálnu morfológické tvary a neutrálnu syntaktické konštrukcie.

Z hľadiska vzťahu autora k výrazovým prostriedkom prevláda neutrálna všeobecná lexika, vzťahujúca sa na hmotný a nehmotný majetok a na príbuzenské, spoločenské, sociálne a medziľudské vzťahy na rozdiel od lexiky zákonov, pre ktoré je typická terminologickosť. Pri syntaktických konštrukciách sú v prevahe oznamovacie vety s enumeráciou, pri realizácii verbálnych morfológických konštrukcií je zastúpená 1. os. sg. indikatívu, ako aj početnejšie slovesá s valenciou vyžadujúcou objekty v datíve.

Pri testamente je najdôležitejšie dodržať predpísanú formu a predpísané rámcové časti, ako to nariaďuje zákon.

Dedičská zmluva a *testament* ako prejav poslednej vôle spĺňajú ten istý účel. Dedičská zmluva sa v Nemeckej spolkovej republike považuje za vhodnú alternatívu k testamentu predovšetkým pre slobodných, na regulovanie opatery, ako aj pri určení nástupníctva vo firme. V tejto kapitole poukážeme len na rozdiely medzi uplatniteľnosťou, účinnosťou a možnosťou zrušenia dedičskej zmluvy a testamentu. Ďalším znakom dedičskej zmluvy sa budeme venovať v kapitole o intratextovej komparácii.

Dedičská zmluva sa odlišuje od testamentu tým, že ide o dohodu medzi dvoma stranami, a to porúčiteľom a budúcim dedičom. Praktické rozdiely medzi dedičskou zmluvou a testamentom sa týkajú účinnosti a možnosti zrušenia odkázania dedičstva.

Tab. 1: Základné rozdiely medzi podmienkami dedičskej zmluvy a testamentu

	Dedičská zmluva	Testament
Účinnosť	Dedičská zmluva stanovuje vzájomné záväzky a povinnosti medzi zmluvnými stranami, teda medzi poruči- teľom a budúcimi dedičmi.	Pri testamente ide o jednostranné rozhodnutie poruči- teľa v prospech jeho budúcich dedičov.
Možnosti zrušenia	Zrušenie dedičskej zmluvy nie je jednostranné a nie je možné uskutočniť ho kedykoľvek. Zrušenie dedičskej zmluvy je možné bezvýhradne len v prípade uvedenia do omylu, hrozby alebo podvodu.	Zrušenie testamentu je možné kedykoľvek. Isté obmedzenia existujú len pri spoločnom testamente. Vlastnoručne vyhotovený testament môže poruči- teľ zmeniť alebo zrušiť bez prítomnosti notára.

4. INTRATEXTOVÁ KOMPARÁCIA DEDIČSKEJ ZMLUVY

Pri *intratextovej* komparácii sa zameriame na *dedičskú zmluvu*. Pri analýze budeme uplatňovať funkčnoštylistické, pragmaštylistické a štrukturalistické prístupy. Budeme analyzovať dva vzorové texty dedičskej zmluvy. Pri analýze sa zameriame na architektoniku, kompozíciu, lexiku, morfológické tvary a syntaktické konštrukcie. Charakteristiku lexikálnej roviny doplníme o výskyt kolokácií so slovom „Erbvertrag“, ktoré sme vyexcerpovali z analyzovaných vzorov dedičskej zmluvy a z ustanovení Občianskeho zákonníka (*Bürgerliches Gesetzbuch*), ktoré sa týkajú dedičského práva a dedičskej zmluvy.

Dedičskú zmluvu upravuje Občiansky zákonník v hlave 5 (Buch 5, Erbrecht) najskôr v § 1941. Následne sa uvádzajú ďalšie podrobnosti v paragrafoch §§ 2274 – 2302.

V paragrafe § 1941 BGB *Dedičská zmluva (Erbvertrag)* sa uvádza:

Tab. 2: Časť z nemeckého zákona *Erbvertrag* (Dedičská zmluva) a preklad do slovenčiny

§ 1941 BGB <i>Erbvertrag</i>	§ 1941 BGB Dedičská zmluva
(1) Der Erblasser kann durch Vertrag einen Erben einsetzen, Vermächtnisse und Auflagen anordnen sowie das anzuwendende Erbrecht wählen (Erbvertrag). (2) Als Erbe (Vertragserbe) oder als Vermächtnisnehmer kann sowohl der andere Vertragschließende als ein Dritter bedacht werden.⁸	(1) Porúčiteľ môže zmluvou ustanoviť dediča, uložiť odkazy a podmienky a zvoliť si použité rozhodné dedičské právo (dedičská zmluva). (2) Za dediča (zmluvného dediča) alebo za odkazovníka môže byť určená buď druhá zmluvná strana, alebo tretia osoba.⁹

Ďalej názorne uvádzame začiatok nemeckého textu z časti *Erbvertrag* (Dedičská zmluva) Občianskeho zákonníka Nemeckej spolkovej republiky (BGB):

§ 2274

Persönlicher Abschluss

Der Erblasser kann einen Erbvertrag nur persönlich schließen.¹⁰

§ 2275

Voraussetzungen

Einen Erbvertrag kann als Erblasser nur schließen, wer unbeschränkt geschäftsfähig ist.

⁸ Fassung aufgrund des Gesetzes zum Internationalen Erbrecht und zur Änderung von Vorschriften zum Erbschein sowie zur Änderung sonstiger Vorschriften vom 29.06.2015 (BGBl. I S. 1042), in Kraft getreten am 17.08.2015 Gesetzesbegründung verfügbar.

⁹ Slovenský preklad paragrafu § 1941 BGB | *Erbvertrag*. (M.V.)

¹⁰ Deutschland. Bürgerliches Gesetzbuch. In der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003, S. 738) zuletzt geändert durch Gesetz vom 23.10.2024 (BGBl. I S. 323) m.W.v. 01.01.2025 Stand: 01.05.2025 aufgrund Gesetzes vom 11.06.2024 (BGBl. I S. 185) <https://dejure.org/gesetze/BGB/1962.html> (heruntergeladen am 22.05.2025)

§ 2276**Form**

(1) 1 Ein Erbvertrag kann nur zur Niederschrift eines Notars bei gleichzeitiger Anwesenheit beider Teile geschlossen werden. 2 Die Vorschriften des § 2231 Nr. 1 und der §§ 2232, 2233 sind anzuwenden; was nach diesen Vorschriften für den Erblasser gilt, gilt für jeden der Vertragschließenden.

(2) Für einen Erbvertrag zwischen Ehegatten oder zwischen Verlobten, der mit einem Ehevertrag in derselben Urkunde verbunden wird, genügt die für den Ehevertrag vorgeschriebene Form.

V nasledujúcich §§ 2274 – 2302 *Erbvertrag* (BGB) sa podrobne uvádzajú ďalšie podmienky a okolnosti, z ktorých voľne vyberáme a ktoré doplníme o praktické pozorovania:

Väčšina fyzických osôb v Nemecku stále využíva dedenia zo zákona alebo závetom. Obe metódy však majú svoje obmedzenia – ich korene siahajú do doby, keď bola normou tradičná rodina – a všetky ostatné konštelácie boli absolútnou výnimkou. Prevláda názor, že najmä slobodné osoby sú znevýhodnené zákonnou normou. Dedičská zmluva predstavuje alternatívu, ktorou možno ovplyvniť zákonné nástupníctvo a umožniť osobám, ktoré nie sú s poručiťom príbuzné, zúčastniť sa na dedení, čo je podľa nemeckého dedičského práva možné iba spísaním závetu alebo dedičskej zmluvy.

Dedičská zmluva predstavuje záväznú dohodu. Môže byť uzavretá iba za života poručiťľa. Právnu účinnosť nadobúda až po jej notárskom overení a podpise všetkými zúčastnenými stranami.

Dedičská zmluva je obzvlášť užitočná v troch prípadoch: 1. Pre nezosobášené páry na zabezpečenie záväznej ochrany partnera, pretože na rozdiel od manželských párov nemôžu spísať spoločný závet vo svoj prospech. V rámci dedičskej zmluvy sa obaja partneri jednoducho navzájom označia za dedičov v prípade smrti. 2. Osoby, ktoré potrebujú starostlivosť, sa môžu dedičskou zmluvou dohodnúť, že opatrovateľ zdedí dedičstvo po osobe, ktorá starostlivosť potrebuje. 3. Podnikatelia môžu postupne previesť svoju fir-

mu na nástupcu prostredníctvom dedičskej zmluvy. V tomto prípade slúži dedičská zmluva, ak sa počas života prevedie po častiach, ako druh „poslednej splátky“ v prípade smrti. Dedičskú zmluvu nemožno uzavrieť bez súhlasu oboch zmluvných strán. Preto je potrebné, aby obe strany mali plnú spôsobilosť na právne úkony a boli osobne prítomné pri notárskom zápise.

Rovnako ako závet aj dedičská zmluva môže byť spísaná jednostranne alebo recipročne ako tzv. obojstranná dedičská zmluva. Zatiaľ čo jednostranná dedičská zmluva slúži na úpravu majetku jediného dediča, napríklad keď jeden z partnerov určí druhého za jediného dediča, v dvojstrannej dedičskej zmluve sa obaja partneri navzájom určujú za jediných dedičov.

Dedičská zmluva je záväzná. Ak sa má dedičská zmluva následne zmeniť alebo dokonca zrušiť, je potrebný súhlas oboch zmluvných strán. Jednostranné zmeny sú možné napadnutím, odstúpením alebo zrušením. Na napadnutie dedičskej zmluvy musí porúčiteľ predložiť dedičskému súdu vyhlásenie o odstúpení. Odstúpenie od dedičskej zmluvy je prípustné, ak existujúca zmluva obsahuje klauzulu o práve na odstúpenie, ktorá sa vzťahuje na celú dedičskú zmluvu alebo sa týka jednotlivých ustanovení. Na zrušenie dedičskej zmluvy je potrebné vyhlásiť jej neplatnosť pred notárom. Toto je možné urobiť buď formou dohody o zrušení, alebo formou novej dedičskej zmluvy.

Pri formálnom a obsahovom spísaní dedičskej zmluvy sa možno opierať o viaceré praktické odkazy, ktoré ponúkajú notárske kancelárie aj na svojich webových stránkach. Ďalej uvádzame dva príklady vzorových textov dedičskej zmluvy, ktoré sa používajú v Nemeckej spolkovej republike a odporúčajú sa ako možný unifikovaný vzor.

Tab. 3: Vzor A dedičskej zmluvy

VERERBEN VON IMMOBILIEN ERBVERTRAG MUSTER | VORLAGE¹¹

Verhandelt zu ... am ...

Vor dem unterzeichneten Notar ... erschienen die Beteiligten

1. Herr/Frau... ..., geb. am ..., wohnhaft in ..., ... – ausgewiesen durch ... –

2. Herr/Frau... ..., geb. am ..., wohnhaft in ..., ... – ausgewiesen durch ... –

Die Beteiligten sind zur Gewissheit des Notars voll geschäfts- und testierfähig.

Der Notar fragte die Beteiligten vor der Beurkundung, ob er oder eine Person, mit der er sich zur gemeinsamen Berufsausübung verbunden oder mit der er gemeinsame Geschäftsräume hat, bereits außerhalb seiner Amtstätigkeit in derselben Angelegenheit tätig war oder ist, soweit diese Tätigkeit nicht im Auftrag aller Beteiligten ausgeübt wurde. Die Beteiligten erklärten, dass dies nicht der Fall ist.

Die Beteiligten baten um die Beurkundung des nachstehenden

Erbvertrages

und erklärten zu notariellem Protokoll:

Jeder von uns hebt hierdurch alle von ihr/ihm etwa früher errichteten Verfügungen von Todes wegen auf. Erbverträge oder gemeinschaftliche Verfügungen von Todes wegen hat bisher keine von uns in der Vergangenheit errichtet. Wir sind deutsche Staatsangehörige.

Im Wege eines beiderseits bindend angenommenen Erbvertrages, also einseitig nicht widerruflich, soweit in diesem Vertrag oder gesetzlich nichts anderes bestimmt ist, vereinbaren wir:

(1) Wir setzen uns gegenseitig zu Alleinerben ein.

(2) Unsere gemeinschaftlichen Kinder

a) Tochter ... geb. am ..., wohnhaft in ..., ... und

b) Sohn ... geb. am ..., wohnhaft in ...,

ersatzweise deren Abkömmlinge erhalten ein Vermächtnis in Höhe

¹¹ voegele-rechtsanwaelte.de Erbvertrag Muster / Vorlage – VOEGELE Rechtsanwälte (stiahnuté 22.5.2025)

jeweils Euro (in Worten ... Euro). Das Vermächtnis wird ein Jahr nach dem Erbfall fällig.

Für den Tod des Längstlebenden sowie falls wir gleichzeitig oder durch dasselbe Ereignis versterben, bestimmen wir:

Schlusserben sind zu gleichen Teilen unsere gemeinschaftlichen Kinder: Tochter...und Sohn ...

Dies mit folgender Teilungsanordnung:

Meine Tochter soll mein Mehrfamilienhaus in ..., eingetragen im Grundbuch von ..., Band ..., Fl.-Nr. einschließlich allen vorhandenen Inventars erhalten. Sie hat zum für den Ausbau ihrer bisherigen Wohnung von uns eine Barschenkung in Höhe von EUR bereits erhalten. Im Hinblick auf ihre dauerhafte persönliche Betreuung und Pflege von uns legen wir ausdrücklich fest, dass dieser Betrag, als angemessener Ausgleich nach § 2057aBGB für die jahreslange persönliche Unterstützung auch in Krankheits- und Pflegesituationen, nicht ausgeglichen werden soll gegenüber ihrem Bruder bzw. seinen Ersatzerben.

Mein Sohn erhält das in ... gelegene größere Wald- und Wiesengrundstück, eingetragen im Grundbuch von ..., Band ..., Fl.-Nr. ... mit dem darauf befindlichen Ferienhaus.

Die Wertanteile sollen untereinander nicht verrechnet werden.

1. Wir behalten uns beide den jederzeit ohne Angabe von Gründen möglichen Rücktritt von diesem Erbvertrag vor. Das Rücktrittsrecht erlischt mit dem Tod des anderen Vertragsteils. Der Rücktritt bedarf der notariellen Beurkundung. Uns ist bekannt, dass nach § 2298 Absatz 2 BGB der Rücktritt grundsätzlich auch etwaige einseitige Verfügungen beider Vertragsteile beseitigt. Eine hiervon abweichende Regelung wollen wir nicht treffen.
2. Bei Auflösung oder Nichtigkeit unserer Ehe sollen die vorstehenden Verfügungen von Todes wegen in vollem Umfang unwirksam sein. Dies gilt auch, wenn beim Tode eines Ehegatten ein begründeter Scheidungs- oder Aufhebungsantrag rechtshängig ist.
3. Wir sind über die Bestimmungen der gesetzlichen Erbfolge und des Pflichtteilsrechtes sowie über die Bindungswirkungen eines Erbvertrages und die Wirkungen von Änderungsvorbehalten und Rück-

trittsrechten vom Notar eingehend belehrt worden.

Wir wurden darauf hingewiesen, dass Zahlungen aus Verträgen zugunsten Dritter auf den Todesfall (z.B. Lebensversicherungen oder Sparkonten) unmittelbar dem etwaigen eingesetzten Bezugsberechtigten zustehen und deshalb nicht in den Nachlass fallen.

Weiter wurden wir darüber belehrt, dass bei einer Änderung der tatsächlichen Verhältnisse eine Anpassung des Erbvertrages erforderlich sein kann, insbesondere bei lebzeitigen Schenkungen eine Änderung der Erbquoten erforderlich ist.

4. Die amtliche Verwahrung des Erbvertrages beim zuständigen Amtsgericht wünschen wir nicht.

5. Wir tragen die Kosten dieser Urkunde gemeinsam und ersuchen um Erteilung einer Ausfertigung für jeden von uns. Der Notar wird ermächtigt, eine begl. Abschrift offen in seiner Urkundensammlung zu verwahren.

6. Berlin, den..... (Unterschrift).

Berlin, den..... (Unterschrift).¹²

Dedičská zmluva môže mať aj nasledujúcu prehľadnú podobu

¹² <https://www.voegele-rechtsanwaelte.de/ratgeber/immobilienuebertragung-erbrecht/erbvertrag-muster/> (stiahnuté 22.05.2025)

Tab. 4: Vzor B dedičskej zmluvy

Vzor dedičskej zmluvy ¹³	Slovenský preklad vzorovej dedičskej zmluvy ¹⁴
Verhandelt zu (Ort), am [Datum] Vor mir dem unterzeichnenden Notar Paul Platzhalter mit dem Amtssitz in Beispielstadt sind erschienen: 1. Frau Maria Musterfrau, geboren am [Datum] wohnhaft [Anschrift]; 2. Herr Bernd Beispielmann, geboren am [Datum] wohnhaft [Anschrift]. Die Beteiligten wiesen sich durch Vorlage gültiger Personalpapiere aus. Im persönlichen Gespräch konnte sich der Notar der Geschäftsfähigkeit beider Parteien vergewissern. Erbvertrag I. Widerruf Die Beteiligte zu 1. widerruft alle bestehenden Verfügungen von Todes wegen. II. Vorwort Die Beteiligte zu 1. ist Eigentümerin eines Grundstücks in Musterhausen, Grundbuchblatt [Grundbuchblattnummer]. Sie ist unverheiratet und kinderlos. Ihre nahen Verwandten (Eltern und Geschwister) sind bereits verstorben. III. Verpflichtung zur Erbringung von Pflegeleistungen Der Beteiligte zu 2. verpflichtet sich gegenüber der Beteiligten zu 1., diese im Fall eines eintretenden Pflegebedarfs zu pflegen. Der Beteiligte zu 2. übernimmt dabei alle nötigen Pflegeleistungen, die bei einer Einstufung in die Pflegestufe I und Pflegestufe II gemäß der Pflegeversicherung zu leisten sind. IV. Erbeinsetzung Für die Erbringung von Pflegeleistungen setzt die Beteiligte zu 1. im Gegenzug den Beteiligten zu 2. als Alleinerben ein. V. Rücktrittsrecht Sollte der Beteiligte zu 2. für einen Zeitraum von mindestens vier Monaten der Pflege nicht nachkommen, steht es der Beteiligten zu 1. zu, von ihrem Rücktrittsrecht Gebrauch zu machen. Der Rücktritt ist nur durch eine notariell bezeugte Erklärung gegenüber dem anderen Vertragsschließenden gültig. VI. Verwahrung und Kosten Dieser Erbvertrag soll beim Amtsgericht von Beispielstadt in Verwahrung genommen werden. Die Kosten des Vertrages tragen die beiden beteiligten Parteien jeweils zu gleichen Teilen. Der Wert des Nachlasses nach Abzug der Verbindlichkeiten wird auf 560.000,-- Euro geschätzt. Dieser Erbvertrag wurde den Beteiligten vom Notar vorgelesen, von ihnen genehmigt und anschließend von ihnen und dem Notar eigenhändig unterzeichnet. Ort, Datum, Unterschriften	Miesto a dátum rokovania: U dolu podpísaného notára menom Paul Platzhalter, so sídlom v meste [mesto], sa ustanovili: 1. pani Maria Musterfrau, narodená dňa [dátum], bytom [adresa]; 2. pán Bernd Beispielmann, narodený dňa [dátum], bytom [adresa]. Totožnosť zúčastnených osôb bola zistená predložením platných dokladov. Notár sa pri osobnom rozhovore uistil o právnej spôsobilosti oboch strán. Dedičská zmluva I. Odstúpenie od zmluvy Účastník 1. ruší všetky existujúce ustanovenia o mortis causa. II. Predslov Účastník 1. je vlastníkom nehnuteľnosti v Musterhausene, list vlastníctva [číslo listu vlastníctva]. Je slobodný a bezdetný. Jeho blízki príbuzní (rodičia a súrodenci) už zomreli. III. Povinnosť poskytnúť opatrovateľskú starostlivosť Účastník 2. sa zaväzuje starať sa o účastníka 1. v prípade, že to bude potrebné. Účastník 1. sa voči účastníkovi 2. zaväzuje, že preberie všetky potrebné opatrovateľské služby, ktoré majú byť poskytnuté v prípade zaradenia do stupňa starostlivosti I a stupňa starostlivosti II podľa poistenia dlhodobej starostlivosti. IV. Ustanovenie dedičov Výmenou za poskytovanie opatrovateľských služieb účastník 1. stanoví účastníka 2. ako jediného dediča. V. Právo na odstúpenie od zmluvy Ak účastník 2. neposkytne starostlivosť počas obdobia najmenej štyroch mesiacov, účastník 1. má právo odstúpiť od zmluvy. Odstúpenie je platné len vtedy, ak je realizované jedným účastníkom voči druhému účastníkovi notársky overeným vyhlásením. VI. Uloženie a náklady Dedičská zmluva bude uložená na Okresnom súde v meste Beispielstadt. Náklady na zmluvu znášajú obe zúčastnené strany rovnakým dielom. Hodnota pozostalosti po odpočítaní záväzkov sa odhaduje na 560 000 eur. Dedičskú zmluvu notár zúčastneným stranám prečítal, zúčastnené strany ju schválili a následne ju spolu s notárom osobne podpísali. Miesto, dátum, podpisy

¹³ <https://www.afilio.de/ratgeber/nachlass-erbe/erbvertrag-vorlage-muster>¹⁴ Slovenský preklad vzorovej dedičskej zmluvy (preložila M.V.)

Zo vzorových textov dedičských zmlúv vyplýva, že v dedičskej zmluve nesmú chýbať nasledujúce údaje: meno, adresa prítomných zmluvných strán (poručiteľa a dediča), preukaz, na základe ktorého boli identifikovaní, meno a pôsobnosť notára, predmet dedičskej zmluvy (dedičstvo), miesto, dátum podpísania dedičskej zmluvy a podpisy zmluvných strán. V druhej vzorovej zmluve sú uvedené aj podmienky odstúpenia od zmluvy.

Pozrime sa na dedičskú zmluvu ako na textový žáner: Z hľadiska vzťahu autora k výrazovým prostriedkom prevláda neutrálna všeobecná lexika, vzťahujúca sa na hmotný a nehmotný majetok a na príbuzenské, spoločenské, sociálne a medziľudské vzťahy a s nimi spojené záväzky a povinnosti.

Medzi charakteristické znaky dedičskej zmluvy patrí: architektónika vyznačujúca sa výrazným členením na kratšie časti, ktoré sú očíslované, aby bolo v prípade potreby možné odkazovať na ne. Pre morfológické tvary slovies v úlohe predikátu je charakteristická 3. osoba singuláru (*übernimmt dabei alle nötigen Pflegeleistungen*) alebo 3. osoba plurálu (*Die Beteiligten wiesen sich durch Vorlage gültiger Personalpapiere aus*). Slovesá sú v indikative prítomna alebo präterita v činnom alebo v trpnom rode (*Dieser Erbvertrag wurde den Beteiligten vom Notar vorgelesen, von ihnen genehmigt und anschließend von ihnen und dem Notar eigenhändig unterzeichnet*). Podľa postoja hovoriaceho ku skutočnosti ide o oznamovacie vety. Z obsahu a podstaty dedičskej zmluvy, ktorá stanovuje záväzky a povinnosti dvoch strán navzájom, vyplýva výskyt objektov v akuzatíve (... *erhalten ein Vermächtnis in Höhe jeweils Euro*).

V lexike sú prítomné deverbatíva, ktoré vznikli nominalizáciou participií (*der Beteiligte, die Beteiligten*), nominalizáciou koreňových morféov (*der Widerruf, der Rücktritt*), ako aj kompozitá (*das Rücktrittsrecht*). Prítomné sú aj nominalizácie verbálnych kolokácií (*als Erben einsetzen = Erbeinsetzung*), skladajúce sa v zhode s východiskovou konštrukciou z dvoch koreňových morféov a derivačného sufixu *-ung* (*Erbeinsetzung*).

V analyzovaných vzoroch dedičskej zmluvy a v časti Dedičská zmluva (*Erbvertrag*) Občianskeho zákonníka Nemeckej spolkovej

republiky (*Bürgerliches Gesetzbuch, Buch 5, Erbrecht, Abschnitt 4, Erbvertrag*) sa vyskytujú kolokácie so slovom *Erbvertrag*, ktoré možno podľa ich morfolologickej a syntaktickej podoby rozdeliť na:

Nominálne kolokácie so slovom *Erbvertrag*:

- a) anteponovaný atribút odvodený od slovesa: (*den Erbvertrag anfechten* + *Erbvertrag: ein anfechtbarer Erbvertrag*,
- b) anteponovaný atribút realizovaný participiom: (*den Erbvertrag schließen* + *Erbvertrag: ein geschlossener Erbvertrag*,
- c) anteponovaný atribút realizovaný desubstantívnym adjektívom + *Erbvertrag: gegenseitiger Erbvertrag*,
- d) slovo *Erbvertrag* je použité ako genitívny atribút: *die Bestätigung eines anfechtbaren Erbvertrags*.

Verbálne kolokácie so slovom *Erbvertrag*:

- a) *einen Erbvertrag schließen* (objekt v akuzatívě bez predložky),
- b) *in einem Erbvertrag ... Verfügungen treffen* (predložkový objekt),
- c) *für einen Erbvertrag genügt die ... Form* (predložkový objekt),
- ad den Erbvertrag anfechten* (objekt v akuzatívě bez predložky),
- e) *durch den Erbvertrag wird ... (nicht) beschränkt* (predložkový objekt),
- f) *ein Erbvertrag wird aufgehoben* (trpný rod: *Erbvertrag* = subjekt, *patiens*),
- g) *einen Erbvertrag aufheben* – (činný rod: *Erbvertrag* = bezpredložkový objekt v akuzatívě, *patiens*).

Tab. 5: Kolokácie so slovom *Erbvertrag*

Kolokácia	Kontext
einen Erbvertrag schließen	
ein Erbvertrag zwischen Ehegatten oder zwischen Verlobten	
für einen Erbvertrag genügt die Form	Für einen Erbvertrag zwischen Ehegatten oder zwischen Verlobten, der mit einem Ehevertrag in derselben Urkunde verbunden wird, genügt die für den Ehevertrag vorgeschriebene Form.
den Erbvertrag anfechten	(1) Die Anfechtung kann nicht durch einen Vertreter des Erblassers erfolgen. (2) Für einen geschäftsunfähigen Erblasser kann sein Betreuer den Erbvertrag anfechten. (3) Die Anfechtungserklärung bedarf der notariellen Beurkundung. § 2283
die Bestätigung eines anfechtbaren Erbvertrags	Die Bestätigung eines anfechtbaren Erbvertrags kann nur durch den Erblasser persönlich erfolgen.
durch den Erbvertrag wird das Recht nicht beschränkt	Durch den Erbvertrag wird das Recht des Erblassers, über sein Vermögen durch Rechtsgeschäft unter Lebenden zu verfügen, nicht beschränkt.
durch den Erbvertrag wird aufgehoben	Durch den Erbvertrag wird eine frühere letztwillige Verfügung des Erblassers aufgehoben, soweit sie das Recht des vertragsmäßig Bedachten beeinträchtigen würde. 2. In dem gleichen Umfang ist eine spätere Verfügung von Todes wegen unwirksam, unbeschadet der Vorschrift des § 2297.
ein Erbvertrag kann aufgehoben werden die..., die den Erbvertrag geschlossen haben	Ein Erbvertrag sowie eine einzelne vertragsmäßige Verfügung kann durch Vertrag von den Personen aufgehoben werden, die den Erbvertrag geschlossen haben.
ein geschlossener Erbvertrag kann aufgehoben werden	Ein zwischen Ehegatten oder Lebenspartnern geschlossener Erbvertrag kann auch durch ein gemeinschaftliches Testament der Ehegatten oder Lebenspartner aufgehoben werden.
von dem Erbvertrag zurücktreten	Der Erblasser kann von dem Erbvertrag zurücktreten, wenn er sich den Rücktritt im Vertrag vorbehalten hat.
gegenseitiger Erbvertrag	Gegenseitiger Erbvertrag
sind in einem Erbvertrag vertragsmäßige Verfügungen getroffen	Sind in einem Erbvertrag von beiden Teilen vertragsmäßige Verfügungen getroffen, so hat die Nichtigkeit einer dieser Verfügungen die Unwirksamkeit des ganzen Vertrags zur Folge.

ZÁVER

Metódy nadtextovej, intertextovej a intratextovej komparácie sme uplatnili na častiach z Občianskeho zákonníka Nemeckej republiky, ktoré sa venujú dedičskému právu, a na niektorých vybraných textových žánroch, ktoré na zákon nadväzujú a sú jeho realizáciou v praxi. Pozornosť sme venovali náučnému a administratívne funkčnému štýlu. V rámci nadtextovej komparácie častí o dedení z Občianskeho zákonníka NSR ako reprezentanta náučných právnych textov s technickým náučným textom sme skonštatovali prítomnosť všeobecných znakov náučného štýlu, ale aj niektorých špecifických. Na povrchovej štruktúre textu k nim patrí väčšia členitosť, používanie špecifického symbolu § pre *paragraf* a používanie špecifických označení častí textu, v slovenčine je to archaický tvar *hlava* a v nemčine pojem *Buch*.

Metódy nadtextovej, intertextovej a intratextovej komparácie sme následne uplatnili pri analýze dedičskej zmluvy a závetu, teda textových žánrov, ktoré patria k administratívne funkčnému štýlu. Aj pri tomto štýle boli pri analýze prítomné všeobecné, ale aj špecifické znaky. K špecifickým znakom administratívneho štýlu dedičskej zmluvy patrí predovšetkým záväznosť niektorých formálnych a obsahových náležitostí, ako je osobná prítomnosť pri uzavretí zmluvy, možnosť uzavretia dedičskej zmluva iba za života poručiteľa, plná spôsobilosť oboch strán na právne úkony, spôsobilosť spísať závet a pod.

Intertextovej komparácii boli podrobené tri žánre dedičskoprávnych textov, a to zákon, testament a dedičská zmluva. Charakter použitých výrazových prostriedkov závisí od komunikačných partnerov, teda od autora a adresáta. Autormi dedičskoprávnych textov môžu byť odborníci (zákony) alebo laici (závet). Niektoré vznikli v spolupráci odborníkov a laikov (závet, dedičská zmluva), čo determinuje aj ich jazyk a štýl. K adresátom dedičskoprávnych textov patrí široká verejnosť, a preto je potrebná všeobecná zrozumiteľnosť. V texte prevláda nociónálna lexika, ako aj neutrálne morfológické tvary a syntaktické konštrukcie.

Intratextovú komparáciu sme uplatnili pri analýze dedičskej zmluvy. Jej cieľom je poukázať na najtypickejšie znaky, ktorými sa tento

textový žáner odlišuje od textu zákona o dedičskej zmluve a od testamentu. Na základe uskutočnenej čiastkovej analýzy možno konštatovať, že medzi charakteristické znaky dedičskej zmluvy patrí členitá architektónika a číslovanie odsekov, aby bolo v prípade potreby možné na niektoré skutočnosti vzájomne odkazovať. Pre kompozíciu je typické ustálené rámcovanie hlavného textu úvodnými informáciami o mieste a čase stretnutia a o osobách prítomných na rokovaní. Záver tvorí uvedenie miesta, dátumu a podpisy zmluvných strán. Z obsahu a podstaty dedičskej zmluvy, ktorá stanovuje záväzky a povinnosti dvoch strán navzájom, vyplýva výskyt akuzatívnych objektov. V lexike sú prítomné početné deverbátiva ako výsledok rozličných slovo tvorných modelov (*der Beteiligte, der Widerruf, der Rücktritt*). Vyskytujú sa kompozitá (*das Rücktrittsrecht*), nominalizácie verbálnych kolokácií (*als Erben einsetzen = Erbeinsetzung*) a pod.

Niektoré jazykové javy prítomné v dedičských zmluvách by si vyžadovali ďalšiu podrobnejšiu analýzu, pretože predznačujú možnosť získania ďalších zaujímavých výsledkov o používaných morfológických tvaroch, syntaktických konštrukciách, voľných a tesných slovných spojeniach, ako aj o vzťahu kolokácií a viacslovných odborných názvov, čo by mohlo byť predmetom ďalšej štúdie.

LITERATÚRA

- Abrahámová, Eva a Oľga Škvareninová. 2006. *Kapitoly zo štylistiky a rétoriky pre právnikov*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Abrahámová, Eva. 2012. *Základy právnej komunikácie*. Šamorín: Heuréka.
- Baumann, Klaus D. 1992. *Integrative Fachtextlinguistik*. Tübingen: Narr-Verlag.
- Baumann, Klaus, D. 1998. Textuelle Eigenschaften von Fachsprachen. In *Fachsprachen*. Berlin, New York: De Gruyter. 1998. S. 408–415.
- Busse, Dietrich. 2000. Textsorten des Bereichs Rechtswesen und Justiz. In Antov, Gerd, Klasu Brinker, Wolfgang Heinemann, und Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft). Berlin, New York: de Gruyter. S. 658–675. https://www.germanistik.hhu.de/fileadmin/redaktion/Fakultaeten/Philosophische_Fakul-

- taet/Germanistik/Germanistische_Sprachwissenschaft/Dateien/Busse/Text/
Busse-2000-02.pdf, (11.01.2025)
- Drozd, Lubomír, und Wilfried Seibicke. 1973. *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache. Bestandaufnahme – Theorie – Geschichte*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag.
- Đuricová, Alena. 2003. *Morfologicko-syntaktické a textové aspekty nemeckého právneho jazyka*. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- Đuricová, Alena. 2007. Abkürzungen und Kurzwörter in der Rechtssprache. In: Buckhart, M. G. u. a. (Hg.): *Motivation Deutsch. Sammelband der Beiträge der VIII. Tagung des Verbandes der Deutschlehrer und Germanisten der Slowakei*. Nitra: UKF. S. 449–455.
- Đuricová, Alena. 2013. Typológia právnych textov justičných orgánov. In Alena Đuricová (ed.). *Od textu k prekladu VIII*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů. S. 169–180.
- Đuricová, Alena. 2016. *Preklad právnych textov. Teória, prax, konvencie, normy*. Banská Bystrica: Belianum.
- Đuricová, Alena, Monika Némethová a Jana Štefaňáková. 2023. *Právne texty a právo interdisciplinárne*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů.
- Fandrych, Christian, und Maria Thurmair. 2011. *Textsorten im Deutschen. Linguistische Analysen aus sprachdidaktischer Sicht*. Tübingen: Stauffenburg.
- Findra, Ján. 2004. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta.
- Findra, Ján. 2013. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta.
- Fleischer, Wolfgang, und Georg Michel. 1975. *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig.
- Fleischer, Wolfgang, Georg Michel, und Günter Starke. 1993. *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache*. 2. Aufl. 1996, Frankfurt am Main.
- Gergel, Peter a Radovan Garabík. 2025. Korpus dedičskoprávnych textov v rámci kontrastívneho výskumu kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávnych textoch. In *Philologia* 35 (1): XX – XX
- Imrichová, Mária. 2014. Jazyk právnych textov so zreteľom na špecifiká právnej lexiky. In *Registre jazyka a jazykovedy (I) – na počesť Daniely Slančovej*. Prešov: Filozofická fakulta. S. 207–212.
- Imrichová, Mária a Monika Turočková. 2015. *Lingvistickej analýza právnych textov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.

- Križan, Martin a Tamara Čipková. 2022. Formy závetu reflektující 21. století. In Ficová, Svetlana, Karin Raková, Karin, Marek Ivančo a kol. (eds.). *Vybrané otázky dědičského práva v úvahách de lege ferenda*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o. 2022. S. 198–214.
- Lazar, Ján a kolektív. 2018. *Občianske právo hmotné*. Tretie doplnené a prepracované vydanie. IURIS LIBRI.
- Mistrík, Jozef. *Štylistika*. 1989. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mistrík, Jozef. 1993. „Juristické texty.“ In *Text a kontext*. Prešov: Univerzita P. J. Šafárika 1993. S. 78 – 81.
- Nord, Christiane. 1995. *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methoden und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Julius Groos.
- Reiss, Katarina. 1993. *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heidelberg: Julius Gross.
- Riesel, Elise. 1964. *Stilistik der deutschen Sprache*. Moskau.
- Roelcke, Thorsten. 2010. *Fachsprachen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG.
- Sandig, Barbara. 1978. *Stilistik. Sprachpragmatische Grundlegung der Stilbeschreibung*. Berlin, New York.
- Sandig, Barbara. 1984. „Ziele und Methoden einer pragmatischen Stilistik.“ In Spillner (Hrsg.). S. 137–161.
- Sandig, Barbara. 1986. *Stilistik der deutschen Sprache*. Berlin, New York.
- Sandig, Barbara. 2006. *Textstilistik des Deutschen*. 2., völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Slančová, Daniela, Stanislava Spáčilová, Michal Bočák, Martina Bodnárová, Miroslava Gavurová, Jana Kičura Sokolová, Jana Klingová, Jozef Mergeš a Anna Timková Lazurová. 2022. *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (I)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove.
- Slančová, Daniela, Stanislava Spáčilová, Michal Bočák, Martina Bodnárová, Miroslava Gavurová, Jana Kičura Sokolová, Jana Klingová, Jozef Mergeš a Anna Timková Lazurová. 2022. *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (II)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove.
- Sowinski, Bernhard. 1991. *Stilistik. Stiltheorien und Stilanalysen*. Stuttgart. J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- Švecová, Adriana a Peter Gergel. 2022. „Materiellrechtliche und linguistische Überlegungen zum Pflichtteil im geltenden Recht der Slowakei an der Wen-

- de vom 19. zum 20. Jahrhunderts bis 1950.“ *Journal on European History of law*. Vol. 13 (1). S. 43–58.
- Vajičková, Mária, Alena Ďuricová, und Zuzana Gašová. 2009. *Ausgewählte Aspekte der Fachtexte*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici.
- Vajičková, Mária, Alena Ďuricová, Mária, Kostelníková, und Zuzana Tuhárska. 2011. *Stilistische Prinzipien der Gestaltung administrativer und juristischer Texte. Am Beispiel deutscher, slowakischer und englischer Texte der Europäischen Union*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag.
- Vajičková, Mária. 2024. „Distribution der Stammmorpheme *-erb-* und *-ded-* im deutschen und im slowakischen Erbrecht als Kohäsions- und Kohärenzmittel.“ *Philologia* 34 (2). S. 143–160.
- Vajičková, Mária. 2025a. „Jednoslovná a viacslovná terminológia a ustálené slovné spojenia (kolokácie) so slovami *poručiteľ*, *Erblasser* v texte dedičského práva ako štylistické prostriedky kohézie a koherencie textu.“ In *Romanoslavica*. Volum LXI (Nr. 1). S. 14–27.
- Vajičková, Mária. 2025b. T typológii textov dedičského práva. In *Philologia* 35 (1). S. 7–23.
- Wrede, Oľga. 2020. *Theoretisch – pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts (Deutsch – Slowakisch)*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2020. Zákon o dedení. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1964/40/20050701.html> (10. 07. 2024).
- Žitňanská, Lenka. 2023. *Textsorten des Erbrechts im Kontext der Übersetzung (Deutsch – Slowakisch)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta (diplomová práca).

Mária Vajičková, prof. PhDr., CSc.

Ústav filologických štúdií

Katedra nemeckého jazyka, literatúry a didaktiky
Pedagogická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Račianska 59

813 34 Bratislava

vajickova@fedu.uniba.sk

ORCID-ID 0000-0003-2382-8057

BOHEMIZMY V PUBLIKÁCII NÁSTIN SÚKROMNÉHO PRÁVA PLATNÉHO NA SLOVENSKU A PODKARPATSKEJ RUSI (ČASŤ DEDIČSKÉ PRÁVO) AKO ŠTYLISTICKÝ PRÍZNAKOVÁ PRÁVNA TERMINOLÓGIA¹

Peter Gergel

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Gergel, Peter, 2025. „Bohemisms in the publication Outline of Private Law Applicable in Slovakia and Subcarpathian Ruthenia (section on inheritance law) as stylistically distinctive legal terminology“. *Lexis and stylistics of succession law texts in time and space*: 36 – 51.

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na definičné otázky spojené s bohemizmami a ich príznakovosť, resp. úlohu v rámci štylistického vnímania daného textu. Keďže vznik textu, ktorý je predmetom predkladaného výskumu, patrí do obdobia I. ČSR, je dôležité objasniť aj kontext jeho vzniku, keďže tento mal určité vplyv na jeho štylistickú stránku a používanie špecifickej (terminologickej) lexičky. Z právneho hľadiska ide o obdobie recepcie uhorského práva do právneho poriadku I. ČSR (resp. slovenskej časti ČSR a Podkarpatskej Rusi), ktorá sa vzťahovala v prvom rade na zákony a ich preklady do slovenčiny, ale bola tu iste aj potreba prekladu odbornej právnej literatúry, s čím je spojené aj budovanie slovenskej dedičskoprávnej terminológie. Táto sa etablovala aj pomocou prekladov z maďarského jazyka a je v nej badateľný aj vplyv češtiny. Bohemizmy sa z dnešného pohľadu dajú považovať za príznakové lexémy typické pre začiatočnú fázu budovania modernej slovenskej odbornej terminológie.

Kľúčové slová: dedičské právo, právny dualizmus, štylistický príznak, bohemizmus, cudzie slovo

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu APVV 23-0192 Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch.

Abstract: This paper focuses on defining issues related to Bohemisms and their symptomatic nature, or rather their role in the stylistic perception of a given text. Since the text which is the subject of the presented research falls into the period of the First Czechoslovak Republic, it is also important to clarify the context of its creation, as this certainly had an impact on its stylistic aspects and the use of specific (terminological) vocabulary. From the legal point of view, this was a period when Hungarian law was incorporated into the legal system of the First Czechoslovak Republic (or the Slovak part of the Czechoslovak part of the Czechoslovak Republic and Subcarpathian Ruthenia), which primarily referred to laws and their translations into Slovak but there was certainly also a need to translate specialized legal literature, which was also linked to the development of Slovak inheritance law terminology. This was also established with the help of translations from the Hungarian language, and the influence of Czech is also noticeable. From today's perspective, Bohemisms can be considered symptomatic lexemes typical of the initial phase of the development of modern Slovak professional terminology.

Keywords: inheritance law, legal dualism, stylistic feature, Bohemism, foreign word

ÚVOD

Predmetom prekladaného príspevku je štylisticky príznaková dedičskoprávna terminológia v publikácii *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi* (časť dedičské právo). Ide teda o takú lexiku, ktorá je z dnešného pohľadu vnímaná ako príznaková, odlišná od dnešnej zaužívanej právnej terminológie, čo nevyhnutne neplatilo, samozrejme, v čase jej vzniku. „Pri analýze lexiky je dôležité venovať pozornosť tak sémantickým, ako aj štylistickým aspektom. Výber slovnej zásoby ovplyvňujú viaceré mimotextové aj textové faktory, napr. miesto vzniku textu, jazykové variety, reálie, zámer odosielateľa, príjemcu a taktiež téma a obsah textu, s čím súvisí aj použitie základnej slovnej zásoby.“ (Ďuricová, Némethová a Štefaňáková 2023, 143). Pojem príznak je z teoretického hľadiska v rámci lingvistického bádania pomerne dobre rozpracovaný. Teória príznakovosti vychádza podľa Dolníka (2013, 138)

zo štrukturalistických ideí a vzťahovala sa najskôr na fonémy. Do istej miery je však možné aplikovať túto teóriu aj na štýlém. Pri výskume budeme teda vychádzať z faktu, že bezpríznačový člen je v porovnaní s príznakovým funkčne jednoduchší, má všeobecnejší význam, širšiu distribúciu a vyššiu textovú frekvenciu (Dolník 2013, 138). Táto myšlienka sa dá vo vzťahu k štylistike, príp. k štylisticky príznakovkej terminológii rozviesť v tom zmysle, že bezpríznačové termíny fungujú jednoduchšie, keďže sú známejšie. Ako príklad sa dá uviesť dvojica termínov *poručiteľ* – *zostaviteľ*, v ktorej je prv menovaný termín v právnej komunikácii iste rozšírenejší a známejší. Štylisticky príznakový termín *zostaviteľ* je zložitejší v tom zmysle, že na pochopenie tohto pojmu, resp. spojenie s príslušným denotátom sú potrebné znalosti z histórie a práva a jeho význam je teda prístupný len pre určitý vymedzený okruh právnych historikov a laikov, príp. pre tých, ktorí poznajú aj východiskový jazyk. Štylisticky príznakové lexémy teda nie sú neutrálne a v tejto súvislosti platí nasledovné:

„V lexikálnej zásobe sú jednotky, ktoré sú určené na používanie v istej štýlovej sfére a jednotky, ktoré nepatria do žiadnej štýlovej domény, lebo zo štylistického hľadiska sú univerzálne. Lexikálne jednotky bez štýlovej reštrikcie sú teda štylisticky neutrálne, bezpríznačové, nešpecifikované. Oproti nim stoja štylisticky príznakové čiže špecifikované jednotky. Opozícia príznakové: bezpríznačové sa tu dotýka vzťahu vnútri lexikálneho systému.“ (Dolník 2003, 169)

Pokiaľ ide o lexikálne jednotky českého pôvodu a ich udomácnenie v slovenskom jazyku, ich prijímanie a preberanie je vzhľadom na históriu česko-slovenských vzťahov prirodzené. „Dlhodobá tesná koexistencia češtiny a slovenčiny je prototypovým príkladom bezprostredného jazykového kontaktu späťého s asymetrickým vzájomným vplyvom (vplyv češtiny na slovenčinu bol oveľa silnejší ako naopak)“ (Dolník 2003, 202). Na prenikanie bohemizmov do slovenského jazyka majú podľa Dolníka (2003, 208) vplyv viaceré faktory: etnopsychologický faktor, kultúrno-historický, etnodemografický a interakčný. Pre predmetný príspevok je podstatný práve kultúrno-historický faktor, čiže vplyv česko-slovenských kontaktov na formovanie etnopsychiky Slovákov a ich postoja k materinskému

jazyku (Dolník 2003, 208), v tomto konkrétnom prípade ide o kontakty v rámci právnickej obce, ktoré sa zintenzívnili pri príprave návrhov občianskeho zákonníka. Bohemizmus definuje Krátky slovník slovenského jazyka (ďalej len KSSJ; 2003, 72) ako český jazykový prvok v inom jazyku. Bohemizmy v analyzovanom texte pôsobia na dnešného recipienta príznakovo, čo je spôsobené aj časovou špecifickosťou, čiže do istej miery ich môžeme považovať z pohľadu dnešného právneho jazyka za archaizmy. Termín archaizmus je ukotvený primárne v oblasti lexikológie.² Bußmann (2008, 55) definuje archaizmus ako používanie zastaralých vyjadrovacích foriem, ktoré sú často štylisticky príznakové a majú poetickú, patetickú alebo ironickú konotáciu. Podobne KSSJ (2003, 52): „zastaralý jazykový prostriedok použitý na vyvolanie dojmu starobylosti“

Na štylizáciu textu a príznakovosť bohemizmov nachádzajúcich sa v texte mali jednoznačne vplyv aj mimojazykové faktory. Z tohto dôvodu je mimoriadne dôležité venovať pozornosť okolnostiam vzniku predmetného textu. Z hľadiska pochopenia budovania slovenskej dedičskoprávnej terminológie po roku 1918 je potrebné venovať najprv teda pozornosť právnej situácii, ktorá nastala na území I. ČSR po jej vzniku. Základnou normou je v tejto oblasti zákon č. 11/1918 Zb. a. n. o zriadení samostatného československého štátu, ktorého čl. 2 recipoval do právneho poriadku ČSR právo Rakúsko-Uhorska („*Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.*“), citované podľa Vojáček 2008, 19) Pre oblasť dedičského práva boli v Uhorsku a neskôr aj na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi smerodajné Dočasné súdne pravidlá, ktoré predstavovali hmotnoprávnú úpravu občianskeho práva pri neexistencii občianskeho zákonníka.³ Recepciou práva Rakúsko-Uhorska sa síce zabezpečila

² „Primárne lexikologickú filiáciu termínu archaizmus či akési jeho priam domovské ukotvenie viažuce sa na dynamiku lexikálnej zásoby napokon odráža aj spracovanie hesla archaické slovo = archaizmus v Slovníku jazykovedných termínov (1979) a hesla archaizmy v Encyklopédii jazykovedy (1993, 68): „slová, niekt. významy slov al. slovné spojenia, kt. sa bežne nepoužívajú a v súčasnej spis. slov. sú štyl. príznakové. Využívajú sa na charakterizovanie epochy, na archaizovanie reči, lebo pripomínajú staršie obdobia vývinu jazyka (Kováčová 2015, 15-16).“

³ Analýzou dočasných súdnych pravidiel sa zaoberal Képešy 2023.

materiálna kontinuita, jej dôsledkom bol však aj vznik právneho dualizmu, t. j. na území českých krajín platila bývalá rakúska úprava a na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi platilo naďalej uhorské právo. Zo strany štátu bola pochopiteľne snaha odstrániť tento právny dualizmus a kodifikovať o. i. aj dedičské právo v rámci Občianskeho zákonníka, ktorý sa však v medzivojnovom období aj napriek snahám nepodarilo prijať (Martincová a Sombati 2023, 584–585). Medzivojnová rekodifikácia občianskeho práva sa usilovala o revíziu ABGB, ale súdobé diskusie mali širší záber a zvažovali viac inšpiratívnych zdrojov (rakúske predpisy, Návrh uhorského občianskeho zákonníka z roku 1913, viedenský návrh medzinárodného práva súkromného z roku 1913, československé predpisy, zahraničné zákonníky, judikatúru a právnu vedu (Horák a Razim 2025, 91–96). Vznik publikácie *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi* autorov Vladimíra Fajnora a Adolfa Zátureckého je teda úzko spätý so vznikom I ČSR v roku 1918 a potrebou reagovať na aktuálne potreby právnickej obce okrem iného aj v oblasti zabezpečenia odbornej právnej literatúry v slovenskom jazyku.

Rok 1918 je teda zároveň možné aj na základe uvedeného označiť za dôležitý medzník v budovaní slovenskej dedičskoprávnej terminológie, ktorá sa v začiatkoch a aj neskôr musela vyrovnávať s terminologickými vplyvmi maďarčiny a češtiny. Preklady zákonných článkov prijatých Uhorským snemom síce vznikali už počas Uhorska, a to na základe zák. čl. LXVI/1881 § 9: „*Zákony, po jejich vyhlášení v krajinskej sbierke zákonov, mají byť vo veřejnú známost uvedené i v hodnověrných prekladoch do jiných v krajinách uhorskej koruny obvyklých jazykov*“ (Laclavíková a Švecová 2012, 242), celý právny diskurz sa však takmer výhradne realizoval v maďarčine, čiže potreba cieľavedomého a systematického rozvíjania slovenskej dedičskoprávnej terminológie nastala až po r. 1918, o. i. aj v súvislosti s prípravou legislatívnych návrhov, ktorých výsledkom malo byť prijatie spomínaného Občianskeho zákonníka. Z terminologického hľadiska nastala zaujímavá situácia, keď bola slovenská a podkarpatskoruská časť novej republiky z právneho hľadiska bližšie Uhorsku, z jazykového hľadiska tu však bola slovenčine bližšia čeština,

ktorá, ako si vysvetlíme ďalej, mala výrazný vplyv na formovanie slovenskej dedičskoprávnej terminológie. Na slovenský právny jazyk mali teda vplyvy aj iné jazyky. Abrahámová a Škvareninová (2006, 70) hovoria v tejto súvislosti o vplyve latinčiny a nemčiny na formovanie slovenského právneho jazyka, ale nezanedbateľnú úlohu tu zohrávala aj maďarčina, čo sa dá takisto dokázať množstvom kal-kov. Tu na rozdiel od češtiny vzhľadom na rozdielnosť jazykových systémov slovenčiny a maďarčiny nedochádzalo k preberaniu pome-nování, ale k doslovným prekladom (kalkom). Súhlasíme s oboma autorkami a ich tvrdením v tom zmysle, že znaky jazykového importu do slovenského právneho jazyka sa nestratili ani po roku 1918. Po vzniku novej republiky sa v jazyku množstva vznikajúcich právnych predpisov odzrkadlila teória československého jazyka, čo sa iste prejaví aj v skúmanom korpuse dedičského práva (Abrahámo-vá a Škvareninová 2006, 70).

BOHEMIZMY AKO ŠTYLISTICKY PRÍZNAKOVÉ LEXÉMY

V rámci stylistickej paradigmy rozlišuje Vajičková (2007, 75) makroštruktúrne, mikroštruktúrne štýlémy a médioštylémy. Pri makroštruktúrnych *štylémach* ide o zaradenie konkrétneho textu do istého typu, druhu, tried textov, a to na základe „analýzy, komparácie a generalizácie tematických (obsahových), funkčných, kompozičných, jazykových a formálnych znakov mikroštruktúr konkrétnych textov ako variantov a následným určením charakteristík invariantov textových typov, druhov, tried a žánrov.“ (Vajičková 2025, 10). Analyzovaný text zaraďujeme z tohto hľadiska jednoznačne k odborným vedeckým textom. Makroštruktúrnym štýlémam sa však v tomto príspevku bližšie nebudeme venovať, keďže sú predmetom predkladaného výskumu mikroštylémy. Pod pojmom mikroštruktúrna štýléma chápe Vajičková (2007, 93) kompozíciu, verbálne (jazykové a parajazykové) a neverbálne (mimojazykové) štýlémy. Z verbálnych štýlém budeme venovať väčšiu pozornosť lexikálnym štýlémam, konkrétne cudzím slovám, ktoré sa z dnešného pohľadu recipientovi zdajú byť stylisticky príznakové, čo môže spôsobovať aj problémy

s ich recepciou a sú podľa Vajičkovej (2007, 106) diaintegratívne príznakové. Vajičková ich charakterizuje ako lexémy, ktoré sú tvorené zo slovného materiálu cudzieho pôvodu a vykazujú väčšie alebo menšie odchýlky od domáceho jazykového materiálu na rôznych lingvistických rovinách jazyka, pričom podliehajú integrácii do domáceho jazykového systému na viacerých jazykových rovinách. Podobne definuje cudzie slovo aj Bußmann (2008, 293) – ako výraz prevzatý z cudzieho jazyka, často aj s pojmovou zložkou. Zároveň platí, že nedošlo k úplnej integrácii cudzieho slova do jazykového systému, keďže sa toto líši od statných slov výslovnosťou, ortografiou a flexiou. Pre skúmaný jazykový pár čeština – slovenčina to však nemusí platiť absolútne, a to vzhľadom na typologickú podobnosť oboch jazykov. Podľa Findru (2013, 50) predstavujú cudzie slová alebo internacionalizmy v rámci nociónálnej príznakovej a štylisticky zafarbenej makroparadigmy špecifickú mikroparadigmu [...]. Ako osobitnú mikroparadigmu ju hodnotí vzhľadom na medzinárodný charakter internacionalizmov. Cudzie slová však, ako si ukážeme neskôr, nemožno vždy označiť za internacionalizmy, najmä keď sú preberané z jazyka, ktorý nie je možné označiť za svetový jazyk ako napr. angličtinu. Cudzie slová môžu byť preberané do príbuzného jazyka, ktorý vplyvom politických pomerov nemá ešte celkom vybudovanú terminológiu v danej oblasti, ako to bolo v prípade češtiny a slovenčiny po vzniku ČSR.

Findra (2013, 37) prisudzuje lexikálnym štylémam osobitné postavenie v rámci verbálnych štylém a ich osobitosť spočíva podľa neho v tom, že slovná zásoba je otvorený systém a reaguje na zmeny v ekonomickom, kultúrno-spoločenskom a politickom živote spoločnosti. V rámci štylistickej klasifikácie lexikálnych štylém rozlišuje 3 makroparadigmatické dvojice: nociónálnosť – emocionálnosť/expresívnosť, bezpríznakovosť – príznakovosť a neutrálnosť – štylistickú zafarbenosť (Findra 2013, 46). Predmetom tohto výskumu, ako už bolo konštatované, je teda druhá zo spomínaných makroparadigmatických dvojíc.

V analyzovanom texte sa nachádza množstvo lexém terminologického a neterminologického charakteru, ktoré je možné označiť

za štylisticky príznakové (z dnešného pohľadu archaické), hoci nejde vždy o bohemizmy. Ako príklad uvádzam nasledovné lexémy a ich náprotivky v súčasnej slovenčine: *sňatok* (sobáš), *zemská príslušnosť* (štátna príslušnosť), *cudzozemsko* (zahraničie), *sprostenie* (oslobodenie), *nezletilosť* (neplnoletosť), *ponevác* (keďže, pretože), kdežto (zatiaľ čo, naproti tomu, kým), *sostupní príbuzní* (zostupní príbuzní), *jestli* (či), *krome* (okrem), *složitě* (zložitě), *vetevný* (vetvový).

V predkladanom príspevku sa z priestorových dôvodov nebude menovať všetkým termínom (bohemizmom), ktoré sa nachádzajú v analyzovanej časti predmetnej publikácie. Výber jednotlivých termínov do vzorky sa uskutočnil okrem toho na základe viacerých kritérií. Slovník odborného a teda aj právneho jazyka (právna lexika) pozostáva podľa Abrahámovej a Škvareninovej (2006, 77) z výrazov výlučne právnych, t. j. termínov (čiže pomenovaním pojmu v sústave pojmov vedného alebo výrobného odboru; Horecký 2019, 82); z výrazov, ktoré sú súčasťou všeobecného základu spisovného jazyka a z pomocných výrazov. Prvým kritériom výberu bola príslušnosť daných lexém do terminológie odborného jazyka, ktorá sa konštatuje na základe vlastností termínov tak, ako ich v slovenskej lingvistike definoval Masár, menovite ide o motivovanosť, systémovosť, ustálenosť, jednoznačnosť a presnosť, derivatívnosť, príp. aj krátkosť, preložiteľnosť a ľudovosť (Masár 1991, 37–58). Dolník (2003, 175–180) hovorí o definovanosti, jednoznačnosti, ustálenosti, systémovosti, derivatívnosti (nosnosti) a akonotatívnosti. Vhodnosť zvolených lexém sa okrem vyššie uvedeného všeobecného kritéria bude určovať aj na základe príslušnosti daných pojmov k špecifickému odbornému názvosloviu v užšom zmysle (podľa Roelckeho 2010, 55–68, ktorý odborné názvoslovie delí do 4 skupín podľa kritéria odborovej príslušnosti jednotlivých lexém). Dolník (2003, 176) hovorí v rámci definovanosti termínov o poli lexikálnych jednotiek, v rámci ktorého sú niektoré termíny súčasťou jadra a iné sú od neho vzdialené a vágnejšie. Do analýzy sme teda podľa tohto kritéria zaradili len špecifickú dedičskoprávnu terminológiu patriacu do špecifickej dedičskoprávnej terminológie. Ďalším kritériom

je existencia českého náprotivku priamo v úryvkoch v češtine (Návrh Občianskeho zákonníka), pretože sa dajú lepšie porovnať aj kontexty výskytov vyexcerpovaných bohemizmov a ich českých náprotivkov pochádzajúce z diatopického hľadiska z približne rovnakého obdobia, čo umožní ich stotožnenie. Posledným kritériom je morfológická kategorizácia, čiže východisková príslušnosť zvolených terminologických jednotiek k substantívam, ktoré je v súlade s Abrahámovou a Škvareninovou (2006, 71) možné považovať za typické pojmové slová.⁴ Dôležité však bude poukázať aj na deriváty (odvodeniny) vyexcerpovaných substantív, keďže ide o jednu z vlastností odborných termínov.

Na základe týchto kritérií sme teda obmedzili výskum na štyri právne pojmy: *dedičstvo*, *závet*, *opomenutie* a *poručiteľ*. V nasledujúcej tabuľke uvádzame predmetné pojmy a ich náprotivky:

Tab. 1: Prehľad kľúčových termínov

Termín v slovenčine	Termín v češtine	Súčasný úzus v slovenčine
dedictvo	dědictví	dedičstvo
zostaviteľ	zůstavitel	poručiteľ
záveť	závěť	závet
opominutie	opominutí	opomenutie

Prvým a základným pojmom dedičského práva je *dedičstvo*. Tento pojem uvádza vo svojej publikácii aj Kuchar (1998, 51–54). Podľa uvedeného autora sa na označenie zdedeného majetku používali viaceré výrazy, okrem domácich lexém (*dedičstvo*, *spadok*, *nápad*, *nápadok*) sa používali aj výrazy *erb* a *tál'* prevzaté z nemčiny alebo výraz *irek* prevzatý z maďarčiny a výraz *sukcesia* prevzatý z la-

⁴ Podľa Horeckého (2019, 82) sa na tvorbe nezúčastňujú všetky slovné druhy rovnako a podstatné mená sa pri tvorbe termínov používajú neobmedzene.

tinčiny. V našom korpuse sa však nevyskytli v skúmanom význame (súhrn majetkových hodnôt, ktoré sú predmetom dedenia) okrem výrazu *sukcesia*, ktorý však nie je použitý na označenie majetku, ale dedenia všeobecne. V tejto súvislosti rozlišuje právna veda medzi univerzálnou sukcesiou (všeobecnou dedičskou postupnosťou) singulárnou (špeciálnou), ktorej predmetom sú odkazy a príkazy. V skúmanom korpuse sa vyskytuje pomenovanie pre zdedený majetok v tvare *dedictvo* (príklady pochádzajú z predmetnej publikácie, časť dedičské právo a uvádzame ich v poznámkach pod čiarou, predmetné lexémy sú zvýraznené kurzívou autorom príspevku)⁵, čo poukazuje na vplyv češtiny, celkový počet výskytov tejto lexémy je 81. Tvar *dedičstvo*, ktorý používa súčasný slovenský právny jazyk, sa vôbec nevyskytuje. Z lingvistického hľadiska je analyzovaný termín pomerne nosný a jednotlivé deriváty od neho odvodené pokrývajú pomenúvacie potreby v dedičskom práve. Adjektívum *dedický* je zastúpené s pomerne veľkým spektrom substantív a podieľa sa na tvorbe týchto termínov tým, že upresňuje ich pojmovú zložku. V skúmanom korpuse sa adjektívum *dedický* vyskytuje spolu s týmito substantívami: *podiel*, *žaloba*, *právo*, *vec*, *pravidlo*, *postupnosť*, *diel/podiel*, *smluva*, *poplatok*, *spôsobilosť*, *nárok*, *sväzok*, *oprávnenosť*, *nápad*, *vysvedčenie spor*, *titul*. Ako súčasť zloženého adjektíva *dedikoprávny* sme zaznamenali výskyt tohto adjektíva s termínom výhoda. Pojmové spektrum niektorých dedičskoprávnych pojmov z tejto skupiny sporadicky dotvára aj ďalšie adjektívum, ktoré má v tomto prípade spresňujúcu funkciu (*manželský dedický podiel*, *vakantný dedický podiel*). V podstate tu ide o sledovanie distribúcie morfémy *-ded-*, príp. českého náprotivku *-děd-*⁶ v predmetnom texte. Zaujímavé je, že pomenovanie osoby, ktorá je povolaná dediť, je v súlade

⁵ Ak chce veriteľ zostaviť a uplatniť svoju pohľadávku žalobou skôr, než sa dedič ujal držby *dedictva*, alebo pred súdnym odovzdaním pozostalosti, povinný je zažalovať všetkých známych dedičov zomrelého dlžníka a aj neznámych, ktorých má zastupovať opatrovník, ustanovený pre túto vec.

V spore o *dedictvo* môžu a majú byť riešené všetky sporné otázky, týkajúce sa právneho pomeru medzi dedičmi.

⁶ Vajičková (2024, 143–160) sa venovala vo svojej štúdii kontrastívnemu výskumu distribúcie slovenskej morfémy *-ded-* a jej nemeckého náprotivku *-erb-*.

s dnešným úzom (*dedič, spoludedič, vetevný dedič, nepominuteľný dedič*) a v celom korpuse sa v rôznych gramatických tvaroch vyskytuje spolu 411-krát.⁷ Zrejme sa autorovi nezdalo vhodné použiť formu *dedic*, ktorá mu znela príliš česky(?). Súčasný úzus: *dedič, dedička, dedičský, dedičstvo* uvádza KSSJ (2003, 16, 107).

Ďalším analyzovaným pojmom je *zostaviteľ*⁸ (vyskytuje sa však aj vo forme feminína: *zostaviteľka*⁹), ktorý sa v analyzovanom korpuse vyskytuje spolu 297-krát. Aj tu je jednoznačný vplyv českého

⁷ Majetok (pozostalosť) zomrelej osoby (zostaviteľa) prechádza titulom dedenia na jeho *dedičov* a odkazovníkov, ako aj na osoby majúce právo na povinný diel (tzv. nepominuteľných *dedičov*).

Dedič je univerzálnym, odkazovník singulárnym právnym nástupcom.

Taký *dedič*, ktorý sa vzdal dedenia po zostaviteľovi vopred, nie voči zostaviteľovi, ale v prospech svojich *spoludedičov*, nemôže – ak niet opačnej dohody – požadovať ani tú výhodu, ktorý mu bola určená pozdejšou záveťou zostaviteľovou. Za to, čo vyšlo z vetevného majetku nazmar alebo bolo poškodené v dôsledku nahodilého prípadu, vetevný *dedič* nemôže požadovať náhradu (ale môže požadovať náhradu za pokles hodnoty, ktorý zaviniel zostaviteľ napríklad tým, že neudržiaval dedovský dom v dobrom stave).

⁸ Na dediča prechádza imanie zostaviteľa *ako* celok, t. j. nielen jeho majetkové predmety (veci a práva), ale i záväzky *zostaviteľove*, ktoré nezaniknú jeho smrťou, ako pozostalostné bremená (na inú stránku patrí, že dedič ručí za ne zpravidla len po výšku svojho dedičstva).

Okolnosť, že *zostaviteľ* uložil vklady v hotovosti na sporiteľničné vkladné knižkyujúce na meno jeho detí, bez toho, že by bol jasne dal výraz svojmu darovaciemu úmyslu, – nepostačuje ešte ku vyrieknutiu toho, že bol dotýčný vklad *zostaviteľom* darovaný tej osobe, na meno ktorej bola vkladná knižka vystavená; z toho plynie, že púha okolnosť, že takéto vkladné knižky boli nájdené medzi cennošťami *zostaviteľovými*, už sama o sebe dokazuje, že tieto vklady patria ku pozostalostnému imaniu.

⁹ Počet týchto tvarov v rôznych obmenách je (v rámci celkového počtu výskytov tejto lexémy) je spolu 11 výskytov. Niekedy sa vyskytuje tvar *zostaviteľka* v zátku (ka) uvedený v súfix (ka) pripadne darovateľovi (darovateľke) titulom dedenia o nadobudnutom majetku; vetevnému dedičovi v takomto prípade prislúcha len peňažná náhrada za úbytok vo vetevnom majetku, ktorá má byť daná z nadobudnutého majetku, a to podľa hodnoty, akú mala nehnuteľnosť v čase darovania.

Nároky *zostaviteľky* na vdovské zaopatrovacie požitky, ktoré sa stali splatnými do jej smrti, prechádzajú na jej dedičov.

Jestli *zostaviteľ(ka)* vetevnú nehnuteľnosť daroval(a) svojej manželke (svojmu manželovi), nehnuteľnosť tá stratí povahu vetevného majetku a nenadobudne ju opäť ani v tom prípade, keď pozdejšie späť pripadne darovateľovi (darovateľke) titulom dedenia o nadobudnutom majetku; vetevnému dedičovi v takomto prípade prislúcha len peňažná náhrada za úbytok vo vetevnom majetku, ktorá má byť daná z nadobudnutého majetku, a to podľa hodnoty, akú mala nehnuteľnosť v čase darovania.

právneho jazyka, ktorý v tom období poznal a dodnes používa pojem zústaviteľ. Pomenovanie osoby, ktorá zanecháva majetok dedičom, čiže slovo *poručiteľ*, sa v danom korpuse nevyskytuje vôbec. Ani jeden z týchto dvoch termínov (*poručiteľ*, *zostaviteľ*) neuvádza ani Kuchar (1998).

Ďalšou skúmanou lexémou s pomerne veľkým počtom výskytov (196) je *závet*.¹⁰ Jej zaradenie do predmetného výskumu odôvodňuje fakt, že sa v skúmanom korpuse používa v ženskom rode evidentne podľa vzoru českého náprotivku *závěť*.¹¹ Termín *závet* pozná, samozrejme, aj súčasná dedičskoprávna terminológia (KSSJ 2003, 932). Konkurenčným termínom k závetu je *testament*¹², ktorý sa považuje za archaizmus. Pojmové spektrá týchto dvoch termínov sú však zhodné. V analyzovanom korpuse sa vyskytuje naposledy menovaný termín len 20-krát, čo je v porovnaní so závetom marginálne a svedčí o preferencii termínu *závet* už v časoch po vzniku I. ČSR. Z termínu *závet* je možné odvodiť adjektívum *závetný*, ktorý upresňuje pojmové spektrum odborných výrazov, s ktorými sa spája (spolu 53 výskytov)¹³, v spojení s týmito termínmi: *formalita/formálnosť*, *listina*, *svedok*, *prejav*, *dedenie*), to isté platí aj o adjektíve *testamentár-*

¹⁰ Známe tedy tri druhy dednia: a) podľa zákona, – totiž keď niet posledného poriadku; b) podľa posledného poriadku, – totiž keď zostala *závet'* alebo dedická smluva; c) povinný diel proti poslednému poriadku, učiněnému zostaviteľom.

Z dôvodu *nehodnosti* nemôže dediť: kto zabil zostaviteľa, alebo sa o to pokúsil, – ďalej ako *závet'* zostaviteľovu úmyselne zničil, zatajil alebo spreneveril, – alebo prekazil, aby zostaviteľ mohol *závet'* učiniť alebo zmeniť.

¹¹ § 718. Proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřanou co do pravosti a vyhovující po stránce formální, odkáže se na pořad práva každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný, a proti dědici, který se opírá o *závěť* nepopřanou co do pravosti a vyhovující po stránce formální, odkáže se na pořad práva každý dědic zákonný.

Starší dovětek se novou *závěti* ruší, jen pokud to plyne ze *závěti* nové.

¹² Vdova nemůže na základe svojho vdovského práva napádať ustanovenia *testamentu* o užívaní majetku, ktorý jej deti s jej súhlasom obdržali po starom otcovi na základe testamentárneho dedenia.

Neplatnosť *testamentu* možno vysloviť len z dôvodov, z ktorých je platnosť *testamentu* výslovne napadnutá.

¹³ V tomto prípade skutočnosť nahodilej straty alebo vyjdenia vnivoč, obsah *závetnej* listiny a dodržania *závetných* formálností – proti zapieraniu odporcu v spore – môže byť tou stranou, ktorá sa na *závet'* odvoláva, dokazovaná každým dokazovacím prostriedkom, ktorý pripúšťa civilný súdny poriadok.

ny (doložené v korpuse 25-krát, v spojení s nasl. termínmi: *dedenie, podmienka, opatrenie, výhoda, zákaz, ustanovenie, svedok, dedič*). Zaujímavé je, že veľká väčšina výskytov lexém testament a testamentárny sa vyskytuje v časti s judikatúrou. V súvislosti s poslednou vôľou sa v korpuse používa aj termín *posledný poriadok* (spolu 30 výskytov)¹⁴, jeho náprotivkom v češtine je termín *poslední pořízení*.¹⁵ Kuchar (1998, 60) považuje lexému *poriadok* za viacvýznamovú a konštatuje, že sa v administratívno-právnych dokumentoch používa často na označenie pojmu *testament* a precízne vyjadruje hlavný zámer testamentu. Švecová (2010, 25) považuje takisto túto lexému za polyvýznamovú a venuje sa v rámci metodologickej poznámky aj používaniu termínov *testament/závet*; konštatuje, že termín *testament* sa dôsledne synonymne asociuje so *závetom* (Švecová 2010, 30–38).

Termín *opominutie* sa v korpuse vyskytuje len 3-krát ako substantívum¹⁶ a raz ako sloveso.¹⁷ Použitie tohto termínu je motivované zrej-

¹⁴ K platnosti ústnej záveti nie je bezpodmienečne treba, aby zostaviteľ slovami samého zákona prejavil, že účinený *posledný poriadok* je jeho ústnou závetou, ale stačí, keď prejaví svoju vôľu takým spôsobom, že sa z toho dá určite zistiť, že chce účiniť ústnu záveť a pokladal dotýčny svoj *posledný poriadok* za svoju ústnu záveť.

¹⁵ Kdo zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle mu překazil anebo jeho *poslední pořízení* potlačil, zfalšoval nebo podvrhl, je z dědického práva vyloučen, jestliže mu zůstavitel neprominul. Má-li zůstavitel jednoho neb několik nepominutelných potomků a opomine-li je z omylu výše uvedeného; nebo dostane-li zůstavitel, který byl bezdětný, teprve potom, když byl projev poslední vůle, nepominutelné potomky, na které nebýlo pamatováno, zapraví se poměrne jen odkazy určené na odměnu za vykonané služby nebo na účely dobročinné v úhrnné částce nepřesahující jednu čtvrtinu čisté pozůstalosti; všechna ostatná nařízení *posledního pořízení* pozbudou moci.

¹⁶ Od 1. augusta 1931 platí odporovací poriadok (zák. č. 64/1931 III. Sb. z. a n.), ktorého § 8 hovorí, že práve tak ako právne úkony posudzujú sa také *opominutia*, ktorými dlžník pozbyva práv alebo ktorými sa proti nemu zakladajú, zachovávajú alebo zaisťujú majetkové právne nároky, a že to isté platí, ak nastúpil alebo neprijal dlžník dedičstvo.

Preto i *opominutie* verejného notára, že patrne púhou náhodou nepretiahol niť aj cez záveť v obálke uloženú a že niť nepripečatil k obálke, nemožno pokladať za okolnosť, ktorá by mala vliv na platnosť záveti.

¹⁷ V prípade b) môže zostaviteľ prenechať označenie osoby následného dediča samému dedičovi, jestliže určil presne kruh následných dedičov, ktorí môžu byť menovaní; jestliže však dedič menovaním poverený *opominul* vykonať toto menovacie právo, v takomto prípade budú účastní testamentárnej výhody rovnakým dielom všetci tí, ktorých označil zostaviteľ.

me českou lexémou *opominutí*, ktorá sa v českých úryvkoch návrhu občianskeho zákonníka vyskytuje spolu 8-krát.¹⁸ V súčasnom právnom jazyku sa používa pojem opomenutie (KSSJ 2003, 441) v zmysle zanedbať, príp. vynechať.

ZÁVER

Príspevok poukázal na úlohu mimojazykových determinantov pri používaní odbornej (právnej) terminológie. Politickým a právnym kontextom používania analyzovaných dedičskoprávnych termínov bol vznik ČSR v roku 1918 a následná potreba unifikácie práva, resp. postupné odstránenie právneho dualizmu. Vzhľadom na markantný vplyv českej právnej terminológie na slovenskú je možné identifikovať vplyv češtiny na viacerých úrovniach (archaické syntaktické štruktúry, spojky atď.) analyzovaného textu. Príspevok sa však zameriaval len na terminologickú rovinu a termíny boli do analýzy vybrané na základe uvedených kritérií. Štatistický prieskum dokázal pomerne veľkú variabilitu v počte skúmaných výskytov, čo sa dá vysvetliť tým, že niektoré z analyzovaných pojmov (*zostavitel'*, *dedictvo*) sú v dedičskoprávnych textoch vzhľadom na ich centrálny charakter nadpočetne zastúpené. Vplyv češtiny na analyzovanú terminológiu sa realizoval buď na gramatickej a pravopisnej úrovni, alebo došlo k prevzatíu českého termínu, ktorý bol prispôbostený slovenskému pravopisu. Inak povedané, dá sa hovoriť o rôznej úrovni poslovenčenia českých termínov. Bohemizmy je možné v danom texte považovať za z dnešného pohľadu štylisticky príznakovú terminológiu a svedčia o dynamickom vývoji slovenskej (dedičsko)právnej terminológie.

¹⁸ § 685. Jestliže však *opominutí* jednoho z dětí pochází jen z toho, že zůstavitel v době porizení pro případ smrti o něm nevěděl, není *opominuté* dítě povinno spokojiti se dílem povinným, nýbrž může se domáhati dědického podílu, jaký připadne tomu z dědiců nepominutelných, kterému se dostalo nejmenší výhody.
§ 689. Bude-li *opominut* nepominutelný dědic z řady předků, má vždy jen nárok na díl povinný.

§ 690. Dopustil-li se ten, kdo byl *opominut* nikoliv omylem, něčeho, co podle §§ 677 a 678 je důvodem vydědění, hledí se na toto *opominutí* jako na vydědění mlčky učiněné po právu.

LITERATÚRA

1881. évi LXVI. törvénycikk a törvények kihirdetéséről

Abrahámová, Eva a Oľga Škvareninová. 2006. *Kapitoly zo štylistiky a rétoriky pre právnikov*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie (ABGB).

Bußmann, Hildegard. 2008. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart: Alfred Kröber Verlag.

Dolník, Juraj. 2003. *Lexikológia*. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského.

Dolník, Juraj. 2013. *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.

Đuricová, Alena, Monika Némethová a Jana Štefaňáková. 2023. *Právne texty a právo interdisciplinárne*. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů.

Fajnor, Vladimír a Záturecký, Adolf. 1935. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi so zreteľom aj na banské právo a na právne predpisy o pozemkovej reforme (s príslušnými časťami návrhu čl. všeobecného zákonníka občianskeho, zhotoveného superrevíznou komisiou). II. prepracované, judikatúrou siahajúcou do r. 1935 doplnené vydanie*. Praha: Právnická jednota na Slovensku a Podkarpatskej Rusi v Bratislave, 484–566.

Findra, Ján. 2013. *Štylistika slovenčiny*. Martin: Vydavateľstvo Osveta.

Horák, Ondřej a Jakub Razim. 2025. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*, 3. vydání. Praha: Leges.

Horecký, Ján a Anna Rácová. 1979. *Slovník jazykovедných termínov*. Bratislava: SPN.

Horecký, Ján. 2019. „Pojem a hranice termínu.“ *Človek a jeho jazyk*.

Terminologické inšpirácie profesora Jána Horeckého, vyd. Levická, Jana, Zumrík Miroslav, 81–84. Bratislava: VEDA, Publishing House of the Slovak Academy of Sciences. (článok bol pôvodne publikovaný v odbornom časopise *Slovenské odborné názvoslovie* v roku 1956)

Imrich Breznoščáková, Miriam. 2022. „Fideikomisárna substitúcia a jej miesto

Képesy, Imre. 2023. *Az Országbírói Értekezlet története és öröksége*. Budapest: Gondolat.

Kol. Autorov. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: VEDA.

Kováčová, Viera. 2015. *Z problematiky archaizmov v slovenských nárečiach (s osobitným zreteľom na sotácke nárečia severovýchodného Zemplína)*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku.

- Kuchar, Rudolf. 1998. *Právo a slovenčina v dejinách*. Budmerice: Vydavateľstvo Rak.
- Laclavíková, Miriam a Adriana Švecová. 2012. *Pramene práva na území Slovenska II. 1790-1918*. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS.
- Martincová, Lenka a Ján Sombati. 2023. „Zákonné dedenie.“ *Lexikón dejín slovenskej súkromnoprávnej terminológie*, vyd. Števček, Marek, Martin Gregor, a Matej Mlkvý, 585–605. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Masár, Ivan. 1991. *Príručka slovenskej terminológie*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Mistrík, Jozef a kol. 1993. *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor.
- Roelcke, Thorsten. 2010. *Fachsprachen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co. KG.
- Švecová, Adriana. 2010. *Formálno-právna stránka zriadenia úkonov posledného poriadku na Slovensku do roku 1950*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- v právnom poriadku slovenskej republiky de lege ferenda.“ *Výbrané otázky dedičského práva v úvahách de lege ferenda*, vyd. Ficová, Svetlana, Karin Raková, a Marek Ivančo. Bratislava: Wolters Kluwer, s. r. o., 7–30.
- Vajičková, Mária. 2007. *Theoretische Grundlagen stilistischer Textanalyse*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Vajičková, Mária. 2024. „Distribution der Stammmorpheme *-erb-* und *-ded-* im deutschen und im slowakischen Erbrecht als Kohäsions- und Kohärenzmittel.“ *Philologia* 34 (2), 143–160.
- Vajičková, Mária. 2025. „K typológii textov dedičského práva“ *Philologia* 35 (1), 7–23.
- Vojáček, Ladislav. 2008. *Právne dejiny Slovenska II*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva.

PaedDr. Peter Gergel, PhD.

Ústav filologických štúdií

Katedra nemeckého jazyka, literatúry a didaktiky
Pedagogická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Račianska 59

813 34 Bratislava

gergel@fedu.uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9722-1496>

LEXIKÁLNA CHARAKTERISTIKA TEXTOV DEDIČSKÉHO PRÁVA¹

Monika Turočková

Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Turočková, Monika. 2025. „Lexical characteristics of inheritance law“. *Lexis and stylistics of succession law texts in time and space*: 52 – 83.

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na problematiku motivačnej nasýtenosti dedičskoprávných textov. Predmetom skúmania sú právne normy upravujúce prechod majetku po poručiťovi na jeho dedičov, a to predpisy týkajúce sa dedičského práva hmotného, ktoré upravuje zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákoník v znení neskorších predpisov. Cieľom príspevku je predstaviť zastúpenie slovotvorne (a syntakticky) motivovaných a nemotivovaných slov v lexike základných prameňov dedičského práva, poukázať na zastúpenie a funkciu jednotlivých slovotvorných postupov a spôsobov v tomto type textov a načrtnúť problémy súvisiace s analýzou skúmaného materiálu.

Kľúčové slová: dedičské právo, motivačná nasýtenosť textu, slovotvorné postupy a spôsoby, viacslovné pomenovania, právnické termíny

Abstract: The paper focuses on the issue of motivational text saturation of inheritance law texts. The subject of the study are the legal norms regulating the transfer of property from the testator to his heirs, namely the rules concerning the substantive law of inheritance, which is regulated by Act No. 40/1964 Coll., the Civil Code, as amended. The aim of the paper is to present the representation of verbally (and syntactically) motivated and non-motivated words in the lexis of the basic sources of the law of inheritance, to point out the representation and function of individual word-formation procedures and methods in this type of texts and to outline the problems related to the analysis of the material under study.

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu APVV 23-0192 Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch.

Keywords: inheritance law, motivational text saturation, word-formation processes, multi-word expressions, legal terminology

ÚVOD

Právne texty predstavujú samostatnú skupinu textov, ktoré sa vyznačujú špecifickou štruktúrou a charakteristickými znakmi súvisiacimi s ich normatívnou, regulačnou a napokon aj komunikatívnou funkciou. Základnými právnymi textami sú preskripčné, teda legislatívne texty, ku ktorým patria zákony, vyhlášky a nariadenia (Slančová a kol. 2022, 215). Pre jazyk legislatívnych textov je typická stereotypnosť, formálnosť a neosobnosť, ktorá sa prejavuje vo využívaní strnulých vetných konštrukcií, prechodníkov a trpných prídavných slov. V textoch je prítomná vysoká miera nominalizácie v podobe substantív, adjektív či verbálnych substantív, čo svedčí o vysokej informatívnej hodnote právneho textu. Nominalizačné štruktúry (teda rozvité a zložené substantívne determinatívne syntagmy) sa využívajú preto, „že sa oproti slovesám dajú determinovať adjektívami, resp. genitívnymi substantívami, a tak sa nimi dá koncentrovanejšie vyjadriť kumulácia argumentov“ (Imrichová – Turočková 2015, 32). Avšak, ako uvádzajú autorky ďalej, informačná nasýtenosť textov často vedie k nezrozumiteľnosti a náročnej percepcii textu. Kumulácia substantív a adjektív v legislatívnych textoch súvisí aj so skutočnosťou, že „kľúčové tematické slová sa v textoch neopakujú len vo svojej východiskovej lexikálnej podobe, ale aj v príslušných derivátoch (predovšetkým transpozičného typu) a kompozitách“ (Furdík 1993, 126). Zatiaľ čo kompozitá sú skôr doménou nemeckých a rakúskych legislatívnych textov, v slovenských legislatívnych textoch sa vyskytujú prevažne deriváty terminologického (i neterminologického) charakteru ako motiváty kľúčových slov. Stredobodom našej pozornosti sú dedičskoprávne legislatívne texty. V nich ako kľúčové vystupujú tematické slová *dediť* či *závet*, ku ktorým sa viažu deriváty *dedič*, *dedenie*, *dedičstvo*, *dedičský* či *závetný*. Tieto slová vystupujú aj ako súčasť viacslovných pomenovaní (napr. *dedič zo zákona*, *závetný dedič*, *dedičské konanie*, *dedenie*

zo zákona, predĺžené dedičstvo). Podľa J. Furdíka (1993, 126 – 127) majú slovotvorne motivované slová textovo-konštitutívnu funkciu. Vzhľadom na opakovanie a variabilitu sú osobitým typom textového konektora a ich využitie prispieva ku koherencii textu. Podobné konštatovanie uvádza na základe analýzy nemeckých dedičskoprávných textov M. Vajičková (2025, 24). Podľa autorky opakovaný výskyt (rekurencia) slov alebo ich častí v odvodeninách prispieva ku kohézii a koherencii nemeckého textu.

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ

V príspevku metodologicky vychádzame z Furdíkovej teórie lexikálnej motivácie (Furdík 2008). Lexikálna motivácia sa v tejto koncepcii chápe jednak ako „možnosť odpovedať na otázku *Prečo sa X volá tak?*“ a jednak ako „vlastnosť ako sieť vzťahov medzi lexikálnymi jednotkami“ (Furdík 2008, 32). Zakladá sa teda na dvoch pilieroch, a to na onomaziologickom prístupe k lexéme a na chápaní lexémy ako neizolovanej jednotky v lexikálnom subsystéme (komplexnejšie o podstate lexikálnej motivácie porov. Furdík 2008, 32; Ološtiak 2011, 21). Lexikálna motivácia takto predstavuje „základný princíp fungovania lexiky vo všetkých jej aspektoch“ (Ološtiak – Ivanová 2015, 132). Hoci lexikálna motivácia zastrešuje 17 motivačných typov, v našej práci sa z hľadiska tvorenia pomenovaní (nominácie) zameriavame na dva základné motivačné typy, a to na slovotvornú motiváciu v prípade jednoslovných pomenovaní a na syntaktickú motiváciu v prípade viacslovných pomenovaní. Sekundárne venujeme pozornosť aj morfologickej motivácii, ktorá sa viaže na slovnodruhovú prechody. Pri overovaní motivačných vzťahov sa opierame o *Slovník koreňových morfém slovenčiny* (2012).

Predmetom našej analýzy sú právne normy upravujúce prechod majetku po poručníkovi na jeho dedičov, a to predpisy týkajúce sa dedičského práva hmotného, ktoré upravuje *zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov* (ďalej len OZ). Cieľom príspevku je na základe slovotvornej analýzy zistiť motivačnú nasýtenosť dedičskoprávných textov, zastúpenie jednotlivých

slovotvorných spôsobov a distribúciu motivovaných slov podľa slovotvorných postupov. V prípade syntaktickej motivácie jej naším zámerom poukázať na problémy pri identifikovaní viacslovných pomenovaní, a to najmä na pozadí nejasnej miery ich lexikalizácie a terminologického statusu.

SLOVOTVORNÁ MOTIVÁCIA

J. Furdík (2008, 48) pokladá *slovotvornú motiváciu* za najuniverzálnejší typ lexikálnej motivácie a zároveň za „jednotiaci princíp v lexike“ vyplývajúci z jeho trojjedinej podstaty ako procesu, vzťahu a vlastnosti zároveň. V podobe procesu sa podľa autora slovotvorná motivácia realizuje pri tvorení pomenovania, ako vzťah funguje medzi dvoma slovami (pomenovaniami), t. j. motivantom a motivátom, a ako výsledok procesu a súčasť vzťahu sa prisudzuje motivátu ako vlastnosť (teda motivovanosť). Trojzložkový charakter tohto typu motivácie umožňuje vnímať ho ako istý „princíp štrukturácie a dynamizácie jazykového systému“, ktorý je vlastný predovšetkým slovotvorne motivovaným a motivujúcim slovám. Princíp slovotvornej motivácie teda „patrí k významným systematizačným činiteľom v slovnej zásobe“ (Furdík 2008, 49).

M. Ološtiak a M. Ivanová (2015, 134) chápu slovotvorne motivované slová ako jednoslovné pomenovania, ktoré vznikli z iných pomenovaní na základe zmeny významu aj formy a ktorých „formálna rozčlenenosť naznačuje lexikálny význam [...]“. Slovotvorne motivované slová môžu zároveň slúžiť ako východiskové slová (motivanty) pre vznik odvodených alebo zložených slov (motivátov). Keďže motivačný vzťah medzi motivantom a motivátom je opakovateľný, teda rekurzívny, zabezpečuje to podľa autorov (2015, 134) „dostatočnú nominačnú reprodukčnosť“. Takto sa môžu vytvárať čiastkové slovotvorné zoskupenia – rovnakokoreňové (*dediť* – *dedič* – *dedičský*) a rôznokoreňové útvary (*dedičský* – *notársky*), ktoré možno identifikovať aj v dedičskoprávných textoch.

DERIVÁCIA

V tejto časti sa zameriavame na analýzu slovotvorne motivovaných slov v dedičskoprávných textoch z hľadiska slovotvorných spôsobov, postupov a slovotvorných prostriedkov. Pri analýze sa opierame o zásadné publikácie z okruhu tvorenia slov v slovenčine *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine* (Ološtiak 2015, citujeme konkrétne kapitoly z tejto práce) a *Slovník slovotvorných prostriedkov v slovenčine* (Ološtiak – Ivanová a kol. 2021). V rámci deriváčnych slovotvorných postupov sa sústreďujeme na prefixáciu, sufixáciu, transflexiu a konfixáciu. Postfixácia sa v skúmanom materiáli vyskytuje len ojedinele, a to v prípade pronomín (napr. *akýkoľvek, takýto, tento, táto*). Reflexivizáciu verb evidujeme len sporadicky. Pri prefigovaných derivátoch venujeme osobitnú pozornosť substantívnej, adjektívnej a verbálnej prefixácii, okrajovo aj pronominálnej prefixácii. Pri sufixálnych derivátoch analyzujeme substantívne, adjektívne, verbálne a čiastočne aj adverbálne sufify.

- **PREFIXÁCIA**
- **SUBSTANTÍVNA PREFIXÁCIA**

Substantívna prefixácia je v skúmanom materiáli zastúpená minimálne. V rámci čistej prefixácie zaznamenávame jeden derivát *pra-rodíč*. Výsledkom prefixálno-sufixálnej konfixácie je substantívum *sú-rod-enec*. Využívanie tejto lexiky súvisí s tým, že v § 473 – § 475 OZ sa vymedzujú štyri skupiny dedičov poručiteľa. *Súrodenci* patria do tretej dedičskej skupiny (§ 475 OZ)² a *prarodičia* poručiteľa do štvrtej dedičskej skupiny (§ 475a OZ).

² Komentár k § 475 OZ „Keď nededia potomci poručiteľa, ani jeho manžel, ani jeho rodičia, v tretej skupine dedia súrodenci poručiteľa a spolu s nimi osoby, ktoré s poručiteľom žili v spoločnej domácnosti za podmienok uvedených v ustanovení § 474 OZ. Súrodenci a osoby žijúce spolu dedia v tejto skupine rovnakým dielom.“ (cit. podľa <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>, zvýraznila M. T.)

▪ ADJEKTÍVNA PREFIXÁCIA

Pri adjektívnej prefixácii je najfrekvencovanejší negatívny prefix *ne-* (napr. *neplatný*, *nepravý*, *neskorý*, *neusporiadaný*, *neznámy*). Tieto adjektíva sa vyskytujú v spojeniach ako *neplatný závet*, *nepravý dedič*, *neznámy dedič*, *neusporiadaný život*. V jednom prípade zaznamenávame aj adjektívum s prefixom *bez-* (*bezdôvodný*) ako súčasť viacslovného pomenovania *bezdôvodné obohatenie*. Prefix *o-* sa objavuje okrajovo v rámci prefixálno-sufixálneho postupu pri adjektíve *o-pravd-ivý* (*opravdivý záujem*), rovnako okrajovo sa realizuje aj prefix *prí-* v depronominálnom adjektíve *prí-tom-ný* (*prítomný svedok*).

Za zmienku stojí adjektívum *predĺžený*, ktoré výkladové slovníky nezachytávajú a ktoré tvorí súčasť viacslovného terminologického pomenovania *predĺžené dedičstvo*. Bez hlbšieho poznania problematiky sa možno domnievať, že uvedené adjektívum je sufixálnym derivátom verba *predĺžiť* (*predĺžiť lehotu*) utvoreného z adjektívneho motivantu *dlhý* prefixálno-transflexnou konfixáciou. *Slovník slovenského jazyka* (Peciar 1959 – 1968)³ však zachytáva aj verbum *predĺžiť* s krátkou sonórou *l*, ktorého lexikálny význam je opísaný ako „dlžobami zaťažit“, *zadlžiť*“, teda *predĺžené dedičstvo* by sme mohli charakterizovať ako *dlžobami zaťažené dedičstvo*. V *Slovníku slovenského práva* (Svoboda 2000) sa pojem *predĺžené dedičstvo* nenachádza. A hoci sa vyskytuje v *Lexikóne dejín súkromného práva* (Martinová – Sombati 2023, 511), nie je exaktne definovaný a jeho význam si možno odvodiť len na základe širšieho kontextu:

„Nadobudnutie dedičstva mohlo mať pre dediča najmä v prípade predĺženého dedičstva⁴ veľmi nepriaznivé ekonomické následky. Mohlo totiž viesť k splynutiu dedičstva s dedičovým vlastným majetkom, na základe čoho potom dedič musel zo svojich prostriedkov uhrádzať aj poručiteľove dlhy, ktoré na neho prešli. Prétor a rímska jurisprudencia preto postupne vytvorili niekoľko právnych inštitútov, prostredníctvom

³ Slovníkový portál JÚLEŠ SAV

⁴ Zvýraznila M. T.

ktorých mohlo dôjsť k obmedzeniu zlúčenia dedičstva s vlastným majetkom dediča, a teda aj k obmedzeniu zodpovednosti dediča za poručiteľove dlhy. [...] O *separatio bonorum* mohli prëtora požiadať poručiteľovi veritelia, ktorí sa obávali, že predĺžené dedičstvo nadobudne insolventný dedič neschopný splácať zdedené dlhy.“

V *Slovníku právnických termínov* (2015, 155) sa obsah termínu *predĺžené dedičstvo* vykladá ako „dedičstvo, pri ktorom pasíva prevyšujú aktíva, t. j. ak je dlh po poručiteľovi vyšší než majetok, ktorý po ňom ostal. Dedičia sa môžu s veriteľmi dohodnúť, že im dedičstvo prenechajú na uhradenie dlhov, pričom túto dohodu musí schváliť súd, aby neodporoval zákonu a dobrým mravom“. Adjektívum *predĺžený* teda vyjadruje význam „zaťažený dlhmi“ a je v motivačnom vzťahu so slovesom *predĺžiť*. Morfologickým motivantom adjektíva je tvar pasívneho participia *predĺžený*. Sloveso *predĺžiť* predstavuje v súčasnom jazyku lexikálnu jednotku so zastretým (neaktuálnym) významom. V dôsledku toho sa kvalifikuje ako zastarané a jeho použitie je štylisticky príznakové. Z onomaziologického hľadiska pomenovanie *predĺžené dedičstvo* vykazuje nízku mieru transparentnosti medzi príznakovým komponentom (adjektívom *predĺžený*) a motivujúcim významom *dlh*. Táto sémantická nejasnosť môže narúšať zrozumiteľnosť terminologického pomenovania a znižovať jeho terminologickú presnosť v právnom diskurze. Realizuje sa tu motivačný rad *dlh* → *pre-dlž-it'* → *predĺžený* s iniciálnou substantívnou lexémou *dlh*, verbálnym prefixálno-transflexným motivátom 1. stupňa *predĺžiť* a morfologicky motivovaným adjektívom *predĺžený* v pozícii terminály (Ološtiak – Gogová – Genči 2015, 419).

▪ VERBÁLNA PREFIXÁCIA

Prefixálne (zväčša deverbatívne) verbá sú v skupine prefixálnych derivátov zastúpené najvýraznejšie (62 dokladov). Tvoria sa pomocou prefixov *do-/dô-* (*dovŕšiť*, *dôjsť*), *na-* (*nahradiť*), *ob-* (*obstáť*), *od-* (*odpustiť*, *odsúdiť*, *odvolať*), *po-* (*potvrdiť*, *použiť*, *poznať*), *pod-* (*podpísať*), *pre-* (*prejaviť*, *prejsť*, *prenechať*, *pretlmočiť*, *preukázať*),

pri- (*pripojiť*), *s-* (*schváliť*), *u-* (*uhradiť*, *ustanoviť*, *uviest'*), *vy-* (*vydať*, *vydediť*, *vyhlásiť*, *vynaložiť*, *vyzvať*), *za-* (*započítať*) a *z-* (*zodpovedať*). V skúmanom zákone sa vyskytujú prefigované verbá *u-viesť* (9 výskytov) a *pod-písať* (6 výskytov), najčastejšie v tvare trpného prídavia: *uvedený (uviest') v listine/v ustanovení/v §/v záвете; závet podpísaný (podpísať) vlastnou rukou, podpísaná listina (podpísať listinu)*. Opakovaný výskyt (6 dokladov) zaznamenávame aj pri verbe *pre-javiť* v typickom spojení *prejaviť (svoju) poslednú vôľu*. V lexikálnom význame prefigovaných pohybových verb *pre-jst'* (*dlhy prešli na dediča*) a *dô-jst'* (ako komponentu viacslovných pomenovaní *dôjsť k dohode, dôjsť k vydedeniu*) sa prehodnocuje sémantický komponent *pohyb* (fyzický) na sémantický komponent *nepohyb*, resp. *fiktívny, metaforický pohyb* (bližšie k problematike prefixácie pohybových slovies porov. Turočková 2012). V prefigovaných verbách označujúcich zánik, resp. zničenie objektu *ničiť(sa)/zničiť' (sa)*, *likvidovať/zlikvidovať* a pod. má predpona *z-* iba vidotvornú funkciu (Ivanová – Kyseľová – Perovská 2015, s. 510). Verbum *z-ničiť* sa v dedičských textoch vyskytuje v spojení *zničiť' listinu*.

- KONFIXÁCIA
- VERBÁLNA PREFIXÁLNO-TRANSFLEXNÁ KONFIXÁCIA

Ďalším slovotvorným postupom pri tvorbe verbálnych derivátov je prefixálno-transfexná konfixácia a slovotvorný spôsob založený na súčasnom uplatnení prefixu aj transflexu. Pri desubstantíve *o-vlád-ať* (napr. *ovládať znakovú reč*) a deadjektíve *o-znám-iť* (*oznámiť pohľadávku*) ide o kombináciu prefixu *o-* a transflexov *-ať*, *-iť*. Transflex *-iť* sa ďalej kombinuje s prefixmi *pre-* (*predĺžiť lehotu*), *u-* (*upovedomiť o následkoch odmietnutia*) a *z-* (*zriadiť, zvýhodniť*). Prefixálno-sufixálne verbálne deriváty vznikajú tiež spojením prefixov *na-* (*nadobudnúť, navrhnúť*) a *od-* (*odmietnuť*) so sufiksmi *-núť/-nuť* (*nadobudnúť dedičstvo, navrhnúť likvidáciu, odmietnuť dedičstvo*). Z autosémantik sa prefixáciou tvoria aj pronominá (*nie-ktorý, niekto, nie-čo*), napr. *ak nededí niektoré dieťa; kto dobromyseľne niečo nadobudol; ak [...] oprávneným dedičom je niekto iný*, a prefixál-

no-transflexnou konfixáciou, resp. prefixálno-deflexným postupom (porov. Ološtiak – Gianitsová-Ološtiaková 2015, 249), je utvorené adverbium *na-hlas-0* (*nahlas prečítať listinu*).

- **SUFIXÁCIA**
- **SUBSTANTÍVNA SUFIXÁCIA**

V skúmanom materiáli zaznamenávame 356 výskytov sufixálnych derivátov. Keďže *dedičské právo hmotné* predstavuje v objektívnom zmysle súhrn právnych noriem, ktoré upravujú prechod a nadobúdanie majetkových práv a povinností po zomretej fyzickej osobe na iné subjekty, a v subjektívnom zmysle zasa subjektívne práva a povinnosti, ktoré právne normy priznávajú poručiteľovi počas jeho života a po jeho smrti dedičom, kľúčovými pojmami/termínmi v analyzovanom texte zákona sú substantíva *dedičstvo* (v texte sa vyskytuje 44-krát), *dedič* (42) a *poručiteľ* (30). Zatiaľ čo lexéma *dedičstvo* patrí do onomaziologickej kategórie názvov objektu deja („to, čo sa dedí“), lexémy *dedič* a *poručiteľ* reprezentujú činiteľské názvy (z okruhu dedičského práva). Slovtvorná štruktúra lexémy *dedičstvo* môže byť dvojaká v závislosti od toho, či lexému pokladáme za deverbatívum, vychádzajúc zo slovtvorného významu „to, čo sa dedí“ (*dedi-čstvo*), alebo berieme do úvahy jeho bezprostredný motivant (*dediť* – *dedič* – *dedič-stvo*)⁵.

Deverbatívum *dedi-č* s parafrázou „ten, kto dedí“ patrí k rovnakému slovtvornému typu (verbálny základ + sufix *-č*) ako substantívum *rodi-č*⁶ s jedným výskytom. Do kategórie činiteľských názvov sa ďalej zaraďujú deverbatíva so sufixom *-teľ* (*poruči-teľ*, *pisa-teľ*, *predčíta-teľ*) a *-ník* (*opatrov-ník*, *tlmoč-ník*). Substantívum *poručiteľ* je motivované verbatim *poručiť* („zanechať ako dedičstvo, odkázať“). V kontexte dedičského práva nadobúdajú špecifický význam substantíva *pisateľ* a *predčítať* (§ 476c OZ). *Pisa-teľ* je „ten, kto (na)píše (vyhotoví) závet (namiesto poručiteľa)“, a *predčíta-teľ* je „ten, kto

⁵ Porov. Ološtiak – Ivanová 2021, 547; Slovník koreňových morfémy slovenčiny 2012.

⁶ Podľa § 474 OZ patria rodičia do druhej dedičskej skupiny.

závet (poručiteľovi) predčíta“, a to za okolností, že poručiteľ nemôže písať a čítať.⁷ Na tomto mieste treba poznamenať, že substantívum *poručiteľ* sa pokladá za motivované slovo, zatiaľ čo substantívum *veriteľ*, naopak, za slovo synchronne nemotivované, avšak môže slúžiť ako motivant (*veriteľka*, *veriteľský a pod.*). Suffixu *-teľ* sa tu pripisuje len systemizačná funkcia.

Suffixom *-ník* sú utvorené deverbátiva *opatrov-ník*⁸ (§ 468 OZ) a *tlmoč-ník*⁹ (§ 476 OZ). Pojem *opatrovník* má v dedičskoprávnom kontexte niekoľko významov: 1. „ten, kto koná za dediča nespôsobilého na právne úkony“, 2. „ten, kto iba vyhľadáva (získava) informácie o dedičovi s neznámym pobytom“¹⁰. *Tlmočník* je „ten, kto tlmočí (do znakovej reči nepočujúcemu poručiteľovi)“.

Substantívny suffix *-ok* je prítomný v substantívach *potom-ok* (7 výskytov) a *pred-ok* (1 výskyt). Lexéma *potomok* ako pomenovanie osoby má adverbálny základ *potom* (Ološtiak – Ivanová 2021, 421),

⁷ Komentár k § 467c OZ: „Poručiteľovi, ktorý nemôže čítať alebo písať (napr. v dôsledku choroby alebo úrazu), zákon umožňuje prejavíť svoju poslednú vôľu v listine, pričom v jeho záujme sprísňuje podmienky. Listina musí byť totiž vyhotovená pred tromi súčasne prítomnými svedkami a musí mu byť prečítaná. Predčítateľ, ktorý sice môže byť svedkom, však nesmie byť zároveň aj pisateľom závetu. Poručiteľ musí pred svedkami potvrdiť, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. V listine takisto musí byť uvedené, že poručiteľ nemôže čítať alebo písať, a ďalej to, kto listinu napísal, kto ju nahlas prečítal a akým spôsobom poručiteľ potvrdil, že listina obsahuje jeho pravú vôľu.“ (citované podľa: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>)

⁸ Komentár k § 468 OZ: V prípade, keď sa súdu napriek vykonanému šetreniu nepodarilo zistiť pobyt dediča, ustanoví mu opatrovníka podľa § 29 ods. 2 OSP. Na rozdiel od opatrovníka ustanoveného dedičovi, ktorý je nespôsobilý na právne úkony a ktorý koná za dediča a so schválením súdu môže za neho dedičstvo odmietnuť, tento opatrovník môže iba vyhľadávať pre súd informácie o tejto osobe, ktoré by prispeli k tomu, aby ju súd mohol zo známej adresy predvolať ako účastníka na konanie o dedičstve. (citované podľa: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>)

⁹ § 476d OZ: „Nepočujúce osoby, ktoré nemôžu čítať alebo písať, môžu prejavíť poslednú vôľu formou notárskej zápisnice alebo pred tromi súčasne prítomnými svedkami ovládajúcimi znakovú reč, a to v listine, ktorá sa musí tlmočiť do znakovej reči.“ (citované podľa: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>; zvýraznila M. T.)

¹⁰ § 29 ods. 2 Občiansky súdny poriadok: Za opatrovníka súd ustanoví osobu pôsobiacu v rodinnom, pracovnom, kultúrnom, prípadne v inom prostredí, ktoré je účastníkovi blízke. Súď môže za opatrovníka ustanoviť aj obec. (citované podľa: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>; zvýraznila M. T.)

lexéma *predok*, označujúca „osobného nositeľa vlastnosti“, je zasa odvodená od prepozície *pred*.

Sufixálnym formantom *-ok* sa vyznačujú aj abstraktné deverbatívne substantíva pomenúvajúce výsledok deja: *násled-ok*, *poriad-ok*, *účín-ok*, *úžit-ok* (v spojeniach *následky odmietnutia*, *Civilný mimosporový poriadok*, *právne následky*, *účinky odmietnutia dedičstva*, *úžitky z dedičstva*). Substantívum *majetok* nie je synchrónne motivované, formant *-ok* plní len systemizačnú funkciu. V texte zaznamenávame aj jeden sufixálny derivát s raritným sufixom *-ch* (*prospieť* → *prospe-ch*).

Abstraktné pomenovanie cudzieho pôvodu *likvidácia* s formantom *-ácia* je výsledkom *transderivácie*. Týmto pojmom sa označuje proces, pri ktorom sa do slovotvorného radu dodatočne doplní chýbajúci verbálny motivant (*likvidovať*), to znamená, že k existujúcemu derivátu sa až neskôr vytvorí východiskové (motivujúce) slovo (Ološtiak – Ivanová 2021, 121 – 122). Zároveň sa tu uplatňuje proces *remotivácie*, pri ktorom sa k primárne prevzatému (nemotivovanému) substantívu priradí sloveso, ktoré sa začne chápať ako motivujúce slovo (Furdík 2004, 75).

V skupine konkrétnych substantív sa vyššou mierou frekvencie (19 výskytov) vyznačuje lexéma *list-ina*. Za špecifický druh listiny sa pokladá *zápisnica*. V právnej komunikačnej sfére má dominantné postavenie *notárska zápisnica*, ktorú vyhotovuje notár. Substantívum *zápis-nica* sa chápe ako dvojmotivované desubstantívno-deverbatívne substantívum (bližšie k pojmu *dvojmotivácia* Ološtiak – Gogová – Genči 2015, 433).

Ďalšia skupina sufixálnych substantívnych derivátov je utvorená sufixálnym formantom *-(n)osť* (*domác-nosť*, *nespôsobil-osť*, *náležit-osť*, *povinn-osť*; v spojeniach *spoločná domácnosť*, *dedičská nespôsobilosť*, *náležitosti listiny o vydedení* a pod.). V prípade lexémy *nespôsobilosť*¹¹ (§ 469 OZ) sa dostávajú do motivačnej interakcie štyri členy: *spôsobilý*, *spôsobilosť*, *nespôsobilý*, *nespôsobilosť*. Osoby môžu byť *právne spôsobilé* alebo *právne nespôsobilé*. *Právne spôso-*

¹¹ Komentár k § 469 OZ: Na dedenie sa vyžaduje určitá právna spôsobilosť dediča. Ak ju dedič nemá, nemôže dediť.

bilé osoby majú *spôsobilosť mať práva a povinnosti* (tzv. *právna subjektivita*). Je to vlastnosť subjektov vyplývajúca z právnych noriem, teda schopnosť osoby byť účastníkom právnych vzťahov (porov. Imrichová a kol. 2015, 188). Osoby *spôsobilé na právne úkony* majú *spôsobilosť na právne úkony*. *Spôsobilosť na právne úkony* získava osoba spravidla dosiahnutím 18 rokov veku. Ide o schopnosť fyzickej osoby vlastným konaním zakladať, meniť alebo rušiť právne vzťahy (porov. Imrichová a kol. 2015, 188).

Nespôsobilým dedičom sa stáva osoba, ktorá sa dopustila: a) úmyselného trestného činu voči poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom; b) zahrnutiahodného konania¹² proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle. Ak sa naplní jeden zo zmienených dôvodov dochádza podľa autorov priamo zo zákona k dedičskej nespôsobilosti (Martincová – Sombati 2023, 595).

Medzi lexémami *spôsobilý, nespôsobilý, spôsobilosť a nespôsobilosť* vznikajú viacrozmerné motivačné vzťahy. Adjektívum *spôsobilý* je motivantom odvodeného substantíva *spôsobilosť* (*spôsobilý* → *spôsobil-osť*). Zároveň je motivantom opozitného adjektíva *nespôsobilý* (*spôsobilý* → *ne-spôsobilý*). Adjektívum *nespôsobilý* slúži ako motivant pre vznik substantíva *nespôsobilosť* (*nespôsobilý* → *nespôsobil-osť*). Keďže ide o polymotívát, jeho motivantom môže byť aj substantívum *spôsobilosť* (*spôsobilosť* → *ne-spôsobilosť*).

Pomerne početnou skupinou substantívnych derivátov v skúmanom dedičskoprávnom texte sú deverbatíva so sufixom *-(e)nie*. Evidujeme lexémy *ustanov-enie* (6 výskytov) a *vyhlás-enie* (6 výskytov), ďalej *kona-nie, počína-nie, potvrd-enie, odvola-nie a obohat-enie*. *Ustanovenie* je rozhodnutie alebo nariadenie (KSSJ 2003). V právnych textoch sa ustálené spája s konkrétnym paragrafom. Lexéma *vyhlásenie* sa vyskytuje vo viacslovných pomenovaniach ako *ústne vyhlásenie, písomné vyhlásenie, vyhlásenie o odmietnutí dedičstva*.

¹² Môže to byť konanie spočívajúce v psychickom donútení alebo podvode, ktorým sa konajúci snaží poručiteľa [...] ovplyvniť vo svoj prospech alebo zamedziť poručiteľovi prejsť poslednú vôľu, [...] aj zničenie závetu, jeho sfaľšovanie alebo podvrhnutie iného závetu. (citované podľa: <https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2>, zvýraznila M. T.)

Za povšimnutie stojí lexéma *odvolanie*, ktorá sa v právnom diskurze chápe dvojako. Na jednej strane, vo význame *podat' odvolanie*, sa chápe ako „riadny opravný prostriedok“, na základe ktorého je možné dosiahnuť nápravu nesprávneho rozhodnutia (Imrichová a kol. 2015, 121). Na druhej strane, v kontexte dedičského práva, sa *odvolanie* dáva do súvislosti so závetom. *Odvolanie závetu* (§ 480 OZ) je jednou z foriem zrušenia závetu. Pre odvolanie závetu sa vyžaduje rovnaká forma ako pre jeho zriadenie (Martincová – Sombati 2023, 654). Z hľadiska slootovorbry majú tieto deriváty rozdielnú motiváciu. V prípade *odvolania* ako opravného prostriedku je motivantom lexémy zvrtné sloveso *odvolať sa* (podat' námietky), zatiaľ čo v prípade *odvolanie závetu* je hlavný komponent viacslovného pomenovania motivovaný nezvratnou podobou slovesa *odvolať* (zrušiť niečo).

K verbálnym substantívam (slovesným podstatným menám) možno z hľadiska lexikálnej motivácie pristupovať buď ako k morfológickým motivátom, alebo ako k slootovorným motivátom (porov. Ivanová – Kysel'ová – Perovská 2015, 486). Pre potreby našej analýzy ich pokladáme za slootovorne motivované deriváty so statusom substantív. V skúmanom zákone zachytávame verbálne substantíva *darova-nie*, *ded-enie*, *vyded-enie*, *nadobúda-nie*, *spísa-nie*, *trva-nie*, *zruš-enie*, *vyhotovova-nie*, *započíta-nie*, *vyporiada-nie* s formantom *-(e)nie* a verbálne substantíva *odmietnu-tie*, *prijatie* s formantom *-tie*. Keďže vyjadrujú spredmetnenie deja pomenovaného východiskovým slovesom, v právnych textoch plnia kondenzačnú funkciu. Verbálne substantíva sa navzájom líšia tým, že niektoré z nich sú štylisticky neutrálne (*vyhotovovanie*, *spísanie závetu*), iné majú príznak odbornosti, sú terminologizované (*vydedenie*). Niekedy sa v právnych textoch popri domácich termínoch vyskytujú synonymné prevzaté termíny (napr. *započítanie* a *kolácia*)¹³. K najfrekvencovanejším lexémam (termínom) v skúmanom právnom predpise patrí *dedenie* (zo *zákona/zo závetu*), *vydedenie* a *odmietnutie* (*dedičstva*).

¹³ Inštitút kolácie je obsiahnutý v § 484 OZ. „Pod koláciou rozumieme započítanie darov od poručiťľa v prospech dedičského podielu dediča, ktoré tento obdržal od poručiťľa počas jeho života, s výnimkou bežného darovania.“ (Ficová a kol. 2023, 223)

Prechodnú slovnodruhovú zónu predstavuje aj výskyt ďalšieho typu neurčitých slovesných tvarov – pasívnych a aktívnych participií. Tieto tvary niekedy vykazujú verbálny charakter (*zaslaný, upovedomený, spísaný*): *Odmietnutie sa musí stať ústnym vyhlásením na súde [...] alebo písomným vyhlásením jemu zaslaným. – Na neznámeho dediča [...], ktorý bol o svojom dedičskom práve upovedomený [...]. – Ak závet nie je spísaný [...], inokedy nadobúdajú adjektívny (nepočujúca osoba, oprávnený dedič) alebo substantívny status (nepočujúci).*

Transkategorizačné procesy adjektivizácie a substantivizácie verbálnych participií sa uplatňujú na pozadí morfologickej, teda nie slovotvornej motivácie. Využívanie trpných a činných prídavných je pre (dedičsko)právne texty typické a prispieva ku kondenzácii textu.

▪ VERBÁLNA SUFIXÁCIA

V texte sú ďalej zastúpené príponové slovesá utvorené sufixom *-ovať* (*odpor-ovať, oprávň-ovať, prejav-ovať, zruš-ovať; ak neodporuje osobitnému predpisu, plnomocenstvo ho na to oprávňuje, prejavovať oprávdivý záujem, závet sa zrušuje*).

▪ ADJEKTÍVNA SUFIXÁCIA

V skupine adjektívnych sufixálnych derivátov zachytávame predovšetkým vzťahové adjektíva tvorené od názvov osôb sufixom *-ský* (*dedičský, notársky*) a od abstraktných substantív (resp. od slovesa) právnej proveniencie sufixom *-ný* (desubstantíva: *právny, zákonný, trestný, peňažný, úradný, úmyselný*; deverbátiva: *platný, potrebný, závažný*) a sufixom *-ový* (*majetkový, znakový* v spojení *znaková reč*). Najfrekvencovanejším adjektívom v texte je lexéma *dedičský*, ktorá sa vyskytuje v kolokáciách ako *dedičské právo, dedičská nespôsobilosť, dedičský podiel*.

Privlastňovacie adjektívum *poručiteľov*, utvorené sufixom *-ov*, sa viaže na kolokáty ako *posledná vôľa, dlhy, smrť, pohreb, potomci, deti, manžel, súrodenci, rodičia*. Privlastňovacie adjektívum *dedičov* sa objavuje v texte len raz – v spojení *dedičov predok*. Rovnako jedi-

ný výskyt má aj deverbatívum *spôsobilý*, utvorené pomocou formantu -lý. Raritné sú adjektívne sufixy -ámy v adjektíve *známy* (*známy pobyt*) a -omý v adjektíve *nevidomý* (*nevidomá osoba*)¹⁴.

▪ ADVERBIÁLNA SUFIXÁCIA

Sufixácia sa ďalej dotýka *adverbií* ako deadjektívnych derivátov (sufixy -e/-o: *bezplatne*, *dobromyseľne*, *neodôvodnene*, *obdobne*, *prípadne*, *súčasne*, *výslovne*; *možno*, *rovnako*, *trvalo*).

▪ TRANSFLEXIA

▪ SUBSTANTÍVNA TRANSFLEXIA

K transflexne utvoreným pomenovaniám v texte zákona patria substantíva, verbá a okrajovo numeráliá (*piaty*). Najvyšší výskyt sa viaže na deverbatívne substantíva *svedok-Rm3*¹⁵ (*za účasti svedkov*), *súd-Rm3* (*súd schválil dohodu*), *podiel-Rm3* (v spojení *dedičský podiel*), *díel-Rm3* (*dediť rovnakým díelom*). Derivát *súd* je utvorený transflexiou od slovesa *súdiť*, ide teda o *motivačný vzťah* (*súdiť* → *súd*).

Do rovnakej skupiny deverbatív s transflexom -Rm3 možno zaradiť substantíva patriace do kategórie *spredmetnenie deja*: *úkon* (*urobiť úkon*), *návrh* (*na návrh dedičov*), *prikaz* (*dať prikaz*), *pomoc* (*poskytnúť potrebnú pomoc*, *pomoc v chorobe/v starobe*), *záujem* (*prejaviť opravdivý záujem*), *prospech* (*majetkový prospech*), *prejav* (*prejav poručiťovej poslednej vôle*), *prechod* (*prechod dlhov*)¹⁶ a kategórie *názvov objektov deja*: *náklad* (*náklady poručiťovho pohrebu*, *primerané náklady*). Nositeľmi transflexného formantu -Rf1¹⁷ sú

¹⁴ Porov. Ološtiak – Gianitsová-Ološtiaková (2015, 232).

¹⁵ Rm3 je transflexný formant, pomocou ktorého sa tvoria substantíva patriace do deklinačného typu dub (bližšie k typom substantívnych transflexov Ološtiak – Gianitsová-Ološtiaková 2015, 235).

¹⁶ Komentár k § 471 OZ: Ak je dedičstvo predĺžené, zákon dáva prednosť tomu, aby sa dedičia s veriteľmi dohodli o prenechaní dedičstva veriteľom na úhradu dlhov. (zvýraznila M. T.)

¹⁷ Rf1 je transflexný formant, pomocou ktorého sa tvoria substantíva patriace do deklinačného typu žena (bližšie k typom substantívnych transflexov Ološtiak – Gianitsová-Ološtiaková 2015, 235).

deverbatívne substantíva typu *výhrada (pripojiť výhrady)*, *náhrada (náhrada nevyhnutných nákladov)*, *ochrana (ochrana oprávneného dediča)*, *výživa (byť odkázaný výživou na poručiteľa)*.

▪ VERBÁLNA TRANSFLEXIA

Transflexný postup sa uplatňuje aj pri vidotvorbe, napr. *nadobúdať* (vidový náprotivok k *nadobudnúť*), *odmietat'* (*odmietnuť*), *prihliadať* (*prihliadnuť*).

KOMPOZÍCIA

Kompozičný slovotvorný spôsob sa realizuje len ojedinele. Zaznamenávame juxtaPONOVANÉ kompozitum *zavrhnutiahodný (zavrhnutiahodné konanie)*, kompozično-sufixálne zložENINY *vlastnoručný, plnomocenstvo* (namiesto vhodnejšej lexémy *splnomocnenie*) a kompozično-transflexné zložENINY *maloletý a plnoletý*.

SYNTAKTICKÁ MOTIVÁCIA

Vo Furdíkovej koncepcii (2008, 50) sa za syntakticky motivované pokladajú na jednej strane viacslovné pomenovania s priamym, neutrálnym významom a na druhej strane frazémy, ktoré majú obrazný, expresívny význam. Viacslovné pomenovania sú syntakticky motivované jednotky, konštrukty s minimálne dvoma autosyntagmatickými komponentmi (Ološtiak – Ivanová 2015, 134 – 135). Pozostávajú z viacerých jednoslovných pomenovaní, ktoré sa v procese lexikalizácie prehodnocujú, menia. Medzi obsahom a formou viacslovných pomenovaní je asymetrický vzťah. Jeden obsah sa vyjadruje viacerými formálne rozčlenenými komponentmi.

Viacslovná lexéma sa podľa M. Ološtiaka a M. Ivanovej (2015, 150) chápe ako „osobitný druh lexémy, ktorá uspokojuje súbor komunikačných potrieb jazykového spoločenstva a vyčleňuje sa (separuje) od jednoslovných lexikálnych jednotiek, ako aj od voľných syntaktických konštrukcií“. K zásadným (definičným) kritériám pri rozlišovaní

viacslovných pomenovaní a voľných syntagiem patrí nominačnosť a ustálenosť (sekundárne dispozičnosť a reprodukovanosť). Fakultatívne (nedefinované) kritériá podľa autorov (2015, 184) predstavujú štatistické ukazovatele, sémantická transponovanosť, ekvivalentnosť s jednoslovným pomenovaním špecifická zapojenosť do paradigmatických vzťahov, jedinečnosť utvorenia, kategoriálnosť nadradeného komponentu, terminologickosť, resp. determinologizovanosť.

▪ NOMINAČNOSŤ A USTÁLENOSŤ

Nominačnosť (pomenovacia funkcia) je úzko prepojená s ustálenosťou. Pod ustálenosťou sa primárne rozumie nemennosť formy a obsahu. Z hľadiska štruktúry sa pomenovacia funkcia slovného spojenia ako celku prejavuje v limitovaných možnostiach transformácie formy. Nemennosť formy podľa M. Ološtiaka a M. Ivanovej (2015, 185 – 187) súvisí s viacerými parametrami ako (1) nemennosť komponentového zloženia viacslovného pomenovania, (2) nemennosť slovosledu, (3) nemožnosť vkladania slov medzi komponenty viacslovného pomenovania, (4) nemožnosť bližšej determinácie určujúceho komponentu, (5) nemožnosť vynechania komponentu so špecifikačnou funkciou bez straty významu celého pomenovania a (6) ustálenosť komponentu v istej paradigme.

Na pozadí stanovených parametrov týkajúcich sa štruktúrnej úrovne možno posúdiť mieru ustálenosti vybraných slovných spojení *opravdivý záujem* a *neusporiadaný život* zo skúmaného dedičskoprávného textu. Bez širšieho kontextu a ukotvenosti slovných spojení v dedičskoprávnom komunikačnom registri by bolo možné pokladať analyzované slovné spojenia za voľné syntagmy.

Podľa ustanovenia § 469a ods. 1 písm. b OZ porúčiteľ môže vydediť potomka, ak o porúčiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať (zvýraznila M. T.). Vzhľadom na to, že ide o abstraktnú právnu normu, obsah ustanovenia sa môže interpretovať rôzne. Na jednej strane treba pri posudzovaní *opravdivosti záujmu* potomka o porúčiteľa zobrať do úvahy kritérium nepre-

tržitosti¹⁸. To znamená, že je potrebné zohľadňovať časovo nepretržité obdobie, počas ktorého potomok o poručiťľa neprejavoval záujem. Na druhej strane je potrebné vykladať pojem *opravdivý* „s prihliadnutím na všetky okolnosti konkrétneho prípadu a súčasne z hľadiska objektívnych kritérií, v spektre dobrých mravov, ktoré sa v spoločnosti ustálili“ (Ficová a kol. 2023, 190). Neprejavovanie *opravdivého záujmu* spočíva v pasivite potomka vo vzťahu k poručiťľovi, ako aj v predstieraní záujmu o poručiťľa s cieľom získania materiálneho prospechu. Ďalej je pri výklade tohto pojmu potrebné zisťovať, či mal poručiťľ záujem o kontakty s potomkom, teda či mal potomok „reálnu možnosť o poručiťľa prejavovať opravdivý záujem“ (Ficová a kol. 2023, 191).

Z uvedeného vyplýva, že toto viacslovné pomenovanie zahŕňa široké spektrum interpretačných prístupov, ktoré sa konkretizujú v súdnej praxi a doktrínálne vykladajú v komentároch k predmetnému predpisu. Zatiaľ čo sa v texte zákona narába s ustáleným pojmom *opravdivý záujem*, pri výklade ustanovenia sa používajú aj pojmy ako *nezáujem*¹⁹ či *skutočný záujem*²⁰. Viacslovné pomenovanie vyskytujúce sa v normatívnom texte sa vzhľadom na formu vyznačuje nemennosťou komponentového zloženia (**reálny záujem*), nemennosťou slovosledu (**záujem opravdivý*), nemožnosťou bližšie určiť jednotlivé komponenty ďalším syntakticky podradeným členom (**málo opravdivý záujem*). Vynechaním kľúčového komponentu *opravdivý* by sa narušil význam celého pomenovania. Obsah viacslovného pomenovania ako súčasti komplexnejšej právnej normy sa vysvetľuje prostredníctvom rozhodovacej činnosti súdov.

¹⁸ To znamená, že potomka nemožno vydediť v prípade, že „neprejavuje záujem o poručiťľa iba príležitostne, napr. ak mu nezavolá pri príležitosti sviatku, avšak kontakty s poručiťľom inak udržuje“ (Ficová a kol. 2023, 189 – 190). Naopak, dôvod na vydedenie je, ak potomok neprejavuje záujem o poručiťľa ani príležitostne.

¹⁹ „Rozhodujúcim pojmovým znakom obsiahnutým v hypotéze právnej normy je, aby *nezáujem*, ktorý prejavuje potomok o poručiťľa, bol trvalý a opravdivý.“ (Ficová a kol. 2023, 189 – 190; zvýraznila M. T.)

²⁰ Komentár k § 469a OZ: „Posúdenie dôvodnosti vydedenia, ak pôjde o dôvod podľa písmena b), že vydedený trvale neprejavil o poručiťľa *skutočný záujem*, ktorý by ako potomok mal prejavovať [...]“ (citované podľa: https://www.aspi.sk/products/lawText/13/10000/1/2#c_199586; zvýraznila M. T.)

Ďalším z dôvodov vydedenia je skutočnosť, že potomok trvalo vedie *neusporiadaný život* (§ 469a, ods 1, písmeno d). Opäť ide o abstraktnú právnu normu, ktorá sa konkretizuje aplikovaním v súdnej praxi.

„Zákon totiž v žiadnom zo svojich ustanovení bližšie nevysvetľuje (a to ani príkladmo), čo možno rozumieť pod neusporiadaným životom, ani ako dlho sa musí viesť, aby bola naplnená požiadavka trvalosti. Vždy bude preto záležať od posúdenia *ad hoc*. Abstraktnosť právnej normy má svoje opodstatnenie, pretože je schopná pokryť rôzne životné situácie.“ (Ficová a kol. 2023, 199; zvýraznila M. T.)

Na základe súdnych rozhodnutí možno za *neusporiadaný život* pokladať také správanie, ktoré nie je v súlade s predstavou o dobrých mravoch a má dlhodobé trvanie. V prípade občasného vybočenia z rámca všeobecnej predstavy o správaní, ktoré je v súlade s dobrými mravmi, nemôže dôjsť k vydedeniu potomka. S. Ficová a kol. (2023, 199), odvolávajú sa na právnu teóriu, približujú možnosti interpretácie neusporiadaného života. Môže ísť o rôzne druhy závislostí (od drog, alkoholu, hazardných hier), zanedbávanie vyživovacej povinnosti, trvalé vyhýbanie sa závislej práci, premrhávanie rodinného majetku a pod.

Pomenovacia funkcia jednoslovných aj viacslovných pomenovaní spočíva v schopnosti pomenovať istý výsek mimojazykovej skutočnosti (denotát). Konvenčný ustálený pojem pomenúva špecifický typ denotátu, t. j. denotát, „pri ktorom vzniká komunikačná potreba na jeho pomenovanie mať k dispozícii ustálený lexikálny prostriedok“ (Ološtiak – Ivanová 2015, 197). Neterminologické viacslovné pomenovania z oblasti dedičského práva sa vyznačujú iným charakterom nominačnosti, ako je to v prípade „bežných“ viacslovných pomenovaní typu *zubná kefka*, ktoré pomenúvajú typovo vyhranený denotát. Pre právnu sféru je typická interpretácia, teda výklad obsahu právnej normy. V prípade, že je viacslovné pomenovanie začlenené do širšie formulovanej abstraktnej právnej normy, pojem sa vzťahuje na viaceré denotátov, ktoré sa konkretizujú v praxi. To sa prejavuje v nižšom stupni lexikalizovanosti viacslovného pomenovania. Zo štruktúrnej

ho hľadiska viacslovné pomenovanie *neusporiadaný život* vykazuje nemennosť komponentového zloženia (**hriešny život*), nemennosť slovosledu (**život neusporiadaný*), nemožnosť bližšie určiť jednotlivé komponenty ďalším syntakticky podradeným členom (**trocha neusporiadaný život*). Vynechanie príznaku *neusporiadaný* by narušilo sémantickú celistosť pomenovania.

▪ TERMINOLOGICKOSŤ A TERMINOLOGIZÁCIA

Jedným z fakultatívnych kritérií slúžiacich na rozlíšenie voľnej syntagmy a viacslovného pomenovania je terminologickosť. Vztáhuje sa na viacslovné pomenovania s terminologickým statusom, teda na také jednotky, ktoré sú motivované nielen syntakticky, ale aj terminologicky.

V právnych textoch sa ustálenosť analytickej lexémy zvyčajne premieta do terminologizácie viacslovného pomenovania. Terminologizácia je jedným zo spôsobov lexikalizácie a jej výsledkom je odborný termín (Ološtiak – Ivanová 2015, 166). Identifikácia termínov v právnych textoch umožňuje jednoznačne detegovať viacslovné pomenovanie. Zatiaľ čo niektoré viacslovné termíny možno rozpoznať s určitosťou, pri iných je ich terminologický status nejasný. Terminologické viacslovné pomenovania sa od neutrálnych viacslovných pomenovaní líšia tým, že sú nositeľmi príznakov definičnosť, jednoznačnosť a systémovosť. To znamená, že „terminologické viacslovné pomenovania sú presne definované a systémovo sa začleňujú do jednoznačných terminologických tried, používajú ich odborníci v danej oblasti vedy a techniky primárne v rámci odborného štýlu [...]“ (Ološtiak – Ivanová 2015, 169).

V analyzovanom dedičskoprávnom texte sa nachádzajú viaceré slovné spojenia (kolokácie) s nadradeným komponentom *dedič*: *právy dedič*, *neprávy dedič*, *neznámy dedič*, *obdarovaný dedič*, *oprávnený dedič*, *zákonný dedič*, *dedič zo zákona*, *dedič zo závetu*. *Slovník právnických termínov* (Imrichová a kol. 2015, 34) z uvedených viacslovných pomenovaní zachytáva len dva termíny, a to *dedič zo*

zákona a dedič zo závetu. Termíny *nepravý dedič*²¹ a *oprávnený dedič*²² nie sú zachytené v terminologických slovníkoch (Svoboda 2000, Imrichová a kol. 2015). Doložené sú len v *Tezauze slovenského práva*.

Viacslovné pomenovania *pravý dedič*, *neznámy dedič* a *obdarovaný dedič* sa v textoch dedičského práva používajú ustálené. Výraz *pravý dedič* označuje osobu, ktorej v súlade so zákonom alebo závetom prislúcha dedičské právo. Jeho význam je motivovaný opozíciou k pojmu *nepravý dedič*. Vystupuje ako hyperonymum vo vzťahu k terminologickým pomenovaniám *dedič zo zákona* a *dedič zo závetu*, keďže zahŕňa oboch na základe ich legitímneho nároku na dedičstvo. Súčasne možno ako nadradený pojem vzhľadom na tieto dve podkategórie (*dedič zo zákona* a *dedič zo závetu*) chápať aj terminologické pomenovanie *oprávnený dedič* (§ 485 OZ). Významy pomenovaní *pravý dedič* (§ 485 OZ) a *oprávnený dedič* sa v tomto kontexte do značnej miery prekrývajú.

Neznámy dedič (§ 468 OZ) je osoba, ktorá je potenciálne oprávnená dediť po poručiťeli, no jej totožnosť, pobyt alebo existencia v čase začatia dedičského konania nie sú známe. Je to terminologicky ustálené, právne relevantné viacslovné pomenovanie, zachytené v *Slovníku slovenského práva* (Svoboda 2000, 350). Pomenovanie *neznámy dedič* môže označovať ktoréhokoľvek oprávneného alebo pravého dediča, a to dediča zo zákona alebo dediča zo závetu, ktorého totožnosť alebo pobyt nie sú v čase dedičského konania známe. Kolokáciou *obdarovaný dedič* sa označuje špecifický typ dediča, ktorý bol počas života poručiťela obdarovaný, preto sa v dôsledku toho pri dedičskom konaní môže riešiť tzv. *kolácia darov* (t. j. započítanie

²¹ „Nepravým dedičom je ten, komu nesvedčilo subjektívne dedičské právo a kto dedičstvo skutočne nadobudol na základe rozhodnutia súdu vydaného v konaní o dedičstve.“ (citované podľa: <https://www.slov-lex.sk/tezaury/terminy/d70e-e7e2-0a87-4525-8052-b017379675ff>)

²² „Oprávneným dedičom je ten, v čí prospech svedčí niektorý z dôvodov dedenia (zákon alebo závet), a hoci je spôsobilý dediť, nebol ani vydedený, ani dedičstvo neodmietol, aj tak nebol účastníkom dedičského konania. Oprávneným dedičom je ten, komu svedčilo subjektívne dedičské právo na základe platného dedičského titulu (zákon alebo závetu), teda kto mal byť nadobúdateľom dedičstva.“ (citované podľa: <https://www.slov-lex.sk/tezaury/terminy/c637b3d0-4e53-43a2-9c4c-27f5e6387781>, zvýraznila M. T.)

daru do dedičského podielu). Uvedené viacslovné pomenovania dedičskoprávnej proveniencie majú terminologický status, vstupujú do vzájomných vzťahov, vyznačujú sa jedinečnosťou a systémovosťou.

Problematika viacslovných pomenovaní ako syntaktických a terminologických motivátov z oblasti práva si vyžaduje hlbšiu analýzu založenú na spracovaní rozsiahlejšieho materiálu. V tejto fáze výskumu ponúkame prehľadné spracovanie štruktúrnej typológie viacslovných pomenovaní (tabuľka 1).

Tabuľka 1: Štruktúrne podtypy (neutrálnych a terminologicky motivovaných) viacslovných pomenovaní v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Substantívne viacslovné pomenovania: dvojkomponentové/determinatívne	
adjektívum + substantívum	<i>blízka osoba, nepočujúca osoba, nevidomá osoba, nepočujúca osoba, maloletý potomok, plnoletý potomok, pravý dedič, nepravý dedič, opravdivý dedič, neznámy dedič, zákonný dedič, vlastnoručný závet, znaková reč, majetkový prospech, notárska zápisnica, dedičská nespôsobilosť, dedičské právo, dedičský podiel, zákonný dedič, opravdivý záujem, bezdôvodné obohatenie, zavrnutiahodné konanie, ústne vyhlásenie, písomné vyhlásenie, neusporiadaný život, posledná vôľa, pravá vôľa, spoločná domácnosť</i>
Substantívum + substantívum v genitíve	<i>likvidácia dedičstva, odmietnutie dedičstva, prejednanie dedičstva</i>
Substantívum + predložkové substantívum v genitíve/lokáli	<i>dedenie zo zákona, dedenie zo závetu, dedič zo zákona, dedič zo závetu; listina o vydedení</i>
Substantívne viacslovné pomenovania: trojkomponentové	
Adjektívum/adjektívium + adjektívum + substantívum	<i>prvá dedičská skupina,²³ druhá dedičská skupina, tretia dedičská skupina, štvrtá dedičská skupina, Civilný mimosporový poriadok</i>
Substantívum + substantívum v genitíve + substantívum v genitíve	<i>trest odňatia slobody</i>
Verbálne viacslovné pomenovania/nesponové	
Objektové	<i>dôjsť k dohode, mať právo, mať účinok</i>

²³ Tieto spojenia sa používajú aj ako dvojslovné elidované pomenovania typu prvá skupina, druhá skupina a pod.

MOTIVAČNÁ NASÝTENOSŤ TEXTU

Podľa J. Furdíka sa využívanie slovotvorne motivovaných slov v texte odráža v štylistickej výstavbe textu. Autor poukazuje na skutočnosť, že „zastúpenie SMS²⁴ v lexike jednotlivých textových typov postupne vzrástá od textov hovorového štýlu cez poéziu, umeleckú prózu, publicistiku až po texty náučnej prózy“ (Furdík 1993, 128). Takéto zastúpenie slovotvorne motivovaných slov, ktoré sa v podstatnej miere odráža v lexikálnej koncentrovanosti a kondenzovanosti textu, nazýva pojmom/termínom *motivačná nasýtenosť textu*. Percentuálne vyjadrenie, resp. pomer medzi počtom slovotvorne motivovaných a nemotivovaných slov predstavuje *koeficient motivačnej nasýtenosti textu*. Zaujímavé je autorovo zistenie opierajúce sa o konfrontačný výskum motivačnej nasýtenosti slovenských a nemeckých textov, že hoci sa v lexikálnom systéme nemčiny vyskytuje viac slovotvorne motivovaných slov (vzhľadom na prevažujúce tvorenie slov kompozíciou) ako v slovenčine, motivačná nasýtenosť slovenských textov je vyššia než v prípade nemeckých textov. Tento fakt vysvetľuje tým, že nemeckému kompozitu zodpovedá v slovenčine viacslovné spojenie pozostávajúce najmä z derivátov (Furdík, 1993, 126 – 131). Predpokladáme, že nemecké dedičskoprávne texty sa vyznačujú vyšším výskytom kompozít, ktorým v slovenčine zodpovedajú viacslovné spojenia s rozličnou mierou lexikalizácie s rozmanitým konštrukčným usporiadaním. Spracovanie uvedenej problematiky je takisto jedným z cieľov tohto projektu.

Ako sme už naznačili v predchádzajúcej časti, motivačnú nasýtenosť textu ovplyvňuje zastúpenie slovotvorne motivovaných slov v lexike daného textu. Zastúpenie slovotvorne motivovaných a nemotivovaných slov v analyzovaných dedičskoprávných textoch uvádzame v nasledujúcej tabuľke 2.

²⁴ Slovotvorne motivovaných slov.

Tabuľka 2: Výskyt slovotvorne motivovaných a nemotivovaných slov v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Počet skúmaných slov	1422	%
Počet slovotvorne motivovaných slov	565	38,6
Počet slovotvorne nemotivovaných slov	818	58,7
Počet inak motivovaných slov ²⁵	39	2,7

Podľa J. Furdíka sa motivačná nasýtenosť textov pohybuje v rozmedzí od 13 % v dialogických textoch po 55 % v textoch náučného štýlu. Priemerná motivačná nasýtenosť slovenského textu má hodnotu od 30 % do 40 %. (Furdík 1993, 128). V texte skúmaného právneho predpisu je motivačná nasýtenosť necelých 40 % (tabuľka 2). Zo slovotvorne motivovaných slov majú v texte najvyššie zastúpenie substantíva, verbá, verbálne substantíva a adjektíva. V texte prevažujú slovotvorne nemotivované verbá nad motivovanými. Do okruhu nemotivovaných verb typických pre texty zákona patria modálne slovesá *môcť*, *musieť*, *smieť*, slovesá *byť* a *mať*, *robiť*, *urobiť*, *určiť*, *starat' sa*. Charakter dedičskoprávnych textov determinuje výskyt nemotivovaných slovies ako *dediť*, *písať*, *napísať* (závet), *čítať*, *prečítať*, *tlmočiť*. Verbá *napísať* a *prečítať* pokladáme za nemotivované z toho dôvodu, že prefixy *na-* a *pre-* v nich majú len vidotvornú funkciu. Medzi nemotivovanými substantívami dominujú výrazy charakteristické pre právny komunikačný register (*zákon*, *právo*, *štát*, *lehota*, *dôvod*, *dôsledok*, *dohoda*, *pohládávka*, *dlh*, *dieťa*, *manžel*, *osoba*, *majetok*) a výrazy špecifické pre texty z okruhu dedičského práva ako *závet*, *pohreb*, *smrť*, *veriteľ*, *vôľa*. Častý výskyt konjunkcií je odrazom zložitých syntaktických pomerov v právnom texte. Frekventované je aj využívanie predložiek. Medzi typické konektory uplatňujúce sa v tomto type textu patria zámená, výraznejšiu frekvenciu majú vzťažné zámená v pozícii hypotaktických spojok.

²⁵ Inak motivované slová sú morfológicky motivované slová (36 slov = 2,1 %) a abreviačne motivované slová (3 slová = 0,2 %).

Tabuľka 3: Slovotvorná motivovanosť slovných druhov v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Slovný druh	Slovotvorne motivované slová	%	Slovotvorne nemotivované slová	%	Celkový počet	%
Substantíva/ verbálne substantíva	281 32	49,7 5,7	164	20,0	477	34,5
Adjektíva	87	15,4	24	2,9	111	8,0
Pronominá	19	3,4	139	17,0	158	11,4
Numeráliá	9	1,6	16	2,0	25	1,8
Verbá	112	19,8	168	20,5	280	20,2
Adverbiá	21	3,7	1	0,1	22	1,6
Prepozície	1	0,2	155	19,0	156	11,3
Konjunkcie	3	0,5	143	17,5	146	10,6
Partikuly	0	0	8	1,0	8	0,6
Interjekcie	0	0	0	0	0	0
Spolu	565		818		1383	

Tabuľka 4: Distribúcia motivovaných slov podľa slovotvorných postupov v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Deriváty				
Druh	Počet	% z derivátov	% z motivovaných slov	% zo skúmaného súboru ²⁶
Prefixálne	79	14,1	14	5,7
Sufixálne	343	61,4	60,7	24,8
Transflexné	80	14,3	14,2	5,8
Prefixálno-sufixálne	28	5,0	4,9	2,0
Prefixálno-transflexné	11	2,0	1,9	0,8
Reflexívne	5	0,9	0,9	0,4
Postfixálne	13	2,3	2,3	0,9
Spolu	559			40,4

²⁶ Pod celkovým počtom (v tomto prípade) rozumieme súbor slovotvorne motivovaných a nemotivovaných slov, t. j. 1383.

Kompozitá	Počet	% z kompozít	% z motivovaných slov	% zo skúmaného súboru ²⁷
Druh				
Nevlastné (juxtapozícia)	1	50	0,2	0,072
Vlastné (pravá kompozícia)	1	50	0,2	0,072
Spolu	2		0,4	0,144
Kompozícia/derivácia				
Kompozično-sufixálne	2	50	0,4	0,144
Kompozično-transflexné	2	50	0,4	0,144
Spolu	4		0,8	0,288

V analyzovanom texte evidujeme takéto poradie slovotvorných postupov: 1. sufixácia, 2. transflexia, 3. prefixácia, 4. prefixálno-sufixálna konfixácia, 5. postfixácia, 6. prefixálno-transflexná konfixácia, 7. reflexivizácia. Najvyšší počet derivátov je utvorených sufixáciou (61,4 % z derivátov; 60,7 % zo slovotvorne motivovaných slov). U J. Furdíka (1993, 23) je zastúpenie sufixácie len o niečo nižšie (57 %; 48 %), naopak M. Ološtiak a L. Gianitsová-Ološtiaková (2015, 218) vykazujú podstatne vyššie percentuálne zastúpenie tohto slovotvorného postupu (76,7 %; 72,4 %). Najpočetnejšiu skupinu sufixálnych motivátov tvoria v texte právneho predpisu substantíva, adjektíva a verbálne substantíva.

Zaujímavé je zistenie, že kým u J. Furdíka, ako aj M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej sa ako druhý najproduktívnejší slovotvorný postup uvádza prefixácia, v našom materiáli túto pozíciu zaujíma transflexia (14,3 % z derivátov; 14,2 % zo slovotvorne motivovaných slov). U Furdíka predstavuje transflexia takmer 12 % z de-

²⁷ Pod celkovým počtom (v tomto prípade) rozumieme súbor slovotvorne motivovaných a nemotivovaných slov, t. j. 1383.

rivátov a takmer 10 % zo slovotvorne motivovaných slov. Výrazne nižšie zastúpenie má transflexia v analýze M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej (5,1 %; 4,8 %). Transflexiou sú najčastejšie tvorené substantíva, v menšom rozsahu aj slovesá.

Aj keď prefixácia z hľadiska produktivity zaujíma až tretiu pozíciu, podiel prefixálnych derivátov (14,1 %; 14,0 %) v analyzovanom materiáli je porovnateľný s podielom derivátov vytvorených transflexiou. V údajoch prezentovaných J. Furdíkom je percentuálne zastúpenie prefixácie (28,5 %; 24 %) približne dvojnásobné oproti našim výsledkom. Prefixácia je u M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej na úrovni 9,6 % a 9,3 %, je teda približne o tretinu nižšia než v našom výskumnom materiáli. Prefixáciou sú utvorené predovšetkým verbá, záporové adjektíva a neurčité zámená.

Rozdiely možno pozorovať aj pri distribúcii prefixálno-sufixálneho slovotvorného postupu. V našom texte ide o výskyt 5 % a 4,9 %, u Furdíka 1,8 % a 1,5 %. O polovicu menej prefixálno-sufixálnych derivátov (2,4 %; 2,3 %) vykazujú zistenia M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej. Postfixácia (2,3 %; 2,3 %) patrí medzi menej frekventované postupy, pričom sa radí na piate miesto. Podľa analýzy M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej je postfixácia najmenej produktívnym slovotvorným postupom, keďže dosahuje len 0,035 %, resp. 0,033 % zastúpenie. V skúmanom texte sú postfixáciou utvorené výlučne pronominá.

Prefixálno-transflexná konfixácia (2,0 %; 1,9 %) je v našom materiáli len o niečo menej zastúpená ako postfixácia (2,3 %; 2,3 %). Percentuálny podiel prefixálno-transflexnej konfixácie je porovnateľný s hodnotou, ktorú uvádzajú M. Ološtiak a L. Gianitsová-Ološtiaková (1,9 %; 1,8 %). Výrazne nižšie zastúpenie má prefixálno-transflexná konfixácia vo Furdíkovom štatistickom spracovaní (0,83 %; 0,70 %). Prefixálno-sufixálna a prefixálno-transflexná konfixácia je typická najmä pre verbá.

V texte zákona sa javí reflexivizácia ako okrajový slovotvorný postup so zastúpením 0,9 % z derivátov a 0,9 % zo slovotvorne motivovaných slov. V materiáli M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej dosahuje úroveň 4,4 % a 4,8 %. Distribúcia tohto slovotvorného po-

stupu v materiáli J. Furdíka nie je známa. Kompozičný spôsob tvorby slov je v uvedenom právnom predpise zanedbateľný, zatiaľ čo u J. Furdíka sú kompozičné slovotvorné postupy tretie v poradí. Čistá kompozícia dosahuje úroveň takmer 15 %.

Tabuľka 5: Výskyt syntakticky motivovaných a nemotivovaných lexém v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Počet skúmaných lexém	983	%
Počet syntakticky motivovaných lexém	109	11,1
Počet syntakticky nemotivovaných lexém	874	88,9

Z analýzy skúmaného materiálu vyplýva, že motivačná nasýtenosť textu nie je len výsledkom slovotvornej motivácie, ale na jej formovaní sa v podstatnej miere podieľa aj syntaktická motivácia a s ňou spätá terminologická motivácia, v menšej miere morfológická a okrajovo aj abreviačná motivácia. V analyzovanom texte zaznamenávame 109 syntakticky motivovaných lexém. Väčšina pomenovaní je dvojčlenných, trojčlenné sa vyskytujú len zriedkavejšie. Najviac sú zastúpené viacslovné pomenovania s nadradeným komponentom *dedič* (16) ako *zákonný dedič*, *oprávnený dedič*, *pravý dedič*, *nepravý dedič*, *dedič zo zákona*, *dedič zo závetu*. Tieto lexikálne jednotky majú terminologický status. Zároveň pri zisťovaní zastúpenia slovotvorne motivovaných a slovotvorne nemotivovaných slov v texte zohľadňujeme slovotvorne motivované a slovotvorne nemotivované komponenty viacslovných pomenovaní, napr. *notár-ska* *zápis-nica*, *dedič-ský podiel-Rm3*. Syntaktická motivácia takýmto spôsobom vstupuje do vzťahu so slovotvornou motiváciou a na pozadí terminologických pomenovaní zároveň do vzťahu s terminologickou motiváciou.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo na základe slovotvornej a syntaktickej analýzy zistiť mieru motivačnej nasýtenosti v dedičskoprávných textoch, priblížiť zastúpenie slovotvorných postupov a poukázať na funkciu a ustálenosť viacslovných pomenovaní. V texte zákona

č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov sme zaznamenali 38,6 % slovotvorne motivovaných slov a 11,9 % syntakticky motivovaných lexém. Motivačná nasýtenosť textu poukázala na lexikálnu koncentrovanosť a kondenzovanosť právneho textu. Z analýzy vyplynulo, že v slovenskom dedičskoprávnom texte sú slovotvorne motivované slová tvorené deriváciou, predovšetkým sufixáciou (61,4 %), transflexiou (14,3 %) a prefixáciou (14,1 %). Konfixácia, postfixácia a reflexivizácia patria k menej produktívnym slovotvorným postupom. Kompozícia sa v predmetnom právnom predpise uplatňuje len okrajovo.

Pre substantívne deriváty sú typické prípony *-teľ* (*poručiteľ*), *-ník* (*opatrovník*), *-č* (*dedič*), *-ok* (*potomok*; *následok*) a raritný sufix *-ch* (*prospech*). Ďalšie substantívne deriváty sú tvorené pomocou sufixov *-ina* (*listina*), *-osť* (*náležitosť*) a *-(e)nie* (*ustanovenie*; *konanie*). Pre verbálne deriváty je charakteristický sufix *-ovať* (*odporovať*). Frekventované sú adjektívne sufixy *-ský* (*dedičský*), *-ný* (*zákonný*), *-ov* (*poručiteľov*) a *-lý* (*spôsobilý*). Prítomné sú aj raritné adjektívne sufixálne formanty *-ámy* (*známy pobyt*) a *-omý* (*nevidomá osoba*). Pri substantívnej transflexii sa využívajú predovšetkým transflexy *-Rm3* (*súd*; *návrh*) a *-Rf1* (*výhrada*). Substantívna prefixácia je zastúpená okrajovo (*pra-rodíč*), výraznejšie sa uplatňuje adjektívna prefixácia pomocou negatívneho prefixu *ne-* (*neplatný*). Adjektívum *predĺžený* vyjadrujúce význam „zaťaženosť dlhmi“ je morfológicky motivované a je v motivačnom vzťahu so zastaraným a štylisticky príznakovým slovesom *predĺžiť* („zaťažiť dlhmi“). V skupine prefixálnych derivátov sú najfrekventovanejšie zastúpené verbálne prefixy *do-/dô-* (*dovršiť*), *na-* (*nahradiť*), *ob-* (*obstáť*), *od-* (*odvolať*), *po-* (*potvrdiť*), *pod-* (*podpísať*), *pre-* (*prejaviť*), *pri-* (*pripojiť*), *s-* (*schváliť*), *u-* (*uhradiť*), *vy-* (*vydediť*), *za-* (*započítať*) a *z-* (*zodpovedať*).

Zo slovotvorne motivovaných slov majú v texte najvyššie zastúpenie substantíva, verbá, verbálne substantíva a adjektíva. V texte prevažujú slovotvorne nemotivované verbá nad motivovanými. Do okruhu nemotivovaných verb typických pre texty zákona patria modálne slovesá *môcť*, *musieť*, *smieť*, slovesá *byť* a *mať*, *robiť*, *urobiť*,

určiť, starať sa. Charakter dedičskoprávných textov determinuje výskyt nemotivovaných slovík ako *dediť, písať, napísať (závet), čítať, prečítať, tlmočiť*.

Porovnanie poradia slovotvorných postupov u J. Furdíka (1993), M. Ološtiaka a L. Gianitsovej-Ološtiakovej (2015) s našimi výsledkami preukázalo rozdiely v zastúpení prefixácie v skúmanom materiáli. Zatiaľ čo spomínaní autori evidujú prefixáciu ako druhý najproduktívnejší slovotvorný postup, v našom materiáli je produktívnejšia transflexia a prefixácia sa nachádza až na treťom mieste. Súvisí to s častým výskytom transflexne utvorených substantív ako *súd, svedok*, ako aj substantív patriacich do kategórie spredmetnenia deja (*úkon, návrh, príkaz*) a kategórie názvov objektov deja (*náklad: nevyhnutné náklady*), ktoré sú charakteristické pre dedičskoprávne texty.

V skúmanom materiáli sme identifikovali 109 syntakticky (príp. terminologicky) motivovaných viacslovných pomenovaní. Ukázalo sa, že bez širšieho kontextu a ukotvenosti slovných spojení v dedičskoprávnom komunikačnom registri by bolo možné pokladať niektoré slovné spojenia (napr. *neusporiadaný život*) za voľné syntagmy. Z analýzy vyplynulo, že neterminologické viacslovné pomenovania z oblasti dedičského práva sa vyznačujú iným charakterom nominačnosti ako „bežné“ viacslovné pomenovania. V prípade začlenenia viacslovného pomenovania do širšie formulovanej abstraktnej právnej normy sa pojem vzťahuje na viacero denotátov, ktoré sa konkretizujú v praxi (napr. *opravdivý záujem*). To sa odráža v nižšom stupni lexikalizovanosti viacslovného pomenovania. Keďže naša analýza bola obmedzená len na jeden právny predpis (1422 skúmaných slov), bolo by potrebné zamerať sa na rozsiahlejší materiál z okruhu dedičského práva. Väčšiu pozornosť by si zasluhovalo spracovanie problematiky viacslovných pomenovaní ako syntaktických a terminologických motivátov. Možno konštatovať, že dedičskoprávne texty predstavujú špecifický okruh textov, čo sa odráža nielen v ich špecifickej štruktúre, ale aj na úrovni lexikálnej motivácie.

LITERATÚRA

- Ficová, Svetlana, Martin Križan, Imrich Fekete, Martin Hamřík, Marek Ivančo, Zuzana Klincová a Karin Raková. 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnosť či nepodstatnosť?* Bratislava: Wolters Kluwer ČR.
- Furdík, Juraj. 1993. *Slovotvorná motivácia a jej jazykové funkcie*. Levoča: Modrý Peter.
- Furdík, Juraj. 2008. *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG.
- Imrichová, Mária a kol. 2015. *Slovník právnických termínov pre verejnosť*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Imrichová, Mária a Monika Turočková. 2015. *Lingvistická analýza právnych textov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ivanová, Martina a Miroslava Kyseľová. 2015. „Viacslovné pomenovania s kategoriálnym verbom.“ *Viacslovné pomenovania v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 241 – 280. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Kačala, Ján a kol. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Martin: Matica slovenská.
- Martincová, Lenka a Ján Sombati. 2023. „Zákonné dedenie.“ *Lexikón dejín slovenskej súkromnoprávnej terminológie*, vyd. Števec, Marek, Martin Gregor, a Matej Mlkvý, 504 – 605. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Martincová, Lenka a Ján Sombati. 2023. „Závetné dedenie.“ *Lexikón dejín slovenskej súkromnoprávnej terminológie*, vyd. Števec, Marek, Martin Gregor, a Matej Mlkvý, 606 – 654. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Ološtiak, Martin. 2011. *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ološtiak, Martin a Lucia Gianitsová-Ološtiaková. 2015. „Formálno-procesuálne aspekty slovotvornej motivácie.“ *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 210 – 308. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ološtiak, Martin, Eva Gogová a Ján Genčí. 2015. „Lexikálnoparadigmatické aspekty slovotvornej motivácie.“ *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 705 – 722. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ološtiak, Martin a Martina Ivanová. 2015. „Teoreticko-metodologické, nominačné a typologické otázky viacslovných pomenovaní.“ *Viacslovné pomenovania v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 129 – 213. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.

- Ološtiak, Martin, Martina Ivanová a kol. 2021. *Slovník slovtvorných prostriedkov v slovenčine*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Ološtiak, Martin a Marta Vojteková. 2015. „Nominačné aspekty slovných druhov. 4 Synsémantiká.“ *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 705 – 722. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Palková, Lenka. 2015. „Morfonologické aspekty slovtvornej motivácie.“ *Kvalitatívne a kvantitatívne aspekty tvorenia slov v slovenčine*, vyd. Martin Ološtiak, 311 – 406. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Slančová, Daniela a kol. 2022. *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky (II)*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Slovníkový portál*. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/> (cit. 9. 7. 2025).
- Svoboda, Jaromír. 2000. *Slovník slovenského práva*. Žilina: Poradca podnikateľa.
- Tezaurus slovenského práva*. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/tezaury/terminy/> (cit. 11. 7. 2025).
- Turočková, Monika. 2012. *Zmena intenčnej hodnoty prefixáciou*. Martin: Matica slovenská.
- Vajičková, Mária. 2025. „Jednoslovná a viacslovná terminológia a ustálené slovné spojenia (kolokácie) so slovami poručiteľ, Erblasser v texte dedičského práva ako štylistické prostriedky kohézie a koherencie textu.“ *Romanoslavica* LXI (1), 14 – 27.
- Vojčík, Peter a kol. *Občiansky zákonník – komentár*. [Systém ASPI]. Iura Edition. Dostupné na: www.aspi.sk (cit. 6. 7. 2025).
- Sokolová, Miloslava, Martin Ološtiak a Martina Ivanová. 2012. *Slovník koreňových morfém slovenčiny*, 3. upravené a doplnené vydanie. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.

Mgr. Monika Turočková, PhD.

Ústav filologických štúdií

Katedra slovenského jazyka, literatúry a didaktiky

Pedagogická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Račianska 59

813 34 Bratislava

turocekova@fedu.uniba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0427-604X>

ABREVIACNÉ PROCESY V SÚČASNEJ ODBORNEJ PRÁVNEJ LEXIKE V OBLASTI DEDIČSKÉHO PRÁVA¹

Andrea Demovičová

Fakulta aplikovaných jazykov,
Ekonomická univerzita V Bratislave

Demovičová, Andrea, 2025. „Abbreviation processes in the contemporary professional legal lexis in the field of inheritance law“. *Lexis and stylistics of succession law texts in time and space*: 84 – 107.

Abstrakt: Ústrednou témou príspevku je opis abreviačných procesov v súčasnom právnom jazyku, t. j. abreviačných procesov, ktoré pozorujeme vo vedeckých publikáciách (monografiách a štúdiách), ktoré spracúvajú historickú a súčasnú úpravu v oblasti dedičského práva. Naším cieľom bude všimnúť si spôsob tvorenia skratiek, ďalej pomenovať dominantné a najproduktívnejšie typy skracovania, ako aj pozorovať, ktoré lexikálne útvary podliehajú pravdepodobnosti skracovania v nami skúmaných právnych textoch. Príspevok sa bude venovať problematike zrozumiteľnosti skratiek v komunikáte, to znamená do akej miery uľahčuje producent textu prijímateľovi textu pochopenie významu skratky. Príspevok skúma mieru ustálenosti a štandardizácie skratiek v právnom jazykovom registri, zaoberá sa otázkami, či sú autori vedeckých publikácií (monografie a štúdie) jednotní a dôslední v používaní skratiek typických pre danú oblasť práva. Príspevok si kladie otázku, či je možné pozorovať variantnosť v grafickom zápise skratiek a akými spôsobmi sa táto variantnosť pri grafickej realizácii konkrétnej skratky prejavuje.

Kľúčové slová: abreviačné procesy, ustálenosť skratiek, zrozumiteľnosť skratiek, variantnosť

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu APVV 23-0192 Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch.

Abstract: The central theme of the paper is the description of abbreviation processes in the contemporary legal language, i.e. abbreviation processes that we observe in scientific publications (monographs and studies) that deal with the historical and contemporary legal regulation in the field of inheritance law. Our aim will be to observe the ways in which abbreviations are formed, further, to name the dominant and most productive types of abbreviation, as well as to observe which lexical formations are subject to the likelihood of abbreviation in the legal texts we examine. The paper will address the issue of comprehensibility of abbreviations in discourse, that is, to what extent a producer of a written text makes it easier for a receiver of the text to understand the meaning of an abbreviation. The paper examines the degree of fixity and standardisation of abbreviations in the legal language system, addressing the question of whether authors of scientific publications (monographs and studies) are unified and consistent in their use of abbreviations typical for the field of law in question. The paper raises the question of whether it is possible to observe variation in the graphical representation of abbreviations, and in what ways such variation manifests itself in the graphical representation of a particular abbreviation.

Keywords: abbreviation processes, fixity of abbreviations, standardisation of abbreviations, variation

ÚVOD

Ústrednou témou nášho príspevku je opis rozmanitých abreviačných procesov v odbornom jazykovom registri z oblasti dedičského práva. V právnom diskurze pozorujeme rozsiahlu tendenciu smerom k multiverbizácii, t. j. vzniku komplexnejších, viacslovných pomenovaní. Používanie viacslovných pomenovaní odzrkadľuje snahu autora textu o štylisticky vyššie, výlučnejšie pomenovanie, ale aj snahu o väčšiu presnosť a objektívnosť. Zároveň s narastajúcim počtom lexikálnych konšituentov v odborných termínoch rastie aj ich neekonomickosť (Lančarič 2008, 73-74). V úvodnej časti príspevku objasňujeme, aké významy sa priradujú termínu abreviácia v slovenských (a českých) lingvistických prácach a predstavujeme zaužívané klasifikačné triedenie skratiek. Kladieme si otázky, prečo vôbec k abreviácii dochá-

dza a analyzujeme faktory, ktoré rozhodujúcou mierou vplývajú na tvorbu skratiek. Samostatné kapitoly sme venovali ortografickému zápisu skratiek a problematike variantnosti skratiek v úze. V závere príspevku sa venujeme otázkam vnímania jazykovej ekonómie v komunikáte z dvoch uhlov pohľadu – z pozície expedienta (tvorca písomného komunikátu) a z pozície percipienta (prijímateľa). Analyzujeme úroveň ustálenosti skratiek vo vedomí expertov, odborníkov z oblasti právnej jazykovej proveniencie, ktorí sú expedientom písomného komunikátu. Pre nich skratky fungujú ako jazykovo-ekonomizujúci prostriedok. Rovnako si všimame spôsoby, do akej miery zabezpečí autor komunikátu dekódovanie a pochopenie významu skráteného slova prijímateľovi, ktorý je laik, t. j. nemá znalosti v oblasti práva.

Predmetom nášho výskumu abreviačných procesov je konkrétny typ právneho odborného textu. Ide o dve vedecké monografie a vysokoškolskú učebnicu. Prvá monografia podrobuje kritickej analýze súčasnú úpravu dedičského práva na Slovensku; predmetom skúmania druhej monografie je právno-historický a lingvistický exkurz do znenia 1. návrhu uhorského Všeobecného občianskeho zákonníka z roku 1900. Vysokoškolská učebnica podáva systematický výklad teoretických základov občianskeho práva hmotného.² Ďalším zdrojom výskumu sú odborné štúdie uverejnené v 2 konferenčných zborníkoch³ v celkovom počte 36 štúdií. Všetky štúdie sa zaoberajú aktuálnymi otázkami (hmotnoprávnymi a procesnoprávnymi) z oblasti dedičského práva.

Z textu, ktorý sme podrobili analýze abreviačných postupov, sme vyexcerpovali 37 graficko-fónických skratiek iniciálového charakteru, 22 príkladov rôznych podkategórií grafických skratiek alebo kombinácií jednotlivých podkategórií grafických skratiek navzájom, a 1 značkovú skratku. Mnohé z vyexcerpovaných skratiek sa funkčne viažu na právnu jazykovo-komunikačnú oblasť, v rámci ktorej sa vytvorili, a hranice, ktorú zväčša neprekračujú. Skrátené tvary referujú

² Presný odkaz na publikácie uvádzame v časti bibliografia.

³ Presný odkaz na zborníky uvádzame v časti bibliografia.

k odbornej terminológii, ďalej k názvom rôznych inštitúcií, k názvom právnych predpisov (historických aj súčasných); v kontexte právnych predpisov sa skrátené tvary používajú v súvislosti s presným uvádzaním častí textu (zákona) a členením textu (paragraf, článok, odsek, písmeno).

DÔVODY A PRÍČINY ABREVIÁCIE

V odbornej jazykovednej literatúre nachádzame viaceré príčiny ponímania a uplatnenia abreviácie v komunikácii, ktoré sa na tomto mieste pokúsime zosumarizovať. Budeme tak konať vo vzťahu k výskytu a používaniu skratiek v nami skúmanom type odborných textov, t. j. textov, ktoré patria do právneho jazykového registra.

Stotožňujeme sa s tvrdením, ktoré nachádzame v českej monografii od J. Hrbáčka *Jazykové zkratky v češtině*, ktorý postuluje, že príčiny uplatnenia abreviácie možno rozdeliť na jazykové a mimojazykové (1979, 45). K jazykovým faktorom abreviácie zaraďuje princíp najmenšej námahy, jazykovú ekonomizáciu, univerbizáciu a kontakt s inými jazykmi. Za mimojazykové príčiny abreviácie považuje spoločenské príčiny, konkrétne modernizáciu, výraznú zmenu spoločenského zriadenia a vedecko-technický pokrok.

- ✓ Princíp najmenšej námahy, ktorý je vnímaný ako základný zákon jazykového správania. Princíp najmenšej námahy pomenovaný podľa amerického jazykovedca G. K. Zipfa, tiež známy ako Zipfov zákon, zdôrazňuje všeobecnú snahu o šetrenie času, priestoru a úsilia a zároveň maximalizáciu dosiahnutého. Vo vzťahu k jazyku môžeme princíp najmenšej námahy považovať za vrozenú tendenciu človeka uskutočniť čo najobsažnejší komunikačný akt s vynaložením čo najmenšej kognitívnej a komunikačnej námahy (Lančarič, Bojo a Hroteková 2022, 12).
- ✓ Princíp najmenšieho úsilia sa stotožňuje s princípom jazykovej ekonomie, ktorý sa týka aj skratiek. A. Sopira sa nazdáva, že „*skratky vznikali a vznikajú ako výsledok zákona jazykovej ekonomie síl/písomných prostriedkov, času, fyzickej a morál-*

nej energie nositeľov jazyka“ (1976, 506). Podľa J. Furdíka sú skratky „výsledkom úsilia o úsporné, ekonomické zachytenie lexém alebo častí jazykového prejavu“ (2008, 70). J. Hrbáček sa nazdáva, že ešte lepšie ako pojem jazykovej ekonómie vystihuje charakter skratiek pojem racionalizácie, lebo obsahuje explicitnejší prvok vedomého zásahu do jazyka (1979, 39). Skratky sú prostriedkom univerbizácie, teda kompenzáciou za viacslovné pomenovania (Hrbáček 1979, 35). Rovnaký postoj zaujíma aj D. Lančarič, ktorý uvádza, že „abreviácia sa uplatňuje aj z dôvodu vyššej frekvencie viacslovných pomenovaní v slovnej zásobe moderných jazykov“ (2008, 10-11). Skratky treba preto vnímať aj ako prostriedky skracovania dlhých lexikálnych útvarov a tiež ako prostriedky, ktoré v odbornom písanom kóde nahrádzajú často sa opakujúce terminologické jednotky.

- ✓ Proces preberania skratiek z iných jazykov, pretože skratka je pre danú jazykovo-komunikačnú oblasť príznačná, má terminologický status a internacionálny charakter, následne začlenenie prevzatej skratky do slovnej zásoby slovenčiny.
- ✓ Spoločenské zmeny: rozpad Rakúsko-Uhorska, povojnový vývoj, vznik socialistického zriadenia (existencia Československej republiky), rozpad socialistického zriadenia, porevolučný vývoj, vznik demokratického zriadenia a nových štátov
- ✓ Za akceleračtor abreviácie sa považuje aj vedecko-technická revolúcia a technologický pokrok (Gavurová 2013, 22).

TYOLOGICKÁ KLASIFIKÁCIA VYEXCERPOVANÝCH ABREVIATÚR

Pri fyzickom spôsobe abreviácie nás zaujíma to, ktorá časť východiskového motivujúceho pomenovania sa pri abreviácii zachováva. Podľa toho, akým spôsobom k abreviácii dochádza, rozoznávame jednotlivé typy skratiek. V tomto príspevku sa pri klasifikácii analyzovaných skratiek opierame o staršie typologické koncepcie vychádzajúce z podnetných monografií J. Furdíka (2008, 71-72), D.

Lančariča (2008, 14-19), ako aj M. Gavurovej (2013, 25-27), ale inšpirovala nás aj staršia práca od českého autora J. Hrbáčka (1979). Všetky uvedené monografie nám poslúžili ako solídne teoretické východisko pri písaní nášho príspevku. Základnú dichotómiu pri klasifikácii skratiek predstavujú: 1. grafické skratky a 2. graficko-fónické skratky, pričom v oboch hlavných kategóriách sa rozlišuje ešte medzi podkategóriami. Základný rozdiel medzi oboma kategóriami spočíva v ich fónickej realizácii. V kontraste s ostatnými typmi redukovaných jednotiek sa grafické skratky skracujú iba na úrovni grafém a realizujú sa spravidla iba v písomnej forme. V ústnej komunikácii sa v skrátenej forme nevyslovujú, ale nahrádzajú sa svojimi abreviačnými motivantmi: rozh. (rozhodnutie), sp. zn. (spisová značka). Naproti tomu graficko-fónické skratky (podkategória iniciálové skratky) sa ústne realizujú buď hláskovou výslovnosťou alebo slabičnou výslovnosťou: ZFEÚ (z-f-e-ú), ABGB (á-bé-gé-bé).

Podľa D. Lančariča do kategórie grafické skratky zaradíme skratky jednoslovných lexém a zložených lexém, ktoré nemajú štandardnú rečovú realizáciu a ich komunikačným kanálom je teda len písomný prejav. Mnohé z týchto skratiek majú status ustálených dohovorených symbolov (2008, 14). Ako prvú v kategórii grafických skratiek uvedieme podkategóriu jednoduché iniciály. D. Lančarič vo svojej abreviatologickej práci *Jazykové skratky* uvádza, že jednoduché iniciály sú vytvorené z prvého písmena pôvodnej východiskovej jednoslovnej lexémy: n. (nasledujúci), s. (strana), r. (rok). Formálne pozostávajú len z jednej dištinkatívnej grafémy, čím sa zvyšuje ich tendencia k homonymii (Lančarič 2008, 15). Ďalšiu podkategóriu tvoria jednoduché lineárne skratky; tu ide o druh skratky, ktorá je utvorená z prvých grafém východiskovej jednoslovnej lexémy: ods. (odsek), písm. (písmeno), ust. (ustanovenie). Podľa M. Ološtiaka (2011, 243) „sa miera pravdepodobnosti a teda aj redundantnosti zvyšuje v smere začiatok – koniec. Začiatky slov sú oveľa menej prediktabilné než konce, z toho vyplýva, že začiatkové sekvencie sú komunikačne a informačne dôležitejšie, redukujú sa teda koncové časti slov a zachovávajú sa začiatkové časti“. Pri skracovaní zložených lexém, ktoré pozostávajú z dvojslovného pomenovania, môže dochá-

dzať buď k inicializácii oboch východiskových lexém: Z. z. (Zbierka zákonov) alebo dochádza k vytvoreniu tzv. zloženej lineárnej skratky, ktorá vzniká zo súboru prvých grafém zložených lexém: Ex. por. (Exekučný poriadok), sp. zn. (spisová značka). Situácia v úze ojedinele prináša aj výskyt tzv. kombinovanej skratky – pri tvorbe ktorej dochádza ku kombinácii typov grafických skratiek navzájom, napr. ObčZ (Občiansky zákonník) alebo Zb. z. (Zbierka zákonov).⁴

V nasledujúcej časti príspevku sa budeme zaoberať postupom skracovania, ktorý je typický pre viacсловné pomenovanie a ktorý spočíva v inicializácii jednotlivých komponentov východiskového pomenovania. Pokúsime sa zosumarizovať rozličné prístupy k porozumeniu a interpretácii pojmu iniciálová skratka v slovenských a českých prácach venovaných problematike abreviačných postupov a k nim uvedieme príklady nami vyexcerpovaných skratiek. Ak si stanovíme za hlavné stanovisko frekvenciu výskytu, tak iniciálová skratka predstavuje najproduktívnejší typ skracovania v právnych textoch v oblasti dedičského práva.

Viaceré slovenské lingvistické práce, ktoré rozoberajú problematiku abreviačných procesov, zaraďujú iniciálovú skratku ako jednu z hlavných podkategórií patriacu do množiny graficko-fónická skratka. Podľa M. Gavurovej (2013, 32) „*má termín iniciálová skratka v slovenskej jazykovede azda najustálenejšie chápanie; len zriedka sa vyskytuje názor, ktorý sa vymyká z tradičnej koncepcie iniciálovej skratky*“.⁵ Iniciálová skratka sa tvorí spravidla z 1 až n-iniciálových komponentov jednoslovného alebo viacсловného východiskového pomenovania a realizuje sa slabičnou alebo hláskovou výslovnosťou. Ako príklady použijeme nami vyexcerpované skratky: OZ (Občiansky zákonník), CMP (Civilný mimosporový poriadok), ZFEÚ (Zmluva o fungovaní Európskej únie). M. Gavurová vo svojej monografii *Skratka ako lexéma (Abreviačná motivácia v lexike)* používa pre východiskové pomenovanie, ktoré stojí za skratkou, termín abreviačný motivant. Pod týmto termínom chápe M. Gavurová „*každú lexému,*

⁴ Kombinácia jednoduchej lineárnej skratky a jednoduchej iniciály.

⁵ J. Horecký používa na označenie skratiek LF UK, SAV termín iniciálová značka (Horecký 1988, 66).

syntagmu či voľné spojenie lexém, ktoré sa na základe abreviačnej motivácie stávajú východiskom pre utvorenie skratky, t. j. abreviačného motivátu“ (2013, 15). V našom príspevku používame termín abreviačný motivát synonymne s termínom skratka alebo abreviátúra.

Pokiaľ ide o charakter abreviačného motivantu, podľa M. Bu-jalkovej sa skratky „*môžu tvoriť takmer neobmedzene od každého viacslovného alebo zloženého pomenovania*“ (1992, 334). Rovnako aj M. Ološtiak poznamenáva, že „*potenciálnymi abreviačnými motivantmi sú všetky lexémy a pravdepodobnosť skracovania sa zvyšuje s narastajúcou formálnou mohutnosťou lexém*“ (2005, 43).

Český autor J. Hrbáček vo svojej práci *Jazykové zkratky v češtině* vysvetľuje obľúbenosť používania iniciálových skratiek v komunikácii vďaka ich mechanickému a jednoduchému tvoreniu. Uvádza, že „*iniciálové skratky sú tvorené väčšinou mechanicky, a to tak, že jednému plnovýznamovému slovu zodpovedá jedno, a to prvé písmeno*“ (1979, 85). J. Hrbáček ďalej poznamenáva, že počet iniciál nie je obmedzený, ale najčastejšie iniciálové skratky pozostávajú z 3 až 4 iniciál (1979, 55).

P. Štekauer vo svojej vysokoškolskej učebnici *A course in English word-formation* nevníma iniciálovú skratku ako samostatnú kategóriu skratiek, považuje ju za ďalšiu triedu akronymov, ktorá je z hľadiska výslovnosti založená na hláskovaní (1992, 95).

V slovenskej lingvistike existuje názorová a terminologická variantnosť v abreviačnej terminológii vo vzťahu k iniciálovej skratke. D. Lančarič (2008, 17) označuje iniciálovú skratku pojmom zložená iniciála⁶ a definuje ju ako: „*abreviátúru pozostávajúcu zo začiatočných písmen viacslovných motivujúcich lexém*“, napr. OSP (Občiansky súdny poriadok). Pomocné slová spravidla nie sú súčasťou skratky, ale výnimky existujú: ZoA (Zákon o advokácii). D. Lančarič sa pokúsil o klasifikáciu podtypov zložených iniciál. Z tejto klasifikácie podtypov si pre náš príspevok vyberáme podtyp selekčné iniciály, pretože ich výskyt pozorujeme aj v nami skúmanom type právnych

⁶ Termín zložená iniciála stojí v protiklade k termínu jednoduchá iniciála, čo je skratka vytvorená z prvej grafémy pôvodnej jednoslovnej lexémy.

textov. Pre tento podtyp sú typické skratky, ktorých základ tvoria len niektoré iniciálne grafémy plnovýznamových motivujúcich komponentov. Pri ich kompozícii sa vynechávajú nielen iniciály pomocných slov, ale aj začiatkové písmená niektorých pôvodných plnovýznamových komponentov (Lančarič, 2008, 18). Z hľadiska počtu inicializovaných komponentov v procese skracovania pozorujeme, že takto vytvorená skratka nereflektuje najmä koncové časti východiskového pomenovania, dochádza tu k redukcii koncových častí = konstituentov východiskového pomenovania, a tým aj k redukcii iniciál, napr. ZCP (Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách) alebo ALR (Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten).⁷ Ak je súčasťou abreviačného motivantu viacslovné pomenovanie, počet iniciál nemusí zodpovedať počtu jednotlivých slov, ktoré ho tvoria –, abreviačný motivant *môže byť zastúpený v skratke cez viaceré grafémy jedného z komponentov*, napr. BGB (Bürgerliches Gesetzbuch).⁸ Osobitnou podkategóriou sú iniciálové skratky, ktoré fungujú ako kombinácia skratky s neskratkou, napr. USB kľúč, DVD nosič, *a označujú javy, ktoré do ústneho*, ale aj písaného kódu vniesol technologický pokrok.

M. Ološtiak (2011, 244-245) vo svojej práci *Aspekty teórie lexikálnej motivácie* predstavuje odlišné klasifikačné triedenie skratiek, ktoré sa opiera o počet slov v motivante, o počet fragmentov a o počet segmentov. Na základe tohto, či je motivantom jednoslovné alebo viacslovné pomenovanie, rozlišuje jednoduché, simplexné skratky (rozh. – rozhodnutie) a zložené, komplexné skratky (ZP – Zákonník práce). Skratka *môže byť jednofragmentová, pretože pozostáva z jednej kontinuítnej časti* motivátu: (**latinský** – lat.) a dvojfragmentová, pretože jej fragment pozostáva z dvoch častí.⁹ Podľa počtu segmentov, ktoré tvoria daný fragment, Ološtiak rozlišuje jednosegmentové skratky (*číslo* – č.) a viacsegmentové skratky (**vydanie** – vyd.).

⁷ Ide o iniciálovú skratku prevzatú z nemeckého jazyka, preklad jej abreviačného motivantu znie: pruské Všeobecné zemské právo.

⁸ Ide o iniciálovú skratku prevzatú z nemeckého jazyka, preklad jej abreviačného motivantu znie: nemecký Občiansky zákonník 1896 – 1900.

⁹ Tento typ skratky sa v nami skúmaných textoch nevyskytol.

Osobitnú kategóriu v právnom jazykovom registri predstavuje výskyt a použitie značkovej skratky § pre jednoslovnú lexému paragraf. V slovenskej jazykovednej literatúre sa vo vzťahu k vnímaniu termínu značková skratka prejavuje variantnosť¹⁰, my sa však objasneniu tejto variantnosti v našom príspevku nebudeme venovať. Značkovú skratku tvorí nealfabetický znak §, ktorý je dohovoreným symbolom práva a legislatívy a má medzinárodný status. Symbol paragrafu (§) sa používa na označenie časti právneho predpisu alebo zmluvy a je z hľadiska frekvencie v texte veľmi rozšírený. Jeho používanie je výsledkom snahy autora o jazykovú ekonómiu pri tvorení svojej výpovede.

NEÚPLNÉ SKRATKY A POLOSKRÁTENÉ JEDNOTKY

V komunikačnej praxi sa stretávame s typom skratky, pri tvorbe ktorej sa abreviačný proces nevyužil dôsledne. To znamená, že v jej výslednej grafickej realizácii nie sú striktne zastúpené všetky komponenty jej abreviačného motivantu. Pre tento typ skratky, ktorý patrí do kategórie graficko-fónická skratka a podkategórie zložená iniciálová skratka, si osvojíme pomenovanie, ktoré používa M. Gavurová vo svojej monografii, a to pojem neúplná skratka (2013, 57).

Výslednú podobu neúplnej skratky podmieňuje princíp jazykovej ekonómie, ktorý sa prejavuje najmä vo vzťahu k rozsahu skratky. Podľa J. Horeckého sa pri tvorení skratiek „*vynechávajú slová, ktoré nemajú vlastného lexikálneho významu (spojky a predložky), a aby vznikla ľahšie vysloviteľná skupina*“ (Horecký 1947, 12). To znamená, že finálny počet grafém, ktoré sa zohľadnia v iniciálovej skratke, a ich konkrétny výber určujú predovšetkým dva faktory: a) primeraný rozsah skratky, b) hľadisko jednoduchšej výslovnosti. Výskyt neúplných skratiek pozorujeme predovšetkým v súvislosti s uvádzaním názvov domácich (slovenských) zákonov. Neúplné skratky vznikajú vynechávaním sémanticky menej dôležitých komponentov abreviač-

¹⁰ Nepovažujeme to za relevantné kvôli skutočnosti, že značková skratka sa v nami skúmaných textoch vyskytla iba na jednom prípade – ako skratka pre lexému paragraf.

ného motivantu, t. j. predložiek a spojok. Ako príklady uvádzame iniciálové skratky ZR (Zákon o rodine), KZ (Zákon o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam), ZCP (Zákon o cenných papieroch a investičných službách). Na uvedených príkladoch je možné pozorovať, že plné rozpísané znenie zákonov predstavuje formálne mohutný útvar, ktorého ponechanie nie je v komunikáte výhodné z hľadiska princípu jazykovej ekonómie, a pokiaľ by sa dôsledne zohľadnila inicializácia každého komponentu ich abreviačného motivantu, výsledkom by bol vznik neprímerane rozsiahlej skratky z hľadiska počtu grafém, a tým aj náročne vysloviteľného útvaru.

Český lingvista J. Hrbáček označuje tento typ skratiek termínom „*eliptická*“ skratka (1979, 88), keďže tu dochádza k javu známemu v lingvistike pod pojmom elipsa, t. j. vypusteniu člena alebo viacerých členov výpovede. Myslíme si, že tendencia smerom k elipse je výrazná predovšetkým pri skracovaní názvov zákonov. Dochádza tu k vypusteniu menej dôležitých komponentov z názvu zákona, ktoré sa následne nezohľadnia vo výslednej podobe iniciálovej skratky, dochádza teda aj k redukcii počtu iniciál vo výslednej skratke. Vypúšťajú sa tie komponenty, ktoré označujú skutočnosti známe odborníkom z oblasti práva z ich profesijnej praxe alebo z kontextu, napr. ZoZS (Zákon o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti). V tomto kontexte možno chápať elipsu ako druh abreviačného procesu.

Za prejav výraznej jazykovej ekonómie a úspory textu považujeme výskyt jednoduchej iniciály **R**, ktorá v písomnom komunikáte nahrádza názov zbierky, ktorú inak vo svojej plnej neskrátenej podobe tvorí rozsiahly komplex lexém: Zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk vydávaná Najvyššími súdmi ČSFR, ČR a SR do 31. 12. 1992 a Najvyšším súdom od 1. 1. 1993.

Pri vlastných menách, zložených z dvoch alebo viacerých častí, ktoré môžu fungovať aj samostatne, sa môžu skracovať všetky časti alebo len niektoré. Takéto poloskrátené jednotky sú v mnohých prípadoch frekventovanejšie než plné názvy: Najvyšší súd SR (Najvyšší súd Slovenskej republiky).

ABREVIACNÉ POSTUPY PRI ODKAZOCH NA ZAHRAČNÉ OBČIANSKE ZÁKONNÍKY (HISTORICKÉ A SÚČASNÉ)

Pri citovaní názvov zahraničných kodifikácii občianskeho práva z 19. a 20. storočia, ktorými sa inšpirovali tvorcovia občianskeho práva v našej právnej kultúre pri príprave nového československého občianskeho zákonníka po rozpade Rakúsko-Uhorska, sa uplatňujú viaceré typy abreviačných postupov. Najproduktívnejším abreviačným postupom je v tomto ohľade inicializácia. Inicializácia sa tu uplatňuje variantne, t. j. buď sa skratka dôsledne vytvorí z iniciálovej grafémy každého komponentu, ktorý tvorí jej motivant: CC (Codice Civile)¹¹, alebo počet iniciál nemusí nevyhnutne zodpovedať počtu jednotlivých komponentov, ktoré ho tvoria – abreviačný motivant teda môže byť zastúpený v skratke cez viaceré grafémy jedného z komponentov: PTK (Polgári *Törvénykönyv*)¹² alebo ZGB (Schweizerisches *Zivilgesetzbuch*)¹³. Uvedené príklady iniciálových skratiek, ktoré odkazujú na zahraničné právne úpravy pre oblasť občianskeho práva, chápeme ako skratky prevzaté z iných jazykov. Dôvodov pre ich ponechanie v slovenskom textoch, ktoré sa viažu na právnu jazyko-vo-komunikačnú oblasť, a nevytvorenie ich domácich ekvivalentov je viacero. Prevzatá skratka zabezpečuje jednoznačnú identifikáciu jej motivantu, pretože má terminologický charakter a je zároveň aj internacionálnej povahy, keďže mnohé novodobé občianske zákonníky, ktoré tvoria základ európskej právnej kultúry, historicky vznikali pod francúzskym, rakúskym, nemeckým a švajčiarskym vplyvom.¹⁴

Ďalším typom skracovania názvov zahraničných občianskych zákonníkov je zapojenie elipsy ako spôsobu zjednodušenia jazykovej výpovede, čo následne vedie k hospodárnosti jazykového prejavu. Tu sa miera redundantnosti lexém prejavuje v prvej, začiatkovej časti

¹¹ Taliansky občiansky zákonník (Codice Civile č. 262/1942).

¹² Maďarský občiansky zákonník (z r. 2013).

¹³ Švajčiarsky občiansky zákonník (z 10. decembra 1907).

¹⁴ Francúzsky občiansky zákonník (fr. Code Civil, „CC“), rakúsky občiansky zákonník (nem. Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, „ABGB“), nemecký občiansky zákonník (nem. Bürgerliches Gesetzbuch, „BGB“) a švajčiarsky občiansky zákonník (nem. Schweizerisches Zivilgesetzbuch, „ZGB“).

východiskového pomenovania, ktoré sa javí ako menej komunikačne a informačne dôležitejšie v porovnaní s jeho koncovou časťou. Dochádza preto k vypusteniu niekoľkých začiatkových lexém z východiskového pomenovania, nie sú pre kontext a relevanciu komunikátu kľúčové a ich absencia v komunikáte nenaruša jeho zrozumiteľnosť. Týmto spôsobom vznikajú „eliptické“ zredukované skrátené tvary: Kodeks cywilny (Ustava z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks civilny)¹⁵ alebo Código Civil (Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil)¹⁶.

GRAFICKÝ ZÁPIS VYEXCERPOVANÝCH ABREVIATÚR

Pri skratkách sa funkčne využíva písanie majuskúl a minuskúl, neplatia tu striktné pravopisné pravidlá ako v neabreviačnej lexike, iba isté odporúčania.¹⁷ Situácia v úze nasvedčuje tomu, že v nami skúmanom type právnych textov sa majuskulná podoba v grafickom zachytávaní graficko-fónických skratiek (podkategória iniciálová skratka) uskutocňuje takmer bez výnimky. Majuskuly sú dôležitým prostriedkom dištinkcie skratiek a ich abreviačných motivantov, majuskula sa pri nich volí zvyčajne preto, aby sa naznačila a zvýraznila ich abreviačná motivovanosť (Gavurová 2013, 279). Majuskuly nemusia nevyhnutne znamenať propriálnosť východiskového motivantu, ale často znamenajú (Ološtiak, 2011, 232). Kombinácia majuskuly a minuskuly sa odzrkadlila v grafickom zápise iba 2 vyexcerpovaných iniciálových skratiek, a to napríklad pri: ZoA (Zákon o rodine) alebo ZoZS (Zákon o zdravotnej starostlivosti). Domnievame sa, že písanie malých písmen v týchto skratkách signalizuje neplnovýznamovosť jedného z komponentov motivantu, a to predložky „o“.

V množine grafických skratiek prevláda ustálená forma písania skratky minuskulami, napríklad č. (článok), ods. (odsek). Výnimky však existujú a v úze sa kombinácia majuskuly a minuskuly odzrkadlila v pravopise skratiek zložených lexém, v podkategórii zlože-

¹⁵ Poľský občiansky zákonník.

¹⁶ Španielsky občiansky zákonník.

¹⁷ Pozri Pravidlá slovenského pravopisu, 2000, 94-96).

ná lineárna skratka: Ex. por. (Exekučný poriadok) a v podkategórii kombinovaná skratka: ObčZ (Občiansky zákonník), Zb. z. (Zbierka zákonov).

Z interpunkčných znamienok sa pri nami vyexcerpovaných grafických skratkách používa bodka. Je to v súlade s pravidlami uvedenými v príručke Pravidlá slovenského pravopisu, podľa ktorých sa má bodka písať za grafickou skratkou (2000, 94). Naproti tomu sa bodka nepíše za iniciálovou skratkou (PPS, 2000, 96), čo potvrdzuje aj náš výskum skratiek. Použitie spojovníka a lomky ako ďalších interpunkčných znamienok sme pri analýze abreviačných procesov v nami skúmanom komunikáte nezaznamenali.

VARIANTNOSŤ V ÚZE VYEXCERPOVANÝCH SKRATIEK

Variantnosť v skúmaných právnych textoch pozorujeme sporadicky, analýzou sme zistili iba 4 príklady variantnej realizácie skratiek. Variantnosť sa prejavuje súbežne na dvoch úrovniach: 1. v grafickej realizácii zápisu skratky, 2. v samotnom spôsobe skracovania abreviačného motivantu. Pri variantnosti grafického zápisu sa skratka zachyti variantne:

- a) buď majuskulnou ortografiou, alebo kombináciou majuskula/minuskula s použitím bodiek: EP/Ex. por. (Exekučný poriadok), NP/Not. por. (Notársky poriadok),
- b) buď majuskulnou ortografiou, alebo kombináciou majuskula/minuskula bez použitia bodiek: OZ alebo ObčZ (Občiansky zákonník).

Vo všetkých troch prípadoch variantnosti pozorujeme aj odlišný typ skracovania motivantu:

- a) zložená *iniciála* verzus zložená lineárna skratka alebo zložená *iniciála*: EP/Ex. por.,
- b) zložená *iniciála* verzus jednoduchá lineárna skratka v kombinácii s jednoduchou *iniciálou*: OZ/ObčZ.

Osobitným príkladom prejavu variantnosti je skratka Z. z. alebo Zb. z. (Zbierka zákonov). *Z hľadiska jej grafickej realizácie ide v oboch prípadoch o kombináciu majuskuly/minuskuly s použitím*

bodiek. Odlišný je spôsob skracovania motivantu: a to buď prostredníctvom použitia dvoch jednoduchých iniciál, alebo prostredníctvom jednoduchej lineárnej skratky v kombinácii s jednoduchou iniciálou.

Aj napriek variantnosti v zápise skratky a v *odlišnom* spôsobe jej abreviácie ide z hľadiska abreviačného motivantu o *významovo identické* lexémy. Čoho je existencia variantnosti v písanom kóde odrazom, nevieme. Domnievame sa, že preferencia smerom k jednotlivému grafickému zachyteniu skratky a typu skracovania je individuálnym, náhodným rozhodnutím zo strany autora pri tvorbe textu. Variantnosť môžeme považovať za istý nesystémový prvok v systéme skratiek, ktorý môže byť nežiaduci z hľadiska zrozumiteľnosti komunikátu. Z pohľadu percipienta, ktorý je laik, môže nedôslednosť ortografickej realizácie pri jednej skratke viesť k nežiaducej percepčnej pauze pri identifikácii skratky (Gavurová 2013, 280).

ZROZUMITEĽNOSŤ SKRATIEK V KOMUNIKÁTE A SPÔSOBY UVÁDZANIA SKRATKY A MOTIVANTU

Z hľadiska expedienta sú skratky veľmi výhodnými jednotkami, pretože mu v maximálnej možnej miere uľahčujú námahu pri tvorení výpovede. Percipientovi však skratky pochopenie textu neuľahčujú, pretože ide o motivačne nezreteľné jednotky, ktorých význam príjemca vníma na základe vzťahu abreviačný motivant verzus abreviačný motivát; skratku teda väčšinou musí dekódovať pomocou uvedomenia si významu abreviačného motivantu (t. j. plného rozpísaného znenia skratky). Príjemcom komunikátu je totiž často široká masa rôznorodých používateľov jazyka, ktorí nie sú odborne vzdelaní vo vzťahu k určitej tematike, v našom chápaní to môžu byť aj osoby, ktoré nemajú znalosti v oblasti práva.

Na abreviačný charakter lexémy/lexém v písomnom komunikáte autori komunikátu upozorňujú dvoma spôsobmi:

- a) explicitným uvedením abreviačného motivantu pri skratke,
- b) samotnou grafickou realizáciou skratky (majuskuly pri iniciálových skratkách, minuskuly a interpunkcia v súvislosti s grafickými skratkami).

Platí zásada, že bez uvedenia a vysvetlenia abreviačného motivantu možno v písomnom kóde používať len všeobecne zrozumiteľné a frekventované skratky. V praxi to znamená, že ide predovšetkým o kategóriu grafických skratiek, ktoré zväčša dokážu hlavnú informáciu o svojom motivante sprostredkovať sami osebe: umožňuje im to vyššia frekvencia v textoch, vyššia normovanosť a pri niektorých grafických skratkách aj nižší stupeň fragmentárnosti, napr. rozhod. (rozhodnutie).¹⁸ Sťažené dekódovanie u percipienta sa predpokladá skôr pri graficko-fónických skratkách iníciaľového charakteru, ktoré sú nezreteľné jednotky a „ktoré pre svoju značkovosť často neprehrádzajú svoju motiváciu” (Gavurová 2013, 17).

Aby sa nesťažovala percepcia komunikátu a zároveň prijímateľovi poskytla dostatočné množstvo informácií o význame a identite skratky sa v úze uplatňujú nasledovné kombinácie uvádzania skratky a ich motivantu:

1. abreviačný motivant sa v jazykovom prejave uvedie pred samostatným použitím skratky; ďalej sa v texte používa len skratka

- „*Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len NOZ)*“,
- „*§2 ods. 2 zákona č. 566/2001 Z.z. o cenných papieroch (ďalej len ZCP)*“,
- „*rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (ďalej len ABGB)*“,
- „*rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ABGB)*“.

Pri skrate prevzatej z cudzieho jazyka sa nosná informácia o jej denotáte môže uvádzať v podobe pôvodného (t. j. cudzojazyčného) abreviačného motivantu a/alebo jeho slovenského ekvivalentu. Aj napriek uvedenia motivantu v oboch jazykoch nedochádza k redundantnosti informácií v texte, percipient vtedy jasne dokáže dešifrovať, aké spojenie stojí za prevzatou skratkou, čo prispieva k prehľadnosti jeho percepcie komunikátu. Tento typ radenia skratky a jej motivantu je v nami skúmanom odbornom texte veľmi frekventovaný. Myslí-

¹⁸ Pripomíname, že grafická skratka je utvorená ponechaním prvých grafém východiskovej lexémy.

me si, že autor predpokladá, že skratka je prijímateľovi komunikátu neznáma, mohla by pri čítaní spôsobiť komunikačné šumy, a preto dôsledne dbá na rozpísanie motivantu ešte pred uvedením skratky.

2. Abreviačný motivant sa uvedie až následne, najskôr sa v komunikáte použije skratka.

Tento typ radenia sa v nami skúmaných odborných textoch nepoužíva.

3. Skratka sa v komunikáte použije bez uvedenia svojho abreviačného motivantu.

Schopnosť skratky existovať v písanom kóde aj bez jej motivantu je vlastná predovšetkým grafickým skratkám a ustáleným domácim iniciálovým skratkám, pri ktorých expedient predpokladá bezproblémové dekódovanie percipientom. Túto tendenciu v úze potvrdzuje aj náš výskum, prijímatelia textu poznajú význam skratky a uvedomujú si spojenie stojace za skratkou.

- „*zák. č. 141/1950 Zb. z.*“

- „*§ 36 a 37 Ex. por.*“

- „*nález ÚS SR 482/2013 – 50*“

Ak však abreviačný motivant absentuje tam, kde iniciálová skratka sama osebe neposkytuje dostatok informácií na správne dekódovanie prejavu, vtedy vznikne nežiaduca percepčná pauza (Gavurová 2013, 20) V prípade, že percipientom komunikátu je laická verejnosť, tak význam a identita jej abreviačného motivantu môže zostať zastretý.

- „*ods. 2 CMP*“

- „*zaevidovanie závetu v NCR*“

- „*§ 471 ods. 2 OZ v spojení s § 157 EP*“

V nami skúmanom texte pozorujeme výskyt málo početnej, osobitnej kategórie iniciálových skratiek, pri ktorých používatelia poznajú ich význam, ale spojenie stojace za skratkou už zväčša nedokážu dešifrovať.

- „*vysporiadanie BSM*“

- „*DVD nosič*“

- „*USB kľuč*“

Špeciálna komunikačná situácia nastáva vtedy, keď autor textu odkazuje na zahraničný občiansky zákonník, použije prevzatú skrat-

ku, ale neuvedie pôvodný (cudzojazyčný) ekvivalent motivujúceho pomenovania. Jeho uvedenie totiž nie je nevyhnutne prínosom pre úspešný priebeh komunikácie. Autor textu radšej objasní absentujúci cudzojazyčný motivant skratky vysvetľujúcim popisom, tzv. explikáciou, keď autor „nadbícha“ cieľovému prijímateľovi, aby zvýšil percepciu textu. Prijímateľ textu si na základe tejto vysvetľujúcej informácie dokáže skratku asociovať s konkrétnym denotátom.

- „*rakúsky právny poriadok ABGB*“

- *rakúsky právny poriadok BGB*“

Na uvedených príkladoch možno pozorovať, že explikácia je zabudovaná priamo do textu, slovné spojenia „*rakúsky právny poriadok*“ alebo „*nemecké právo*“ ozrejmuje prijímateľovi kontext a pochope nie použitej skratky prevzatej z cudzieho jazyka pri absencii jej plného cudzojazyčného znenia.

V komunikácii môže byť použitie skratky frekventovanejšie ako jej abreviačný motivant, pričom v niektorých prípadoch ide o výrazný rozdiel v prospech skratky. Súvisí to so skutočnosťou, že najmä v písanej komunikácii sa celé pomenovanie často použije len na začiatku textu spolu so skratkou a následne sa v texte používa už len skratka (Ološtiak 2011, 242). Okrem toho, vedecké publikácie ponúkajú svojim čitateľom zoznamy či registre použitých skratiek, ktoré objasňujú ich významy, preto autori v texte často uvádzajú už iba skratky.

ZÁVER

Podstata motivačnej existencie abreviácie sa skrýva v odpovedi na otázku, prečo vlastne k takémuto javu v jazyku v komunikácii dochádza. Tradične a správne sa konštatuje, že skracovanie je výsledkom snahy o jazykovú ekonomiu, teda o to, aby sme na čo najmenšej ploche vyjadrili čo najviac sémantických príznakov. Preto nie je náhodné, že najčastejšie dochádza k skracovaniu formálne najnákladnejších jednotiek, predovšetkým viacslovných, respektíve mnohoslovných pomenovaní (Ološtiak 2011, 240). Okrem nich skracovaniu podliehajú aj lexémy, ktoré sa funkčne viažu na právnu jazykovo-komunikačnú oblasť, sú pre ňu príznačné a v komunikáte sa často opakujú.

Spôsoby abreviácie sa v nami skúmanom type právnych textov neprejavujú v mnohorakých podobách. Ak si stanovíme za hlavné kritérium frekvenciu výskytu, tak iniciálové skracovanie motivujúceho pomenovania predstavuje najvýznamnejší a najdominantnejší typ skracovania v odbornom právnom diskurze. Výsledkom druhého najproduktívnejšieho typu skracovania je prítomnosť grafických skratiek.

Napriek tomu, že skracovanie významne prispieva k úspornosti jazyka, nesie so sebou aj riziká, a to najmä pokiaľ ide o zrozumiteľnosť a ustálenosť skratiek. Z hľadiska zrozumiteľnosti je kľúčové, aby prijímateľ právneho textu bol schopný jednoznačne identifikovať, čo daná skratka označuje. Na to mu môže výrazne dopomôcť sám autor textu, a to tak, že vysvetlí význam skratky. Náš výskum preukázal, že autori textu nie sú dôslední v uvádzaní motivujúceho pomenovania pri skratkách iniciálového charakteru. Táto tendencia sa viditeľnejšie prejavuje pri štúdiách v zborníkoch ako type odborného textu.¹⁹ Fragmentárny charakter iniciálovej skratky totiž neposkytuje také možnosti identifikácie motivujúceho pomenovania, ako je to pri grafickej skratke.

Ustálenosť skratiek je ďalším dôležitým aspektom právnej komunikácie. Náš výskum potvrdzuje, že právna prax si vytvorila množstvo ustálených skratiek, ktoré sa štandardne používajú v legislatíve, judikatúre i odbornej literatúre. Ustálenosť prispieva k terminologickej jednoznačnosti a štandardizácii právneho jazyka. Náš výskum dokazuje aj istú nejednotnosť v používaní skratiek – tá sa prejavuje prostredníctvom variantného grafického zápisu skratky alebo prostredníctvom variantného spôsobu skracovania.

¹⁹ V porovnaní s vedeckými monografiami, ktoré minimálne uvedú zoznam použitých skratiek v úvode publikácie.

PREHĽAD IDENTIFIKOVANÝCH SKRATIEK VO VZŤAHU K TYPU ABREVIACNÉHO PROCESU

Prehľad identifikovaných skratiek vo vzťahu k typu abreviačného procesu

Tabuľka 1 – Zložené iniciály

Skratka	Abreviačný motivant	Abreviačný proces
R	Zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk vydávaná Najvyššími súdmi ČSFR, ČR a SR do 31. 12. 1992 a Najvyšším súdom od 1. 1. 1993	jednoduchá iniciála
AZ	Autorský zákon	dôsledná inicializácia komponentov
CC	Codice Civile	dôsledná inicializácia komponentov
EP	Exekučný poriadok	dôsledná inicializácia komponentov
KK	Kráľovská kúria	dôsledná inicializácia komponentov
KZ	Zákon o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam	inicializácia počiatocných komponentov, redukcia koncových častí
NP	Notársky poriadok	dôsledná inicializácia komponentov
OZ	Občiansky zákonník	dôsledná inicializácia komponentov
TZ	Trestný zákonník	dôsledná inicializácia komponentov
ZP	Zákonník práce	dôsledná inicializácia komponentov
ZR	Zákon o rodine	dôsledná inicializácia komponentov
Z.z.	Zbierka zákonov	dôsledná inicializácia komponentov
ALR	Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten	inicializácia počiatocných komponentov, redukcia koncových častí
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch	selekčná inicializácia vybraných grafém
BSM	Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov	dôsledná inicializácia komponentov
CCQ	Code civil du Québec	dôsledná inicializácia komponentov
CMP	Civilný mimosporový poriadok	dôsledná inicializácia komponentov
CSP	Civilný sporový poriadok	dôsledná inicializácia komponentov
DSP	Dočasné súdne pravidlá	dôsledná inicializácia komponentov

Skratka	Abreviačný motivant	Abreviačný proces
NCR	Notársky centrálny register	dôsledná inicializácia komponentov
NOZ	Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov	selekčná inicializácia vybraných grafém
OBZ	Občiansky zákonník	dôsledná inicializácia komponentov
OSP	Občiansky sporový poriadok	dôsledná inicializácia komponentov
PTK	Polgári Törvénykönyv	selekčná inicializácia vybraných grafém
ZCP	Zákon o cenných papieroch a investičných službách	inicializácia počiatočných komponentov, redukcia koncových častí
ZGB	Schweizerisches Zivilgesetzbuch	selekčná inicializácia vybraných grafém
ZKN	Zákon o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam	inicializácia počiatočných komponentov, redukcia koncových častí
ZoA	Zákon o advokácii	dôsledná inicializácia komponentov
ZŘS	Zákon o zvláštních řízeních soudních	selekčná inicializácia vybraných grafém
ZSP	Zákon o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov	inicializácia počiatočných komponentov, redukcia koncových častí
ZVB	Zákon o vlastníctve bytov a nebytových priestorov	inicializácia počiatočných komponentov, redukcia koncových častí
ZZŠ	Zákon zmenkový a šekový	dôsledná inicializácia komponentov
ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch	selekčná inicializácia vybraných grafém
SBGB	Bürgerliches Gesetzbuch für das Königreich Sachsen	selekčná inicializácia vybraných grafém
ZoZS	Zákon o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti	inicializácia počiatočných komponentov, redukcia koncových častí

Skratka	Abreviačný motív	Abreviačný proces
ÚS SR	Ústavný súd Slovenskej republiky	dôsledná inicializácia komponentov
ZFEÚ	Zmluva o fungovaní Európskej Únie	dôsledná inicializácia komponentov

Tabuľka 2 – Grafické skratky

Skratka	Abreviačný motív	Abreviačný proces
č.	číslo	jednoduchá iniciála
čl.	článok	jednoduchá lineárna skratka
Ex. por.	Exekučný poriadok	zložená lineárna skratka
k. ú.	katastrálne územie	inicializácia východiskových lexém
n.	nasledujúci	jednoduchá iniciála
nar.	narodený(á)	jednoduchá lineárna skratka
nasl.	nasledujúci	jednoduchá lineárna skratka
Not. por.	Notársky poriadok	zložená lineárna skratka
ObčZ	Občiansky zákonník	jednoduchá lineárna skratka + jednoduchá iniciála
ods.	odsek	jednoduchá lineárna skratka
písm.	písmeno	jednoduchá lineárna skratka
porov.	porovnaj	jednoduchá lineárna skratka
r.	rok	jednoduchá iniciála
r. č.	rodné číslo	inicializácia východiskových lexém
rod.	rodený(á)	jednoduchá lineárna skratka
roz.	rozhodnutie	jednoduchá lineárna skratka
s.	strana	jednoduchá iniciála
sp. zn.	spisová značka	zložená lineárna skratka
ust.	ustanovenie	jednoduchá lineárna skratka
vyd.	vydanie	jednoduchá lineárna skratka
zák. čl	zákonný článok	zložená lineárna skratka
Zb. z.	Zbierka zákonov	jednoduchá lineárna skratka + jednoduchá iniciála
zomr.	zomrel, zomretý	jednoduchá lineárna skratka
zv.	zväzok	jednoduchá lineárna skratka

LITERATÚRA

- Bujalková, Mária: „Abreviatúry a značky ako osobitné druhy termínov v lekárskej genetickej terminológii“. *Kultúra slova*, 1992, roč. 26, č. 11 – 12. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, v. v. i., s. 334-338.
- Ficová, Svetlana, Karin Raková, a Marek Ivančo, a kol., 2022. *Výbrané otázky dedičského práva v úvahách de lege ferenda*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Ficová, Svetlana, Karin Raková, a Marek Ivančo, a kol., 2023. *Dedičské právo v hmotnoprávných a procesnoprávných súvislostiach*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer.
- Ficová, Svetlana, Martin Križan, Imrich Fekete, Martin Hamřík, Marek Ivančo, Zuzana Klincová, a Karin Raková, 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnosť či nepodstatnosť?* Wolters Kluwer.
- Furdík, Juraj, 2008. *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. Ed. M. Ološtiak. Košice: LG 2008. Gavurová, Michaela. 2013. *Skratka ako lexéma*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej Univerzity.
- Horecký, Ján, 1947. „O skratkách a značkách v slovenčine“. *Slovo a tvar*, 1947, roč. 1, č. 1. Bratislava: Štátne nakladateľstvo, s. 9-14.
- Hrbáček, Ján, 1979. *Jazykové skratky v češtině*. Praha: Univerzita Karlova.
- Lančarič, Daniel, Bojo, Peter a Hroteková, Michaela. 2022. *Jazyk elektronických médií v lingvokultúrnom kontexte angličtiny*. Bratislava: Z-F Lingua.
- Lančarič, Daniel, 2008. *Jazykové skratky*. Bratislava: LINGOS.
- Lazar, Ján a autorský kolektív, 2014. *Občianske právo hmotné. Časť dedičské právo*. Bratislava: Iuris Libri.
- Ološtiak, Martin, 2011. *Aspekty teórie lexikálnej motivácie*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Pravidlá slovenského pravopisu, 2000. 3. upravené a doplnené vydanie. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Sopira, Andrej, 1975. *Skratky v ruštine a slovenčine*. Bratislava: Obzor.
- Štekauer, Pavol, 1992. *A course in English word-formation*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika.
- Švecová, Adriana a Peter Gergel, 2021. *Dedičské právo podľa I. návrhu uhorského Všeobecného občianskeho zákonníka z roku 1900 (vo vybraných*

právno-historických a lingvistických súvislostiach). Praha: Leges.
Zipf, George Kingsley, 1949. *Human Behavior and the Principle of Least Effort: An Introduction to Human Ecology*. Boston: Addison-Wesley Press.

Mgr. Andrea Demovičová, PhD.

Katedra anglického jazyka

Fakulta aplikovaných jazykov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava

andrea.demicova@euba.sk

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9688-7869>

DIATOPICKÁ VARIÁCIA V TERMINOLÓGII NEMECKÉHO A RAKÚSKEHO DEDIČSKÉHO PRÁVA A JEJ REFLEXIA V TRANSLÁCII¹

Ol'ga Wrede

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Wrede, Ol'ga. 2025. „Diatopic Variation in the Terminology of German and Austrian Inheritance Law and Its Reflection in Translation.“ *“Lexis and stylistics of succession law texts in time and space: 108 – 143.*

Abstrakt: V pluricentrických jazykoch, ako je nemčina, sú aj pre úzko vymedzené oblasti odborného diskurzu príznačné diatopické variácie. Predkladaná štúdia sa zameriava na terminologické variácie dedičského práva v Nemecku a Rakúsku a ich reflexiu v translačnej činnosti. Východiskovým textovým materiálom pre kontrastívnu analýzu sú nemecký Občiansky zákonník (BGB), rakúsky Všeobecný občiansky zákonník (ABGB), slovenský Občiansky zákonník, relevantné zákony upravujúce dedičské konanie a uznesenia a rozsudky súdov. Teoreticky sa štúdia opiera o koncept jazykového pluricentrizmu a kultúrne ukotvenie právnej terminológie. Osobitná pozornosť sa venuje otázkam translácie pri preklade terminológie dedičského práva v jazykovom páre nemčina – slovenčina.

Kľúčové slová: pluricentrický jazyk, nemčina, dedičské právo, právna terminológia, preklad

Abstract: In pluricentric languages such as German, even highly specialized domains of expert discourse are characterized by diatopic variation. The study focuses on terminological differences in inheritance law between Germany and Austria and their reflection in translation practice. The contrastive analysis is based on the German Civil Code (BGB), the Austrian General Civil Code (ABGB), the Slovak Civil Code, relevant laws regulating inheritance

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu APVV 23-0192 Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch.

proceedings, as well as court judgments and orders. The study is theoretically grounded in the concept of linguistic pluricentrism and the cultural embeddedness of legal terminology. Particular focus is placed on translation-related issues arising in the transfer of inheritance law terminology between German and Slovak language.

Keywords: pluricentric language, German language, inheritance law, legal terminology, translation studies

ÚVOD

Otázka jazykového *pluricentrizmu* sa dostáva do centra pozornosti lingvistického výskumu začiatkom 80. rokov 20. storočia, a to predovšetkým ako reakcia na dovtedy dominujúci monocentrický model chápania národných jazykov. Monocentrický model jazyka vychádza z predpokladu existencie jednej centrálnej, nadregionálnej a normotvornej variety jazyka ako univerzálne platného štandardu záväzného pre celé jazykové spoločenstvo. V rámci tohto modelu sú ostatné národné alebo regionálne variety jazyka často vnímané ako systémové odchýlky od „centrálnej“ normy a bývajú nezriedka aj hodnotovo hierarchizované a umiestňované na perifériu jazykového systému (pozri Moser 1985).

O pluricentrickom jazyku hovoríme vo všeobecnosti vtedy, keď sa jazyk používa ako úradný jazyk (*solo-offizielle Amtssprache*), *regionálny úradný jazyk* (*regionale Amtssprache*) alebo úradný jazyk spolu s iným, resp. *inými úradnými jazykmi paralelne* (*ko-offizielle Amtssprache*) vo viac ako jednom štáte (porov. Ammon 1995, 12). Zároveň platí, že pluricentrický jazyk je schopný vytvoriť vlastné centrum², pričom sú pre daný jazyk charakteristické špecifické roz-

² Podľa Ammona et al. (2004, XXXI) sú centrami pluricentrického jazyka však iba tie štáty alebo regióny, v ktorých sa vyvinuli špecifické osobitosti štandardnej variety jazyka. Tieto jazykové centrá možno ďalej charakterizovať ako tzv. *úplné centrá* (*Vollzentren*) a tzv. *polocentrá*, či čiastočné centrá (*Halbzentren*). Za úplné centrá nemeckého jazyka sa považujú tie krajiny, v ktorých sú jazykové osobitosti danej národnej variety systematicky zaznamenané v kodifikovaných jazykových príručkách (napr. slovníkoch, normatívnych gramatikách). Patri k nim Rakúsko, Nemecko a nemecky hovoriaca časť Švajčiarska. O polocentrách hovoríme vtedy, keď takéto vlastné kodifikačné príručky chýbajú. V prípade nemčiny patria medzi jazykové polocentrá napr. Lichtenštajnsko, Južné Tirolsko, Luxembursko a Východné Belgicko.

diely v jeho jednotlivých štandardných varietách (na rôznych úrovniach jazykového systému), ako je to napr. v angličtine, francúzštine, španielčine, čínštine, arabčine či nemčine.

Prechod od monocentrického k pluricentrickému nazeraniu na jazyky súvisí o. i. s rozvojom sociolingvistiky, pragmatiky či kontaktovej lingvistiky a odzrkadľuje komplexnejší pohľad na vzťah medzi jazykom a faktormi ako vek, pohlavie, vzdelanie, príslušnosť k sociálnej skupine, regionálne ukotvenie jazyka a i., ovplyvňujúcimi jeho používanie v rôznych komunikačných kontextoch. Významnú úlohu pri etablovaní pluricentrického modelu chápania jazyka zohral bezpochyby austrálsky jazykovedec a germanista Michael G. Clyne, považovaný za jedného zo zakladateľov modernej teórie jazykového kontaktu, interkultúrnej pragmatiky, viacjazyčnosti a jazykového pluricentrizmu. Svoju zásadnú prácu na tému jazykového pluricentrizmu publikoval v roku 1984 pod názvom *Language and Society in the German-Speaking Countries*. V ďalšej svojej práci *The German Language in a Changing Europe* (1995) sa Clyne zaoberá kritickým prehodením monocentrickej koncepcie nemčiny. Clyne poukazuje o. i. na asymetrický vzťah medzi jednotlivými národnými varietami nemčiny³ ako dôsledok tak historického a demografického vývinu, ako aj odlišných politických a hospodárskych mocenských pomerov štátov, v ktorých sa nemčinou hovorí. Zdôrazňuje, že ten istý jazyk môže plniť rôzne spoločenské funkcie a môže byť nositeľom rozdielnych ideológií, statusov a prestiže v závislosti od krajiny.

³ Bickel (2001, 22) v súvislosti s asymetriou medzi jednotlivými diatopickými varietami nemčiny argumentuje, že aj keď je pätnásťkrát viac Nemcov než Švajčiarov, nemčina v Nemecku nie je nijako viac hodnotná alebo lepšia ako švajčiarska spisovná nemčina, ale je iba iná. Aj podľa Ammona et al. (2016, XLI) nie sú severonemecké výrazy a varianty výslovnosti správnejšie než juhonemecké, švajčiarske alebo rakúske. V reálnej jazykovej praxi a povedomí hovoriacich však v dôsledku evidentne pretrvávajúcej asymetrie medzi Nemeckom a jeho „malými“ nemecky hovoriacimi susedmi (podmienenej predovšetkým politickým a hospodárskym postavením Nemecka) narážame aj naďalej na isté úskalia pri presadzovaní konceptu rovnosti používania nemčiny ako pluricentrického jazyka (porov. Markhardt 2004, Lingg 2006, Rakšányiová et al. 2015, Wrede 2023 a i.).

Pluricentrický model jazykových variet našiel silnú odozvu v odborných kruhoch práve v germanofónnom prostredí, čím ponúkol široký priestor na diskusiu, či už z jazykového, politického, historického, pragmatického alebo didaktického hľadiska výučby nemčiny ako cudzieho, resp. druhého jazyka a v neposlednom rade aj v kontexte prekladu.⁴ I keď sa koncept nemčiny ako pluricentrického jazyka považuje dnes vo veľkej miere za etablovaný, je v niektorých oblastiach aplikačnej praxe vnímaný rozdielne. Pri výučbe nemčiny ako cudzieho jazyka sa napríklad apeluje na to, aby sa pri sprostredkovaní a osvojovaní si nemčiny čo najviac presadzoval pluricentrický prístup a aby boli učitelia sa senzibilizovaní na „zdanlivo odlišné“, niekedy „zvláštne pôsobiace“ až „iritujúce“ javy v tej ktorej variete nemčiny (porov. Shafer 2018; Utri 2014 a i.). Učiacim sa je preto potrebné vysvetliť a na konkrétnych príkladoch z jazykovej praxe ukázať, že jazykové variety môžu byť v každodennej komunikácii používané rovnocenne, a to bez porušenia jazykových noriem.⁵

Ak však na pluricentrizmus nazeráme v špecifických komunikačných kontextoch, postulát rovnocennosti národných variet je potrebné mierne revidovať, a to vo vzťahu k cieľu komunikácie a jej dôsledkom. Je to tak aj v prípade právneho jazyka, právnej komunikácie a právneho prekladu. Na príklade dedičského práva sa pokúsime preto exemplárne poukázať na to, aké rozdiely existujú v dedičskoprávnej terminológii Rakúska a Nemecka, z čoho tieto rozdiely pramenia a do akej miery môžu variety nemčiny pri interlingválnom preklade (nemčina – slovenčina) ovplyvniť prekladateľské postupy a riešenia. Vychádzať budeme prednostne z analýzy príslušných častí nemeckého Občianskeho zákonníka (BGB), rakúskeho Všeobecného občianskeho zákonníka (ABGB) a slovenského Občianskeho zákonníka

⁴ Pozri napr. Ammon 1995, Muhr a Schrodtt 1997, Muhr, Schrodtt a Wiesinger 1995, Pohl 1999, Pollak 1994, Elspaß 2007 a i.

⁵ V germanistickej lingvistiky sa jazykové varianty nemčiny nepovažujú za chyby, resp. porušenia normy, ale sa chápu ako typické znaky živých, prirodzených jazykov, ktoré sa neustále vyvíjajú, podliehajú zmenám a prispievajú o. i. k formovaniu kultúrnej a sociálnej identity (porov. Elspaß 2005, 297).

(OZ), ktoré upravujú dedičské konanie. Zameriame sa exemplárne na vybrané dedičskoprávne termíny a ich kvalitatívnu analýzu (pojem – výraz), pričom budeme špecifikovať tie termíny, ktoré možno klasifikovať ako tzv. *diatopické varianty*. Pri korpusovej analýze pôjde pritom výlučne o varianty štandardnej (spisovnej) formy nemeckého jazyka.

K POJMOVÉMU VYMEDZENIU JAZYKOVÁ VARIETA A DIATOPICKÝ VARIANT

Pojem *varietà* alebo *jazyková varietà* (nem. *Varietät, Sprachvarietät*) označuje v lingvistike subsystém v rámci prirodzeného jazyka, teda jazyk v jazyku (porov. Sinner 2014, 27 a i.). Ide o konkrétnu formu toho istého jazyka, ktorá napriek odchýlkam v gramatike, slovnej zásobe, štylistike či pragmatike vykazuje s daným jazykom spoločné znaky. Dolník (2010, 22) hovorí v tejto súvislosti o varietách ako o útvaroch národného jazyka. Jazykové variety, označované v odbornnej germanofónnej literatúre niekedy aj ako *variácie* (nem. *Variationen*), umožňujú v diferencovanom viacdimenzionálnom priestore realizovať isté jazykové jednotky v konkrétnych vyjadreniach rozdielne (porov. Sinner 2014, 27). V tomto kontexte rozlišujeme tzv. *diatopické (regionálne) variety*, ktoré sa vzťahujú na jazykovú rozmanitosť v geografickom priestore (rakúska nemčina, švajčiarska nemčina, nemecká nemčina); *diastratické (sociokultúrne) variety*, označujúce rozdiely medzi spôsobom vyjadrovania sociálnych skupín a tried (jazyk mládeže, profesijný žargón); *diafazické variety*, pre ktoré sú príznačné špecifické spôsoby štylistického vyjadrovania a komunikačné situácie (spôsob vyjadrovania mužov, žien, detí, mladistvých) a *diachrónne variety*, odzrkadľujúce historický vývin jazyka a s ním súvisiace zmeny (porov. Coseriu 1988, 280; Shafer 2018, 9 a i.).

Ohraničenie jednotlivých variet od ostatných subsystémov toho istého jazyka sa zakladá na relatívne stabilnom penze konkrétnych *jazykových variantov*, tzn. na rozdielnej realizácii abstraktných, avšak variabilných lingvistických jednotiek (*sprachliche Variable*). Tieto

variabilné jazykové jednotky môžu mať pritom rôzne hodnoty, ktoré sú identické s jazykovými variantmi (porov. Ammon 1995, 61).⁶

Vo variačnej lingvistiky sa jazykové varianty v kontexte národných variet štandardnej nemčiny delia na tzv. *austriacizmy*, *teutonizmy* a *helvetizmy*.⁷ Ide o *diatopické* varianty (lexikálne, fonetické, morfológické, syntaktické alebo pragmatické), ktoré sú podmienené geografickým (územným) rozlíšením. Inak povedané, ide o regionálnu podobu jazyka alebo jazykového prvku, ktorá sa viaže na konkrétne územie alebo krajinu.

Odborná literatúra uvádza niekoľko klasifikácií jazykových variantov, a to na základe rôznych kritérií. Ammon (1999, 391) definuje napr. kritériá klasifikácie podľa *platnosti* a podľa *stupňa známosti* a *platnosti* jazykových variantov. Kritérium podľa *platnosti* znamená, že je variant používaný v rámci Nemecka v Rakúsku a Švajčiarsku známy, ale nemá platnosť. Kritérium podľa *stupňa známosti* a *platnosti* zase znamená, že tento variant nie je v Rakúsku a Švajčiarsku ani známy, ani nemá svoju platnosť. Pre platnosť národného variantu je rozhodujúce, že jeho používatelia uznávajú jeho jazykovú formu ako svoju vlastnú a používajú ju v komunikácii medzi sebou (pozri Ammon, 1999, 389).⁸ Zaujímavú štúdiu o známosti a platnosti vybraných variantov nemeckého jazyka uskutočnil

⁶ Ako príklad uvádza Wissik (2014, 63-64) variabilnú jazykovú jednotku (premennú) *Doktorand*, ktorá má v jednotlivých jazykových varieties hodnoty variantov *Promovend* (nemecká nemčina), *Dissertant* (rakúska nemčina) a *Doktorand* (nemecká nemčina, rakúska nemčina, švajčiarska nemčina). V tomto prípade ide o tzv. *onomaziologickú* premennú, keďže význam zostáva nezmenený a mení sa iba výraz. Iným prípadom sú tzv. *semaziologické* premenné, pri ktorých výraz zostáva ten istý a mení sa význam. Napr. pomenovanie *Magistrat* v nemeckej a rakúskej nemčine označuje zhodne správu mesta, vo švajčiarskej nemčine sa tento výraz používa na označenie člena vlády (porov. Wrede 2020, 40-41).

⁷ *Austriacizmus* je výraz, označujúci variant nemeckého jazyka, ktorý je bežný iba v Rakúsku (*Schlagobers*, *Melanzane*, *Gelse*). *Helvetizmy* sú naopak špecifické výrazy používané v švajčiarskej nemčine (*Führerausweis*, *Rösti*, *Schulthek*). *Teutonizmy* sú výrazy, ktoré sa používajú iba v Nemecku (*Abitur*, *Personenstandsregister*, *Bürgersteig*). Alternatívne označenia ako ‚Deutschlandismus‘, ‚Bundesgermanismus‘ alebo ‚Germanismus‘ pre trochu kontroverzný pojem *Teutonismus* sa však v lingvistickej praxi nepresadili (pozri von Polenz 1996).

⁸ Ammon (1995) uvádza aj ďalšie kritériá klasifikácie národných variantov ako *kodifikované* a *nekodifikované* varianty, *špecifické* a *nespecifické* varianty, varianty *závislé od situácie* a *varianty nezávislé od situácie* a i.

Lingg (2006) formou dotazníka medzi hovoriacimi zo Švajčiarska, Rakúska a Nemecka. Lingg sa respondentov pýtal napr. na helvetizmus *Wallholz* (valček na cestoviny alebo cesto). 94,96 % Švajčiarov výraz *Wallholz* poznalo, v Rakúsku ho poznal len jeden z desiatich respondentov a v Nemecku ho poznalo iba 25,58 %. 95 Švajčiarov zo 113 ho aj používa, a to väčšinou v ústnej komunikácii. V Rakúsku ho z opýtaných respondentov nepoužíva nikto. V Nemecku uviedli 4 z 11 osôb, že ho používajú, pričom títo respondenti pochádzali z južného Nemecka (38).

Diatopia je príznačná nielen pre bežný každodenný jazyk, ale aj odbornú komunikáciu a terminológiu. Odborné termíny, ktoré sa používajú v určitej krajine alebo regióne, sa môžu líšiť v závislosti od kultúrnych, historických alebo politických okolností. Príkladom výskytu diatopických variantov v terminológii sú predovšetkým vedné odbory humanitného zamerania ako napr. právne vedy, ekonómia, správa, školstvo a pod.⁹ Diatopická variácia sa pritom vzťahuje tak na jazykovú formu (výraz, pomenovanie), ako aj na samotný význam a kontext používania termínov. Uvedenie si existencie diatopických rozdielov v terminológii, schopnosť ich identifikácie v texte a ich adekvátne použitie v konkrétnej komunikačnej situácii je tak dôležité nielen pre proces translácie, ale aj pre odbornú (medzinárodnú) komunikáciu v širšom kontexte. Nezohľadnenie používania terminologických diatopických variantov, ktoré sú v danej oblasti a v danej jazykovej variete považované za štandard, môže byť v inej jazykovej variete a v špecifickej komunikačnej situácii vnímané ako nesprávne či zavádzajúce, čo v konečnom dôsledku môže viesť k mylným interpretáciám a nedorozumeniam.

⁹ Arntz, Picht a Mayer (2009, 149) poukazujú na medzijazykové rozdiely v právnej terminológii. Vychádzajú z toho, že právo existuje výlučne prostredníctvom konkrétneho jazyka. Právna lexika je preto vždy viazaná na určitý právny poriadok, ktorý sa formoval historicky, a odlišuje sa tak od právnych systémov iných krajín. Tento postulát platí aj pre diatopické variety nemčiny a právne systémy germanofónnych krajín. V prípade terminológie prírodovedných a technických odborov ide zvyčajne o oblasti, ktoré nie sú viazané na jeden konkrétny jazyk, čo porovnávanie ekvivalencie terminológie do istej miery uľahčuje.

PLURICENTRIZMUS A JEHO REFLEXIA V PRÁVNOM PREKLADE

Ako sme už naznačili, je zohľadnenie pluricentrického modelu jazyka signifikantné aj pre právny preklad. Chiocchetti a Wissik (2013, 98) však zdôrazňujú, že je na diatopické varianty nemčiny v právnom preklade potrebné nazerať inak ako na ich používanie v bežnej komunikácii. Kým napríklad názvy ako *Apfelsine* (pomaranč/teutonizmus), *Christkindlmarkt* (vianočný trh/austriacizmus) a *Sackmesser* (vreckový nožík/helvetizmus) môžu byť geograficky silne konotované, je ich v kontextoch každodennej komunikácie možné bez väčších problémov nahradiť variantmi ako *Orange*, *Weihnachtsmarkt* a *Taschenmesser*, aj keby sa ich zrozumiteľnosť do istej miery oslabil. Pre zachovanie absolútnej zhody s právnym rámcom a právnej istoty však nemožno v právnom kontexte jednoducho zameniť *Matura* za *Abitur* alebo *Kollektivvertrag* za *Tarifvertrag*. Toto platí aj vtedy, keby by bola ich zrozumiteľnosť zaručená (98). Teda aj pri diatopických variantoch právnej nemčiny si je potrebné uvedomiť, že každý právny pojem je úzko spätý s právnym systémom, z ktorého vzišiel, a to aj napriek tomu, že Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko používajú rovnaký úradný jazyk, tzv. *Amtsdeutsch*.

V tejto súvislosti je zaujímavé pozrieť sa na presadzovanie pluricentrického modelu jazyka v prekladateľskej praxi. Otvorenosť voči používaniu diatopických variantov v právnom preklade reflektuje čiastočne dotazníkový prieskum realizovaný medzi slovenskými úradnými prekladateľkami a prekladateľmi v rokoch 2014 – 2015 (pozri Rakšányiová et al. 2015). Zo zistení prieskumu vyplýva, že iba 21,1 % opýtaných zohľadňuje pri preklade zo slovenčiny (bez ohľadu na cieľový jazyk) striktné lexikálne (nie terminologické) a štylistické osobitosti diatopických variantov daného jazyka, avšak iba 19,5 % terminologické rozdiely podmienené ich historickým a kultúrnym ukotvením v danom právnom systéme.¹⁰ Obdobný prieskum zame-

¹⁰ Z odpovedí ďalej vyplýva, že nepoužívanie terminologických diatopických variantov je o. i. dôsledkom istej neistoty ohľadom správnosti (adekvátnosti) voľby terminologických ekvivalentov, čo vedie prekladateľky a prekladateľov

raný na rakúsku nemčinu zrealizovala Markhardt (2004) medzi prekladateľskou a tlmočnickou komunitou v inštitúciách EÚ. Až 53 % opýtaných označilo preklady rakúskych právnych textov a tlmočenie ústnych prejavov z rakúskej nemčiny ako náročné (19). Atribút náročnosti sa vzťahoval na slovnú zásobu, výslovnosť, vetné konštrukcie a taktiež na čiastočne odlišný spôsob myslenia rakúskych rečníkov a rečníkov, či kompozíciu rakúskych právnych textov. Rakúsku nemčinu v porovnaní s nemčinou, ktorou sa hovorí v Nemecku, označovali prívlastkami ako *baroková*, *komplikovaná*, *menej dôverná* alebo *ťažkopádna*. Podľa prieskumu si rakúska nemčina preto v porovnaní s nemčinou používanou v Nemecku vyžaduje aj podstatne viac rešerší (36 % opýtaných) (19).¹¹

Za dôležité považujeme v tejto súvislosti spomenúť aspoň dve lexicografické diela, ktoré problematiku diatopických variantov nemčiny

k tomu, že siahajú po „overených“, v cieľovej kultúre „akceptovaných“ a „známych“ prekladateľských riešeniach. Mnohí preto uprednostnia buď nemecký výraz, keďže predpokladajú, že je tento známy a akceptovaný, alebo pri preklade používajú vždy ten istý ekvivalent pre všetky diatopické variety (Rakšányiová et al. 2015, 48).

¹¹ Problematika jazykových variantov nemčiny je v neposlednej miere dôležitá aj z politicko-spoločenského hľadiska. V súvislosti s rakúskou nemčinou ako jedného z variantov nemčiny nemožno neopomenúť skutočnosť, že v roku 1994 v rokovaníach o vstupe Rakúska do EÚ vtedajšia rakúska politická reprezentácia presadila – vďaka Protokolu č. 10 (Protokoll Nr. 10 über die Verwendung spezifisch österreichischer Ausdrücke der deutschen Sprache im Rahmen der Europäischen Union) – používanie 23 špecifických výrazov rakúskej nemčiny (austriacizmov) z oblasti gastronómie v oficiálnych dokumentoch (právnych aktoch) EÚ. V týchto dokumentoch majú tieto výrazy rovnocenné postavenie a právny účinok ako ich ekvivalenty v štandardnej nemčine (Binnendeutsch). Zaujímavá je aj samotná prax uplatňovania protokolu v právnych aktoch EÚ. V prípade, ak sa jeden z austriacizmov vyskytne v právnom dokumente, uvedie sa najprv výraz štandardnej nemčiny a po lomke zodpovedajúci rakúsky výraz (Bohnen/Fisolen). Pri prvom výskyte austriacizmu v právnom dokumente sa zároveň uvedie poznámka pod čiarou s vysvetlením „Österreichischer Ausdruck gemäß Protokoll Nr. 10 zur Beitrittsakte 1994“. Táto poznámka pod čiarou sa však neuvádza numericky, ale hviezdíčkom, aby nedošlo k posunu poznámok pod čiarou v texte vo vzťahu k iným jazykom. Aj tento úspech negociačných rokovaní Rakúska s EÚ nakoniec zabezpečil pomerne hladký priebeh referenda o vstupe krajiny do EÚ. Je to zatiaľ ojedinelý, i keď iba symbolický príklad toho, ako si členská krajina EÚ dokázala aj prostredníctvom jazykovej otázky posilniť vlastné národné sebavedomie, a to v čase, keď sa otázka zachovania národnej identity v zjednocujúcej sa Európe stala tak aktuálnou (Wrede 2013, 175-176).

v právnom kontexte tematizujú. Ide o slovník „*Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*“ (Markhardt 2006). Sú v ňom prehľadne zachytené nosné výrazy typické pre rakúsku nemčinu z oblasti ekonomiky, správy a práva spolu s ich nemeckými ekvivalentmi a významami. Ako uvádza Markhardt (7), cieľom slovníka je posilniť povedomie o špecifických rakúskych odborných pojmoch a poskytnúť prekladateľkám a prekladateľom informácie o rakúskych východiskových textoch a uľahčiť im tak rozhodnutia týkajúce sa výberu vhodných stratégií transferu týchto informácií do iného jazyka. K uvedenému slovníku pribudol v roku 2015 zatiaľ najrozsiahlejší a najpodrobnejší slovník rozdielov v právnej terminológii Nemecka a Rakúska autorov Muhr a Peinhof (2015) „*Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich – Deutschland*“. Slovník obsahuje 2000 rakúskych právnych termínov, ktoré sa formou a/alebo obsahom odlišujú od termínov nemeckých. Slovník je výsledkom dlhoročnej systematickej terminologickej práce EÚ a slúži ako model pre opis terminologických rozdielov v právnych systémoch členských štátov EÚ aj pre ostatné pluricentrické jazyky.

DIATOPIA V DEDIČSKOPRÁVNEJ TERMINOLÓGII NEMECKA A RAKÚSKA

Nemecké a rakúske dedičské právo majú spoločné korene, ktoré siahajú do kontinentálnej právnej tradície a vychádzajú z princípov rímskeho práva (porov. Wesel 2001). Napriek tomu, že ide o dve samostatné právne úpravy, nachádzame medzi nimi významné koncepčné paralely. Táto príbuznosť sa odzrkadľuje najmä na úrovni existencie základných právnych inštitútov, ako sú napr. *univerzálna sukcesia*, *zákonná a testamentárna dedičská postupnosť*, *nárok na povinný podiel* či *zodpovednosť dediča za dlhy poručiteľa*.

Rakúske dedičské právo je upravené vo Všeobecnom občianskom zákonníku (ABGB) z roku 1812, ktorý je jedným z najstarších plat-

ných kodifikovaných civilných zákonníkov v Európe.¹² Dedičské právo je zahrnuté v jeho Tretej časti – O dedičskom práve (Dritter Teil – Von dem Erbrecht, §§ 531-824). Nemecká úprava dedičského práva je obsiahnutá v Občianskom zákonníku (BGB), ktorý nadobudol účinnosť v roku 1900, a to v 5. knihe – Dedičské právo (Buch 5, Erbrecht, §§ 1922-2385). Hoci medzi týmito dvoma kodifikáciami existuje takmer storočný rozdiel, ich právna úprava je viac-menej porovnateľná. Rozdiely však pozorujeme hlavne v oblasti terminologickej. Tieto sa týkajú napr. odlišného pomenovania porovnateľných právnych inštitútov¹³, chýbajúcich terminologických náprotivkov v rakúskom alebo nemeckom dedičskom práve¹⁴ či odlišného výkladu niektorých dedičskoprávných pojmov¹⁵.

Cieľom predloženej štúdie je na základe kontrastívnej analýzy poukázať na existenciu diatopických variantov v dedičskoprávnej terminológii Rakúska a Nemecka a načrtnúť možné prekladateľské postupy a riešenia v slovenčine. Vychádzame z predpokladu, že nemecké a rakúske dedičské právo sa odlišujú nielen historickým

¹² https://www.bmi.gv.at/magazinfiles/2012/03_04/files/zivilrechtsgeschichte.pdf, posledný prístup 12. júna 2025.

¹³ Záležitosti dedičského konania spadajú v Rakúsku do kompetencie dedičského súdu (*Abhandlungsgesicht/Verlassenschaftsgericht*). Ide o prvostupňový súd (*Bezirksgesicht*), ktorý bol pre poručiteľa všeobecne príslušný (Muhr a Peinhof 2015, 609). V nemeckom dedičskom práve mu zodpovedá pomenovanie *Nachlassgericht*. Podobne ako v Rakúsku ide o prvostupňový súd (*Amtsgericht*), pričom sa jeho príslušnosť v dedičskom konaní riadi podľa posledného bydliska poručiteľa (609).

¹⁴ Rakúsky právny inštitút *Einantwortung* – teda súdne odovzdanie pozostalosti zomrelého dedičovi/dedičom – nemá v nemeckom práve priame ekvivalentné pomenovanie, keďže dedičstvo prechádza na dediča/dedičov automaticky zo zákona (*Vonselbsterwerb*) (porov. Gergel 2023, 10).

¹⁵ Nemecký pojem *Erbausschlagung/Ausschlagung der Erbschaft* (odmietnutie dedičstva) existuje síce aj v rakúskej úprave dedičského práva, ale s mierne odlišnými podmienkami a právnymi následkami. Zatiaľ čo základná možnosť odmietnuť dedičstvo existuje v oboch krajinách, rozdiely sa prejavujú v lehotách a forme vyhlásenia o odmietnutí. Rakúske právo navyše umožňuje tzv. *kvalifikované odmietnutie dedičstva* (*qualifizierte Ausschlagung*), ktoré v nemeckom právnom poriadku nie je upravené. Okrem toho nadobúda dedič v Nemecku práva automaticky (ex lege), a preto musí výslovne odmietnuť dedičstvo do zákonnej lehoty. V Rakúsku je nadobudnutie viazané na rozhodnutie súdu (*Einantwortung*), a celý proces prebieha pod vedením súdneho komisára (*Gerichtskommissär*) (pozri §§ 1943-1945 BGB, §§ 805-807 ABGB).

a špecifickým kultúrnym ukotvením v národnom právnom kontexte a výklade jednotlivých pojmov v príslušných právnych systémoch, ale aj v oblasti terminológie. Zameriame sa preto na tzv. *austriacizmy* a porovnáme ich s ekvivalentmi zaužívanými a ustálenými v dedičskoprávnej terminológii v Nemecku.

Ako východiskový textový materiál sme zvolili relevantné časti nemeckého Občianskeho zákonníka (Bürgerliches Gesetzbuch/BGB), rakúskeho Všeobecného občianskeho zákonníka (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch/ABGB), rozhodnutia a rozsudky rakúskych a nemeckých súdov konajúcich v dedičskoprávných veciach, relevantné zákony upravujúce dedičskoprávne vzťahy a i. Uvedené texty boli prístupné v online verziách, čo umožnilo ich priame porovnanie a extrakciu terminologicky relevantných jednotiek.

Pri kvalitatívnej analýze vybraných diatopických variantov z oblasti rakúskeho a nemeckého dedičského práva uvádzame iba exemplárne príklady (bez nároku na úplnosť) v abecednom poradí. V jednotlivých záznamoch sú uvedené nemecké (DE) a rakúske (AT) diatopické varianty s definíciou (Def.), zdrojom (Zd.), právnym základom (Práv. zákl.) a ich slovenskými ekvivalentmi (SK). Výskyt diatopických variantov v nemeckom a rakúskom dedičskom práve demonštrujeme na príkladoch z rozhodnutí a rozsudkov prvostupňových a odvolacích nemeckých a rakúskych súdov, ktoré sú zverejnené na internete. Pri definíciách a slovenských ekvivalentoch diatopických variantov v nemčine sa opierame tak o lexikografické diela autoriek a autorov ako Markhardt (2006) a Muhr a Peinhof (2015), ako aj o ďalšie relevantné zdroje (Imrichová 2015, Imrichová a Turočková 2015, Gergel 2023, Vajíčková 2024, Žitňanská a Wrede 2023, slovenský Občiansky zákonník, online glosáre, terminologická databáza IATE a i.).

Predmetom kontrastívnej analýzy je 15 austriacizmov, ktoré majú evidentné (onomaziologické) náprotivky v nemeckom dedičskom práve: *Abwesenheitskurator*, *Ediktalverfahren*, *Erbantrittserklärung*, *Erbenmachthaber*, *fideikommissarische Substitution*, *Fruchtgenusslegat*, *Gläubigerkonvokation*, *holographes Testament*, *Legatar*, *Mitvermächtnis*, *Nachlassseparation*, *Noterbe*, *Schenkungsanrechnung*, *Verlassenschaftsverfahren*, *Vulgarsubstitution*.

[1] ABWESENHEITSKURATOR

AT: *Abwesenheitskurator*

Def.: Person, die von einer Behörde als Vertreter/in für eine Person unbekannten Aufenthalts ernannt wird.

Zd.: Markhardt (2006, 23)

Práv. zákl.: § 270 ABGB

Příklad z praxe: rozhodnutie TE OGH 1954/2/24 1Ob39/54

Das Erstgericht bejahte die Zulässigkeit der Nichtigkeitsklage, verneinte aber das Vorliegen des geltend gemachten Nichtigkeitsgrundes. Das beiderseitige Gehör sei nicht verletzt worden, weil der Kläger durch einen formell richtig bestellten Abwesenheitskurator vertreten gewesen sei. (<https://www.jusline.at/entscheidung/367339>, posledný prístup 19. júna 2025)

DE: *Abwesenheitspfleger*

Def.: Vertreter, der vom Gericht zur Wahrnehmung der vermögensrechtlichen Interessen einer volljährigen Person bestellt wird, deren Aufenthalt unbekannt ist.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 28)

Práv. zákl.: § 1911 BGB

Příklad z praxe: uznesenie BGH XII ZB 415/19

Auf Anregung des Nachlassgerichts wurde durch Beschluss vom 10. August 2018 eine Abwesenheitspflegschaft für die Betroffene mit dem Aufgabenkreis „Vertretung (...) im Testamentseröffnungsverfahren“ angeordnet und der Beteiligte zu 2, ein Rechtsanwalt, zum Abwesenheitspfleger bestellt. (<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/>, posledný prístup 19. júna 2025)

SK: *opatrovník nepřítomné osoby*

[2] EDIKTALVERFAHREN

AT: *Ediktalverfahren*

Def.: Eine Aufforderung des Gerichts durch Veröffentlichung, gerichtet an Unbekannte, sich binnen einer Frist zu melden.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 169)

Práv. zákl.: § 158 AußStrG (Ausserstreitgesetz/zákon o mimosporovom konaní)

Příklad z praxe: rozhodnutie OGH 03.11.1982, 1Ob739/82

Der am 21.4.1981 verstorbene Oskar R war ledig und kinderlos. Eine letztwillige Verfügung wurde nicht vorgefunden. Als gesetzliche Erben kamen in erster Linie seine Schwester Olga W und seine Halbschwester Hermine B in Betracht. Diese erklärten am 2.7.1981, ohne hiefür ihr Motiv anzugeben, daß sie die Erbschaft vorbehaltlos und unwiderruflich ausschlagen. Diese Erklärungen wurden mit Beschluß des Erstgerichtes vom 21.8.1981 zur Kenntnis genommen; es wurde ein Verlassenschaftskurator bestellt und das Ediktalverfahren nach §§ 128, 133 AußStrG eingeleitet. (<https://linda.lindeverlag.at/Dokument/340317/>, posledný prístup 19. júna 2025)

DE: (*öffentliche*) *Aufforderung zur Anmeldung der Erbrechte*

Def.: Das Vorgehen, bis es zur Feststellung kommt, dass kein anderer Erbe als der Fiskus vorhanden ist.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 169)

Práv. zákl.: § 1965 BGB

Příklad z praxe: uznesenie OLG Braunschweig 3 W 28/20 V

Von einer öffentlichen Aufforderung kann gemäß § 1965 Abs. 1 Satz 2 BGB nur ganz ausnahmsweise abgesehen werden, etwa dann, wenn der Nachlass überschuldet ist oder die Masse die Kosten der öffentlichen Aufforderung nicht deckt. Befinden sich im Nachlass materiell wertlose Gegenstände von hohem ideellem Wert, können die Kosten der öffentlichen Aufforderung auch dann noch verhältnismäßig sein, wenn sie den materiellen Nachlass vollständig aufbrauchen. (<https://voris.wolterskluwer-online.de/>, posledný prístup 19. júna 2025)

SK: výzva na prihlásenie sa za účastníka do (dedičkého) konania¹⁶

¹⁶ Podľa tzv. *prétorského ediktu* ustanovenie okruhu osôb oprávnených uchádzať sa o priznanie držby dedičstva (edictum successorium) (Števček, Gregor a Mlkvý 2023, 522).

[3] ERBANTRITTSERKLÄRUNG

AT: *Erbantrittserklärung* (prv *Erbserklärung*)

Def.: Erklärung des/der Erben/Erbin, eine Erbschaft in Besitz nehmen zu wollen. Nach Abgabe der Erbantrittserklärung wird diese durch gerichtlichen Beschluss eingewortet.

Zd.: Markhardt (2006, 56)

Práv. zákl.: §§ 799 ABGB

Příklad z praxe: rozhodnutie TE OGH 2009/9/3 2Ob53/09x

Die Erblasserin verstarb am 2. 8. 2008. Sie hinterließ ihren Ehemann sowie ihre Mutter. Mit Schriftsatz vom 4. 9. 2008 beantragte der Ehemann die Durchführung der Verlassenschaft im schriftlichen Wege und erklärte, dass die Verstorbene weder leibliche noch angenommene Kinder habe. Im Schriftsatz vom 3. 10. 2008 gab er die Erbantrittserklärung und die Vermögenserklärung ab, stellte weitere Anträge und teilte auch mit, dass [...]

(<https://www.jusline.at/entscheidung/530777>, posledný prístup 17. júna 2025)

DE: *Annahme und Ausschlagung der Erbschaft*

Def.: Die ausdrückliche rechtsgeschäftliche Erklärung, endgültig Erbe zu werden. Ab Annahme der Erbschaft kann diese nicht mehr ausgeschlagen werden.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 197)

Práv. zákl.: § 1943 BGB

Příklad z praxe: uznesenie BGH IV ZB 39/05

Am 07.07.2003 ist mein Vater ... verstorben. Mein Vater ... hat ein Testament hinterlassen, wonach ich ... zum Alleinerben berufen bin. Da ich die Erbschaft nicht fristgerecht ausgeschlagen habe, gilt die Erbschaft als angenommen. Ich fechte hiermit die Annahme der Erbschaft wegen Irrtums an und schlage die Erbschaft aus allen Berufungsgründen ohne jede Bedingung aus. Der Nachlass ist derart mit Vermächtnissen belastet, dass mein Pflichtteil gefährdet ist. Dieser Umstand war mir zum Zeitpunkt der Annahme nicht bekannt. Wäre mir dieser Umstand bekannt gewesen,

hätte ich die Erbschaft zu keiner Zeit annehmen wollen.

(https://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/ivzb39_05.htm, posledný prístup 17. júna 2025)

SK: *vyhlásenie o prijatí (odmietnutí) dedičstva*

[4] ERBENMACHTHABER

AT: *Erbenmachthaber*

Def.: Person, die von einem Erben mit der Vertretung im Rahmen der Verlassenschaftsabhandlung betraut ist und für die unbedingte Annahme einer Erbschaft eine auf das einzelne Geschäft ausgestellte Spezialvollmacht benötigt.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 197)

Práv. zákl.: § 1008 ABGB

Příklad z praxe: rozhodnutí LG St. Pölten 10R23/06v

In weiterer Folge gab Eva P***** eine bedingte Erbantrittserklärung ab, und beauftragte Mag. Michael Müllner als bestellten Substituten des öffentlichen Notars Dr. Karl Thaler als Erbenmachthaber mit der schriftlichen Durchführung des Verlassenschaftsverfahrens. Sie ersuchte weiters um Ausstellung einer Amtsbestätigung gemäß § 172 AußStrG über ihre Vertretungsbefugnis hinsichtlich des ruhenden Nachlasses. (<https://www.ris.bka.gv.at/JustizEntscheidung.wxe?Abfrage>, posledný prístup 17. júna 2025)

DE: *Bevollmächtigter*

Def.: Eine Person, die einen Erben vor dem Nachlassgericht vertritt und (bei der Ausschlagung der Erbschaft) einer öffentlich beglaubigten Vollmacht bedarf.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 197)

Práv. zákl.: § 1945 BGB

Příklad z praxe: uznesenie OLG München Wx 431/21

Ein Nachweis der Erbfolge nach G.H. nach § 35 GBO sei folglich nicht erforderlich. Gemäß § 40 GBO sei keine Voreintragung der Erben erforder-

derlich. Daher habe der Bevollmächtigte auch insoweit keinen Erbna-
chweis vorzulegen oder die Erben zu benennen.

(<https://www.gesetze-bayern.de/>, posledný prístup 17. júna 2025)

SK: *osoba oprávnená konať za dediča*

[5] FIDEIKOMMISSARISCHE SUBSTITUTION

AT: *fideikommissarische Substitution* (mit 1. Januar 2017 im Ge-
setzestext durch *Nacherbschaft* ersetzt)

Def.: Eine Nacherbschaft (= fideikommissarische Substitution) ist
die Anordnung des Erblassers [nunmehr: des letztwillig Verfügenden],
dass bei Eintritt des Nacherbfalles (= Substitutionsfalles) eine
bestimmte Person (= Nacherbe, Substitut) nach den Erben (= Vorerbe,
Institut) den Erbteil des Erblassers erhalten soll.

Zd.: https://rdb.manz.at/document/1102_abgb_104_p0608, posledný
prístup 17. júna 2025

Práv. zákl.: §§ 608ff. ABGB.

Príklad z praxe: rozhodnutie OGH 1Ob512/51

Die fideikommissarische Substitution bei einem Legat erfordert in der
Regel nicht eine Schätzung und Inventarisierung, wohl aber dann, wenn
das Legat eine Gesamtsache (z. B. ein Geschäftsvermögen) zum Gegen-
stand hat.

(<https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/>, posledný prístup 17.
júna 2025)

DE: *Nacherbschaft*

Def.: Wesentlich für die Nacherbschaft ist, dass der Nacherbe nicht
schon mit dem Tode des Erblassers dessen Erbe wird. Die Erbschaft
fällt vielmehr zunächst einem anderen an, dem Vorerben. Erst mit
einem vom Erblasser letztwillig vorgesehenen oder sich aus dem Ge-
setz ergebenden Ereignis, dem Nacherbfall, geht die Erbschaft gem.
§ 2139 BGB auf den Nacherben über.

Zd.: [https://www.haufe.de/id/beitrag/3-vor-und-nacherbschaft-](https://www.haufe.de/id/beitrag/3-vor-und-nacherbschaft-HI15128401.html)
[HI15128401.html](https://www.haufe.de/id/beitrag/3-vor-und-nacherbschaft-HI15128401.html), posledný prístup 17. júna 2025

Práv. zákl.: §§ 2100ff. BGB

Příklad z praxe: uznesenie BGH IV ZB 15/16

Wenn ein Erblasser einem Begünstigten einen Einzelgegenstand zuwendet, der aber sein wesentliches Vermögen oder einen wesentlich Bruchteil davon ausmacht, kann entgegen der Vermutung des § 2087 II BGB dennoch eine Erbeinsetzung vorliegen. Soll diesen Gegenstand zunächst ein anderer benutzen dürfen, kann das mit einem Vermächtnis verbunden sein oder eine Vor- und Nacherbschaft darstellen.

(https://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/ivzb15_16.htm, posledný prístup 17. júna 2025)

SK: *určenie náhradného dediča* (substitúta)

[6] FRUCHTGENUSSLEGAT

AT: *Fruchtgenusslegat*

Def.: Das testamentarisch eingeräumte Recht, eine fremde Sache, mit Schonung der Substanz, ohne alle Einschränkungen zu genießen.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 246)

Práv. zákl.: § 509 ABGB

Příklad z praxe: rozhodnutie OGH 7Ob244/13b

Das Berufungsgericht beurteilte diese Anordnung als fideikommissarische Substitution, die sich auf ein Legat beziehe (§ 652 iVm § 608 ABGB). Der letztwilligen Verfügung liege zugrunde, dass sich das Eigentum an den Liegenschaften (Schloss und Gut) auf zwei „Erbstämme“ aufteile. [...] Dass der Klägerin, die als Pflichtteilsberechtigte nicht Miteigentümerin der Liegenschaften, auf denen sich das Schloss samt Gut befindet, wird, nach dem Wortlaut und Sinn des Testaments von E***** D***** der anteilige Fruchtgenuss (insbesondere am Ertrag des Guts) zukommen soll, vermag sie nicht überzeugend zu begründen.

(<https://gesetzefinden.at/judikatur/>, posledný prístup 17. júna 2025)

DE: *Nießbrauchvermächtnis*

Def.: Eine Form des Vermächtnisses, in deren Rahmen der Vermächtnisgeber einer dritten Person ein Nießbrauchrecht einräumt.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 246)

Práv. zákl.: § 1089 BGB

Príklad z praxe: rozsudok Hanseatisches OLG Hamburg, 2 U 16/13

Gehört zu der Erbengemeinschaft, an der der Nießbrauch begründet werden soll, ein Grundstück, kann ein Nießbrauchsvermerk in das Grundbuch eingetragen werden, obwohl sich der Nießbrauch lediglich auf die gesamthänderische Beteiligung an der Erbengemeinschaft und nicht auf einzelne Nachlassgegenstände bezieht. [...] Die Klägerin macht einen Anspruch aus Vermächtnis gegen den Beklagten als Alleinerben nach I. H. geltend. (<https://www.landesrecht-hamburg.de/bsha/>, posledný prístup 14. júna 2025)

SK: *užívacie právo*

[7] GLÄUBIGERKONVOKATION

AT: *Gläubigerkonvokation* (auch *Gläubigereinberufung*)

Def.: Die Gläubigereinberufung (Gläubigerkonvokation) und die Forderungsanmeldung dienen dazu, dem bedingt die Erbschaft antretenden Erben eine Übersicht über den Schuldenbestand (und damit auch über den Wert des Nachlasses) zu verschaffen.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 275)

Práv. zákl.: §§ 813ff. ABGB

Príklad z praxe: OGH 2Ob70/15f

Da in einem Abhandlungsverfahren nach § 73 AußStrG ohne Antrag der „Erben bzw des Verlassenschaftskurators“ keine förmliche Gläubigerkonvokation gemäß § 133 AußStrG stattfindet, ist für die Nachlassgläubiger der Zeitpunkt der Entscheidung des Erstgerichts (gemäß § 73 AußStrG) die Zäsur für die Anmeldung ihrer Forderungen und damit für ihre Beteiligtenstellung. (<https://ris.bka.gv.at/JustizEntscheidung.wxe?Abfrage=>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Aufgebot der Nachlassgläubiger*

Def.: Das zivile Aufgebot zur Anmeldung von Ansprüchen der Nachlassgläubiger.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 275)

Práv. zákl.: § 1970ff. BGB

Príklad z praxe: uznesenie OLG Braunschweig 3 W 68/21

Der Antragsteller beantragte die Durchführung des Aufgebotsverfahrens zum Zwecke der Ausschließung noch unbekannter Nachlassgläubiger; die Nachlassmasse reiche voraussichtlich nicht aus, um die Verbindlichkeiten in Gänze auszugleichen. Zu dem Antrag teilte er 27 mögliche Gläubiger mit, nicht aber den Beschwerdeführer.
(<https://openjur.de/u/2384903.html>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *vyzvanie veriteľov (na prihlásenie pohľadávok v dedičskom konaní)*

[8] HOLOGRAPHES TESTAMENT

AT: *holographes Testament*

Def.: Die Gläubigereinberufung (Gläubigerkonvokation) und die Forderungsanmeldung dienen dazu, dem bedingt die Erbschaft antretenden Erben eine Übersicht über den Schuldenbestand (und damit auch über den Wert des Nachlasses) zu verschaffen.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 275)

Práv. zákl.: § 578 ABGB

Príklad z praxe: rozhodnutie TE OGH 1974/2/27 1Ob18/74

Dem Grundsatz, daß dem wahren erblasserischen Wissen zu entsprechen sei, findet dort seine Grenze, wo es sich um Formvorschriften für letztwillige Erklärungen im engeren Sinn handelt. Nachträglich eigenhändige Korrekturen des Testators in einem allographen Testament sind nur dann gültig, wenn sie für sich allein einen Sinn ergeben und damit den Bestimmungen eines holographen Testamentes entsprechen. (<https://www.jusline.at/entscheidung/363113>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *eigenhändiges Testament*

Def.: Ein Testament, das der Erblasser durch eine eigenhändig geschriebene und unterschriebene Erklärung errichtet.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 275)

Práv. zákl.: § 2247 BGB

Príklad z praxe: uznesenie BGH IV ZB 30/20

Der Erblasser und seine zweite Ehefrau (im Folgenden: Ehefrau) erstellten unter dem 10. März 2011 ein gemeinschaftliches eigenhändiges Testament, das von beiden unterzeichnet wurde. Darin setzten sie sich gegenseitig zu Alleinerben ein; weiter heißt es unter anderem: [...] (<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *vlastnoručný (holografný) závet*

[9] LEGATAR

AT: *Legatar*

Def.: Person, der kein Erbteil, der sich auf den ganzen Nachlaß bezieht, sondern nur eine einzelne Sache. Eine oder mehrere Sachen von gewisser Gattung, eine Summe, oder ein Recht zugedacht wird und kein Erbe, sondern nur ein Vermächtnisnehmer zu betrachten.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 361)

Práv. zákl.: § 535 ABGB

Príklad z praxe: uznesenie OGH 6Ob204/09g

Dabei sind Sachvermächtnisse möglichst naturaliter, aber unter Bedachtnahme auf die Interessen des Erben und der Legatäre, zu kürzen; soweit dies nicht möglich ist, tritt Geld an ihre Stelle (Welser aaO § 692 Rz 8). Sofern es vernünftig und den Beteiligten zumutbar ist, kann dem Sachlegatar eine Zahlung an den Nachlass auferlegt werden (JBl 1967, 371; Welser aaO). (<https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Vermächtnisnehmer*

Def.: Person, die mit einem Vermächtnis bedacht worden ist. Bedacht werden kann eine natürliche oder juristische Person.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 361)

Práv. zákł.: § 2187 BGB

Příklad z praxe: uznesenie BGH IV ZB 42/12

Zwar steht dem Vermächtnisnehmer gemäß § 2174 BGB lediglich ein schuldrechtlicher Anspruch gegen die mit dem Vermächtnis beschwerten Erben zu. Dieser bleibt inhaltlich unabhängig davon bestehen, ob das Nachlassgericht einen Testamentsvollstrecker ernannt oder nicht.
(<https://openjur.de/u/624868.html>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *odkazovník, legatár*

[10] MITVERMÄCHTNIS

AT: *Mitvermächtnis*

Def.: Ein Vermächtnis, das mehreren Personen ungeteilt oder ausdrücklich zu gleichen Teilen zugedacht ist.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 393)

Práv. zákł.: § 689 ABGB

Příklad z praxe: rozhodnutie OGH 5Nd513/96

Die Pflegschaft wurde eröffnet, um die Rechte der Mj im Verlassenschaftsverfahren nach Hubert Michael W***** zu wahren. Da es dabei um das (Mit)Vermächtnis eines Wohnhauses in 6811 Meinigen geht und das Bezirksgericht Feldkirch als Verlassenschaftsgericht einschreitet, erscheint die Führung der Pflegschaftssache durch das Bezirksgericht Feldkirch durchaus zweckmäßig.
(<https://gesetze finden.at/judikatur/ogh/>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *gemeinschaftliches Vermächtnis*

Def.: Ein Vermächtnis, in dem mehreren derselbe Gegenstand vermacht wird.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 394)

Práv. zákl.: § 2157 BGB

Príklad z praxe: komentár Praxiskommentar Erbrecht (BGB § 2157)

Der Erblasser kann nicht nur einer Person, sondern auch mehreren Personen einen Vermächtnisgegenstand zuweisen (§ 2157 BGB). Es handelt sich dann um ein sog. gemeinschaftliches Vermächtnis. [...] Voraussetzung ist zunächst, dass Mehreren derselbe Gegenstand vermacht wurde. Die Zuwendung desselben Gegenstandes an die Bedachten muss nicht in derselben Verfügung von Todes wegen angeordnet sein. [...] Entscheidend ist, ob es dem Erblasser darauf ankam, den Gegenstand den Bedachten insgesamt zuzuweisen. Insbesondere bei teilbaren Leistungen ist durch Auslegung der Wille des Erblassers zu ermitteln, ob ein gemeinschaftliches Vermächtnis oder mehrere Vermächtnisse gewollt waren. (<https://www.haufe.de/id/kommentar/damrautanck>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: odkaz (zanechaný) viacerým osobám spoločne

[11] NACHLASSEPARATION

AT: *Nachlassseparation*

Def.: Die Absonderung der Erbschaft vom Vermögen des Erben. Sie kann von einem Erbschaftsgläubiger, einem Legatar oder einem Noterben verlangt werden, wenn er befürchtet, dass durch Vermengung der Verlassenschaft mit dem Vermögen des Erben für seine Forderung Gefahr laufen könne.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 397–398)

Práv. zákl.: § 812 ABGB

Príklad z praxe: rozhodnutie OGH 2Ob148/10v

Das Verlassenschaftsgericht bewilligte am 19.4.2010 die Nachlassseparation und bestellte die gefährdete Partei zum Separationskurator. Es ordnete die grundbücherliche Anmerkung der Separation und der Bestellung des Separationskurators auf den Liegenschaften der Erblasserin an und erkannte dem Beschluss vorläufige Verbindlichkeit und Vollstreckbarkeit zu. (<https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Nachlassverwaltung*

Def.: Eine Nachlasspflegschaft zum Zwecke der Befriedigung der Nachlassgläubiger, wenn Grund zu der Annahme besteht, dass die Befriedigung der Nachlassgläubiger aus dem Nachlass durch das Verhalten oder die Vermögenslage des Erben gefährdet wird.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 398)

Práv. zákl.: § 812 BGB

Príklad z praxe: uznesenie BGH IV ZB 8/23

Kommt – wie hier – die Anordnung der Nachlassverwaltung oder die Eröffnung des Nachlassinsolvenzverfahrens wegen Mangels einer den Kosten entsprechenden Masse nicht in Betracht, kann der Erbe gemäß § 1990 Abs. 1 Satz 1 BGB die Dürftigkeitseinrede erheben. § 1991 Abs. 1 BGB bestimmt für diesen Fall, dass auf den Ersatz der Aufwendungen des Erben die Vorschrift des § 1978 Abs. 3 BGB Anwendung findet. (<https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *oddelenie dedičstva od majetku dediča*

[12] NOTERBE

AT: *Noterbe*

Def.: Als Noterbe wird der Pflichtteilsberechtigte bezeichnet. Der pflichtteilsberechtigte Noterbe hat jedoch kein Erbrecht im eigentlichen Sinne, das heißt kein Recht auf eine Nachlassquote, sondern lediglich eine Geldforderung gegen die Erben in der Höhe seines Pflichtteilsanspruchs.

Zd.: <https://www.oerak.at/buergerservice/infocorner/>, posledný prístup 20. júna 2025

Práv. zákl.: § 764 ABGB

Príklad z praxe: rozhodnutie OGH 2Ob175/22g

Die für den übergangenen Noterben maßgebliche kurze Verjährungsfrist des § 1487 ABGB aF beginnt nach ständiger Rechtsprechung unabhängig von der Kenntnis des Pflichtteilsberechtigten vom Tod des Erblassers

bzw der subjektiven Kenntnis des Berechtigten allgemein (2 Ob 174/15z mwN) mit der Kundmachung des Testaments (RS0034302) bzw nach Inkrafttreten des Außerstreitgesetzes 2005 mit der Errichtung des Übernahmeprotokolls zu laufen (RS0126541).
(<https://linda.lindeverlag.at/Dokument/156207/>, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Pflichtteilsberechtigter*

Def.: Pflichtteilsberechtigter ist ein Begriff aus dem Erbrecht, der eine Person beschreibt, der aufgrund gesetzlicher Regelungen auch gegen den Willen des Erblassers ein Mindestanteil am Nachlass zusteht. Diese Mindestbeteiligung, der sog. Pflichtteil, sichert bestimmten nahen Verwandten einen Anteil am Erbe, selbst wenn sie testamentarisch ausgeschlossen oder benachteiligt wurden. Das Pflichtteilsrecht stellt daher eine Einschränkung der Testierfreiheit des Erblassers dar und schützt bestimmte Personen vor vollständiger Enterbung.

Zd.: <https://www.mtrlegal.com/wiki/pflichtteilsberechtigter/>, posledný prístup 23. júna 2025

Práv. zákl.: § 2303 BGB

Príklad z praxe: uznesenie BGH IV ZR 60/22

Nach Auffassung des Berufungsgerichts hat das Landgericht zu Recht einen Auskunftsanspruch des Klägers aus § 2314 Abs. 1 Satz 3 BGB bejaht. Auskunftsgläubiger nach § 2314 BGB sei auch der Pflichtteilsberechtigte, der - wie hier - nach § 2306 Abs. 1 Satz 2 BGB sein Erbe ausgeschlagen und den Pflichtteilsanspruch behalten habe. Der Beklagte sei als (Mit-)Erbe nach § 2314 Abs. 1 BGB auskunftsverpflichtet. Inhalt und Umfang der Auskunftspflicht ergäben sich aus § 2314 Abs. 1 BGB.
(https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/bgh_notp/document, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *neopomenutelný dedič*

[13] SCHENKUNGSANRECHNUNG

AT: *Schenkungsanrechnung*

Def.: Das Anrechnen von zu Lebzeiten getätigten Schenkungen des Erblassers bei der Berechnung des Nachlasses auf Verlangen eines pflichtteilsberechtigten Kindes der des pflichtteilsberechtigten Ehegatten.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 499)

Práv. zákl.: §§ 785, 787, 951 ABGB

Príklad z praxe: rozhodnutie OGH 20b171/20s

Im Übrigen könnte sich nicht die Klägerin als verkürzte Pflichtteilsberechtigte auf die Ungültigkeit des Übergabsvertrags berufen, sondern – vor einer Einantwortung – allein die Verlassenschaft. Auch Rechtsmissbrauch und eine Analogie zur Schenkungsanrechnung bei der Ehegattin sei zu verneinen.

(https://360.lexisnexis.at/d/u_zivil_OGH_2020_JJT_20201014, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Anrechnung von Zuwendungen auf den Pflichtteil*

Def.: Eine Nachlasspflegschaft zum Zwecke der Befriedigung der Nachlassgläubiger, wenn Grund zu der Annahme besteht, dass die Befriedigung der Nachlassgläubiger aus dem Nachlass durch das Verhalten oder die Vermögenslage des Erben gefährdet wird.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 499)

Práv. zákl.: § 2315 BGB

Príklad z praxe: rozsudok OLG Celle 6 U 46/03

Überdies handelte es sich ausweislich der Aufstellung um Zuwendungen des Erblassers und seiner Ehefrau, ohne dass diese weiter nach der Person des Zuwendenden differenziert worden wären. Soweit es sich um Zuwendungen der Ehefrau des Erblassers handelte, kommt eine Anrechnung auf den Pflichtteil nach dem Erblasser ohnehin nicht in Betracht.

(<https://voris.wolterskluwer-online.de/>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *započítanie daru na dedičský podiel (kolácia)*

[14] VERLASSENSCHAFTSVERFAHREN

AT: *Verlassenschaftsverfahren*

Def.: Bezirksgerichtliches außerstreitiges Verfahren zum Zwecke der rechtmäßigen Überleitung des Nachlasses vom Erblasser auf seine Rechtsnachfolger (Erben, Legatäre, Pflichtberechtigte).

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 610)

Práv. zákl.: §§ 143-185 AußStrG (Ausserstreitgesetz/zákon o mimosporovom konaní)

Príklad z praxe: rozhodnutie OLG Innsbruck 3R45/23a

Bereits mit Schriftsatz vom 2.9.2022 (ON 20) erstattete (ausschließlich) der Viertbeklagte L* B* – anwaltlich vertreten – inhaltliches Vorbringen gegen das Klagebegehren, bestritt dieses, beantragte Klagsabweisung und brachte zusammengefasst vor, beim Legat der Klägerin handle es sich nicht um ein Voraus-, sondern ein auf ihren Erbteil anzurechnendes Hineinvermächtnis. Zwischen den Erben sei während des laufenden Verlassenschaftsverfahrens ein Erbteilungsübereinkommen abgeschlossen worden. Eine verlassengerichtliche Genehmigung hierfür sei nicht erforderlich.
(https://360.lexisnexis.at/d/entscheidungen-ris/olg_innsbruck, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Nachlassverfahren*

Def.: Das gesetzlich geregelte Verfahren zur Sicherung und Übergabe des Erbes.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 611)

Práv. zákl.: § 345 FamG (Familiengesetz/zákon o rodine)

Príklad z praxe: uznesenie OLG Sachsen-Anhalt, 2 Wx 16/12

Leitsatz

1. Eine Beschwerde gegen die Abweisung eines Antrags auf einstweilige Anordnung im Nachlassverfahren ist statthaft. (Rn. 9)

2. Die Vorschrift des § 2361 BGB ist nicht erweiternd auf die Einziehung des Protokolls über die Testamentseröffnung anwendbar. (Rn. 14)

(<https://openjur.de/u/687777.html>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *dedičské konanie*

[15] VULGARSUBSTITUTION

AT: *Vulgarsubstitution*

Def.: Anordnung des Erblassers, dass für den Fall, dass der eingesetzte Erbe die Erbschaft nicht erlangt, ein oder mehrere Nacherben an dessen Stelle treten soll.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 651)

Práv. zákl.: § 604 ABGB

Príklad z praxe: uznesenie OGH 2Ob272/52

Der Oberste Gerichtshof tritt jedoch der in Lehre und Rechtsprechung zutage tretenden Tendenz, das Anwendungsgebiet der Bestimmung über ihren Wortlaut hinaus zu erweitern, bei. Sie wird darum insbesondere auch zur Lösung der Vorfrage herangezogen werden dürfen, ob überhaupt vom Erblasser eine Substitution geplant war. Denn Substitutionen werden im Zweifel nicht vermutet, u. zw. weder Vulgar- noch Fideikommißarsubstitutionen.

(https://360.lexisnexis.at/d/u_zivil_OGH_1952_JJT_19520402_, posledný prístup 20. júna 2025)

DE: *Ersatzerbfolge*

Def.: Das Einsetzen eines anderen als Erben für den Fall, dass ein Erbe vor oder nach dem Eintritt des Erbfalls wegfällt.

Zd.: Muhr a Peinhof (2015, 651)

Práv. zákl.: §§ 2096ff. BGB

Príklad z praxe: uznesenie OLG Köln 2 Wx 145/21

Für den Fall des Erbantritts seines Sohnes ordnete der Erblasser, da der Sohn „aufgrund seines Alters und seines Gesundheitszustandes nicht dazu in der Lage sein wird, das ihm durch diese letztwillige Verfügung zugefallene Vermögen zu verwalten“, bis zum Tod des Sohnes Dauertestamentsvollstreckung an. Für den Fall des Eintritts der Ersatzerbfolge ordnete er Testamentsvollstreckung zum Zwecke der Auseinandersetzung an. (<https://nrwe.justiz.nrw.de/olgs/koeln/>, posledný prístup 20. júna 2025)

SK: *dedičské náhradníctvo*

ZÁVER

Na základe analýzy textového korpusu pozostávajúceho z relevantných právnych zdrojov sme identifikovali diatopické varianty v terminológii rakúskeho dedičského práva (austriacizmy) a priradili sme k nim ekvivalentné ustálené nemecké termíny, ktoré bolo možné dohľadať v kodifikovaných právnych zdrojoch. Zamerali sme sa na také diatopické varianty rakúskej nemčiny, ktoré majú evidentný terminologický náprotivok v nemeckom právnom systéme. Možno preto konštatovať, že medzi nimi existuje zhoda v základných sémantických znakoch, i keď sa vo význame úplne nekryjú. O absolútnej ekvivalencii v tomto prípade však ani nemožno hovoriť, keďže sú právne termíny a ich výklad silne podmienené ich historickou a kultúrnou ukotvenosťou v národných právnych systémoch (porov. Simonæs 2012, 223; Sandrini 2017, 77).

Z identifikovaných austriacizmov sme vybrali ako reprezentatívnu vzorku 15 dedičskoprávných termínov a ich nemecké ekvivalenty, ktoré sme doplnili o definície, zdroje a príklady ich použitia v súdnej praxi. Vo verejne dostupných uzneseniach, rozhodnutiach a rozsudkoch rakúskych a nemeckých súdov sme vyhľadali pasáže, v ktorých sa dané termíny (v oboch varietách) vyskytujú. Vo všetkých prípadoch išlo o diatopické varianty onomaziologického charakteru. V prípade jedného termínu, *Mitvermächtnis/gemeinschaftliches Vermächtnis*, bolo dohľadanie použitia v uvedených textových žánroch obťažné, i keď sa v odbornej právnickej literatúre vyskytuje bežne.

Do reprezentatívnej vzorky diatopických variantov rakúskej nemčiny sme nezaradili tie, ktoré nemajú ekvivalent v nemeckom právnom systéme (tzv. *nulová ekvivalencia*). Túto skutočnosť sme si overovali dodatočne v slovníku autorov Muhr a Peinhof (2015) a iných relevantných zdrojoch. Išlo napr. o termíny ako *Inkapazität*, *Kodizill*, *Ausfolgungsverfahren*, *Nachtragserbteilung*, *Nuncupatio*, *ruhender Nachlass*, *Übergabe auf den Todesfall* a i. Tieto právne inštitúty síce v rakúskom právnom systéme reálne existujú, ale absentujú v nemeckom, tzn. nemecké dedičské právo ich nepozná. Niektoré austriacizmy sa od svojich nemeckých ekvivalentov odlišujú aj gramaticky,

napr. spojovacou hláskou -s-, tzv. *Fugen-s* (*AT – Erbseinsetzung/DE – Erbeinsetzung*).

Viazanosť právnej terminológie na konkrétny národný právny poriadok ovplyvňuje aj samotný proces prekladu a kladie zákonite zvýšené nároky na kompetencie prekladateľiek a prekladateľov. Ďuricová (2016, 73-74) v tejto súvislosti uvádza:

Neexistenciou jedného medzinárodného právneho jazyka a väzbou právneho jazyka na právne systémy štátov je daná existencia rozdielov medzi kultúrami konkrétnych štátov reprezentovanými právom. Interkulturalita sprevádza preklad právnych textov justičných orgánov vo všetkých rovinách, a to nielen jazykových, ale aj v rovinách prekladových faktorov vôbec. [...] Preklad právnej terminológie a vyrovnanie sa s interkultúrnou inkongruenciou pojmov si vyžadujú osobitný prístup, osobitné kompetencie prekladateľa a osobitné predchádzajúce vedomosti prekladateľa.

Dedičské právo je špecifickou oblasťou práva, ktorá podobne ako iné právne oblasti podlieha aj v slovenskom právnom systéme legislatívnym zmenám a rekodifikácii (pozri Ficová et al. 2023). Tieto zmeny odzrkadľujú meniace sa potreby spoločnosti a zavádzajú do dedičského práva nové právne inštitúty, napr. *odkaz* a *prikaz*, ktoré umožnia porúčiteľovi formulovať konkrétne želania a záväzky, ktoré budú musieť dedičia rešpektovať.¹⁷

Pri vyhľadávaní prekladateľských riešení v slovenčine bolo preto potrebné rešeršovať a overovať si ekvivalenty diatopických variantov rakúskej a nemeckej dedičskoprávnej terminológie nielen v slovníkoch, ale aj v paralelných textoch, relevantných právnych zdrojoch (Občiansky zákonník) a dostupných terminologických databázach (IATE).

¹⁷ <https://www.legalis.sk/aktuality/1365/slovensko-sa-po-desatrociach>, posledný prístup 28. júna 2025.

Obrázok 1 – Terminologický záznam pre *Vermächtnisnehmer* v IATE¹⁸

The screenshot shows the IATE interface for the entry 'Vermächtnisnehmer'. It displays the source language (German) and target language (Slovak) terms, along with their respective legal contexts and a 'Consilium' column.

View this entry: 3038624			Consilium
civil law [LAW]	family law [SOCIAL QUESTIONS, family]		
de	Vermächtnisnehmer	***	Consilium
sk	odkazovník legatár	*** **	Consilium Consilium

Zaujímavým zistením však je, že zo vzorky analyzovaných termínov databáza IATE obsahuje iba 3 terminologické záznamy v slovenčine pre nemecké dedičskoprávne pojmy (*Bevollmächtigter*; *Vermächtnisnehmer*; *Pflichtteilsberechtigter*) a žiadny (!) pre rakúske dedičskoprávne pojmy (stav k 28. júnu 2025).

Ak existovalo príbuzné pomenovanie rakúskeho, resp. nemeckého termínu v slovenskom dedičskom práve a pojmy boli definované podobne, uviedli sme zaužívané pomenovanie v slovenčine (*Nachlassverfahren*, *Verlassenschaftsverfahren*/dedičské konanie; *Legatar*, *Vermächtnisnehmer*/odkazovník, *legatár*). V prípade, ak daný termín nebol zadefinovaný, bolo potrebné využiť iné prekladateľské stratégie a postupy, korešpondujúce s teóriou skoposu (pozri Reiss a Vermeer 1984). Vychádzali sme pri tom z definícií termínov vo východiskovom jazyku a kontextuálnych informácií, do ktorých je daný cudzojazyčný termín zasadený.¹⁹ Najčastejšie sme pristúpili k explikatívnej forme, ktorá nám pri dodržaní zásad slovtvorby termínov umožnila daný pojem v slovenčine vyjadriť tak, aby odzrkadľoval základné významové znaky a príp. sa odlišil od termínov, ktoré sa používajú aj v iných oblastiach práva (*Erbenmachthaber*, *Bevollmächtigter*/osoba oprávnená konať za dediča; *Mitvermächtnis*, *gemeinschaftliches Vermächtnis*/odkaz určený viacerým osobám; *Gläubigerkonvokation*, *Aufgebot der Nachlassgläubiger*/vyzvanie veriteľov na prihlásenie pohľadávok v dedičskom konaní).

¹⁸ <https://iate.europa.eu/home>, posledný prístup 28. júna 2025.

¹⁹ Sandrini (2017, 88, 94) navrhuje pri určovaní terminologických ekvivalentov v preklade viac reflektovať kontext. Kontext, ktorý sa vzťahuje tak na text, ako aj na mimojazykové faktory prekladateľského procesu, má pritom tri rôzne úrovne: *kontext zdrojového textu*, *kontext cieľového textu* a *kontext prekladateľskej zákazky*, a teda aj samotného prekladateľa/prekladateľky.

Záverom by sme chceli zdôrazniť, že predkladaná štúdia je iba čiastočnou sondou do špecifickej a komplexnej problematiky diatopickkej variácie a nemôže preto obsiahnuť všetky relevantné aspekty diatopických variantov nemeckej a rakúskej dedičskoprávnej terminológie. Naším zámerom je rozšíriť kontrastívnu analýzu aj na ďalšie diatopické varianty a vytvoriť glosár s kompletnými terminologickými záznamami dedičskoprávnej terminológie v jazykovej kombinácii rakúska nemčina – nemecká nemčina – švajčiarska nemčina – slovenčina.

LITERATÚRA

- Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). <https://www.jusline.at/gesetz/abgb>, posledný prístup 8. júla 2025.
- Ammon, Ulrich. 1995. *Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz: Das Problem der nationalen Varietäten*. Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Ammon, Ulrich. 1999. „Zur Frage der Teutonismen und zur nationalen Symmetrie in der wissenschaftlichen Behandlung der deutschen Gegenwartssprache.“ In *Sprache – Kultur – Geschichte. Sprachhistorische Studien zum Deutschen. Hans Moser zum 60. Geburtstag*, hg. von Pümpel-Mader, Maria a Beatrix Schönherr, 385-394. Innsbruck: Institut für Germanistik.
- Ammon, Ulrich, Hans Bickel a Alexandra Nicole Lenz. 2004. *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*. Berlin: De Gruyter.
- Arntz, Reiner, Heribert Picht a Felix Mayer. 2009. *Einführung in die Terminologiarbeit*. Hildesheim u. a.: Georg Olms.
- Außerstreitgesetz (AußStrG). <https://www.jusline.at/gesetz/ausstrg>, posledný prístup 7. júla 2025.
- Bickel, Hans. 2001. „Schweizerhochdeutsch: kein minderwertiges Hochdeutsch! Das Deutsche als plurizentrische Sprache aus Schweizer Sicht“. *Babylonia* (2) 01: 19-22.
- Brambilla, Marina, Joachim Gerdes a Messina Chiara, eds. 2013. *Diatopische Variation in der deutschen Rechtssprache*. Berlin: Frank & Timme.

- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>, posledný prístup 8. júla 2025.
- Chiocchetti, Elena a Tanja Wissik. 2013. „Es ist nicht einfach, wenn man's dreifach nimmt – Diatopische Varianten in der Rechts- und Verwaltungssprache im universitären Bereich am Beispiel der Kutzformen.“ In *Diatopische Variation in der deutschen Rechtssprache*, hg. von Brambilla, Marina, Joachim Gerdes a Chiara Messina, 93-114. Berlin: Frank & Timme.
- Clyne, Michael G. 1984. *Language and society in the German-speaking countries*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Clyne, Michael G. 1995. *The German Language in a Changing Europe*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Coseriu, Eugenio. 1988. *Einführung in die allgemeine Sprachwissenschaft*. Tübingen: Francke.
- Dolník, Juraj. 2010. *Teória spisovného jazyka (so zreteľom na spisovnú slovenčinu)*. Bratislava: VEDA.
- Đuricová, Alena. 2016. *Preklad právnych textov. Teória, prax, konvencie, normy*. Banská Bystrica: Belianum.
- Elsaß, Stephan. 2005. „Zum sprachpolitischen Umgang mit regionaler Variation in der Standardsprache.“ In *Sprache und Politik. Deutsch im demokratischen Staat*. hg. von Jörg Kilian, 294-313. Mannheim u. a.: Dudenverlag.
- Elsaß, Stephan. 2007. „Zwischen ‚Wagen‘ und ‚Wägen‘ abwägen. Sprachvariation und Sprachvarietätenpolitik im Deutschunterricht.“ *Fremdsprache Deutsch* 37: 30-36.
- Familiengesetz (FamG). <https://www.gesetze-im-internet.de/famfg/BJNR258700008.html>, posledný prístup 8. júla 2025.
- Ficová, Svetlana et al. 2023. *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnosť či nepodstatnosť?* Praha: Wolters Kluwer.
- Gergel, Peter. 2023. *Učebnica odborného jazyka. Základy dedičskoprávnej terminológie*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava.
- Imrichová, Mária, ed. 2015. *Slovník právnických termínov pre verejnosť*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Imrichová, Mária a Monika Turočková. 2015. *Lingvistická analýza právnych textov*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
- Lingg, Anna-Julia. 2006. „Kriterien zur Unterscheidung von Austriazismen, Helvetismen und Teutonismen.“ In *Schweizer Standarddeutsch. Beiträge*

- zur *Varietätenlinguistik*, hg. von Dürscheid, Christa a Martin Businger, 23-48. Tübingen: Gunter Narr.
- Markhardt, Heidemarie 2004. „Das österreichische Deutsch im Rahmen der Europäischen Union.“ *Lebende Sprachen. Zeitschrift für fremde Sprachen in Wissenschaft und Praxis*, (49) 1: 15–22.
- Markhardt, Heidemarie. 2006. *Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Moser, Hugo. 1985. „Die Entwicklung der deutschen Sprache seit 1945.“ In *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*, hg. von Besch, Werner, Oskar Reichmann a Stefan Sonderegger, 1678-1707. New York: De Gruyter.
- Muhr, Rudolf a Marlene Peinhopf. 2015. *Wörterbuch rechtsterminologischer Unterschiede Österreich-Deutschland*. Frankfurt am Main u. a.: Peter Lang.
- Muhr, Rudolf a Richard Schrod, eds. 1997. *Österreichisches Deutsch und andere nationale Varietäten plurizentrischer Sprachen in Europa. Empirische Analysen I*. Wien: Verlag öbv&hpt.
- Muhr, Rudolf, Richard Schrod a Peter Wiesinger, eds. 1995. *Österreichisches Deutsch. Linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen Variante des Deutschen*. Wien: öbv&hpt.
- Občiansky zákonník (OZ). [https://www.zakonypreludi.sk/zz/1964-40, posledný prístup 8. júla 2025](https://www.zakonypreludi.sk/zz/1964-40_posledny_prístup_8_júla_2025).
- Pohl, Heinz-Dieter. 1999. „Zum österreichischen Deutsch im Lichte der Sprachkontaktforschung.“ *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft* 25: 93-115.
- Polenz, Peter, von. 1996. „Österreichisches, schweizerisches, deutschländisches und teutonisches Deutsch. Über: Ulrich Ammon, die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Das Problem der nationalen Varietäten.“ *Zeitschrift für germanistische Linguistik* (24) 2: 205-220.
- Pollak, Wolfgang. 1994. *Österreich und Europa. Sprachkulturelle und nationale Identität*. Wien: ÖGS/ISSS.
- Rakšányiová, Jana et al. 2015. *Úradný prekladateľ v slovenskom a európskom sociálnom priestore*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Reiß, Katharina a Hans Joseef Vermeer. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Sandrini, Peter. 2017. „Von der Äquivalenz zum Kontext. Der Wert ungleicher

- Lösungen: Wider ein unangebrachtes Äquivalenzdenken.“ In *Quo vadis, Rechtsübersetzung?*, ed. Rakšányiová, Jana et al., 77-99. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave.
- Shafer, Naomi. 2018. *Varietäten und Varianten verstehen lernen: Zum Umgang mit Standardvariation in Deutsch als Fremdsprache*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Simonnæs, Ingrid. 2012. *Rechtskommunikation national und international im Spannungsfeld: von Hermeneutik, Kognition und Pragmatik*. Berlin: Frank & Timme.
- Sinner, Carsten, 2014. *Varietätenlinguistik. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr.
- Utri, Reimhold. 2015. „Das Schweizer Deutsch, das Österreichische Deutsch und das Bundesdeutsch – theoretische Grundlagen zu den drei Varietäten mit einigen Hinweisen auf den DaF-Unterricht.“ In *Felder der Sprache – Felder der Forschung. Didaktische und Linguistische Implikationen der Interkulturellen Kommunikation*, hg. von Kaczmarek, Dorota, 107-120. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Vajičková, Mária. 2024. „Distribution der Stammmorpheme -erb- und -ded- im deutschen und slowakischen Erbrecht als Kohäsions- und Kohärenzmittel.“ *Philologia* 34 (2): 143-160.
- Wesel, Uwe. 2001. *Geschichte des Rechts*. München: C. H. Beck.
- Wissik, Tanja. 2014. *Terminologische Variation in der Rechts- und Verwaltungssprache. Deutschland – Österreich – Schweiz*. Berlin: Frank & Timme.
- Wrede, Ofga. 2013. „Translačné modely prekladu právnych textov.“ In *Letná škola prekladu 12. Odkaz Antona Popoviča, zakladateľa slovenskej prekladovej školy – pri príležitosti 80. výročia jeho narodenia*, ed. Daša Zvončeková, 171-184. Bratislava: SSPUL.
- Wrede, Ofga. 2020. *Theoretisch-pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts (Deutsch-Slowakisch)*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Wrede, Ofga. 2023. „Vertraut oder doch fremd? Zur Wahrnehmung, Akzeptanz und Verwendung von diatopischen Varianten des Deutschen in juristischen Übersetzungen (Deutsch - Slowakisch).“ In *idt 2022. mit.sprache.teil.haben: Band 5: Sprachenpolitik und Teilhabe*. 17. Internationale Tagung der

Deutschlehrerinnen und Deutschlehrer, 15. – 20. August 2022 Wien, hg. von Fritz, Thomas, Brigitte Sorger, Hannes Schweiger, Sandra Reitbrecht, 309-314. Berlin: Erich Schmidt.

Žitňanská, Lenka a Olga Wrede. 2023. „Špecifická terminológia závetu v nemecko-slovenskom translačnom kontexte.“ In *Od textu k prekladu 17: 1. časť*, ed. Ďuricová, Alena a Jana Štefániková, 72-82. Praha: JTP.

doc. PaedDr. Olga Wrede, PhD.

Katedra translatológie

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Štefánikova 67

949 01 Nitra

owrede@ukf.sk

<https://orcid.org/0000-0002-3123-5692>

ŠTYLISTICKÉ ŠPECIFIKÁ TEXTOVÉHO ŽÁNRU „UZNESENIE“ Z TRANSLATOLOGICKÉHO HĽADISKA¹

Lenka Žitňanská

Katedra translatológie, Filozofická fakulta,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Žitňanská, Lenka. 2025. „Stylistic specifics of the textual genre “resolution” from the translational perspective.“ *Lexis and stylistics of succession law texts in time and space*: 144 – 191.

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na vybraný textový žáner dedičského práva – uznesenie. Cieľom príspevku je analyzovať nemecké, rakúske a slovenské uznesenie z hľadiska makro- a mikroštylistiky podľa metodiky Nordovej (1995). Textový korpus pozostáva z autentických uznesení a textov získaných z dostupných právnych databáz. Teoretická časť príspevku sa zameriava na komparáciu dedičského práva a dedičského konania v Nemecku, Rakúsku a na Slovensku na základe relevantných právnych zdrojov (BGB, ABGB, OZ), ako aj na zasadenie skúmaného textového žánru do komunikačnej situácie a typológie právnych textov podľa Busseho (2000) a Reissovej (1993).

Kľúčové slová: dedičské právo, uznesenie, makroštylistika, mikroštylistika, translatológia

Abstract: The presented paper focuses on a selected textual genre of inheritance law – resolution. The aim of the paper is to analyse German, Austrian and Slovak resolutions from the macro- and micro-stylistic level according to the Nord's (1995) methodology. The textual corpus consists of authentic resolutions and texts obtained from available legal databases. The theoretical part focuses on the comparison of inheritance law and inheritance proceedings in Germany, Austria and Slovakia based on the legal codes (BGB,

¹ Štúdiá vznikla v rámci projektu APVV 23-0192 Kontrastívny výskum kolokácií v slovenských a nemeckých dedičskoprávných textoch.

ABGB, OZ) as well as on the classification of the selected textual genre in the typology of legal texts from a legal (Busse, 2000) and translational point of view (Reiss 1993).

Keywords: inheritance law, resolution, macro stylistics, micro stylistics, translation studies

ÚVOD

Textový žáner uznesenie v oblasti dedičského práva predstavuje špecifickú formu právneho dokumentu, ktorá zohráva kľúčovú úlohu v procese rozhodovania a komunikácie medzi súdom a účastníkmi konania o dedičstve. Textový žáner uznesenie je charakteristické vysokou mierou formalizácie, terminologickej presnosti a štrukturálnej standardizácie (Busse 2000). Vzhľadom na to, že právne texty, akým je uznesenie, sú často predmetom prekladu v kontexte konania o dedičstve, ktoré nezriedkavo prekračuje hranice štátu, je otázka stylistických špecifik v právnom preklade mimoriadne dôležitá.

Zohľadnenie stylistických špecifik je v právnom preklade nevyhnutné predovšetkým preto, že právne texty nemožno prekladať bez dôkladnej reflexie ich funkcie, štruktúry a jazykových konvencií (Nordová 1995). Každý právny systém totiž operuje s vlastným súborom termínov a textových konvencií, ktoré sú pevne zakotvené v jeho právnej kultúre. Štylistika uznesenia zahŕňa nielen výber lexiky a morfosyntaktických prostriedkov, ale aj spôsob organizácie informácií, úroveň explicitnosti, použitie ustálených kolokácií a štruktúru textu ako celku. Práve tieto aspekty majú zásadný vplyv na presnosť a jednoznačnosť prekladaného textu.

V translatologickom kontexte sa opakovane zdôrazňuje, že právny preklad nemožno redukovať na jednoduchý jazykový transfer, ale je potrebné ho chápať ako komplexný proces mediácie medzi dvoma právnymi kultúrami, pričom prekladateľ musí dôsledne rešpektovať stylistické a funkčné požiadavky cieľového právneho systému. Ignorovanie stylistických špecifik môže viesť o. i. k nepresnostiam v preklade, a teda aj k závažným nedorozumeniam. Z tohto dôvodu sme presvedčení, že analýza makroštruktúry a mikroštruktúry uznesení

v kontexte dedičského práva a identifikácia spoločných a odlišných štylistických charakteristík v nemeckom, rakúskom a slovenskom práve je kľúčovým predpokladom pre vytvorenie kvalitného a funkčného prekladu.

Cieľom tejto štúdie je poukázať na význam štylistických špecifik textového žánru uznesenie v dedičskom práve a analyzovať ich z translatologického hľadiska, pričom vychádzame z metodiky Nordovej (1995) a z typológie právnych textov podľa Busseho (2000) a Reissovej (1993). Teoretická časť sa opiera o nemecké (BGB), rakúske (ABGB) a slovenské (OZ) právne zdroje.

Výsledky analýzy môžu prispieť k lepšiemu pochopeniu jazykových a štruktúrálnych osobitostí uznesení v dedičskom práve, a teda aj k zvýšeniu kvality právneho prekladu.

POROVNANIE DEDIČSKÉHO PRÁVA V NEMECKOM, RAKÚSKOM A SLOVENSKOM KONTEXTE

Dedičské právo ako súčasť občianskeho práva upravuje prechod majetku po smrti fyzickej osoby jej právnym nástupcom. Právne úpravy dedenia v Nemecku, Rakúsku a na Slovensku síce majú viaceré spoločné znaky, ktoré vyplývajú z ich príslušnosti ku kontinentálnemu právnemu systému, ale v jednotlivých aspektoch nachádzame aj významné rozdiely. Táto kapitola sa zameriava na komparatívnu analýzu základných inštitútov dedičského práva v uvedených krajinách, pričom dôraz sa kladie na podobnosti a odlišnosti v právnej úprave dedičských titulov, povinného dedičského podielu, foriem poslednej vôle poručiťľa a priebehu konania o dedičstve.

Vo všetkých troch právnych poriadkoch je dedičstvo možné nadobudnúť dvoma spôsobmi, a to zo zákona alebo na základe poslednej vôle poručiťľa (t. j. zo závetu alebo inou formou poslednej vôle). V prípade absencie platnej poslednej vôle sa v princípe dedí zo zákona, pričom poradie dedičov je určované podľa stupňa príbuzenského vzťahu k poručiťľovi. V Nemecku (§ 1924 – § 1930 BGB), Rakúsku (§ 731 – § 743 ABGB) aj na Slovensku (§ 473 – § 475a OZ) sú dedičia rozdelení do dedičských skupín, ktoré reflektujú blízkosť príbu-

zenského vzťahu. Kým v nemeckom a rakúskom práve je zákonný okruh dedičov striktné viazaný na pokrvných príbuzných, manžela/manželku alebo registrovaného partnera, slovenský právny poriadok umožňuje v druhej a tretej dedičskej skupine nadobudnúť dedičstvo aj osobám, ktoré nie sú s poručiteľom v pokrvnom vzťahu, ak s ním žili najmenej po dobu jedného roka pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a starali sa o domácnosť alebo boli odkázaní na jeho výživu (§ 474 – § 475 OZ). V Rakúsku sú z dedenia zo zákona vylúčení životní partneri (osoby žijúce v spoločnej domácnosti bez uzavretia manželstva alebo registrovaného partnerstva), ak nie je ich dedenie výslovne určené závetom.

Inštitút povinného dedičského podielu predstavuje významné obmedzenie závetnej slobody poručiteľa. Všetky tri právne poriadky garantujú určitým blízkym osobám právo na minimálny dedičský podiel, ktorý nemožno vylúčiť ani závetom. V Nemecku a Rakúsku sú neopomenuteľnými dedičmi potomkovia a manžel/manželka, pričom v Nemecku majú za určitých okolností právo na povinný podiel aj rodičia poručiteľa. V slovenskom práve majú právo na povinný dedičský podiel deti poručiteľa.

Závet je základným právnym úkonom umožňujúcim poručiteľovi určiť dedičov podľa vlastnej vôle. Všetky tri právne poriadky poznajú vlastnoručný závet a notársky závet. Rakúske a slovenské právo navyše umožňujú tzv. závet napísaný inou osobou, čo nemecký občiansky zákonník nepozná.

Zásadné rozdiely medzi právnymi systémami sa prejavujú v možnosti uzavrieť spoločný závet manželov a dedičskú zmluvu. Rakúske právo pripúšťa spoločný závet medzi manželmi alebo registrovanými partnermi (§ 586 ABGB), pričom nemecký právny poriadok umožňuje uzavrieť spoločný závet len medzi manželmi (§ 2265 BGB). V slovenskom právnom poriadku neexistuje spoločný závet v tejto podobe.

Dedičskú zmluvu možno v Nemecku uzavrieť s akoukoľvek osobou (§ 1941 BGB), v Rakúsku len medzi manželmi, zasnúbenými alebo registrovanými partnermi (§ 602 ABGB). Slovenský právny poriadok dedičskú zmluvu neumožňuje.

Rakúske právo je špecifické aj možnosťou uzavrieť darovaciu zmluvu v prípade smrti poručiteľa, ktorá predstavuje strednú cestu medzi závetom a darovaním časti majetku počas života (§ 603 ABGB).

Právna úprava dedičského konania sa v jednotlivých krajinách líši predovšetkým v otázke príslušnosti súdnych orgánov. V Nemecku pojednávajú dedičské záležitosti tzv. dedičské súdy (ide spravidla o okresné súdy), pričom notári vystupujú len ako osoby oprávnené overovať niektoré úkony. V Rakúsku a na Slovensku je dedičské konanie vedené notárom ako súdnym komisárom, ktorý koná v mene súdu. Všetky tri právne poriadky určujú miestnu príslušnosť podľa posledného pobytu poručiteľa.

METODOLÓGIA VÝSKUMU

Táto kapitola predstavuje metodologický rámec analýzy štylistických špecifik textového žánru *uznesenie* v dedičskom práve z perspektívy translatológie, pričom sa zameriame na definíciu predmetu výskumu, motiváciu, ciele a výskumné metódy.

Predmetom výskumu je uznesenie ako textový žáner dedičského práva, ktorý predstavuje formálne rozhodnutie súdu (sudcu alebo vyššieho súdneho úradníka) alebo notára, určujúce právne následky nadobudnutia, vyporiadania či potvrdenia dedičstva.

Hlavnou *motiváciou* predkladaného výskumu je identifikácia špecifik na úrovni makroštruktúry (napr. zohľadnenie výstavby textu) a mikroštruktúry (štylistické konvencie, terminologické lakúny – t. j. absencia terminologických ekvivalentov v cieľovom jazyku vyplývajúca z asymetrie právnych systémov, preklad skratiek, syntaktických konštrukcií a pod.) textového žánru *uznesenie* v jazykovej kombinácii nemecký jazyk – slovenský jazyk. Práve menované špecifiká môžu prekladateľovi právnych textov výrazne sťažiť prekladateľský proces. Identifikácia špecifik a následný návrh jednotlivých prekladateľských riešení môže pomôcť prekladateľovi právnych textov s adekvátnym výberom prekladateľských stratégií a dosiahnuť tak vyhotovenie funkčného translátu.

Cieľom predkladanej štúdie je identifikácia špecifik vybraného textového žánru dedičského práva *uznesenie* na úrovni makroštruktúry a mikroštruktúry z translatologickej perspektívy. Na dosiahnutie tohto cieľa boli zvolené nasledovné postupy: 1. *rešerš odbornej literatúry* (vytvorenie teoretickej bázy z oblastí translatológie a práva), 2. *stručná komparácia dedičského práva v Nemecku, Rakúsku a na Slovensku* (predovšetkým identifikácia rozličností medzi právnymi systémami), 3. *vytvorenie textového korpusu pozostávajúceho z autentických (anonymizovaných) uznesení a uznesení z dostupných databáz*, 4. *analýza nemeckých, rakúskych a slovenských uznesení z hľadiska makro- a mikroštylistiky podľa metodiky Nordovej* (textovej analýzy z roku 1995).

Výskumné metódy zahŕňajú *analýzu* odbornej literatúry a textového korpusu na úrovni makro- a mikroštruktúry, *komparáciu* (identifikáciu podobností a rozdielov na úrovni makro- a mikroštruktúry skúmaného textového žánru) a následne *syntézu* (zhrnutie najzásadnejších zistení a odporúčania pre prekladateľov právnych textov).

Výskumný materiál – *textový korpus* pozostáva zo šiestich autentických uznesení. Dva texty predstavujú nemecké uznesenia, dva pochádzajú z rakúskeho prostredia a dve uznesenia sú slovenské.

Keďže uznesenia o dedičskom konaní obsahujú citlivé osobné údaje, napr. o poručiťelovi a dedičoch (mená, dátumy narodenia, adresy, majetkové pomery atď.), nie sú tieto právne dokumenty voľne dostupné verejnosti. Z tohto dôvodu sme pracovali s obmedzeným množstvom výskumného materiálu, a síce s autentickými textami, ktoré sme mali v čase vykonávania štúdie k dispozícii. Rakúske uznesenia sme obdržali zo súkromného archívu spoluriešiteľky projektu. Jedno slovenské uznesenie pochádza z rodinného archívu autorky príspevku a druhé slovenské uznesenie bolo sprostredkované notárkou z Topoľčian, pričom išlo o univerzálny vzor nového formátu uznesenia, ktorý rozosiela Notárska komora notárom na Slovensku v roku 2016. K nemeckým uzneseniam sme nemali prístup, a preto sme dva texty nadobudli z voľne dostupnej databázy openJur.

Všetky analyzované uznesenia boli pre ochranu citlivých osobných dát riadne anonymizované a neobsahujú osobné údaje účastníkov dedičského konania ani mená notárov, sudcov či vyšších súdnych úradníkov.

ANALÝZA VYBRANÉHO TEXTOVÉHO ŽÁNRU

Model textovej analýzy Nordovej (1995) predstavuje systematický prístup, ktorý rozlišuje extratextové a intratextové faktory ako základné východiská pre prekladateľskú prácu. Extratextové faktory zahŕňajú všetky okolnosti, ktoré sa týkajú kontextu vzniku a použitia textu, a teda autora (odosielateľa), jeho zámer, adresáta, médium, miesto, čas, motív a funkciu textu. Cieľom je pochopiť, v akej komunikačnej situácii text vznikol a aké očakávania má cieľová skupina (Nordová 1995, 37).

Intratextové faktory (makroštylistika a mikroštylistika) sa zameriavajú na vnútornú štruktúru textu, a teda tému, obsah, kompozíciu, lexikálnu a morfosyntaktickú stránku textu a pod. Tieto aspekty sú kľúčové pri prenose štylistických a terminologických špecifik, ktoré sú často pevne zakotvené v právnych textoch jednotlivých právnych systémov (Nordová 1995, 45 – 60).

EXTRATEXTOVÉ FAKTORY

V tejto časti štúdie sa zameriame na analýzu extratextových faktorov slovenských, rakúskych a nemeckých uznesení, a teda na producenta a recipienta textu, miesto a čas vzniku uznesení, ako aj na médium, motív a funkciu tohto textového žánru.

PRODUCENT TEXTU

V prípade *slovenského uznesenia č. 1* z roku 2011 je autorom uznesenia vyššia súdna úradníčka, ktorá zastupuje okresný súd v konaní o dedičstve. Na *slovenskom uznesení č. 2* z roku 2016 už pozorujeme, že jeho autorom je notárka, ktorá koná v mene okresného súdu. Na tomto mieste je nutné podotknúť, že od 1. júla 2016 nadobudla platnosť nová verzia *zákona č. 161/2015 Z. z Civilný medzisporový poriadok (CMP)*, ktorá upravuje uznesenie o dedičstve. V CMP došlo k úplnému zjednoteniu formátu rozhodnutí v konaní o dedičstve, ktoré sa od roku 2016 vydáva vo forme uznesenia o dedičstve.

V súčasnosti vydáva uznesenie o dedičstve v Rakúsku notár ako súdny komisár (nem. *Gerichtskommissär*). Notár vedie konanie o dedičstve (nem. *Verlassenschaftsverfahren*) vo veľkej miere samostatne a má právomoc vydávať rozhodnutia vo forme uznesení. Samotné okresné sudy² (nem. *Bezirksgerichte*) si ponechávajú rozhodovanie len v určitých špecifických prípadoch, napríklad pri sporných otázkach dedičského práva alebo pri komplikovaných situáciách. *Rakúske uznesenie 1* bolo vydané vyšším súdnym úradníkom (nem. *Rechtspfleger*) v zastúpení Okresného súdu Kirchdorf an der Krems. Odosielateľom *rakúskeho uznesenia č. 2* je Okresný súd Irdning (nem. *Bezirksgericht Irdning*), pričom samotné uznesenie vydal sudca (nem. *Richter*). V roku 2012, keď bolo toto uznesenie vydané, už mohli uznesenia v dedičských veciach vydávať aj vyšší súdni úradníci (nem. *Rechtspfleger*), avšak v tomto konkrétnom prípade rozhodol sudca, pravdepodobne z dôvodu komplexnosti prípadu zahŕňajúceho medzinárodné podnikateľské záležitosti.

Za dedičské konanie v Nemecku je zodpovedný dedičský súd (nem. *Nachlassgericht*), konkrétne špecializované oddelenie okresných súdov (nem. *Amtsgericht*). Jednotlivé uznesenia môžu teda vydávať sudcovia (nem. *Richter*) alebo vyšší súdni úradníci (nem. *Rechtspfleger*) (§ 16 RPflG). Keďže nemecké uznesenia boli excerptované z databázy openJur a nedisponujeme ich originálom, domnievame sa, že producentami obidvoch uznesení (*nemecké uznesenie č. 1* a *nemecké uznesenie č. 2*) boli buď sudca alebo vyšší súdny úradník.

ADRESÁT TEXTU

Rovnako ako producenti, tak aj recipienti tohto textového žánru sa môžu líšiť. Nemusi ísť výlučne o dedičov³, ale o celú škálu príjemcov – od katastrálneho úradu až po súdy (v závislosti od komplexnosti prípadov).

² Rakúskym a nemeckým „okresným súdom“ máme na mysli súd prvej inštancie, ktorému v slovenskej súdnej sústave zodpovedá *okresný súd*.

³ K rozdielom medzi termínmi *neopomenuteľný dedič*, *zákonný dedič* a *oprávnený dedič* bližšie pozri Žitňanská – Wrede (2023, 76).

Primárnymi príjemcami *slovenského uznesenia č. 1* sú dediči poručiteľa, na ktorých sa vzťahuje povinnosť zaplatiť súdny poplatok za konanie o dedičstve. Recipientmi *slovenského uznesenia č. 2* sú dediči po poručiťke, konkrétne pozostalý manžel a syn poručiťky.

Recipientom *rakúskeho uznesenia č. 1* je predovšetkým vdovec a dedič, ako aj ďalší účastníci konania o dedičstve, ktorí sú prostredníctvom uznesenia informovaní o ukončení dedičského konania. Primárnym príjemcom *rakúskeho uznesenia 2* je ustanovený správca dedičstva, sekundárnymi príjemcami sú všetci účastníci dedičského konania, a teda manželka zosnulého, ako aj jeho dvaja pozostalí synovia.

Nemecké uznesenie č. 1 je určené Okresnému súdu Essen, pričom zároveň adresuje uznesenie účastníkov konania označeným v uznesení ako 1. až 4. strana. Recipientami *nemeckého uznesenia č. 2* je skupina účastníkov konania o dedičstve – teda dediči, ktorí sa pokúsili o odmietnutie dedičstva.

MIESTO A ČAS VYDANIA UZNESENIA

Miesto a čas vydania uznesenia patria medzi kľúčové aspekty pri právnom preklade z nemeckého jazyka do slovenského jazyka. Pre právny preklad je mimoriadne dôležité práve miesto vydania uznesenia. Keďže je nemecký jazyk pluricentrický, má tento aspekt zásadný význam pre určenie súdnej jurisdikcie a právneho rámca, pod ktorý dokument patrí. V Rakúsku a Nemecku sa odlišujú pre asymetrickosť právnych systémov právne termíny, a práve preto prekladateľ musí presne vedieť, z ktorého prostredia uznesenie pochádza (a v prípade jazykového smeru slovenský jazyk – nemecký jazyk pri vyhotovovaní prekladu si musí byť vedomý, do ktorého nemecky hovoriaceho prostredia vytvára translát). V prípade nesprávnej identifikácie miesta vydania dokumentu totiž môže viesť k terminologickým nejednoznačnostiam a nedorozumeniam, a teda aj k negatívnym posunom v preklade, čo môže spôsobiť závažné právne následky (Žitňanská 2023, 8).

V analyzovaných uzneseniach sú miesto a čas vydania uznesení explicitne uvedené. Miestom vydania *nemeckého uznesenia č. 1* je

mesto Hamm, sídlo príslušného vyššieho krajinského súdu (nem. *Oberlandesgericht*), *nemecké uznesenie č. 2* bolo vydané vyšším krajinským súdom v meste Celle. Rakúske uznesenia boli vyprodukované v meste Kirchdorf an der Krems (*rakúske uznesenie č. 1*) a v Irdningu (*rakúske uznesenie č. 2*). Slovenské uznesenia boli vydané v Topoľčanoch (*slovenské uznesenie č. 1*) a Bratislave (*slovenské uznesenie č. 2*).

Pri analýze právnych textov je esenciálne poznať čas vyhotovenia právneho dokumentu. V právnej úprave totiž môže dochádzať k zmenám v kompetenciách právnych činiteľov, a ak producent textu nie je explicitne uvedený v právnom dokumente (ako to bolo v prípade analyzovaných nemeckých uznesení), môžeme na základe časového údaju vydedukovať, kto mohol byť jeho producentom.

MÉDIUM

Všetky uznesenia sú vydané v písomnej forme a predstavujú oficiálny súdny dokument určený na doručenie všetkým účastníkom konania.

MOTÍV

Uznesenie v dedičskom práve sa vydáva z rôznych dôvodov, ktoré závisia od konkrétnej situácie a komplexnosti prípadu. Motívy môžu mať napríklad administratívny charakter (vyporiadanie majetku), procesný charakter (určenie lehôt na prípadné odvolanie či predloženie dôkazov), ale aj hmotnoprávny charakter (implementácia poslednej vôle alebo uplatnenie zákonnej dedičskej postupnosti).

Hlavným dôvodom vydania *slovenského uznesenia č. 1* je príprava a vymedzenie povinnosti zaplatať súdneho poplatku za konanie o dedičstve z čistej hodnoty dedičstva podľa platného sadzovníka súdnych poplatkov. Motívom vydania *slovenského uznesenia č. 2* je schválenie dohody dedičov o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, určenie rozsahu majetku a dlhov, ako aj uloženie povinnosti zaplatať odmenu notára a súdneho poplatku.

V prípade *rakúskeho uznesenia č. 1* bolo dôvodom schválenie odovzdania dedičstva vdovcovi, ako aj potvrdenie čistého zostatku dedičstva a informácia o ukončení konania o dedičstve. *Rakúske uznesenie č. 2* bolo vydané z nevyhnutnosti riešenia komplikovanej dedičskej situácie, pričom konkrétne motív je jasne uvedené v odôvodnení, a to ustanovenie správcu dedičstva z dôvodu potreby urgentného riešenia podnikateľských záležitostí zomrelého, ktorý bol spoločníkom v niekoľkých medzinárodných spoločnostiach.

Nemecké uznesenie č. 1 bolo vydané s cieľom preskúmať a zrušiť predchádzajúce rozhodnutie Okresného súdu Essen o zamietnutí žiadosti o vydanie osvedčenia o dedičstve a vrátiť vec na nové prerokovanie v príslušnej inštancii. *Nemecké uznesenie č. 2* bolo vydané z dôvodu rozhodnutia o sťažnosti účastníkov konania o dedičstve vo veci spravenia výpočtu lehoty na napadnutie meškania.

FUNKCIA TEXTU

Uznesenie o dedičstve ako špecifický textový žáner v rámci dedičského práva predstavuje text s normatívnou funkciou v zmysle Busseho definície *textov s normatívnou silou* (Busse 2000, 13). Normatívna povaha uznesení v dedičskom práve vyplýva z niekoľkých skutočností. Uznesenie o dedičstve nie je iba deklaratórnym konštatovaním skutočnosti, ale predstavuje autoritatívne rozhodnutie o právnych vzťahoch, ktoré má záväzné právne účinky pre všetky subjekty (dedičov, veriteľov, tretie strany a pod.), napr. usporiadanie dedičských vzťahov, stanovenie práv a povinností jednotlivých dedičov atď. Normatívna povaha uznesenia sa prejavuje aj v tom, že definuje, čo je v konkrétnom prípade prípustné a neprípustné, a teda stanovuje, kto je napr. oprávnený disponovať s dedičstvom, v akom rozsahu a za akých podmienok.

Z translatologického hľadiska zaradíme analyzovaný textový žáner k *operatívnym textom* podľa typológie Reissovej (1993) z dôvodu svojej dominantnej apelatívnej funkcie, ktorá sa prejavuje vo všetkých jeho kľúčových charakteristikách. Operatívne texty charakterizuje Reissová ako texty zamerané na vyvolanie konkrétnej reak-

cie u recipienta a podnetu k určitému konaniu. V prípade uznesenia sa od recipienta textu primárne očakáva, že bude dodržiavať ustanovené dedičské vzťahy a že bude postupovať v súlade s výrokom uznesenia.

INTRATEXTOVÉ FAKTORY

Intratextovými faktormi sa v rámci Nordovej textovej analýzy rozumujú forma a obsah textu (Nordová 1995, 90), a preto sa nasledujúca sekcia venuje analýze makroštylistiky a mikroštylistiky nemeckých, rakúskych a slovenských uznesení.

MAKROŠTRUKTÚRA UZNESENÍ

V rámci intratextových faktorov špecifikuje Nordová makroštruktúru textu, ktorá zahŕňa organizáciu textových segmentov, hierarchiu nadpisov, kompozíciu, neverbálne prvky, a teda a jeho celkovú architektóniku (1995, 91).

Na tomto mieste je nutné podotknúť, že uznesenia v dedičskom práve majú špecifickú makroštruktúru, ktorá sa môže líšiť od prípadu k prípadu. Táto variabilita pramení predovšetkým z povahy konania o dedičstve a z legislatívnych zmien, ktoré mali vplyv na vyhotovovanie právnych dokumentov.

MAKROŠTRUKTÚRA SLOVENSKÝCH UZNESENÍ

Dôležitým medzníkom v slovenskom dedičskom práve bola novela notárskeho poriadku účinná od 1. júla 2016, ktorá výrazne ovplyvnila formu a štruktúru uznesení v konaní o dedičstve. Do roku 2016 sa vydávali osvedčenia o dedičstve, ktoré sa transformovali po novele do formy uznesení⁴, čo malo vplyv aj na makroštruktúru tohto dokumentu. Na zjednotenie postupov v praxi distribuovala Notárska komora Slovenskej republiky vzorové uznesenie (*slovenské uznesenie č. 2*),

⁴ Porov. <https://ficek.sk/dedickske-konanie-pred-notarom-119>. Posledný prístup: 25. jún 2025.

ktoré obsahuje odporúčanú makroštruktúru uznesenia. Vzor však, prirodzene, pripúšťa variabilitu makroštruktúry uznesení, čo odráža individuálny charakter každého prípadu, a teda je možné doplnenie alebo vypustenie určitých častí.

Slovenské uznesenie č. 1 je kratší dokument s jednoduchšou architektoukou, zatiaľ čo *slovenské uznesenie č. 2* predstavuje rozsiahly dokument s komplexnejšou štruktúrou.

V oboch uzneseniach možno identifikovať charakteristické záhlavie obsahujúce spisovú značku a identifikačné číslo spisu. Oba analyzované dokumenty explicitne označujú textový žáner nadpisom „*Uznesenie*“ v hornej časti dokumentu.

Uznesenia obsahujú v úvode údaje o poručiťovi (meno, priezvisko, trvalý pobyt, dátum úmrtia). Rozdiel spočíva v uvedení rodného čísla poručiťela v *slovenskom uznesení č. 2*, pričom toto uznesenie obsahuje takisto uvedenie detailné určenie poverenia notára funkciou súdneho komisára.

Slovenské uznesenia zahŕňajú aj údaje o účastníkoch dedičského konania, pričom v *slovenskom uznesení č. 1* sú uvedené mená a priezviská, zatiaľ čo druhé uznesenie obsahuje aj miesto narodenia, rodné číslo a trvalý pobyt účastníkov konania.

Za graficky oddelenými slovami „*rozhodol*“ a „*ukladá*“ nasleduje výroková časť uznesenia, ktorá sa dá považovať za jadro analyzovaného textového žánru. V *slovenskom uznesení č. 2* možno pozorovať, že výroková časť je štruktúrovaná, pretože obsahuje označenia segmentov rímskymi číslicami. Takáto segmentácia umožňuje jasné rozlíšenie jednotlivých rozhodnutí a uľahčuje orientáciu v dokumente.

Druhé uznesenie obsahuje rozsiahlu časť „*Odôvodnenie*“ s očíslovanými bodmi, ktoré systematicky objasňujú právne základy rozhodnutia, čo plní argumentačnú funkciu uznesenia. Prvé slovenské uznesenie neobsahuje odôvodnenie, čo korešponduje s jednoduchším charakterom konania.

Obe uznesenia obsahujú sekciu „*Poučenie*“ s informáciami o možnosti podania odvolania. Za poučením nasleduje miesto a dátum vyhotovenia dokumentu.

V závere analyzovaných slovenských uznesení sú uvedené mená

producentov textu a ich funkcie (notár – súdny komisár a vyššia súdna úradníčka). *Slovenské uznesenie č. 1* obsahuje aj anonymizovaný vlastnoručný podpis vyššej súdnej úradníčky a odtlačok pečiatky okresného súdu. Podpis a pečiatka producenta textu by neabsentovali ani v *slovenskom uznesení č. 2* za predpokladu, že by išlo o skutočné (a nie vzorové) uznesenie.

MAKROŠTRUKTÚRA RAKÚSKYCH UZNESENÍ

Rakúske uznesenie č. 1 obsahuje spisovú značku, zatiaľ čo druhé rakúske uznesenie obsahuje detailné záhlavie s označením „Justiz Republik Österreich“, označenie spisovej značky, kontaktné údaje súdu, ako aj grafický prvok – logo s orlom⁵. Toto logo zobrazuje štandardný symbol rakúskej justície. Ide o vyobrazenie čierneho orla s červeno-bielym štítom na hrudi.

Obidve uznesenia obsahujú nadpis „Uznesenie“ (nem. *Beschluss*). Hneď pod nadpisom je možné sledovať rozdiel v štruktúre dokumentu. *Rakúske uznesenie č. 2* sa na prvý pohľad môže zdať štruktúrovanejšie, a to predovšetkým tým, že je graficky vyznačené. Údaje o poručníkovi (anonymizované meno, údaje o bydlisku) a osobné údaje o súdnej komisárke (meno, miesto výkonu činnosti a telefónne číslo) sa nachádzajú v prehľadnom šedom obdĺžniku, čo umožňuje recipientovi ľahšiu orientáciu v dokumente. Okrem toho sú označenia zúčastnených strán – *zomrelý* a *súdna komisárka* typograficky odlišené tučným písmom.

Jadro obidvoch uznesení predstavuje výrokovú časť, pričom pozorujeme, že analyzované rakúske uznesenia vykazujú odlišné prístupy k štruktúrnej organizácii výrokovej časti. *Rakúske uznesenie č. 1* používa číslovanú segmentáciu (číslovanie od 1 po 6) pre jednotlivé

⁵ Mimojazykové prvky textu, akými sú vlastnoručné podpisy, pečiatky, logá a pod., predstavujú v úradnom preklade prekladateľský fenomén, pretože pri ich preklade nie je ustálený jednotný postup, prekladateľská prax sa opiera skôr o konvencie. Mimojazykové elementy v úradnom preklade riešia úradní prekladatelia zvyčajne deskriptívnym spôsobom prostredníctvom metajazyka (viac k metajazyku v úradnom preklade pozri Ľupták 2016, 58 – 63), a teda nahrádzajú vizuálnu podobu jednotky slovným vyjadrením (Guldanová 2019, 44).

rozhodnutia súdu, čo zodpovedá jeho komplexnejšiemu charakteru. *Rakúske uznesenie č. 2* obsahuje jednoduchú výrokovú časť s ustanovením správcu dedičstva a jeho oprávneniami. Toto uznesenie obsahuje na rozdiel od *uznesenia č. 1* časť „*Odôvodnenie*“ (nem. *Begründung*).

Obe rakúske uznesenia obsahujú v závere miesto a dátum vyhotovenia uznesenia, ako aj (anonymizované) meno producenta textu. *Uznesenie č. 1* je vlastnoručne podpísané vyšším súdnym úradníkom a prvé uznesenie zahŕňa podpis sudcu.

MAKROŠTRUKTÚRA NEMECKÝCH UZNESENÍ

Nemecké uznesenie č. 1 obsahuje štandardizované záhlavie s identifikáciou súdu, dátumom rozhodnutia a spisovou značkou. Záhlavie je doplnené o uvedenie zdroja zverejnenia uznesenia v databáze open-Jur. *Nemecké uznesenie č. 2* vykazuje podobnú štruktúru záhlavia s označením súdu, dátumom, spisovou značkou a uvedením zdroja.

Pod záhlavím oboch uznesení sa nachádza typograficky (hrubým písmom) odlišený odsek, ktorý predstavuje zhrnutie kľúčového vyjadrenia v uznesení.

V analyzovaných nemeckých uzneseniach nasleduje časť s podnadpisom „*Tenor*“, a teda výroková časť uznesenia. Pod výrokovou časťou je prítomné rozsiahle odôvodnenie označené nadpisom „*Gründe*“. V oboch prípadoch je odôvodňovacia časť rozdelená na hlavné sekcie s rímskymi číslicami. V prípade *uznesenia č. 2* je časť ďalej členená na číslované podsekcie.

Na základe analýzy makroštruktúry predkladaných nemeckých uznesení sme zistili, že na rozdiel od originálnych súdnych uznesení, ktoré obsahujú podpisy jednotlivých súdnych funkcionárov a pečiatky, analyzované dokumenty tieto prvky neobsahujú z dôvodu ich databázového pôvodu. Napriek absencii autentifikačných prvkov zachovávajú dokumenty všetky podstatné informácie o konaní, vrátane dátumov rozhodnutia a spisových značiek.

POROVNANIE MAKROŠTRUKTÚRY ANALYZOVANÝCH SLOVENSKÝCH, RAKÚSKYCH A NEMECKÝCH UZNESENÍ

Na základe textovej analýzy podľa modelu Nordovej (1995) možno konštatovať, že makroštruktúra uznesení v dedičskom práve vykazuje vo všetkých troch analyzovaných právnych priestoroch (Slovensko, Rakúsko, Nemecko) istú mieru štandardizácie, no zároveň reflektuje jednotlivé právne a administratívne špecifiká východiskových právnych kultúr. Analýza odhalila, že všetky tri právne kultúry pracujú so stabilnou rámcovou architektúrou textu založenou na záhlaví, výrokovej časti a odôvodnení, avšak miera segmentácie, explicitnosť právnych odkazov a rozsah periférnych náležitostí sa významne líšia od prípadu k prípadu.

Analýza slovenských, rakúskych a nemeckých uznesení v dedičskom práve odhaľuje niekoľko fundamentálnych podobností na makroštruktúrnej úrovni. Vo väčšine analyzovaných dokumentoch je možné identifikovať záhlavie so spisovou značkou a údajmi o súde, nadpis dokumentu, ktorý označuje textový žáner („*Uznesenie*“ a „*Beschluss*“), výrokovú časť ako jadro dokumentu, odôvodňovaciu časť (s výnimkou *slovenského uznesenia č. 1* a *rakúskeho uznesenia č. 2*) a záver s údajmi o mieste, dátume a producentoch textu (s výnimkou nemeckých uznesení).

K lepšiemu porozumeniu jednotlivých špecifických črt na úrovni makroštruktúry nemeckých, rakúskych a slovenských uznesení v dedičskom práve sme vytvorili komparatívnu tabuľku (pozri *tabuľka č. 1*), ktorá ilustruje kľúčové paralely a kontrasty analyzovaných uznesení v kontexte dedičského práva.

Tab. 1: Kontrastívne porovnanie makroštruktúry analyzovaných uznesení

Textové segmenty	Slovenské uznesenia	Rakúske uznesenia	Nemecké uznesenia
Záhľavie	Spisová značka	Závisí od prípadu – detailné záhľavie s označením „Justiz Republik Österreich“, označenie spisovej značky, kontaktné údaje súdu, logo rakúskej justície	Označenie súdu, dátum, spisová značka, uvedenie zdroja
Nadpis	Uznesenie	Beschluss	Beschluss
Základné údaje	Údaje o poručiteľovi – meno, dátum úmrtia, miesto posledného pobytu. V nových uzneseniach sa udáva aj rodné číslo poručiteľa a dátum narodenia.	Údaje o poručiteľovi – meno, dátum úmrtia, miesto posledného bydliska	Stručné informácie o poručiteľovi a dedičoch sa nachádzajú až v časti „Odôvodnenie“
Výroková časť	Závisí od prípadu – jednoduchá štruktúra alebo segmentácia číslicami	Závisí od prípadu – číslovaná alebo jednoduchá výroková časť	Výrazne oddelená, často typograficky (nadpis tučným písmom)
Odôvodnenie	Závisí od prípadu – jednoduchá štruktúra alebo segmentácia číslicami	Prítomné v <i>rakúskom uznesení č. 2</i>	Nie je explicitne označené
Poučenie	Prítomné v oboch prípadoch	Nie je prítomné	Nie je prítomné
Záver	Dátum a miesto vyhotovenia uznesenia, meno producenta textu, vlastnoručný podpis, pečiarka	Dátum a miesto vyhotovenia uznesenia, meno producenta textu, vlastnoručný podpis, pečiarka	Nie sú prítomné záverečné údaje (pre databázový pôvod originálu)

V právnom preklade zohráva zohľadnenie makroštruktúry východiskového textu kľúčovú úlohu a porozumenie jeho formálnej kompozícii je nevyhnutným predpokladom funkčne adekvátneho prekladu. Keďže je právny text zakotvený v konkrétnom právnom systéme a jeho význam a forma sú týmto systémom podmienené, je pri vyhotovovaní právneho translátu priam nevyhnutné funkčne preložiť aj grafické a neverbálne prvky, ako sú záhlavia, grafika, typografia a pod. V slovenskom právnom a translatologickom kontexte síce neexistujú univerzálne záväzné odporúčania, ako reflektovať tieto špecifické prvky východiskového právneho textu do cieľového textu (ako je to napr. v prípade Spolkovej republiky Nemecko, kde má každá spolková krajina záväzné prekladateľské usmernenia⁶), ale konkrétnym odporúčaniam, ako zohľadniť pri právnom preklade neverbálne prvky ako pečate a vlastnoručné podpisy, sa venuje napr. Ďuricová (2016) a Guldánová (2019).

MIKROŠTRUKTÚRA UZNESENÍ

V tejto časti príspevku sa zameriame na textový žáner uznesenie v kontexte dedičského práva z hľadiska mikroštruktúry. Budeme analyzovať verbálne prvky vybraných textov, pričom dôraz budeme klásť na lexikálne a morfosyntaktické špecifiká vybraného textového žánru v slovenskom, rakúskom a nemeckom priestore, ktoré sú kľúčové pri preklade právnych textov.

MIKROŠTRUKTÚRA SLOVENSKÝCH UZNESENÍ LEXIKÁLNE ŠPECIFIKÁ

Analýza slovenských uznesení na úrovni mikroštruktúry odhaľuje vysokú frekvenciu (nielen) dedičskoprávnych termínov, ktorých príklady uvádzame v nasledujúcich riadkoch:

⁶ Bližšie k všeobecným usmerneniam, ako prekladať právne dokumenty: *Allgemeine Leitlinie für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen in Bayern*. https://www.by.bdue.de/fileadmin/verbaende/by/Dateien/PDF-Dateien/Mitglieder_Beeidigte_UE/BDUE_BY_Leitlinie_zum_Urkundenuebersetzen.pdf. Posledný prístup: 3. júl 2025.

- termíny označujúce textové žánre dedičského práva alebo ich súčasti: *uznesenie, odôvodnenie, výrok, poučenie, závet*,
- dedičskoprávne termíny: *dedičstvo, čistá hodnota dedičstva, konanie o dedičstve, dedičská skupina, odmietnutie dedičstva, dedičský podiel*,
- strany v konaní o dedičstve: *poručiteľ, vyššia súdna úradníčka, notár, súdny komisár, dedič*,
- označenie súdu: *okresný súd*,
- iné právne termíny: *odvolanie, trovy konania, register trestov, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov, Občiansky zákonník*.

Obidve uznesenia boli nasýtené skratkami. Aj v tomto prípade ide o typické skratky používané v právnych dokumentoch, ako napr. *Zb. (Zbierka)* a *Z. z. (Zbierka zákonov)*. V analyzovaných slovenských uzneseniach sme našli skratky, ktoré sa používajú v kontexte uvádzania osobných údajov o jednotlivých stranách v dedičskom konaní: *nar. (narodený/á), neb. (nebohý/á), zomr. (zomrelý/á), rod. (rodená), r. č. (rodné číslo)*. Skratky ako *súp. č. (súpisné číslo), kat. úz. (katastrálne územie)* a *parc. (parcela)* označujú základné identifikačné údaje týkajúce sa nehnuteľností, ktoré sú evidované v katastri nehnuteľností. Ich prítomnosť v dedičskoprávnych textoch poukazuje na to, že dedičské právo zasahuje do viacerých právnych oblastí, najmä do úpravy majetkových vzťahov a evidencie vlastníctva. V analyzovaných uzneseniach sa stretávame aj s titulom *JUDr. (iuris utriusque doctor, resp. doktor práv)* a skratkou označujúcou *Civilný mimosporový poriadok (CMP)* a *Notársky centrálny register závetov (NCRza)*.

Slovenské uznesenia takisto obsahujú názvy zákonov a vyhlášok, ako napr. *vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 31/1993 Z. z. o odmenách a náhradách notárov v znení neskorších predpisov* a *zákon o súdnych poplatkoch*.

Medzi typické lexikálne črty právnych textov patria kolokácie, ktoré boli prítomné aj v slovenských uzneseniach. Vyberáme niekoľko z nich: *odmietnuť dedičstvo, byť spôsobilý dediť, vyhlásiť za mŕtveho, schváliť dohodu, poveriť notára, zaplatiť súdny poplatok* a i.

V textoch sme identifikovali takisto použitie predložkových väzieb ako *v súlade s § [...]* a *podľa § 363*, ktoré sú charakteristické pre právny jazyk.

MORFOSYNTAKTICKÉ ŠPECIFIKÁ

Analýza slovenských dedičskoprávných uznesení odhaľuje niekoľko charakteristických morfosyntaktických črt, ktoré priamo súvisia s požiadavkami na presnosť a normatívny charakter právneho jazyka. Medzi tieto špecifiká patria napríklad frekventované použitie konštrukcií s pomenovaním subjektu „súd, použitie trpného rodu a neosobných modálnych konštrukcií (napr. možno + neurčitok).

V slovenských uzneseniach sa často opakuje explicitné pomenovanie subjektu „súd“ (napr. „Súd ukladá [...] zaplatiť“ spoločne a nerozdielne [...] súdny poplatok [...]“ alebo „Ak sa poplatok v určenej lehote nezaplatí, bude ho súd vymáhať.“), čo slúži na jednoznačné určenie nositeľa autority a zodpovednosti v konaní.

Trpný rod je v analyzovaných slovenských uzneseniach zastúpený menej často: „Podľa potvrdenia o lustrácii poručiteľa v Notárskom centrálnom registri závetov (NCRza) a údajov dediča bolo zistené, že poručiiteľka nezanechala žiadny závet ani listinu o vydedení.“

Slovenské uznesenia často využívajú aktívne vetné konštrukcie, ako napr.: „Okresný súd Bratislava I [...] poveril notára [...]“ alebo „Súd podľa § 197 CMP zistil majetok a dlhy poručiiteľky a vykonal ich súpis.“

V analyzovaných uzneseniach sa stretávame aj s podmienkovými vetami, prostredníctvom ktorých sa predvídajú rôzne možnosti vývoja konania o dedičstve a stanovujú jasné následky: „Ak nedôjde k dohode, rozhodne o vypořádání súd.“

Typickou morfosyntaktickou črtou je aj výskyt konštrukcie „možno + infinitív“: „Proti tomuto uzneseniu možno podať odvolanie.“, ktorý sa používa na zdôraznenie, že určitý procesný úkon je prípustný alebo povolený.

MIKROŠTRUKTÚRA RAKÚSKYCH UZNESENÍ LEXIKÁLNE ŠPECIFIKÁ

Aj rakúske uznesenia obsahujú nasledovné (dedičsko)právne termíny: *Verlassenschaftssache*, *Verlassenschaft*, *Erbschlagungser-*

klärungen, Verfügungsberechtigung, Verlassenschaftsabhandlung, Gerichtsgebühren.

Ďalej sme v analyzovaných textoch našli:

- termíny označujúce textové žánre dedičského práva alebo ich súčasti: *Einantwortungsurkunde, Erbrechtsausweis,*
- označenie účastníkov konania o dedičstve: *Kurator, Verlassenschaftskurator, verstorbene Person, Gerichtskommissär/in, Erblasser, Richter, Rechtspfleger, gesetzliche Erben,*
- označenie súdu: *Bezirksgericht.*

Prítomné sú taktiež skratky, ktoré pochádzajú z rôznych oblastí: *Abt. (Abteilung), Abs. (Absatz), AußerStG (Außerstreitgesetz).* Táto rôznorodosť skratiek v dedičskoprávných textoch, ako je analyzovaný textový žáner uznesenie, ilustruje, že právo sa dotýka viacerých oblastí spoločenského a hospodárskeho života. V analyzovaných rakúskych uzneseniach sa popri čisto právnych skratkách objavujú aj skratky z oblasti bankovníctva (*Kto.Nr. – Kontonummer*) a podnikania (reg. *Gen.m.b.H. – registrierte Gesellschaft mit beschränkter Haftung*).

Rakúske uznesenia obsahujú tituly: *Mag. (Magister), Dr. (Doktor), Dr. jur. (Doktor der Rechte), Dr. med. (Doktor der Medizin).*

Použitie predložkových väzieb nechýba ani v rakúskych uzneseniach. Na ukážku uvádzame niektoré z nich: *in der Verlassenschaftssache, auf Grund des Gesetzes, mit Aktiva von, zu Gunsten des, gegen Verrechnung mit.*

Okrem vyššie spomenutých špecifik je nutné poukázať na používanie jazykových kolokácií typických pre právny jazyk: *zur Kenntnis genommen, letztwillig namhaft gemacht.*

MORFOSYNTAKTICKÉ ŠPECIFIKÁ

Pre rakúske uznesenia je špecifické použitie prvkov nominalizácie a kondenzácie. Typické sú napríklad predložkové konštrukcie ako „*in der Verlassenschaftssache*“, „*auf Grund der Aktenlage*“, „*laut Todesfallaufnahme vom...*“.

K ekonomizácii jazyka, ktorá je typická pre právne texty, prispieva

používanie genitívnych konštrukcií, ako napr. „*die Gesellschaften des Erblassers*“, „*Angelegenheiten des Firmenbuches*“ alebo „*die Bestellung eines Verlassenschaftskurators*“.

Rakúske uznesenia vykazujú takmer výlučnú preferenciu pasívnych vetných konštrukcií, pričom dominuje použitie slovesného trpného rodu (nem. *Vorgangspassiv*), ktorý kladie dôraz na dej, nie na činiteľa. Pre ilustráciu uvádzame pár vybraných viet: „*Der Nachlaß wird eingewantwortet, die Einantwortungsurkunde antragsgemäß erlassen und die Verlassenschaftsabhandlung für beendet erklärt.*“ a „*Die Gebühren des Gerichtskommissärs öff. Notar [...] werden einschließlich Barauslagen und Mehrwertsteuer sowie Gerichtsgebühren mit § 7.663,20 bestimmt [...].*“

Napriek tejto skutočnosti sa v rakúskom uznesení č. 2 používajú aktívne konštrukcie, a to v časti *Odôvodnenie*, kde sa v naratívnej forme uvádza, čo je zrejmé zo spisu: „*Nach bisheriger Aktenlage verstarb Herr [...] am 14.07.2012 in Salzburg, wobei der Erblasser seine erbl. Witwe [...] und seine beiden erbl. Söhne [...] hinterlassen hat.*“

Obe rakúske uznesenia využívajú v relatívne veľkej miere komplexné participiálne atribúty, a to predovšetkým v časti obsahujúcej údaje o poručiťelovi: „*In der Verlassenschaftssache nach der am 13.7.1994 verstorbenen, zuletzt in 4553 Schlierbach 189, wohnhaft gewesenen Pensionistin, Frau Dr. jur. [anonymizované] ergehen nachstehende Verfügungen.*“

MIKROŠTRUKTÚRA NEMECKÝCH UZNESENÍ LEXIKÁLNE ŠPECIFIKÁ

Na základe analýzy nemeckých uznesení sme zistili, že v textoch sa vyskytujú termíny, ktoré označujú základné inštitúty dedičského práva, procesné úkony alebo súčasti konania. Konkrétne ide o tieto termíny:

- termíny označujúce textové žánre dedičského práva alebo ich súčasti: *Beschluss*, *Erbschein*, *Geburtsurkunde*, *letztwillige Verfügung*,
- označenie súdov: *Amtsgericht*, *Nachlassgericht*, *Landgericht*,

- označenie účastníkov konania o dedičstve: *Notar, Erblasserin, Beteiligte, Miterbe, Abkömmlinge, gesetzlicher Vertreter, Adoptivtochter, Rechtspfleger*;
- dedičskoprávne termíny: *Erbfall, Erbteil, Nachlasswert, Ausschlagungsfrist, Ausschlagungserklärung, Todeserklärung*;
- iné právne termíny: *Anfechtungsfrist, Fristversäumung, Kosten des Verfahrens, Verschollenheitsgesetz*.

Nemecké uznesenia sú takisto nasýtené skratkami, ktoré reflektujú nielen ekonomickosť právneho jazyka, ale aj jeho prepojenosť na rôzne právne predpisy. V textoch sa nachádzajú skratky ako *BGB (Bürgerliches Gesetzbuch)*, *FGG (Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit)*, *FamFG (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit)*, *VerschG (Verschollenheitsgesetz)*, *Abs. (Absatz)*, *Art. (Artikel)*, *Bl. (Blatt)*, *KostO (Kostenordnung)*, z. B. (*zum Beispiel*) a pod.

Pri analýze sa v neposlednom rade stretávame s ustálenými predložkovými väzbami: *auf Grund des Gesetzes*, *in Bezug auf*, *nach Ablauf von*, *im Zeitpunkt des Todes* a pod.

V nemeckých uzneseniach sú prítomné aj nasledovné jazykové kolokácie: *das pflichtgemäße Ermessen ausüben*, *letztwillige Verfügung hinterlassen*, *die Ausschlagungsfrist versäumen*, *Kenntnis erlangen*, *auf die Kenntnis ihrer gesetzlichen Vertreter abstellen*.

MORFOSYNTAKTICKÉ ŠPECIFIKÁ

Aj nemecké uznesenia vykazujú vysokú mieru nominalizácie, ktorá sa dosahuje napríklad využitím komplexných genitívnych konštrukcií: „*zum Ausschluss möglicher Miterben*“ a „*Durchführung eines Aufgebotsverfahrens*“. Osobitne výrazné je reťazenie genitívnych atribútov v štruktúrach typu „*die Kenntnis des Notars von der Versäumung der Ausschlagungsfrist*“ alebo „*Bescheidung des Erbscheinsantrags der Beteiligten*“.

Nemecké uznesenia využívajú vo veľkej miere slovesný trpný rod („*Der Beschluss wird aufgehoben.*“, „*Das Verfahren wird zurück-*

kverwiesen.“). Aj napriek výskytu pasívnych konštrukcií sa nachádza v nemeckých uzneseniach veľa aktívnych konštrukcií, a to v odôvodňovacej časti (rovnako ako pri rakúskych uzneseniach). Využitie aktívneho rodu v časti *Odôvodnenie* umožňuje jasne identifikovať konajúci subjekt. Prostredníctvom aktívnych konštrukcií sa v *Odôvodnení* uvádza, čo je zrejme zo spisov, a to v chronologickej a zároveň naratívnej forme.: „*Er hat vier Abkömmlinge hinterlassen [...]“*, „*Mit Antrag vom 5.07.2012 hat die Beteiligte zu 2) beantragt, einen gemeinschaftlichen Erbschein zu erteilen [...]“*, „*Zur Begründung hat die Rechtspflegerin ausgeführt. [...]“*.

Analyzované nemecké uznesenia často využívajú modálne slovesá na vyjadrovanie právnych možností a povinností. Typické sú konštrukcie s modálnym slovesom „*können*“ („*kann zum Ausschluss ... das Ermessen auszuüben haben*“). Modálne sloveso „*müssen*“ naznačuje povinnosť: „*hätte die Rechtspflegerin ausüben müssen“*.

Uznesenia obsahujú takisto konštrukcie „*sein + zu + infinitív*“ na vyjadrenie nutnosti: „*ein Aufgebotsverfahren ist durchzuführen*“.

Nemecké uznesenia používajú rozšírené participiálne atribúty, ktoré ako aj v prípade rakúskych uznesení poskytujú informácie o zúčastnených stranách: „*die am 3.04.1921 geborene Tochter*“.

V nemeckých uzneseniach sa nezmene vyskytujú komplexné vety, napr.: „*Die notariell beglaubigte Erklärung S. E. vom 9. Februar 2007, dass ihr Sohn, der Beteiligte zu 1, die Erbschaft nach der Erblasserin ausschlägt (Bl. 22 f d. A.), und die notariell beglaubigte Erklärung von C. und R. B. vom 5. März 2007, dass ihre Töchter, die Beteiligten zu 2 bis 4, die Erbschaft nach der Erblasserin ausschlagen (Bl. 24 f d. A.), sind nicht innerhalb der sechswöchigen Ausschlagungsfrist (§ 1944 Abs. 1 und 2 Satz 1 BGB), sondern erst am 26. April 2007 beim Nachlassgericht eingegangen (Bl. 20 d. A.), da diese Frist spätestens bei Abgabe der Ausschlagungserklärungen, für die keine vormundschaftsgerichtliche Genehmigung erforderlich war (§ 1643 Abs. 2 Satz 2 BGB), am 9. Februar 2007 und am 5. März 2007 zu laufen begonnen hat.*“ Práve takto komplexné vety umožňujú kondenzované, ale zároveň precízne vyjadriť viaceré skutkové okolnosti a ich súvislosti v rámci jednej vety. Charakteristické sú najmä roz-

siahla nominalizácia, participiálne prívlastky, vložené presné odkazy na právne predpisy. Hoci sú vety takéhoto charakteru pre bežného recipienta náročné na porozumenie, v právnej komunikácii zabezpečujú požadovanú jednoznačnosť a absolútnu presnosť.

POROVNANIE MIKROŠTRUKTÚRY ANALYZOVANÝCH SLOVENSKÝCH, RAKÚSKYCH A NEMECKÝCH UZNESENÍ

Mikroštruktúra právnych uznesení v oblasti dedičského práva je výsledkom špecifických jazykových, terminologických a syntaktických konvencií, ktoré sú formované národnými právnymi tradíciami, legislatívou a právnou kultúrou. Analýza mikroštruktúry autentických uznesení zo Slovenska, Rakúska a Nemecka odhalila nielen spoločné znaky, vyplývajúce z ich príslušnosti ku kontinentálnemu právne-mu systému, ale aj významné rozdiely, ktoré súvisia s jazykovými špecifikami danej kultúry.

POROVNANIE LEXIKÁLNYCH ŠPECIFÍK

Na základe analýzy mikroštruktúry uznesení možno konštatovať, že všetky tri právne systémy využívajú špecifickú terminológiu dedičského práva, ktorá zahŕňa označenia procesných úkonov, účastníkov konania, súdov a právnych inštitútov.

Pri porovnaní mikroštruktúry nemeckých a rakúskych uznesení v dedičskom práve sa jasne ukazujú diatopické varianty v dedičskoprávnej terminológii. Identifikované diatopické varianty v uzneseniach zahŕňajú napr. označenia súdnych orgánov (nemecké „*Amtsgericht*“ vs. rakúske „*Bezirksgericht*“, nemecké „*Nachlassgericht*“ vs. rakúske „*Verlassenschaftsgericht*“), odlišné termíny pre rovnaké inštitúty (napr. nemecké „*Erbschein*“ vs. rakúske „*Einantwortungsurkunde*“, nemecké „*Erbausschlagung*“ vs. rakúske „*Erbsent-schlagung*“).

Prítomnosť skratiek je takisto charakteristická pre všetky analyzované uznesenia, čo odráža snahu o jazykovú ekonomizáciu a presnosť, čo je typickou črtou právneho jazyka. V každom uznesení sa

objavujú navyše ustálené predložkové väzby a právne kolokácie, ktoré zvyšujú formálnosť a štruktúrovanosť textu.

POROVNANIE MORFOSYNTAKTICKÝCH ŠPECIFÍK

Typickým znakom pre všetky analyzované uznesenia je vysoká miera nominalizácie a využívanie genitívnych konštrukcií. Všetky systémy využívajú komplexné participiálne atribúty na špecifikáciu účastníkov konania alebo skutkových okolností.

Z analýzy vyplýva, že slovenské uznesenia majú tendenciu používať kratšie vety, menej rozvetvené participiálne konštrukcie a nižšiu mieru reťazenia genitívnych atribútov. Pasívne konštrukcie, ktoré sú dominantné v nemeckých a rakúskych uzneseniach, sú síce prítomné, ale často sa striedajú s aktívnymi.

Analýza takisto odhalila, že v nemeckých uzneseniach sa vyskytuje v porovnaní s uzneseniami iných právnych kultúr viac komplexných vetných štruktúr.

ŠTYLISTICKÉ ŠPECIFIKÁ TEXTOVÉHO ŽÁNRU UZNESENIE V KONTEXTE PRÁVNEHO PREKLADU

Ako uvádza Ďuricová (2016, 73), vytvoriť cieľový text, ktorý čo najvernejšie zachová významovú štruktúru a komunikačný účel pôvodného textu, aby mal výsledný translát rovnaký jazykový aj právny účinok ako originál, je pri preklade právnych textov prioritou. Na dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutné nielen prihliadať na špecifiká právnych textov (v našom prípade je treba brať do úvahy osobitosti uznesení, ktoré sme analyzovali v predchádzajúcich kapitolách) a všetky dôležité faktory, ale aj prekonať výzvy spojené s prekladom právnej terminológie a otázkami ekvivalencie⁷.

Pri preklade uznesení v dedičskom práve môžu predstavovať prekladateľský oriešok práve chýbajúce ekvivalenty v cieľovom jazyku,

⁷ Špecifikám prekladu právnych textov v slovenskom translatologickom kontexte sa detailnejšie venujú okrem Ďuricovej (2016) aj Štefková (2013), Wrede (2013, 2020), Guldanová (2013), Gergel (2015) a pod.

ktoré pramena z asymetrie právnych systémov. V prípade textového žánru uznesenie v dedičskom práve môže ísť o absentujúce dedičskoprávne tituly v jednotlivých právnych systémoch, napr. nemecký *Vermächtnis*, ktorý súčasný slovenský právny rámec neupravuje, ale v minulosti (do roku 1950) korešpondoval s inštitútom *odkazu*⁸. Pri preklade terminologických lakún vzniká potreba overovať jednotlivé termíny v odbornej literatúre a iných dostupných relevantných zdrojoch a hľadať ich preklad v paralelných textoch alebo terminologických databázach. V prípade, že preklad nie je dostupný ani v týchto zdrojoch, je priam nevyhnutné siahnuť po prekladateľských riešeniach ako vytvorenie deskriptívneho ekvivalentu, doslovný preklad alebo výpožička/kalk (Arntz, Picht a Mayer (2009, 155–156), prípadne použitie neologizmu (de Groot 1999, 27).

Obzvlášť problematický je pri preklade právnych textov preklad skratiek, ktoré musí prekladateľ správne dešifrovať a nahradiť funkčným ekvivalentom. Preklad niektorých skratiek je už zaužívaný a nepredstavuje pri právnom preklade problém. V prípade uznesení ide napr. o skratky predstavujúce grafickú racionalizáciu slova ako *Nr.* – č. alebo *Abs.* – ods. Náročnejší je však preklad skratky *r. č.* (*rodné číslo*), ktorá sa vyskytuje v slovenskom kontexte, ale v nemeckom a rakúskom systéme absentuje. Táto skratka predstavuje zároveň terminologickú lakúnu a pri preklade je nutné nájsť vhodný ekvivalent (napr. pomocou paralelných textov alebo jazykových databáz ako Glosbe, IATE alebo Linguee)⁹.

Na základe komparatívnej analýzy sme zistili, že slovenské skratky *neb.* (*nebohý/á*) a *zom.* (*zomrelý/á*) nemajú v nemeckých a rakúskych uzneseniach skratkový náprotivok a používa sa neskrátená forma *verstorben*, čo je nutné reflektovať aj v translačnom procese.

Nemecké a rakúske uznesenia navyše obsahovali skratky odkazujúce na jednotlivé zákony, ako napr. *BGB* (*Bürgerliches Gesetzbuch*), *FGG* (*Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*), *FamFG* (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in*

⁸ K problematike prekladu termínu *Vermächtnis* pozri Žitňanská a Wrede (2023, 77).

⁹ Bližšie k prekladu problematického termínu *rodné číslo* pozri Žitňanská a Wrede (2023, 77).

den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit), *VerschG* (*Verschollenheitsgesetz*) a *AußerStG* (*Außerstreitgesetz*). Pri skratkách odkazujúcich na jednotlivé právne zdroje ide o kultúrne špecifiká daného právneho systému (často ide teda o terminológiu s nulovou ekvivalenciou), ktoré musia byť zachované aj v preklade. Prekladateľ skratky jednoducho transferuje a do zátvorky uvedie ich opisný ekvivalent, aby sa mohol recipient translátu v prípade nutnosti odvolať na daný zákon, napr. *AußStrG* (*Zákon o mimosporovom konaní*), *VerschG* (*Zákon o nezvestných osobách*).

V slovenských uzneseniach sme sa stretli so skratkami *CMP* (*Civilný mimosporový poriadok*) a *NCRza* (*Notársky centrálny register závetov*). V preklade v jazykovom smere slovenský jazyk – nemecký jazyk by preklad týchto skratiek mohol znieť *NCRza* (*Notarielles Zentralregister der Testamente*) a pri skratke *CMP* by sme navrhovali preklad *CMP* (*Außerstreitgesetz*) alebo *CMP* (*Zivilprozessordnung für Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*), keďže sa podobá svojím záberom rakúskemu *Außerstreitgesetz* a nemeckému *FamFG* (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*).

Pri vytváraní translátu zo slovenského do nemeckého jazyka je navyše nutné zohľadniť recipienta prekladu a kontext, do ktorého sa preklad vytvára. Tu hovoríme o problematike diatopických variantov, teda geograficky podmienených termínov. Ich nesprávna interpretácia či zamieňanie pojmov môže viesť k nedorozumeniam alebo dokonca k závažným právnym následkom. Z tohto dôvodu je nevyhnutné brať do úvahy, v akom právnom prostredí bol dokument vyhotovený a aké terminologické konvencie sa v ňom používajú. V sekcii *Porovnanie lexikálnych špecifik* sme sa stručne venovali konkrétnym diatopickým variantom v analyzovaných uzneseniach, ktoré je nutné zohľadniť aj pri preklade.

V prípade makroštruktúry textu sa žiada pri preklade zohľadniť všetky prvky textu, to znamená aj neverbálne elementy ako pečiatky, známky, potlače, doložky, apostily, vlastnoručné podpisy a pod., ktorých text musí byť preložený do cieľového jazyka. Slovenské právne normy však neustanovujú oficiálny spôsob, akým má byť preklada-

teľský úkon formálne upravený, a preto je táto otázka ponechaná na rozhodnutí samotného prekladateľa. Preklad však musí byť vždy porovnateľný s pôvodným textom, z čoho vyplýva, že vizuálna stránka prekladu by mala čo najvernejšie odrážať vzhľad originálneho dokumentu (Guldanová 2019, 31).

Absencia usmernení o formátovaní cieľového textu nie je však prípad Spolkovej republiky Nemecko, kde má každá spolková krajina jasne stanovené usmernenia, ktoré prispievajú k štandardizácii právnych prekladov. Bavorské združenie prekladateľov a tlmočníkov BDÜ napríklad vydalo usmernenie *Allgemeine Leitlinie für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen in Bayern*, ktoré obsahuje podrobné inštrukcie o formátovaní a layoute translátu. Podľa tohto dokumentu by sa mal náhľad zdrojového dokumentu čo najvernejšie kopírovať (vrátane tabuliek, pečiatok a log), aby sa zachovala štruktúra a právna platnosť pôvodného dokumentu.

ZÁVER

Cieľom tejto štúdie bolo analyzovať nemecké, rakúske a slovenské uznesenia v oblasti dedičského práva z hľadiska makro- a mikroštylistiky podľa metodiky Nordovej (1995). Textový korpus tvorilo šesť uznesení získaných z dostupných zdrojov a právnych databáz, ktoré reprezentujú tri právne kultúry s kontinentálnym právnym základom, no zároveň s vlastnými jazykovými a právnymi špecifikami.

V príspevku sme sa zamerali na detailnú komparatívnu analýzu štruktúry a jazykových prostriedkov uznesení v dedičskom práve v uvedených troch právnych systémoch. Analýza sa sústredila na identifikáciu spoločných a odlišných znakov makroštruktúry (rámcovej architektúry textov) a mikroštruktúry (lexikálnych, morfosyntaktických a štylistických charakteristík).

Na základe aplikácie modelu textovej analýzy Nordovej (1995) možno konštatovať, že makroštruktúra analyzovaných uznesení vykazuje vo všetkých troch právnych kultúrach istú mieru štandardizácie, čo znamená, že všetky analyzované uznesenia sú vystavané na stabilnej rámcovej architektúre pozostávajúcej zo záhlavia, výroku

a odôvodnenia. Napriek stabilnej štruktúre sa však miera segmentácie textu a rozsah náležitostí líšia, čo je spôsobené mierou komplexnosti daného dedičského prípadu.

Mikroštruktúra analyzovaných uznesení je charakterizovaná špecifickými jazykovými, terminologickými a syntaktickými konvenciami, ktoré sú pevne viazané na jednotlivé právne systémy. Spoločným znakom analyzovaných uznesení je používanie dedičskoprávnej terminológie, ktorá zahŕňa napr. označenia procesných úkonov, účastníkov konania, súdnych orgánov a právnych inštitútov, častá frekvencia skratiek z rôznych sfér (dedičské právo, bankovníctvo, podnikanie a pod.), používanie ustálených predložkových väzieb a jazykových kolokácií, ktoré prispievajú ku kondenzácii a formálnej štruktúrovanosti textu.

Pri lexikálnych špecifikách sa jasne prejavujú diatopické varianty medzi nemeckými a rakúskymi uzneseniami, napríklad v označení súdnych orgánov či právnych inštitútov.

Z hľadiska morfosyntaktických charakteristík je typická vysoká miera nominalizácie a časté využívanie genitívnych konštrukcií. Komplexné participiálne atribúty sú používané na detailné špecifikovanie účastníkov konania a skutkových okolností.

Zistené podobnosti a rozdiely v makro- a mikroštruktúre právnych uznesení je nevyhnutné zohľadniť pri preklade právnych textov, aby sa dosiahla vysoká miera presnosti, zrozumiteľnosti a terminologickej konzistencie, ktorá je pri preklade právnych textov esenciálna.

Prostredníctvom predkladanej štúdie sa snažíme prispieť k hlbšiemu pochopeniu jazykových a štrukturálnych charakteristík textového žánru *uznesenie* v dedičskom práve v nemeckom, rakúskom a slovenskom kontexte a vytvoriť tak základ pre nadväzujúci výskum a praktickú aplikáciu našich zistení v oblasti právneho prekladu.

PRÍLOHY

Obrázok 1: Slovenské uznesenie č. 1

Na všetkých podaniach v tejto veci uveďte
spisovú značku: [REDACTED]

UZNESENIE

Vo veci prejednávania dedičstva po poručiťovi.: **neb.** [REDACTED] **zomr.** [REDACTED]

naposledy bytom: [REDACTED]

súd **u k l a d á**

1. [REDACTED]
2. [REDACTED]
3. [REDACTED]

v lehote 15 dní od doručenia tohto uznesenia **zaplatiť spoločne a nerozdielne**

*) v kolkoch na pripojenom tlačive, ak súdny poplatok neprevyšuje sumu 300,00 €

alebo

*) príkazom na úhradu na účet súdu

súdny poplatok za konanie o dedičstve, ktorý je vo výške 38,00 eur (z čistej hodnoty dedičstva 19 200,00 eur)

(predmet poplatku) (pol. č. 18a, písm. a) sadzovníka súdnych poplatkov, § 2 ods. 1, písm. e) ods. 3, § 8 ods. 1 zákona č. 71/1992 Zb. v znení neskorších predpisov

za konanie o dedičstve
do 3 319 eur čistej hodnoty dedičstva je súdny poplatok 6,50 eura
do 9 958 eur čistej hodnoty dedičstva je súdny poplatok 16,50 eura
nad 9 958 eur z čistej hodnoty dedičstva je súdny poplatok 0,2 % najviac 165,50 eura

Ak sa poplatok v určenej lehote nezaplatí, bude ho súd vymáhať.

Zaplatením poplatku v plnej výške čo i len jedným z dedičov, odpadá povinnosť platenia ostatných dedičov.

P o u č e n i e: Proti tomuto uzneseniu možno podať odvolanie na tomto súde do 15 dní odo dňa doručenia.

Okresný súd Topoľčany, dňa 22. marca 2011

Vlastnoručný
podpis

Vyššia súdna úradníčka

odtlačok pečiatky
s textom

Obrázok 2: Slovenské uznesenie č. 2

4 - § 203 ods. 1 písm. c) CMP - schválenie dohody dedičov o vypořádání dědičstva

Identifikačné číslo spisu:

U z n e s e n i e

Okresný súd Bratislava I, prostredníctvom notára JUDr. [REDACTED] povereného Okresným súdom Bratislava I funkciou súdneho komisára v dedičskej veci po poručiťke [REDACTED], nar. [REDACTED], r. č. [REDACTED], posledný trvalý pobyt [REDACTED], ktorá zomrela [REDACTED], ktorej účastníkmi sú: [REDACTED], rod. [REDACTED], nar. [REDACTED], r. č. [REDACTED], bytom Bratislava, [REDACTED] a [REDACTED], rod. [REDACTED], nar. [REDACTED], r. č. [REDACTED], bytom [REDACTED]

takto

r o z h o d o l:

I. Schvaľuje dohodu o vypořádání bezpodielového spoluvlastníctva manželov uzavretú medzi pozostalým manželom a dedičmi, podľa ktorej:

1. **majetok patriaci do bezpodielového spoluvlastníctva manželov tvoria:**
 - nehnuteľnosti v kat. úz. [REDACTED], v obci [REDACTED], okres [REDACTED] - rodinného domu súp. č. 10 na parc. č. [REDACTED] (vrátane všetkých súčastí a príslušenstva) s pozemkom parc. č. [REDACTED], vedené v katastri nehnuteľností Okresným úradom Bratislava, katastrálnym odborom na:

Liste vlastníctva č. [REDACTED]

v ČASTI A: MAJETKOVÁ PODSTATÁ ako

Stavby

 - rodinný dom súp. č. 10 na parc. č. [REDACTED]

PARCELY registra „C“ evidované na katastrálnej mape

 - parc. č. [REDACTED] - Zastavané plochy a nádvoria vo výmere 1000 m²,

V ČASTI B: VLASTNÍCI A INÉ OPRÁVNENÉ OSOBY

pod B1 na meno poručiťky a jej pozostalého manžela [REDACTED]

v spoluvlastníckom podiele 1/1 (v celosti),

vo všeobecnej hodnote ku dňu smrti poručiťky vo výške 100 000,00 Eur
 - a dlhy:
 - pohľadávky [REDACTED], nar. [REDACTED], trvalý pobyt, [REDACTED] voči poručiťke a jej pozostalému manželovi z titulu peňažnej pôžičky, poskytnutej na základe zmluvy o pôžičke z 03.02.2015, ku dňu smrti poručiťky vo výške 500,00 Eur
2. **z majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov do dedičstva po poručiťke patrí:**
 - nehnuteľnosti v kat. úz. Devínska Nová Ves, v obci Devínska Nová Ves, okres Bratislava IV - rodinný dom súp. č. [REDACTED] na parc. č. [REDACTED] (vrátane všetkých súčastí a príslušenstva) s pozemkom parc. č. [REDACTED], vedené v katastri nehnuteľností Okresným úradom [REDACTED], katastrálnym odborom na:

Liste vlastníctva č. [REDACTED]

v ČASTI A: MAJETKOVÁ PODSTATÁ ako

Obrázok 3: Slovenské uznesenie č. 2

- Stavby
- rodinný dom súp. č. ■ na parc. č. ■
2
14 D ■
D ■
- PARCELY registra „C“ evidované na katastrálnej mape
- parc. č. ■ Zastavané plochy a nádvoria vo výmere 1000 m²,
v podiele 1/2-ica k celku,
vo všeobecnej hodnote ku dňu smrti poručiteľky vo výške 50 000,00 Eur
- a dlhy:**
- pohľadávka ■, nar. ■, trvalý pobyt, 111 23 Bratislava, ■
voči poručiteľke a jej pozostalému manželovi z titulu peňažnej pôžičky,
poskytnutej na základe zmluvy o pôžičke z 03.02.2015, v podiele 1/2-ica, ktorej
zodpovedá suma ku dňu smrti poručiteľky vo výške 250,00 Eur
- 3. z majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve manželov pozostalému manželovi poručiteľky** ■ rod. ■ nar. ■, r. č. ■, bytom Bratislava, ■, patri:
- nehnuteľnosti v kat. úz. Devínska Nová Ves, v obci Devínska Nová Ves, okres Bratislava IV - rodinný dom súp. č. 10 na parc. č. ■ (vrátane všetkých súčastí a príslušenstva) s pozemkom parc. č. ■, vedené v katastri nehnuteľností Okresným úradom Bratislava, katastrálnym odborom na:
Liste vlastníctva č. ■
v ČASTI A: MAJETKOVÁ PODSTATÁ ako
Stavby
- rodinný dom súp. č. 10 na parc. č. ■
PARCELY registra „C“ evidované na katastrálnej mape
- parc. č. ■ - Zastavané plochy a nádvoria vo výmere 1000 m²,
v podiele 1/2-ica k celku,
vo všeobecnej hodnote ku dňu smrti poručiteľky vo výške 50 000,00 Eur
- a dlhy:**
- pohľadávka ■, nar. ■, trvalý pobyt, 111 23 Bratislava, ■
voči poručiteľke a jej pozostalému manželovi z titulu peňažnej pôžičky,
poskytnutej na základe zmluvy o pôžičke z 03.02.2015, v podiele 1/2-ica, ktorej
zodpovedá suma ku dňu smrti poručiteľky vo výške 250,00 Eur

II. Určuje:

- 1. všeobecnú hodnotu majetku poručiteľky: 50 000,00 Eur,**
ktorý pozostáva z:
- nehnuteľností v kat. úz. Devínska Nová Ves, v obci Devínska Nová Ves, okres Bratislava IV - rodinného domu súp. č. ■ na parc. č. ■ (vrátane všetkých súčastí a príslušenstva) s pozemkom parc. č. ■, vedené v katastri nehnuteľností Okresným úradom Bratislava, katastrálnym odborom na:
Liste vlastníctva č. ■
v ČASTI A: MAJETKOVÁ PODSTATÁ ako
Stavby
- rodinný dom súp. č. ■ na parc. č. ■
PARCELY registra „C“ evidované na katastrálnej mape

Obrázok 4: Slovenské uznesenie č. 2

- parc. č. [REDACTED] - Zastavané plochy a nádvoría vo výmere 1000 m²,
v podiele 1/2-ica k celku,
vo všeobecnej hodnote ku dňu smrti poručiťky vo výške 50 000,00 Eur

3

2. výšku dlhov poručiťky: 1 250,00 Eur,

ktoré tvoria:

- pohľadávka [REDACTED], nar. [REDACTED], trvalý pobyt [REDACTED]
[REDACTED] voči poručiťke a jej pozostalému manželovi z titulu peňažnej pôžičky,
poskytnutej na základe zmluvy o pôžičke z 03.02.2015, v podiele 1/2-ica, ktorej
zodpovedá suma ku dňu smrti poručiťky vo výške 250,00 Eur
- náklady spojené s pohrebom poručiťky, vynaložené synom poručiťka Jánom
Smutným vo výške 1 000,00 Eur

3. čistú hodnotu dedičstva: 48 750,00 Eur.

III. Schvaľuje dohodu dedičov o vypořádání dedičstva, podľa ktorej.

- nehnuteľnosti v kat. úz. Devínska Nová Ves, v obci Devínska Nová Ves, okres Bratislava
IV - rodinný dom súp. č. [REDACTED] na parc. č. [REDACTED] (vrátane všetkých súčastí a príslušenstva)
s pozemkom parc. č. 2546, vedené v katastri nehnuteľností Okresným úradom Bratislava,
katastrálnym odborom na:

Liste vlastníctva č. [REDACTED]

v ČASTI A: MAJETKOVÁ PODSTATA ako

Stavby

- rodinný dom súp. č. 10 na parc. č. [REDACTED]
PARCELY registra „C“ evidované na katastrálnej mape
- parc. č. [REDACTED] - Zastavané plochy a nádvoría vo výmere 1000 m²,
v podiele 1/2-ica k celku,

nadobúdajú:

- [REDACTED] rod. [REDACTED], nar. [REDACTED], r. č. [REDACTED], trvalý pobyt [REDACTED]
[REDACTED] - syn poručiťky,
v 1/2-ici k podielu poručiťky, t. j. v podiele 1/4-ina k celku,
- [REDACTED] rod. [REDACTED], nar. [REDACTED], r. č. [REDACTED], trvalý pobyt [REDACTED]
[REDACTED] - pozostalý manžel poručiťky,
v 1/2-ici k podielu poručiťky, t. j. v podiele 1/4-ina k celku.

III. Určuje notárovi JUDr. [REDACTED], so sídlom notárskeho úradu na adrese:
Bratislava, [REDACTED], ako súdnemu komisárovi, **odmenu a náhradu hotových výdavkov**
vrátane DPH spolu v sume 464,40 Eur, ktorú sumu sú povinní zaplatiť dedičia [REDACTED]
rod. [REDACTED] a [REDACTED] rod. [REDACTED], každý v sume 232,20 Eur v lehote do troch dní
odo dňa právoplatnosti tohto uznesenia v hotovosti do pokladne notára JUDr. [REDACTED]
alebo bezhotovostným prevodom na účet notára, vedený v Tatra banke, a.s. pod číslom: [REDACTED]
[REDACTED], variabilný symbol: [REDACTED]

Obrázok 5: Slovenské uznesenie č. 2

4

V. Ukladá dedičom [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ] a [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ] povinnosť zaplatiť súdny poplatok za konanie o dedičstve vo výške 97,50 Eur na účet Okresného súdu Bratislava I, vedený v Štátnej pokladnici pod číslom [REDAKOVANÉ], variabilný symbol [REDAKOVANÉ], a to v lehote do troch dní odo dňa právoplatnosti tohto uznesenia.

O d ť o v o d n e n i e

1. Okresný súd Bratislava I podľa § 161 ods. 1 zákona č. 161/2015 Z. z. Civilného mimosporového poriadku (ďalej len „CMP“) poveril notára JUDr. [REDAKOVANÉ], aby ako súdny komisár konal a rozhodoval vo veci prejednávania dedičstva po poručiťke [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ].

2. Podľa Potvrdenia o lustrácii poručiťka v Notárskom centrálnom registri závetov (NCRza) a údajov dediča bolo zistené, že poručiťka nezanechala žiadny závet ani listinu o vydedení. Dedičmi zo zákona v I. dedičskej skupine v zmysle § 473 Občianskeho zákonníka (zákona č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov) sú [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ], nar. [REDAKOVANÉ], bytom [REDAKOVANÉ], syn poručiťky v zákonnom podiele 1/2-ica a [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ], nar. [REDAKOVANÉ], bytom Bratislava, [REDAKOVANÉ] pozostalý manžel poručiťky v zákonnom podiele 1/2-ica.

3. Zákonní dedičia boli podľa § 189 CMP a podľa § 463 - § 467, § 469 a § 484 Občianskeho zákonníka upovedomení o svojom dedičskom práve, o možnosti dedičstvo odmietnuť a o náležitostiach a účinkoch odmietnutia dedičstva, o dedičskej nespôsobilosti a o započítaní na dedičský podiel. Účastníci [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ] a [REDAKOVANÉ] rod. [REDAKOVANÉ] vyhlásili [REDAKOVANÉ] do zápisnice o pojednávaní, že dedičstvo po poručiťke neodmietajú, sú spôsobilí dediť a započítanie na dedičský podiel neprichádza do úvahy.

4. Podľa § 195 ods. 1 CMP, ak zaniklo manželstvo poručiťka jeho smrťou alebo vyhlásením za mŕtveho, vyporiada sa bezpodielové spoluvlastníctvo manželov v konaní o dedičstve po poručiťkovi. Podľa § 195 ods. 2 CMP, bezpodielové spoluvlastníctvo manželov sa môže vyporiadať dohodou medzi pozostalým manželom a dedičmi, uzavretou písomne alebo ústne do zápisnice, ktorá podlieha schváleniu súdom. Ak nedôjde k dohode, rozhodne o vyporiadaní súd. Podľa § 195 ods. 4 CMP, dohoda o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov alebo rozhodnutie súdu o vyporiadaní obsahuje vymedzenie rozsahu majetku poručiťka a jeho dlhov s údajom o hodnote majetku a určenie, čo z tohto majetku patrí do dedičstva a čo patrí pozostalému manželovi.

5. Súd v súlade s § 195 ods. 1 a 2 a § 195 ods. 4 CMP zistil majetok a dlhy, patriace do bezpodielového spoluvlastníctva manželov poručiťky a pozostalého manžela a schválil dohodu o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, uzatvorenú ústne do zápisnice o pojednávaní 15.07.2016 medzi pozostalým manželom poručiťky a synom poručiťky ako dedičom, s vymedzením rozsahu majetku v bezpodielovom spoluvlastníctve

Obrázok 6: Slovenské uznesenie č. 2

manželov a jeho dlhov s uvedením hodnoty majetku a vymedzením, čo z tohto majetku patrí do dedičstva a čo patrí pozostalému manželovi.

6. Súd podľa § 197 CMP zistil majetok a dlhy poručiťky a vykonal ich súpis.

5

7. Súd na základe schválenej dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov a na základe vykonaného súpisu majetku a dlhov poručiťky určil všeobecnú hodnotu majetku patriaceho do dedičstva, výšku dlhov a čistú hodnotu dedičstva ku dňu smrti poručiťky tak, ako je uvedené vo výroku tohto uznesenia. Podľa § 200 ods. 2 CMP všeobecnou hodnotou majetku je cena, ktorá by sa mala dosiahnuť na trhu v podmienkach voľnej súťaže pri poctivom predaji, keď kupujúci i predávajúci budú konať s náležitou informovanosťou a opatrnosťou a s predpokladom, že cena nie je ovplyvnená neprimeranou pohádzkou.

8. Súd podľa § 203 ods. 1 písm. c) CMP schválil dohodu dedičov o vyporiadaní dedičstva, uzatvorenú ústne do zápisnice o pojednávaní 15.07.2016 tak, ako je uvedené vo výroku tohto uznesenia.

9. Podľa § 203 ods. 2 CMP, súčasťou uznesenia, ktorým súd schválil dohodu dedičov o vyporiadaní dedičstva podľa § 203 ods. 1 písm. c) CMP, môže byť aj uznesenie podľa § 195 CMP a § 200 CMP.

10. Podľa § 47 CMP, trovami konania sú aj odmena notára za vykonané úkony súdneho komisára a jeho účelne vynaložené hotové výdavky. Odmena notára za vykonané úkony súdneho komisára v konaní o dedičstve a náhrada jeho hotových výdavkov boli určené podľa § 50 a § 58 CMP a § 13 a § 18 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 31/1993 Z. z. o odmenách a náhradách notárov v znení neskorších predpisov. Notárovi patrí odmena za vykonané úkony súdneho komisára v tejto dedičskej veci vo výške 382,00 Eur, náhrada hotových výdavkov vo výške 5,00 Eur, spolu 387,00 Eur, DPH 20 % vo výške 77,40 Eur, spolu v sume 464,40 Eur. Hotové výdavky súdneho komisára pozostávajú z poštových, telekomunikačných a iných výdavkov. Podľa § 50 ods. 1 CMP, v konaní o dedičstve platí odmenu notára a jeho hotové výdavky dedič, ktorý dedičstvo nadobudol. Ak je dedičov niekoľko, platia tieto trovy podľa vzájomného pomeru ceny nadobudnutého dedičstva. Podľa § 58 CMP, o nároku na náhradu a o výške trov konania rozhoduje súd v rozhodnutí, ktorým sa konanie končí.

11. Súdny poplatok bol vyrubený podľa položky 18a písm. a) Sadzobníka súdnych poplatkov k zákonu č. 71/92 Zb. v znení neskorších predpisov o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov (ďalej len „zákon o súdnych poplatkoch“). Podľa § 2 ods. 1 písm. e) zákona o súdnych poplatkoch je poplatníkom v konaní o dedičstve dedič. Podľa § 5 ods. 1 písm. d) zákona o súdnych poplatkoch poplatková povinnosť vzniká vydaním rozhodnutia o dedičstve. Podľa § 8 ods. 1 zákona o súdnych poplatkoch je poplatok za konanie o dedičstve splatný vznikom poplatkovej povinnosti.

Poučenie:

Proti tomuto uzneseniu možno podať odvolanie do 15 dní odo dňa doručenia u notára JUDr. [REDAKOVANÉ] povereného Okresným súdom Bratislava I funkciou

Obrázok 7: Slovenské uznesenie č. 2

súdneho komisára. Odvolanie musí obsahovať náležitosti podľa §363 a 364 zákona č. 160/2015 Z.z Civilného sporového poriadku.

Bratislava 15.07.2016

JUDr. [REDACTED]
notár - súdny komisár

[REDACTED]

pre kanceláriu notára:

spis po právoplatnosti zaslať na Okresný súd Bratislava I, spolu s právoplatným uznesením

pre kanceláriu Okresného súdu Bratislava I:

zaslať 1x právoplatné uznesenie na Okresný úrad Bratislava, katastrálny odbor

Bratislava 15.07.2016

JUDr. [REDACTED]
notár - súdny komisár

Obrázok 8: Rakúske uznesenie č. 1

A [REDACTED]

B E S C H L U S S

In der Verlassenschaftssache nach der am 13.7.1994 verstorbenen,
zuletzt in 4553 Schlierbach 189, wohnhaft gewesenen Pensionistin,
Frau

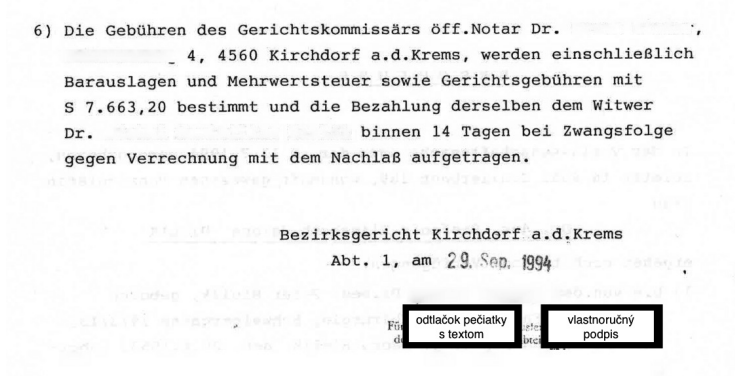
Dr. jur.

ergehen nachstehende Verfügungen:

- 1) Die von den beiden Söhnen Dr.med. [REDACTED], geboren
15.11.1947, Facharzt für Chirurgie, [REDACTED] 19/3/13,
1210 Wien, und Dipl.Ing. [REDACTED], geb. 29.8.1953, Labor-
inhaber, 4553 Schlierbach, [REDACTED] in auf Grund des Gesetzes zu-
gunsten des erbl. Witwers Dr. [REDACTED], ge-
boren 9.9.1909, Arzt i.R., 4553 [REDACTED] 189, abgegebenen
Erbseinschlagungserklärungen werden verlassenschaftsgerichtlich
zur Kenntnis genommen.
- 2) Die vom Witwer Dr. [REDACTED] unter Hinweis auf
obige Erbseinschlagungserklärungen auf Grund des Gesetzes zum
gesamten Nachlaß abgegebene u n b e d i n g t e Erbseinschlagung
wird zu Gericht angenommen und der Erbseinschlag auf Grund der
Aktenlage für erbracht angesehen.
- 3) Das eidesstattliche Vermögensbekenntnis
mit Aktiva von S 75.732,82
und Passiva von S 72.468,--
sohin einem Reinnachlaß von S 3.264,82
=====
wird der Abhandlung zugrunde gelegt.
- 4) Von der freien Verfügungsberechtigung des Witwers Dr. [REDACTED] L
werden verständigt:
a) Oberbank Kirchdorf a.d.Krems zu Kto.Nr.;
b) Bausparkasse Gemeinschaft der Freunde Wüstenrot gemeinnützige
reg.Gen.m.b.H., zu Bausparvertrags-Nr.:
- 5) Der Nachlaß wird eingetantwortet, die Eintantwortungsurkunde an-
tragsgemäß erlassen und die Verlassenschaftsabhandlung für be-
endet erklärt.

./.

Obrázok 9: Rakúske uznesenie č. 1

Obrázok 10: Rakúske uznesenie č. 2

	REPUBLIK ÖSTERREICH BEZIRKSGERICHT IRDNING	B A * (Bitte in allen Eingaben anführen)
		Algenstraße 23 8952 Irdning
		Tel.: +43 (0)3682 22411

BESCHLUSS

VERLASSENSCHAFTSSACHE:

Verstorbene Person
Dr. _____

8990 Bad Aussee

Gerichtskommissär/in
Dr. _____ 35
8990 Bad Aussee
Tel.: _____

In der Verlassenschaftssache nach dem am 14.07.2012 verstorbenen, zuletzt in _____, 8990 Bad Aussee wohnhaft gewesenen österreichischen Staatsbürger

Dr.

geb. _____ 1945 in Tyssa, Tschechische Republik

verstorben am 14.07.2012 in Salzburg

wird gem. § 156 Abs 2 AußerStG zum Kurator der Verlassenschaft

geb. 23.04.1977, 8993 Grundlsee,

bestellt.

Der Verlassenschaftskurator wird ermächtigt, Firmenbuchangelegenheiten welche die Gesellschaften des Erblassers betreffen, nämlich die _____ s.r.o. in Prag, _____ i s. r. o., in Bratislava, _____ in Amerika, _____ GmbH und _____ NG mbH mit Sitz in Bad Aussee durchzuführen.

Obrázok 11: Rakúske uznesenie č. 2

8 A

BEGRÜNDUNG:

Nach bisheriger Aktenlage verstarb Herr _____ am 14.07.2012 in Salzburg, wobei der Erblasser seine erbl. Witwe _____; geb. 22.06.1946, 8990 Bad Aussee, _____ und seine beiden erbl. Söhne _____; geb. 23.04.1977, 8993 Grundlsee, _____ und _____; geb. 02.10.1978, 8990 Bad Aussee, _____, derzeit Justizanstalt Graz-Karlau, Herrgottwiese 50, 8010 Graz hinterlassen hat.

Laut Todesfallaufnahme vom 03.08.2012 ist der Erblasser Gesellschafter der im Spruch genannten Gesellschaften und ist es notwendig im Verlassenschaftsverfahren, insbesondere Angelegenheiten des Firmenbuches so rasch wie möglich zu erledigen.

Aus diesem Grund wurde die Bestellung eines Verlassenschaftskurators beantragt.

§ 156 Abs 3 AußerStG sieht vor – wenn nicht besondere Gründe im Einzelfall dagegen sprechen – denjenigen als Verlassenschaftskurator zu bestellen, den der Verstorbene selbst letztwillig namhaft gemacht hat, weil im Grunde anzunehmen ist, dass der Erblasser eine dazu geeignete Person herangezogen sehen wollte und sein Wille auch in diesem verfahrensrechtlichen Aspekt respektiert werden soll.

Da _____ zum Kreis der gesetzlichen Erben zählt, ist davon auszugehen, dass _____ geeignet um die im Spruch genannten Handlungen vorzunehmen.

vlastnoručný podpis

odtlačok pečiatky s textom

odtlačok pečiatky s textom

Obrázok 12: Nemecké uznesenie č. 1

OLG Hamm, Beschluss vom 26.02.2014 - 15 W 80/13

Fundstelle

openJur 2014, 24133

Rkr: ☐ AmtSlg: ☐

Das Nachlassgericht kann zum Ausschluss möglicher Miterben das dem gemäß §2358 Abs. 2 BGB zustehende Ermessen in dem Sinne ausüben, dass ein Aufgebotsverfahren durchzuführen ist.

Tenor

¹ Der Beschluss wird aufgehoben.

² Das Verfahren zur Bescheidung des Erbscheinsantrags der Beteiligten zu 2) vom 5.07.2012 wird zur erneuten Entscheidung an das Amtsgericht zurückverwiesen.

Gründe

³ I.

⁴ Die am 21.02.1909 in L, jetzt F, geborene Erblasserin ist am 10.08.1998 in F verstorben, ohne eine letztwillige Verfügung zu hinterlassen.

⁵ Die Erblasserin war verheiratet. Der Ehemann ist vorverstorben. Aus der Ehe sind zwei Kinder hervorgegangen, die ohne eigene Abkömmlinge zu hinterlassen, vorverstorben sind.

⁶ Die Erblasserin war die Tochter der T, geborene K, die vorverstorben ist, ohne weitere Abkömmlinge zu hinterlassen.

⁷ Die Mutter der Erblasserin hatte zwei Geschwister, die am 2.03.1891 geborene W, geborene K (verstorben am 26.11.1980) und die am 9.08. 1892 geborene K, über die weitere urkundliche Nachweise nicht vorliegen.

⁸ Aus der Ehe der W mit W1 sind fünf Kinder hervorgegangen, von denen drei kinderlos vorverstorben sind.

⁹ Die am 3.04.1921 geborene Tochter I, geborene W, ist am 30.12.1998 verstorben und von ihrer Tochter, der Beteiligten zu 1) beerbt worden.

¹⁰ Der am 4.07.1929 geborene Sohn W2 ist am 21.12.1981 verstorben. Er hat vier Abkömmlinge hinterlassen, die Beteiligten zu 2) bis 4) und den am 1995 kinderlos verstorbenen W.

¹¹ Das Amtsgericht Essen hat nach Durchführung eines Aufgebotsverfahrens betreffend die Erblasserin mit Beschluss vom 20.10.2005 festgestellt, dass Erbe das Land Nordrhein-Westfalen geworden ist (150 VI 541/98).

¹² Mit Antrag vom 5.07.2012 hat die Beteiligte zu 2) beantragt, einen gemeinschaftlichen Erbschein zu erteilen, nach dem die Erblasserin von der Mutter der Beteiligten zu 1) zu ½ und von den Beteiligten zu 2) bis 4) jeweils zu 1/6 beerbt worden ist. Ergänzend hat die Beteiligte zu 2) ausgeführt, dass für die am 9.08.1892 geborene K nur eine Geburtsurkunde, ausgestellt vom Standesamt L unter dem 11.08.1892, vorhanden sei. Weitere Eintragungen über die K gebe es dort nicht. In der noch lebenden Verwandtschaft gebe es keine Erkenntnisse über deren weiteren Verbleib. Weitere Ermittlungsansätze seien nicht gegeben, so dass die Durchführung eines Aufgebotsverfahrens in Bezug auf die Existenz möglicher Kinder der K angeregt werde.

¹³ Mit Beschluss vom 10.01.2013 hat das Amtsgericht Essen den Erbscheinsantrag der Beteiligten zu 2) zurückgewiesen.

¹⁴ Zur Begründung hat die Rechtspflegerin ausgeführt, dass die Durchführung des Aufgebotsverfahrens nach §2358 Abs. 2 BGB in ihrem pflichtgemäßen Ermessen stehe. Da hier eine Todeserklärung nach dem Verschollenheitsgesetz in Betracht komme, sei ein Aufgebotsverfahren nicht angezeigt.

¹⁵ Gegen diesen Beschluss richtet sich die Beschwerde der Beteiligten zu 1) bis 4), der das Amtsgericht nicht abgeholfen und die es dem Senat zur Entscheidung vorgelegt hat.

¹⁶ Auf Anregung des Senats haben die Beteiligten zu 1) bis 4) mit Schriftsatz vom 20.03.2013 beantragt, das Verfahren zur Erteilung des Erbscheins unter Aufhebung des amtsgerichtlichen Beschlusses an das Amtsgericht zurückzuverweisen.

¹⁷ II.

¹⁸ Die Beschwerde der Beteiligten zu 1) bis 4) ist zulässig.

¹⁹ Die Beschwerde ist insbesondere form- und fristgerecht eingelegt worden. Die Vertretung der Beteiligten zu 1) bis 4) durch ihren Bevollmächtigten ist nach §10 Abs. 2 FamFG zulässig, da der Bevollmächtigte als registrierter Erlaubnisnehmer einem Rechtsanwalt gleichsteht (§3 Abs. 2 Einführungsgesetz zum Rechtsdienstleistungsgesetz).

Obrázok 13: Nemecké uznesenie č. 1

- ²⁰ Die Beschwerde ist auch in der Sache begründet und führt zur Aufhebung des amtsgerichtlichen Beschlusses und zur Zurückverweisung des Erbscheinsverfahrens an das Amtsgericht (§ 69 Abs. 1 Satz 3 FamFG).
- ²¹ Das amtsgerichtliche Verfahren leidet an einem wesentlichen Mangel, vor der Entscheidung wäre eine umfangreiche Beweiserhebung erforderlich und die Beteiligten zu 1) bis 4) haben die Zurückverweisung beantragt.
- ²² Die vom Amtsgericht - Rechtspfleger - abgelehnte Durchführung eines Aufgebotsverfahrens nach § 2358 Abs. 2 BGB zum Ausschluss der als Miterbin in Betracht kommenden K und deren eventuell vorhandener Nachkommen ist nicht mehr durch das insoweit bestehende pflichtgemäße Ermessen gedeckt.
- ²³ Die amtsgerichtliche Entscheidung lässt aufgrund der nur unzureichenden Begründung bereits nicht erkennen, ob die Rechtspflegerin das Aufgebotsverfahren bereits abgelehnt hat, weil sie ein Verfahren nach dem Verschollenheitsgesetz - rechtsirrig - für vorrangig gehalten hat, oder ob sie unabhängig von dieser Rechtsansicht das ihr zustehende Ermessen noch ausgeübt hat.
- ²⁴ Der Durchführung des Aufgebotsverfahrens steht entgegen der Ansicht der Rechtspflegerin nicht entgegen, dass ein Verfahren zur Todeserklärung nach dem Verschollenheitsgesetz (im Folgenden: VerschG) vorrangig wäre (Senat FGPrax 1999, 27). Ein Verfahren nach dem Verschollenheitsgesetz scheidet nach § 1 Abs. 2 VerschG nämlich immer dann aus, wenn der Tod des Betroffenen nach den Umständen nicht zweifelhaft ist. Wann zweifelsfrei aus den Umständen zu entnehmen ist, dass jemand verstorben sein muss, bestimmt sich nach der allgemeinen Lebenserfahrung. Nach sorgfältiger Prüfung aller Umstände dürfen für einen vernünftig Denkenden keine Zweifel an dem Tode bestehen (Staudinger-Habermann, BGB, Neubearbeitung 2013, § 1 VerschG [im Band Einleitung zum BGB und Allgemeiner Teil 1], Rn.11). Dies ist z.B. der Fall, wenn feststeht, dass der Betroffene die höchstmögliche Lebenszeit eines Menschen überschritten haben müsste (Staudinger-Habermann a.a.O., dortiges Beispiel: Alter von 120 Jahren). Die am 9.08.1892 geborene K wäre im Zeitpunkt der amtsgerichtlichen Entscheidung bereits älter als 120 Jahre gewesen. Ihr Tod kann daher nicht zweifelhaft sein.
- ²⁵ Für die Frage, ob K Miterbin nach der Erblasserin geworden ist, kommt es allerdings ausschließlich darauf an, ob sie im Zeitpunkt des Todes der Erblasserin am 10.08.1998 noch lebte. Entsprechende tatsächliche Feststellungen können nicht getroffen werden. K hätte zu diesem Zeitpunkt bereits ein Lebensalter von 106 Jahren erreicht haben müssen. Eine Vermutung dafür, dass sie zu diesem Zeitpunkt noch gelebt hat, besteht nicht. Die Lebensvermutung nach § 10 VerschG greift nicht ein, weil diese voraussetzt, dass die betroffene Person im Sinne des § 1 VerschG verschollen ist, greift also nur ein, wenn ernster Zweifel am Fortleben der Person begründet sind (Staudinger-Habermann, a. a. O. § 10 VerschG Rn.3). Für die Feststellung der gesetzlichen Erbfolge kann also lediglich von Bedeutung sein, ob etwaige Abkömmlinge an die Stelle der K getreten sind. In diesem Zusammenhang besteht deshalb kein Hinderungsgrund zur Durchführung eines Aufgebots nach § 2358 Abs. 2 BGB.
- ²⁶ Da ein Aufgebotsverfahren daher in Betracht kommt, hätte die Rechtspflegerin das ihr hinsichtlich dessen Durchführung zukommende Ermessen ausüben müssen.
- ²⁷ Das lässt sich der Entscheidung bereits nicht entnehmen. Zudem hätte die Rechtspflegerin bei pflichtgemäßem Ausübung des ihr zustehenden Ermessens zu dem Ergebnis kommen müssen, dass ein Aufgebotsverfahren durchzuführen ist.
- ²⁸ Hinsichtlich der K liegt nur eine Geburtsurkunde vor. Wären weitere personenstandsrechtlich relevante Ereignisse eingetreten, wie zum Beispiel Verheiratung, Geburt von Kindern, Tod, hätten diese dem zuständigen Standesamt gemeldet und von diesem an das Standesamt L, jetzt F, weitergeleitet werden müssen. Dieses ist nicht geschehen. Möglichkeiten für weitere erfolgsversprechende Ermittlungen sind daher nicht gegeben und werden insbesondere auch nicht von der Rechtspflegerin aufgezeigt. Es bleibt nur das Aufgebotsverfahren.
- ²⁹ Die Durchführung des Aufgebotsverfahrens stellt eine umfangreiche Beweisaufnahme dar, die vom Amtsgericht durchzuführen sein wird.
- ³⁰ Der Antrag auf Aufhebung und Zurückverweisung ist gestellt worden.

Obrázok 14: Nemecké uznesenie č. 2

OLG Celle, Beschluss vom 15.09.2009 - 6 W 117/09

Fundstelle

openJur 2012, 49524

Rkr: ☐ AmtSlg: ☐

Wird die Versäumung der Ausschlagungsfrist angefochten (§ 1956 BGB), ist bei Berechnung der Anfechtungsfrist dem Ausschlagenden, dessen vom Notar beglaubigte Ausschlagungserklärung nicht innerhalb der Ausschlagungsfrist beim Nachlassgericht eingegangen ist, obwohl er den Notar bevollmächtigt hatte, die Ausschlagungserklärung beim Nachlassgericht einzureichen (§ 13 Abs. 2 Satz 2 Nr. 3 FGG), die Kenntnis des Notars von der Versäumung der Ausschlagungsfrist in entsprechender Anwendung von § 166 Abs. 1 BGB zuzurechnen.

Tenor

¹ Die weitere Beschwerde wird zurückgewiesen.

² Beschwerdewert: für den Beteiligten zu 5) 1.000 Euro, für die Beteiligte zu 6) 8.889 Euro.

³ Die Festsetzung des Beschwerdewerts im angefochtenen Beschluss wird für den Beteiligten zu 5 in 1.000 Euro und für die Beteiligte zu 6 in 8.889 Euro geändert.

Gründe

⁴ Die weitere Beschwerde ist unbegründet.

⁵ Die Entscheidung des Landgerichts, die Erblasserin sei im Wege gesetzlicher Erbfolge nicht nur von den Beteiligten zu 5 und 6, ihrem zweiten Ehemann und ihrer Adoptivtochter (Bl. 21 b d. A.), sondern auch von den Beteiligten zu 1 bis 4, ihren Enkeln, beerbt worden, beruht auf keiner Verletzung des Rechts [§ 27 Abs. 1 Satz 1 FGG, dessen Vorschriften Anwendung finden, da das Erbscheinsverfahren vor dem 1. September 2009 eingeleitet worden ist (Art. 111 Satz 1 FGG-Reformgesetz)].

⁶ I.

⁷ S. E. und C. B., die Töchter aus der ersten Ehe der Erblasserin, haben ihre Erbschaft nach der Erblasserin jeweils durch notariell beglaubigte Erklärung vom 30. Oktober 2006, jeweils eingegangen beim Amtsgericht Lüneburg am 6. November 2006 (Bl. 1 bis 5 der Beiakten 22 VI 702/06 Amtsgericht Lüneburg), vor Ablauf von 6 Wochen nach dem Eintritt des Erbfalls wirksam ausgeschlagen. Denn die Ausschlagung kann binnen einer Frist von 6 Wochen erfolgen (§ 1944 Abs. 1 BGB), die mit dem Zeitpunkt beginnt, in welchem der Erbe von dem Anfall des Erbes und dem Grunde der Berufung Kenntnis erlangt (§ 1944 Abs. 2 Satz 1 BGB).

⁸ II.

⁹ Durch diese Ausschlagungen ist der Erteil von S. E. ihrem Sohn, dem am 17. November 1989 geborenen Beteiligten zu 1, und derjenige von C. B. ihren Töchtern, der am 23. Juli 1990 geborenen Beteiligten zu 2, der am 17. Mai 1993 geborenen Beteiligten zu 3 und der am 26. Mai 1997 geborenen Beteiligten zu 4, als Enkeln der Erblasserin angefallen (§§ 1924 Abs. 3, 1953 Abs. 2 BGB), welche die Erbschaft weder rechtzeitig ausgeschlagen noch rechtzeitig die Versäumung der Ausschlagungsfrist angefochten haben.

¹⁰ 1. Die notariell beglaubigte Erklärung S. E. vom 9. Februar 2007, dass ihr Sohn, der Beteiligte zu 1, die Erbschaft nach der Erblasserin ausschlägt (Bl. 22 f d. A.), und die notariell beglaubigte Erklärung von C. und R. B. vom 5. März 2007, dass ihre Töchter, die Beteiligten zu 2 bis 4, die Erbschaft nach der Erblasserin ausschlagen (Bl. 24 f d. A.), sind nicht innerhalb der sechswöchigen Ausschlagungsfrist (§ 1944 Abs. 1 und 2 Satz 1 BGB), sondern erst am 26. April 2007 beim Nachlassgericht eingegangen (Bl. 20 d. A.), da diese Frist spätestens bei Abgabe der Ausschlagungserklärungen, für die keine vormundschaftsgerichtliche Genehmigung erforderlich war (§ 1643 Abs. 2 Satz 2 BGB), am 9. Februar 2007 und am 5. März 2007 zu laufen begonnen hat. Denn die Beteiligten zu 1 bis 4 waren noch minderjährig, so dass auf die Kenntnis ihrer gesetzlichen Vertreter abzustellen ist (vgl. Palandt-Edenhofer, BGB, 68. Auflage, § 1944 Rn. 6), die bei Abgabe der Ausschlagungserklärungen Kenntnis vom Erbanfall aufgrund gesetzlicher Erbfolge hatten.

Obrázok 15: Nemecké uznesenie č. 2

- ¹¹ 2. Die Versäumung der Ausschlagungsfrist, deren Anfechtung in gleicher Weise wie die der Annahme erfolgen kann (§ 1956 BGB) und als Ausschlagung gilt (§1957 Abs. 1 BGB), ist von den Beteiligten zu 1 bis 4 nicht rechtzeitig angefochten worden. Die jeweils am 4. Juni 2007 notariell beglaubigten Erklärungen, dass S. E. einerseits sowie C. und R. B. andererseits für ihre Kinder, die Beteiligten zu 1 bis 4, die Versäumung der Ausschlagungsfrist wegen Irrtums über ihren Lauf anfechten und die Erbschaft nach der Erblasserin ausschlagen, da man „irrtümlich keine Kenntnis davon hatte, dass die Ausschlagung innerhalb einer Frist von 6 Wochen erfolgen muss“ (Bl. 21 bis 24 d. BA), sind beim Nachlassgericht erst nach Ablauf von 6 Wochen am Donnerstag, dem 7. Juni 2007, eingegangen.
- ¹² a) Die Anfechtung der Fristversäumung erfolgt durch Erklärung gegenüber dem Nachlassgericht (§§1955, 1945 BGB) und kann nur binnen sechs Wochen erfolgen (§ 1954 Abs. 1 BGB), wobei die Frist bei einem Irrtum mit dem Zeitpunkt beginnt, in welchem der Anfechtungsberechtigte von dem Anfechtungsgrund Kenntnis erlangt (§ 1954 Abs. 2 Satz 1 Fall 2 BGB), hier also mit der Kenntnis über den Ablauf der Ausschlagungsfrist.
- ¹³ b) Als die Anfechtungserklärungen am Donnerstag, dem 7. Juni 2007, beim Nachlassgericht eingegangen sind, war die Anfechtungsfrist für die Beteiligten zu 1 bis 4 bereits abgelaufen, da die sechswöchige Frist am Donnerstag, dem 26. April 2007, um 0.00 Uhr begonnen hat und am Mittwoch, dem 6. Juni 2007, 24.00 Uhr, abgelaufen ist. Denn der Notar D. hat am 25. April 2007 Kenntnis davon erlangt, dass die Beteiligten zu 1 bis 4 die Ausschlagungsfrist versäumt haben und daher eine Anfechtung der Fristversäumung erforderlich war.
- ¹⁴ aa) Am 25. April 2007 hat der Notar, der sich auf keinen Irrtum im Sinne von §1956 BGB beruft, das Anschreiben an das Nachlassgericht unterzeichnet (Bl. 20 f d. A.), mit dem er die Ausschlagungserklärungen vom 9. Februar 2007 und 5. März 2007 übersandt hat, und damit zur Kenntnis genommen, dass die von ihm notariell beglaubigten Ausschlagungserklärungen erst über 6 Wochen nach ihrer Abgabe, also nach Ablauf der Ausschlagungsfrist, die spätestens bei Abgabe der Ausschlagungserklärungen zu laufen begonnen hatte, beim Nachlassgericht eingereicht werden und daher eine Anfechtung der Fristversäumung erforderlich ist.
- ¹⁵ 10bb) Den Beteiligten zu 1 bis 4 ist die Kenntnis des Notars am 25. April 2007 in entsprechender Anwendung von §166 Abs. 1 BGB zuzurechnen.
- ¹⁶ 11) Zum einen war der Notar von den Beteiligten zu 1 bis 4 gemäß §13 Abs. 2 Satz 2 Nr. 3 FGG bevollmächtigt, ihre Erklärungen beim Nachlassgericht einzureichen, was den Auftrag umfasste, die hierfür geltenden gesetzlichen Fristen einzuhalten.
- ¹⁷ 12) Zum anderen ist für den vorliegenden Fall, dass der Notar die von ihm beglaubigten Ausschlagungserklärungen nicht rechtzeitig beim Nachlassgericht eingereicht hat, eine entsprechende Anwendung von § 166 Abs. 1 BGB bei der Anfechtung der Fristversäumung gerechtfertigt, obwohl dieser keine Willenserklärung zugrunde liegt. Denn ausschließlich der insoweit bevollmächtigte Notar hat den Schriftverkehr mit dem Nachlassgericht geführt und dessen Hinweise an die Beteiligten zu 1 bis 4 erhalten, die bereits durch die zuvor erfolgten Ausschlagungserklärungen ihren Willen bekundet hatten, die Erbschaft auszuschlagen. Wenn in einem solchen Fall die Kenntnis des beauftragten Notars den Beteiligten nicht zugerechnet werden könnte, erhielte der Notar die Möglichkeit, durch seine Entscheidung, wann er den Hinweis des Nachlassgerichts an die Beteiligten weiterleitet, den Beginn der Anfechtungsfrist hinauszuzögern, so dass das Nachlassgericht gehalten wäre, den bevollmächtigten Notar zu übergehen und erforderliche Hinweise oder Beanstandungen im Zusammenhang mit der erfolgten Ausschlagung den Beteiligten, die den Notar beauftragt hatten, unmittelbar mitzuteilen, obwohl der Bevollmächtigung des Notars das Interesse der Beteiligten zugrunde liegt, die bei einer Erbausschlagung zu beachtenden Formen und Fristen durch Einschaltung des fachkundigen Notars einzuhalten.
- ¹⁸ Eine Entscheidung über die Kosten des Verfahrens der weiteren Beschwerde war entbehrlich. Wer die Gerichtskosten trägt, ergibt sich aus dem Gesetz. Eine Entscheidung über die Erstattung der den anderen Beteiligten angefallenen Kosten hatte zu unterbleiben, da die anderen Beteiligten sich nicht im entgegengesetzten Sinne am Verfahren der weiteren Beschwerde beteiligt haben.
- ¹⁹ Der Beschwerdewert wurde gemäß § 30 Abs. 1 Halbs. 1, §131 Abs. 2 KostO a. F. festgesetzt.
- ²⁰ Das Interesse des Beteiligten zu 5 hat der Senat mit 1.000 Euro (geringste Wertstufe laut Kostenordnung) bewertet, da seine wirtschaftliche Beteiligung am Nachlass der Erblasserin durch die im Erbscheinsverfahren streitige Frage der Erbausschlagungen nicht berührt wird. Denn unabhängig von der Wirksamkeit der Erbausschlagungen ist er als Ehemann aufgrund gesetzlicher Erbfolge und des bei Eintritt des Erbfalls bestehenden Güterstands der Zugewinnsgemeinschaft
- ²¹ (Bl. 8 d. A.) zu ½ am Nachlass beteiligt.

Obrázok 16: Nemecké uznesenie č. 2

²² Für die Beteiligte zu 6 war der Beschwerdewert auf 8.889 Euro festzusetzen [= 2/3 von 13.333 Euro (= 2/6 von 40.000 Euro)]. Ihr Interesse ist darauf gerichtet, nicht nur als Miterbin zu 1/6, sondern bei wirksamer Erbausschlagung der Beteiligten zu 1 bis 4 zu $\frac{1}{2}$ (= 3/6) am Nachlass der Erblasserin beteiligt zu werden. Es war daher auf die Differenz von 2/6 abzustellen (= 3/6 - 1/6), wobei ein weiteres Drittel wegen der eingeschränkten Funktion des Erbscheins (nur Legitimationswirkung) abzuziehen war.

²³ Der Nachlasswert nach Abzug der Schulden ist im Erbscheinsantrag mit 40.000 Euro angegeben worden (Bl. 9 d. A.).

LITERATÚRA

- Allgemeine Leitlinie für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen in Bayern. https://www.by.bdue.de/fileadmin/verbaende/by/Dateien/PDF-Dateien/Mitglieder_Beeidigte_UE/BDUE_BY_Leitlinie_zum_Urkundeneubersetzen.pdf. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Arntz, Reiner, Heribert Picht a Felix Mayer. 2009. *Einführung in die Terminologiearbeit*. Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms.
- Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Busse, Dietrich. 2000. „Textsorten des Bereichs Rechtswesen und Justiz.“ In *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, vyd. Antos, Gerd, Klaus Brinker, Wolfgang Heinemann a Sven F. Sager, 658–675. Berlin/New York: de Gruyter.
- Dedičské konanie pred notárom. <https://ficek.sk/dediske-konanie-pred-notarom-119>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- de Groot, Gerard-René. 1999. „Zweischprachige juristische Wörterbücher.“ In *Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation in Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache*, vyd. Sandrini, Peter, 203–228. Tübingen: Gunter Narr.
- Đuricová, Alena. 2016. *Preklad právnych textov. Teória, prax, konvencie, normy*. Banská Bystrica: Belianum.
- Gergel, Peter. 2015. „Zum Äquivalenzbegriff bei der terminologischen Arbeit im Recht unter translatologischem Aspekt.“ In *Slowakische Zeitschrift für Germanistik*, 123–133.
- Glosbe Online Dictionary. <https://sk.glosbe.com/>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Guldanová, Zuzana. 2013. „Problém preložiteľnosti/nepreložiteľnosti v kontexte súdneho tlmočenia/prekladu.“ In *Kontexty súdneho prekladu a tlmočenia II*, vyd. Zuzana Guldanová, 51–60. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Guldanová, Zuzana. 2019. *Metodika tlmočnických a prekladateľských úkonov*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Interactive Terminology for Europe (IATE). <https://iate.europa.eu/>. Posledný prístup: 01. júl 2025.

- Linguee Dictionary. <https://www.linguee.com/>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Lupták, Marek. 2016. *Metajazyk v úradnom preklade – Od konvencii k norme*. In *Od textu k prekladu XI*, vyd. Ďuricová, Alena, Jana Štefaňáková a Zuzana Tuharská 58–63. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů.
- Nord, Christiane. 1995. *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methoden und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Julius Groos.
- OpenJur. <https://openjur.de/>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Rechtspflegergesetz (RPflG). https://www.gesetze-im-internet.de/rpflg_1969/BJNR020650969.html. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Reiss, Katharina. 1993. *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Heidelberg: Julius Groos.
- Štefková, Marketa. 2013. *Právny text v preklade. Translatologické aspekty právnej komunikácie v kombináciách málo rozšírených jazykov*. Bratislava: Iura Edition.
- Wrede, Oľga. 2013. „Law – language – translation.“ In *XLinguae – European Scientific Language Journal* 6 (4): 18–36.
- Wrede, Oľga. 2020. *Theoretisch-pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts (Deutsch – Slowakisch)*. Hamburg: Verlag Dr Kovač.
- Žitňanská, Lenka. 2023. *Textsorten des Erbrechts im Kontext der Übersetzung (Deutsch – Slowakisch)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1964/40/>. Posledný prístup: 01. júl 2025.
- Žitňanská, Lenka a Oľga, Wrede. 2023. „Špecifiká terminológie závetu v nemecko-slovenskom translačnom kontexte.“ In *Od textu k prekladu XVII*, vyd. Ďuricová, Alena a Jana Štefaňáková, 35–44. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů.

Mgr. Lenka Žitňanská

Katedra translatológie

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Štefánikova 67

lenka.zitnanska@ukf.sk

<https://orcid.org/0000-0002-3123-5692>

ZOSTAVOVATELIA

PaedDr. Peter Gergel, PhD.

prof. PhDr. Mária Vajičková, CSc.

Lexika a štylistika dedičskoprávných textov v čase a priestore

Vydala Univerzita Komenského v Bratislave, 2025

Redakcia: Mgr. Denisa Marinkovičová

Technická redakcia, návrh obálky: Juraj Palkovič

Rozsah 192 strán, prvé vydanie,
vyšlo ako elektronická publikácia

ISBN 978-80-223-6190-3 (tlač)

ISBN 978-80-223-6191-0 (online)

Publikácia prináša reprezentatívny pohľad na jazyk a štylistiku dedičskoprávných textov v čase a priestore. Autori precízne analyzujú ich lexikálnu nasýtenosť a využívajú nadtextovú, intertextovú i intratextovú komparáciu, ktorá umožňuje mnohostranný pohľad na texty dedičskoprávneho diskurzu na rozhraní náučného a administratívneho štýlu. Mimoriadne cenný je kontrastívny rozmer, ktorý odhaľuje diatopické varianty v rakúskych a nemeckých dedičskoprávných textoch a zároveň identifikuje ich slovenské ekvivalenty. Nemožno opomenúť ani diachrónny pohľad na príznakové lexémy, typické pre začiatočnú fázu budovania modernej slovenskej dedičskoprávnej terminológie v období vzniku Československa, keď bola potrebná unifikácia práva a odstránenie právneho dualizmu. Text má výrazný metodologický presah – je inšpiratívny pre translatologický výskum, pre didaktiku právneho prekladu aj pre samotnú translačnú prax. Čitateľ tu nájde fundovanú analýzu dedičskoprávných textov zohľadňujúcu mimojazykový kontext a funkcionalistické prístupy v preklade (napr. miesto vzniku textu, adresát) i atraktívny vstup do problematiky. Výsledkom snaženia autorov je publikácia, ktorú uvítajú lingvisti, právnici a prekladatelia.

Z posudku Dr. phil. Marka Ľuptáka